T. Gosnold

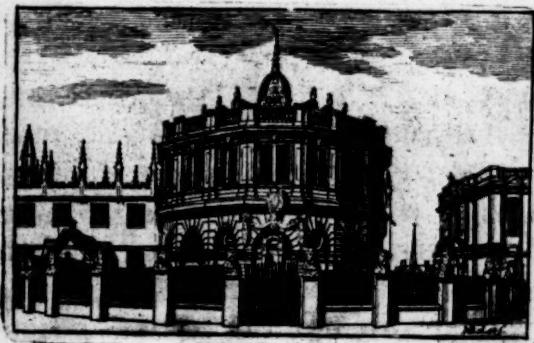
EUTROPII
HISTORIÆ ROMANÆ BREVIARIUM

NOTIS ET EMENDATIONIBUS ILLUSTRAVIT

ANNA TANAQUILLI FABRI FILIA.

IN USUM

DELPHINI.

OXONII,
E THEATRO SHELDONIANO.
Impensis AB. SWALL & TIM. CHILD, ad insigne Monocerotis in Cœmeterio D. Pauli *Londini*. *An. Dom.* 1696.

MUNIFICENTIA
REGIA. 1715

Typographus Oxonienſis

LECTORI

S.

SI quid in tribus prioribus *Eutropii* Libris hac editione erratum fuerit, (quod tamen ominari non decet) id mihi culpæ vertendum non eſt, quod non fuit curæ; quippe *Londini* excudebantur. Cæterum in reliquis excudendis eam adhibui diligentiam, ut aliquanto politiores apud nos prodirent, quam olim in *Gallia* prodierunt. Nam Librum alioquin pulcherrimum nimia Inſpectoris cujuſdam negligentia multis in locis fœdaverat; quod alicui oculo paulo acriori perlegenti ſatis liquido conſtabit. Voces aliis literis conſcriptæ frequentiores ſunt, quam ut Lector diu dubitaret, verane ſit accuſatio noſtra. Sed hujuſmodi lapſus leviuſculos facilius condonabis, cum ulteriores moleſtias tibi non faceſſunt; eſt etiam ubi de ſenſu torquebe-

ris. Cum vero ad Indicem ventum eſt, mirum ut mendis ſcateret! falſa ſubinde figurarum notatio; tum nomina quædam memorabilia, ut *Eboracum*, *Hieroſolyma*, &c. penitus omiſſa: rurſus voces quædam communes bis repetitæ. Jam ego tantum Autoris quantum mihi commiſſum fuit, his erroribus expurgare pro virili conatus ſum. Orthographiæ ſtudui qua potui diligentia: ſenſum una cum voce genuina reſtitui: in accurando Indice non tenuem ſuſtinui laborem. Denique Benevole Lector, hoc ſine arrogantia affirmare auſim, quod Tu (ut ſpero) libro perlecto, ſine invidia confitebe-ris; *Eutropium* ſc. ut nunc editur, & minori pretio Tibi conſtiturum, & tamen majori non fore indignum. Vale.

SERE-

SERENISSIMO
DELPHINO
S. P. D.
ANNA TANAQUILLI FABRI FILIA.

APUD *Antiquos cum quis arti, quam profitebatur, valedicere vellet, solebat ille omnia artis suæ instrumenta Deo, qui eidem præsidebat, dedicare, eaque ejus templo apponere. Simili ratione nunc Tecum agere decrevi*, DELPHINE SERENISSIME : *hic Tibi Musa nostra Latina desinet, quæ à Te principium sumpsit, quæque propter Te solum sese hominibus ostendere non verita est. Olim quidem quasi lusoriam operam literis navavi nulla cupiditate scriptum aliquod edere, & sic in ora hominum pervenire ; sed postquam ab Invictissimo tuo Parente, institutionem tuam quoquo modo juvare, & studiola mea in usum tuum convertere jussa sum, mihimet deesse non potui quin munus illud mihi honorificentissimum sustinere conarer. Cœpi itaque rem seriam aggredi, & primo quidem Historicum Florum sub auspiciis tuis emisi, deinde Dictyn Cretensem, postea Sextum Aurelium Victorem, & nunc tandem Eutropium. Fateor*, DELPHINE SERENISSIME, *ea spe me diu oblectare non potui, fore ut hæce Commentationes Tibi multum prodesse possent. Mihi eam laudem præripuit industria tua & ingenii tui celeritas, quippe dum altiora petis, humiliora ista cito pervolasti. Neque tamen ea omnia, qualiacumque sint, perdita duco*, DELPHINE SERENISSI-

ME. *Eveniet tempus illud cum ea usum aliquem præstent Regio Infanti, qui* VICTORIÆ *Matris è gremio teneras porrigens manus, ad Te dulce risit semihiante labello; Divino, inquam, illi puero quem, ut olim Tibi Musa nostra cecinit, è thesauris suis eduxit Deus Optimus Maximus, ut ostendat se genti Borboniæ nec metas rerum nec tempora ponere. Omnia virtutum semina Borboniis ingenerantur,* DELPHINE SERENISSIME, *sed ea rectis cultibus & augenda & corroboranda: quare Musæ junctæque Musis Gratiæ à Te illud expectant, ut Almum tuum Burgundiæ Ducem eis educandum mandes, donec postquam earum ope felices auctus ceperit, Tute eum exemplis tuis instruas, veramque Virtutis viam edoceas, qua & Te & Avum suum sequendo ad summum gloriæ fastigium evehatur. Faxit Deus, ut non solum Tibi & Invictissimo Avo suo similis sit, sed etiam ut Vobis similem progeniem det. Ita, dum reliquæ omnes Nationes hominum imperata facere videbuntur, soli Galliarum populi, se non hominibus parere, sed veris Regibus, qui Deum in terris imitentur, obtemperare & fatebuntur & sentient. Vale,* DELPHINE SERENISSIME, *& Vive.*

Lutetiæ Parisiorum, Idibus
Decemb. 1682.

PRÆFATIO.

PRÆFATIO.

UT ſtudia optatos fructus ferant, Hiſtoria Romana apprime tenenda eſt, adeoque legendi in Latinis quidem Titus Livius, Tacitus, Ammianus; & in Græcis Dionyſius Halicarnaſſeus, Polybius, Dion Caſſius: Sed quia illud tantæ molis eſt, ut vix poſt multos annos explicari poſſit, compendioſa quædam via ſequenda eſt. Præſto ſunt igitur Florus, Aurelius Victor, Eutropius, quos minores Hiſtoricos vulgo vocant. Florum quidem juventuti minus aptum arbitror, quippe qui non tam Hiſtoricus quam Orator ſive Panegyriſta. Aurelius Victor Hiſtoricus quidem optimus, ſed qui firmiorem ætatem poſcit. Vix enim ab iis intelligi poterit qui non aliquam Hiſtoriæ Romanæ notitiam præ ſe ferant. Eutropius reliquis præſtantior teneræque puerorum ætati convenientior: nam præterquam ſtilo plano eſt & facili, etſi quandoque minus puro, tempora omnia accurate ponit, quæ ſi in Hiſtoriis negligantur, reliqua omnia ruere & retro ſublapſa referri neceſſe eſt. Quare primo legendus Eutropius, poſt eum Aurelius Victor, poſt Aurelium Florus. Eos omnes nunc per me in uſum SERENISSIMI DELPHINI notis & emendationibus illuſtratos habebis, Lector. In Floro quidem & Aurelio mihi viam munivere Viri Doctiſſimi eodem labore defuncti: in Eutropio vero nullum mihi auxilium fuit; nemo enim in hunc Scriptorem aliquid exaravit quod

mihi videre contigerit. Cur autem ita neglectus fuerit Eutropius divinare non possum, neque enim ita contemptus olim fuit. Eum Græce vertit Pœanius, homo quidem non satis doctus in Latinis, ut in notis patebit. Capito genere Lycius hunc Scriptorem etiam Græce verterat, sed ex illo opere nihil hodie superest, quod sciam. Leguntur apud Suidam incerti Scriptoris fragmenta ex Eutropio conversa: multa denique ex Eutropio in scripta sua transtulerat Joannes Antiochenus, sed an ex Latino Eutropii exemplari, an ex Græca Capitonis, vel alterius qui apud Suidam citatur, versione hausta illa sint, haud quidem affirmari posse arbitror. Vale.

ELIAS VINETUS
DE EUTROPIO.

ABUNDANTER de rebus & copiose scripserant Græci Latinique auctores permulti, quorum libros fuerunt qui statim contraherent. Eutropius contra, res Romanas ab Urbe condita ad suam usque ætatem brevissime explicuerat, quo sic Valentem, qui omnium literarum ignarus ad imperium pervenisset, ad superiorum ducum principumque Romanorum res gestas percurrendas alliceret. Invenit vero ille, qui ex L. Annæo Floro, Eusebio, Sexto Victore, Hieronymo, Rufino, Orosio & aliis, tam multa infercirent, ut exemplar Basiliense anno Christi M. D. XXXII, maius sit decuplo, quam quod ab auctore ipso editum fuerat. Illorum epitomas conqueruntur literarum studiosi causam fuisse, cur Polybii, Trogi, Victoris, Ulpiani & aliorum Jurisconsultorum præclara scripta interciderint: sed qui Eutropii Breviarium ita labefactaverant, quanto sint de literis melius meriti, tuum esto judicium. Ego certe boni auctoris vicem diu & multum dolui, donec incidi tandem in antiquum illum Dominicalium Burdegalensium librum, ex cujus fide tam integrum damus id opus, ut nunc primum editum videri possit. Si quisquam est autem ex elegantiæ studiosis, cui titulus à nobis repositus insolens, atque adeo barbarus, propter vulgarem Breviarii significationem, esse videatur, is sciat scriptum librum, cujus antiquitati vel hoc loco plurimum tribuimus, ita habuisse, nec esse cur rejiciamus, postquam Plinius & Suetonius Breviarium pro commentario, & ut nunc vulgo dicitur, epitome, multis locis usurparunt: quamvis scribat Seneca in ea epistola, quæ suarum XXXIX. inscribitur, suo tempore vulgo Breviarium dici cœptum, quod ante, cum Latine loquerentur Romani, Summarium vocabatur.

De auctore solum hoc comperimus, Breviarium hoc rerum Romanarum ad Flavium Valentem Augustum conscripsisse, qui

cum Valentiniano fratre imperare cœpit, ut putat Hieronymus, A. Christi CCCLXVII: in cujus Breviarii libro ultimo obiter hoc de se attigit, militasse sub Juliano Augusto, ejusque in Persas expeditioni interfuisse. Quod si præstitisset, quæ in extremo eodem libro X pollicetur, illic fortasse plura de se memoriæ prodidisset. Christianum fuisse, sunt qui conjiciant ex his de eodem Juliano: NIMIUS RELIGIONIS CHRISTIANÆ INSECTATOR, PERINDE TAMEN, UT CRUORE ABSTINERET; scripseruntque quidam nuper, quod monachus fuerit, & D. Augustini discipulus: sed non ego credulus illis, qui nihil probant. Nam neque unus apud Ammianum, Prosperum, Gennadium, & alios etiam eodem tempore, Eutropius: neque in iis auctoribus quidquam, quod ad hunc pertinere Eutropium asseverare possis. Hoc tantum addiderim, Constantinopolitanum, seu, quem se memorat Ammianus Marcellinus in extremo libro XXXI, Græcum & militarem fuisse, ex his posse conjici: primum, quod ejus nomen unicum sit, & Græcanicum: deinde quod oratio non admodum Romana, nisi id sæculo illi malis adscribere: tum quod bella sit secutus, quæ in eo orbe sunt gesta: postremo quod ad eum scripsit, qui apud Constantinopolin partem imperii Romani Orientalem administrabat. Vale. Burdegalæ XV. Kal. Jun. M. D. LIII.

DE EUTROPIO

GER. JOANNES VOSSIUS.

EUTROPIUS, sophista Italus, ut eum vocat Suidas, cum alia quædam, eodem teste, tum Breviarium scripsit rerum Romanarum ab V. C. usque ad Flavium Valentem Augustum, cui & opus suum dicavit. Militasse se ait sub Juliano, atque expeditioni ejus in Persas interfuisse. Quo & pertinent verba Georgii Codini in Selectis de Originibus Constantinopolitanis, ubi sic scribit: Εὐτρόπιος ὁ σοφιστὴς, ὁ τῷ παραβάτῃ Ἰουλιανῷ συμπατρεὼν ἐν τῇ Περσίδι. Laudat vero eum testem in rebus Constantini Magni, quæ oculis suis vidisse eum ait.

ait. Atque ex his patet error Ptolemæi, & hujus ſe auctoritate tuentis Raphaelis Volaterrani, qui Eutropium hunc fuiſſe putarunt diſcipulum B. Auguſtini. Quæ & ſententia eſt Geſneri, & Eiſingrinii, & Theodori Zuingeri, Theatri ſui volumine VI. Lib. II. ad hæc Poſſevini in Apparatu ſacro, atque aliorum. In errorem omnes eos impulit, quod Gennadius in illuſtrium Virorum catalogo Eutropium quendam referat, de quo hunc in modum apud eum legitur: "Eutropius presbyter "ſcripſit ad duas ſorores, ancillas Chriſti, quæ ob devotionem "pudicitiæ, & amorem religionis exhæredatæ ſunt à parentibus, "epiſtolas in modum libellorum conſolatorias, eleganti & aperto ſermone duas, non ſolum ratione, ſed etiam teſtimoniis "Scripturarum munitas. Meminit autem ejus Gennadius poſt Auguſtinum, Oroſium, & alios. Hunc illi eſſe Breviarii ſcriptorem crediderunt. Sed tempora repugnant, cum auctor Breviarii, Conſtantini, ejus liberorum, Juliani, Joviani, & Valentis temporibus vixerit: at non item Gratiani, aut Theodoſii; ſaltem non Arcadii, & Honorii, ut Auguſtino eſſe junior non poſſit. Adhæc ille Gennadio memoratus presbyter erat: at hic an Chriſtianus fuerit, merito ambigitur, cum reticeat Chriſtianorum perſecutiones X, ac in Joviano aperte ſuadeat perfidiam. Scio eſſe, qui Chriſtianum fuiſſe colligant exinde, quod de Juliano ſcribat: RELIGIONIS CHRISTIANÆ INSECTATOR, PERINDE TAMEN, UT CRUORE ABSTINERET. Sed ita quoque ſcribere potuit gentilis, ſaltem qui in confinio tenebrarum ac lucis conſtitutus, nec gentilem religionem probaret, nec Chriſtianæ tamen nomen dediſſet: quales ſæculum illud habuit multos. Sed utcumque hoc eſt, tempora, ut vidimus, eos refellunt, qui Auguſtino Eutropium faciunt juniorem. Stylum ſi ſpectes, parum eſt concinnus: ſed hoc ætati, qua vixit, tribuamus. Res vero ipſas compendio ſatis commodo conſtrinxit. Sane quanti à Græcis fieri ſoleat, vel argumento illud erit, quod Capito Hiſtoricus Lycius, epitomes Eutropii μετάφρασιν ſcripſerit Græce: ut Suidas docet in Καπίτων. Imo & Simlerus, in Appendice bibliothecæ Geſneri, teſtatur, in bibliotheca P. Pithœi exſtare Παιανίου μετάφρασιν Romanæ Eutropii hiſtoriæ. Ac video quædam ex Pæanio hoc citari à Scaligero. Compendio Eutropii Paulus Diaconus, malo ſane exemplo, ſua inſerſit; ut liquet ex undecim primis Hiſtoriæ Miſcellæ libris: de quibus dicemus, cum ad Paulum Diaconum deven-

tum

tum erit. Meminit & Eutropii Beda Hist. Angl. Lib. I. cap. XI. &, qui sæculo toto Beda junior est, Hincmarus Rhemensis, opusculo ad Hincmarum Laudunensem cap. XVI: ubi de castello Lauduno loquens ait: "Quod sicut Eutro-"pius, antiquus historiographus, dicit, auctore Macrobio "prætore conditum, ab exordio sui in paganismo inter civita-"tes, vel provinciales sedes, nomen & locum non habuit. Facit & mentionem Flodoardus Pontif. Rom. lib. I. cap. I. & Leo Ostiensis (qui Alexii & Henrici Impp. temporibus fuit) Chronici Casinensis lib. I. cap. XVII. De Eutropio hoc satis: à quo diversus est Eutropius grammaticus, quem de literis testem laudat Priscianus lib. I. item Eutropius medicus, memoratus Marcello Empirico præfat. operis de medicamentis.

CAROLUS SIGONIUS
DE EUTROPIO.

FLAVIUS * Eutropius sub Valentiniano majore vixit: minus quidem elegans; sed cum ex Livio, & Sallustio res, nobis nunc ignotas, decerpserit, & omnem Historiam Romanam breviter ab V. C. usque ad Juliani Principis mortem libris decem persequatur; magni à nobis fieri debet.

* *Unde hoc* Flavii *prænomen sit, non facile apparet: Nullus enim excusorum librorum, neque manuscripti, quos Vinetus & Sylburgius versarunt, hoc nomen habent.*

BALTHA-

BALTHASAR * BONIFACIUS
DE EUTROPIO.

FLAVIUS Eutropius decem breviſſimis libris Romanam hiſtoriam ſtrictim complexus, Pauli Diaconi injuria productus, ac ex conferto dilutior effectus, omnem pene dignitatem amiſit; donec fideli opera Antonii Schonovii reſtitutus in integrum, & quodam quaſi poſtliminio reverſus, priſtinum locum recuperaret. Diaconus ille, monitu Adilbergæ, Deſiderii Longobardorum Regis filiæ, non ſolum auctoris hujus hiſtoriam interpolem fecerat, ſed ipſam pene totam inverterat, dum multa de ſuo infarciret, multaque paſſim adimeret, aut transferret. Militavit Eutropius ſub Juliano parabata ac deſertore, librumque ſuum dedicavit Valenti. Nec ſatis liquet, cujus ille fuerit religionis; quippe qui, in collimimio tenebrarum ac lucis conſtitutus, nec Paganorum ritus probaret, nec CHRISTO tamen dediſset nomen. Sophiſtam Italum vocat Suidas, eodemque nomine cenſetur in originibus Conſtantinopolitanis. Quanquam non deſunt, qui hunc Eutropium hiſtoricum eundem eſse contendunt cum Eutropio presbytero Africano, Auguſtini diſcipulo, qui duas ad ſorores conſolationes conſcripſit, cujus meminere Ptolemæus Lucenſis, & Raphael Volaterranus. Stylum ejus improbat Voſſius, ut parum concinnum; fatetur tamen, res ipſas compendio ſatis commodo ab Eutropio conſtrictas. Doctiſſimum fuiſse Eutropium, & multa eloquentia ſcripſiſse putat Jacobus Philippus. Antiquum hiſtoriographum appellat Hincmarus Rhemenſis. At Schonovius non eum inter antiquos recenſet; ſed licet Scripſit poſterius, neque tamen, inquit, minor eloquentia, & judicio etiam ſuperioribus fuit eminentior. Sane quanti eum Græci fecerint, vel argumento illud erit, quod Capiton, & Pæanius, Eutropiani compendii metaphraſin Græce ſcripſerint. Duæ

* *Bonifacii hujus de Romanæ Hiſtoriæ ſcriptoribus Excerpta, Venetiis parce excuſa, & in Germania fere inviſa, ex Anglicana bibliotheca protraxit, & Helmſtadii imprimi denuo curavit Cl. Buſmannus.*

ſunt

ſunt autem omnino res, quæ famam, & gloriam ſcriptoribus conciliare ſoleant, ſi in alienas transferantur linguas, ſique interpretationibus illuſtrentur.

HENRICUS VALESIUS

DE BREVIARII EUTROPIANI METAPHRASIB.

* *Ad Excerpta Peireſc. ex Jo. Antiocheno.*

OΥΤΩ δὴ μέτριός τε] Hæc verba citat Suidas in μέτριος abſque auctore, ut ſolet. Sunt autem ad verbum hæc cuncta tranſlata ex Eutropii Epitome ſeu Breviario Hiſt. Rom. cujus hæc ſunt verba: *L. Valerius fataliter mortuus eſt : . . . . . annum luxerunt.* Neque vero hic duntaxat locus, ſed pleraque ex ſequentibus; ex eodem Eutropii Breviario converſa ſunt, ubi & nos ipſa Eutropii verba interpretationis loco adhibuimus. Ceterum hæc Eutropii verſio, qua utitur Joannes Antiochenus, & antiquior eſt, & longe elegantior ea, cujus auctor fuit Pæanius. Ac, ni fallor, ejus auctor eſt Capito Lycius, ſcriptor vetuſtus, qui paulo ante tempora Juſtiniani vixit. Laudatur enim à Stephano Byzantio in Ψιμάδα. Vixit autem Stephanus temporibus Juſtiniani Aug. quod multis argumentis compertum habeo. Ab hoc Capitone Eutropii Breviarium Græce converſum, teſtis eſt Suidas his verbis: Καπίτων Λύκιος ἱστορικὸς, οὗτος ἔγραψεν Ισαυρικὰ βιβλία η (lege Ιη nam apud Stephanum loco citato laudatur Capitonis Iſauricorum lib. XV.) μετάφρασιν τῆς ἐπιτομῆς Ευτροπίου. Proinde non poſſum aſſentiri Cujacio, qui Pæanium auctorem ejus verſionis Eutropii, quæ exſtat, unum & eundem facit cum Capitone.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ,

AD URBE CONDITA

AD ANNUM EJUSDEM URBIS M.C.XIX.

DOMINO VALENTI, GOTHICO, MAXIMO, PERPETUO AUGUSTO.

R*ES Romanas ex voluntate * Mansuetudinis tuæ ab Urbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotiis, vel bellicis, vel civilibus eminebant, per ordinem temporum brevi narratione collegi, strictim additis etiam iis, quæ in Principum vitis egregia exstiterunt ; ut Tranquillitatis tuæ possit mens divina lætari, prius se illustrium virorum facta in administrando imperio sequutam, quam cognosceret lectione.*

NOTÆ.

* *Mansuetudinis.*] Hic *mansuetudinem* dicit & infra *tranquillitatem.* Ut illa tempestate vera illa Romani sanguinis nobilitas pœne exaruerat, ita & sermonem Latinum incesserat turpis illa barbaries, & vere Gothica, quæ postea invaluit magis, ut cum ad Principes scriberent, eos *serenitatis, tranquillitatis, mansuetudinis, clementiæ,* & *æternitatis* titulo cohonestarent, quarum appellationum nullum apud antiquos vestigium. Ex eodem fonte manarunt quæ hodieque vigent, & cum honore personarum ; nam piaculum sit nisi ita loquaris, *Excellentia vestra*, *Celsitudo*, *Eminentia*, *Reverentia vestra* ; & ne quid ineptiarum absit, *Dominatio vestra*, quo nihil apud finitimos nostros frequentius, si vel agasonem aliquem aut sulfuratorum propolam alloquantur ; & tamen *ô seclum insipiens!* Nino, Cyro, Alexandro & Karolo Magno hujus nominis ferculum satis esset. *Pater meus.*

EUTRO-

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER I.

ROmanum Imperium, quo neque ab exordio [1] ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, à ROMULO exordium habet, qui [2] Vestalis virginis, & [3] (quantum putatus est) Martis, cum Remo fratre, [4] uno partu editus est. Is cum inter pastores [5] latrocinaretur, [6] octodecim annos natus, [7] urbem exiguam in Palatino

NOTÆ.

1 *Ullum fere minus.*] Ideo addit *fere*, quia noverat alia fuisse Imperia, ab exordio, Romano etiam Imperio minora.

2 *Vestalis virginis filius.*] Rheæ Sylviæ, quam alii Iliam dicunt.

3 *Quantum putatus est.*] Innuit creditum illud tantum fuisse, & nullis argumentis confirmatum. Hoc de se mater tantum confessa erat. Vide Florum cap. 1. lib. 1.

4 *Uno partu.*] *Uno partu cum Remo fratre*, ita enim verba ordinanda sunt.

5 *Latrocinaretur.*] Latrocinari non est quod vulgo dicimus *voler, brigander*: si ita esset, contrarium plane scriberet Plutarchus qui ait Romulum & Remum in raptores & viarum obsessores impetum fecisse, & eorum injuriam finitimis arcuisse. Nimirum *latrocinari* nihil aliud est quam militare, vitam in armis degere. Plaut. in Mil. Glor. act. II. scen. ult.

An quia latrocinamini, arbitramini,
Quid vis licere facere vobis, verbero?

Et Gracchus in Nonium: *qui apud regem in latrocinio fuisti.*

6 *Octodecim annos natus.*] Idem Solinus. *Qui (Romulus) auspicato fundamenta murorum jecit duodeviginti natus annos.*

7 *Urbem exiguam.*] Romam quadratam intelligit, quæ tamen proprie urbs non erat, sed arx.

 monte

monte constituit, XI Kal. Maii, [1] Olympiadis sextæ anno tertio, [2] post Troiæ excidium, [3] ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo, nonagesimo quarto.

II. Condita civitate, [4] quam ex nomine suo Romam vocavit, hæc fere egit. [5] Multitudinem finitimorum in civitatem recepit: centum ex senioribus elegit; quorum consilio omnia ageret: [6] quos Senatores nominavit propter senectutem. Tunc, cum uxores ipse & populus non haberent, invitavit ad spectaculum [7] ludorum vicinas Urbis nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum injuriam, [8] Cæninenses vicit, [9] Antemnates, [10] Crustuminos, Sabinos, [11] Fidenates, [12] Vejentes [13] (hæc omnia oppida Urbem cingunt:) [14] Et cum orta subito tempestate non comparuisset, [15] anno

NOTÆ.

[1] *Olympiadis sextæ anno tertio.*] Id est paulo plusve minus ante Christum natum DCCLII. alii hoc referunt ad Annum I. Olympiadis VII. alii etiam aliter: audi Solinum: *Cincio Romam duodecima Olympiade placet conditam: Pictori octava: Nepoti & Lutatio opinionem Eratosthenis & Apollodori comprobantibus, olympiadis septimæ secundo anno: Pomponio Attico & M. Tullio, Olympiadis sextæ anno tertio. Collatis igitur nostris & Græcorum temporibus, invenimus incipiente Olympiade septima Romam conditam*, &c.

[2] *Post Troiæ excidium*, &c. *trecentesimo nonagesimo quarto.*] Error est, nam numerus aliquot decadibus amplior esse debet. Sed prisca illa tempora subtiliter & exacte constitui non semper possunt, quod & Eutropius olfecisse videtur, qui dicat (*ut qui plurimum minimumque tradunt*) sunt enim qui plures, sunt etiam qui pauciores, vere tamen Solinus Romam conditam dicit anno post Ilium captum quadringentesimo trigesimo tertio. Quod solidis argumentis comprobavit.

[3] *Ut qui plurimum minimumque tradunt.*] Scio hæc verba multis negotium facessere. Subintelligendum est *ut eos præteream qui*, &c. mediam viam ingreditur Eutrop. inter eos qui plurimum, & eos qui minimum tradunt.

[4] *Quam ex nomine suo Romam.*] De Romæ appellatione, vide Festum in *Roma*, & Plutarchum in vita Romuli.

[5] *Multitudinem finitimorum.*] Lucum enim inter arcem & Capitolium Asylum fecit, *& statim mira vis hominum, Latini Tuscique pastores, quidam etiam transmarini, Phryges, qui sub Ænea; Arcades, qui sub Evandro duce influxerant. Ita ex variis quasi elementis congregavit corpus unum.* Florus cap. I.

[6] *Quos Senatores nominavit propter senectutem.*] *Consilium Reipublicæ penes senes esset, qui ex auctoritate patres, ob ætatem Senatus Vocabantur.* Idem Flor. Ibidem.

[7] *Ludorum.*] Equestre Neptuni certamen fuit. *Consualia* vocant. Eaque ætate sua celebrata dicit Strabo.

[8] *Cæninenses.*] Qui Cæninam urbem incolunt in Latio.

[9] *Antemnates.*] In Sabinis 40. stad. ab urbe Roma.

[10] *Crustuminos.*] In Latio.

[11] *Fidenates.*] In Latio VI. ab urbe milliario.

[12] *Vejentes.*] Item in Latio XIX. mill. ab urbe.

[13] *Hæc omnia oppida urbem cingunt.*] Tunc oppida, nunc pagi XXX. aut XL. a Roma stadiis. Et hunc tradunt eo tempore finem agri Romani fuisse, & hodieque ibi aliisque in locis qui limites sunt Sacerdotes sacrificium peragunt, quod Ambarualia dicitur. Strabo lib. V.

[14] *Et cum orta subito tempestas*] *Quum ad exercitum recensendum concionem in campo ad capræ paludem haberet, subito coorta tempestas cum magno fragore tonitribusque, tam denso regem operuit nimbo, ut conspectum ejus concioni abstulerit, nec deinde in terris Romulus fuit.* Liv. lib . cap. 16.

[15]. *[illegible]no regni trigesimo septimo.*] Solin. idem. *Romulus regnavit annos*

regni

regni trigesimo-septimo, ad Deos transisse creditus, [1] consecratus est. Deinde [2] Romæ per quinos dies Senatores imperaverunt; & his regnantibus annus unus completus est.

III. Postea [3] Numa Pompilius rex creatus est: qui bellum nullum quidem gessit, sed non minus civitati quam Romulus profuit. [4] Nam & leges Romanis, moresque constituit, qui consuetudine præliorum jam latrones ac semibarbari putabantur. [5] Annum descripsit in x. menses, prius sine aliqua computatione confusum: & [6] infinita Romæ sacra ac templa constituit. Morbo decessit quadragesimo-tertio Imperii anno.

IV. Huic successit [7] Tullus Hostilius. Hic [8] bella reparavit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII. milliario sunt: [9] Vejentes & Fidenates, [10] quorum alii sexto milliario absunt ab urbe Romana, [11] alii octavo-decimo, bello superavit. Urbem ampliavit, [12] adjecto Cœlio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, [13] fulmine ictus, cum domo sua arsit.

NOTÆ.

septem & triginta.

1 *Consecratus est.*] Id est, inter Deos relatus, eique templa constructa.

2 *Romæ per quinos dies Senatores.*] Patres decem decurias fecere singulosque in singulas decurias creavere, qui summæ rei præessent. Decem simul imperitabant. Unus cum insignibus Imperii & lictoribus erat. Quinque dierum spatio finiebatur Imperium ac per omnes in urbem ibat, annuumque intervallum regni fuit. Liv. lib. I. c. 17.

3 *Numa Pompilius.*] E Curibus Sabinis oriundus imperium suscepit anno U. C. 38. Ante C. N. 712.

4 *Nam & leges Romanis.*] Romulus tamen civibus suis leges posuerat; sed illæ fere omnes eo tantum spectabant, ut Romani pleno sinu manubias domum reportarent; modo bellatores præmiatoresque strenui forent, bene erat: Sed si verum agnoscere volumus, proprium id unius Numæ decus est: Virgil. de illo.

——*Primus qui legibus urbem*
Fundavit, Curibus parvus, & paupere terra
Missus in Imperium magnum. Pater meus.

5 *Annum descripsit in x. menses.*] Florus ait annum in XII. menses descriptum. Idem & Livius lib. I. cap. XIX. *Atque omnium primum ad cursum Lunæ in duodecim menses describit annum, quem (quia tricenos dies singulis mensibus Luna non explet, desuntque dies solido anno, qui solstitiali circumagitur orbe) intercalaribus mensibus interponendis ita dispensavit, ut quarto & vigesimo anno ad metam eandem Solis, unde orsi essent, plenis annorum omnium spatiis, dies congruerent.*

6 *Infinita Romæ sacra.*] *Ille sacra & ceremonias omnemque cultum Deorum immortalium docuit.* Flor. lib. I. cap. II.

7 *Tullus Hostilius.*] Anno U. C. 81.

8 *Bella reparavit.*] A Romulo incœpta, & à Numa intermissa.

9 *Vejentes & Fidenates.*] Illi jam antea à Romulo victi, ut supra vidimus, sed postea à Romanis desciverant. Vide Liv. lib. I. cap. XXVII.

10 *Quorum alii.*] Fidenates.

11 *Alii.*] Vejentes.

12 *Adjecto Cœlio monte.*] Liv. lib. I. cap. XXX. *Cœlius additur urbi mons, & quo frequentius habitaretur, eam sedem Tullius regiæ capit, ibique deinde habitavit.*

13 *Fulmine ictus.*] Aurelius Victor: *Et dum Numam Pompilium Sacrificiis imitatur, Jovi Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia conflagravit.* Ubi vide a me annotata Editionis meæ pag. 32.

V. Poſt hunc Ancus Marcius, [1] Numæ ex filia nepos, [2] ſuſcepit imperium. [3] Contra Latinos dimicavit: [4] Aventinum montem civitati adjecit, & Janiculum: [5] Oſtiam civitatem ſupra mare ſexto-decimo milliario ab urbe Roma condidit, vigeſimo-quarto anno Imperii morbo periit.

VI. Deinde regnum [6] Priſcus Tarquinius accepit. Hic [7] numerum Senatorum duplicavit; [8] Circum Romæ ædificavit; [9] ludos Romanos inſtituit, qui ad noſtram memoriam permanent. [10] Vicit idem etiam Sabinos; [11] & non parum agrorum, ſublatum iiſdem, urbis Romæ Territorio adjunxit; [12] primuſque triumphans Urbem intravit: [13] muros fecit, & [14] cloacas: Capitolium inchoavit. Trigeſimo-octavo Imperii anno [15] per Anci filios occiſus eſt, regis ejus cui ipſe ſucceſſerat.

VII. Poſt hunc Servius Tullius [16] ſuſcepit imperium, genitus [17] ex nobili fœmina, captiva tamen, & ancilla. Hic quoque [18] Sabinos ſubegit: montes tres, [19] Quirinalem, Viminalem, Eſquilinum Urbi adjunxit,

NOTÆ.

[1] *Numæ ex filia nepos.*] Ita Livius, Florus, & alii. Plutarch. ex ſorore Numæ natum Marcium dicit.

[2] *Suſcepit imperium.*] An. mundi 3311. ante Ch. nat. 637. ab U. C. 113.

[3] *Contra Latinos dimicavit.*] Politorium urbem cœpit, eamque poſtea diruit, eos acie vicit & ingenti præda potitus Romam rediit. Liv. 1. c. 33.

[4] *Aventinum montem*, &c. *& Janiculum.*] *Aventinum & Janiculum montes urbi addidit.* Victor. Aventinum, propter novam civium multitudinem. Janiculum, non inopia loci, ſed nequando ea arx hoſtium eſſet. Id non muro ſolum, ſed etiam ob commoditatem itineris, ponte ſublicio tum primum in Tiberi facto conjungi urbi placuit. Liv.

[5] *Oſtiam civitatem.*] *Oſtiam coloniam, maritimis commeatibus opportunam in oſtia Tiberis deduxit.* Victor.

[6] *Priſcus Tarquinius accepit.*] Ann. mundi 3335. ante Ch. n. 613. ab U. C. 138.

[7] *Numerum Senatorum duplicavit.*] Centum in patres legit, qui deinde minorum gentium ſunt appellati. Livius.

[8] *Circum Romæ ædificavit.*] Circum maximum.

[9] *Ludos Romanos.*] Ludi Romani *magni* dicti quod magnis Diis Jovi, Junoni & Minervæ fierent.

[10] *Vicit idem Sabinos.*] Tribus præliis cum illis pugnavit. Vide Liv. 1. 36. & 37.

[11] *Et non parum agrorum.*] Collatia & quidquid circa Collatiam agri erat, Sabinis ademptum Liv.

[12] *Primuſque triumphans urbem intravit.*] Atqui jam tertio Romulus triumphaverat. Non potuit igitur primus triumphare Tarquinius, ſed hoc ita intelligendum eſt, nempe Romulum ovantem urbem ingreſſum. Et Tarquinium vere triumphantem, & quadrigis invectum, quare optime Florus: *Inde*, inquit, *quod aureo curru quatuor equis triumphatur.*

[13] *Muros fecit.*] Muro lapideo, cujus exordium bello Sabino turbatum fuerat, poſt devictos Sabinos urbem cinxit.

[14] *Cloacas.*] Opus vere regium, in quo naves grandiores ultro citroque libero curſu commeare poterant. Bene illas deſcripſit Vigінereus ad Livium.

[15] *Per Anci filios occiſus eſt.*] Ejus ſceleris miniſtri duo paſtores. Vid. Liv. 1. 40.

[16] *Suſcepit imperium.*] Ann. mundi 3373. ante Ch. nat 575. ab U. C. 176.

[17] *Ex nobili fœmina captiva.*] Ex Ocriſia, quæ in hoſtium poteſtatem devenerat capto Corniculo. Vide quæ apud Florum olim dicta ſunt pag. 13.

[18] *Sabinos ſubegit.*] Cum Vejentibus tamen & Etruſcis pugnaſſe Ser. Tullium tradit Livius.

[19] *Quirinalem Viminalem & Eſquilinum.*] Victor, *collem Quirinalem & Vi-*

fossas

[1] fossas circum murum duxit. [2] Primus omnium censum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, [3] habuit capitum LXXXIV. millia civium Romanorum, cum his qui in agris erant. Occisus est XLV. Imperii anno, scelere generi sui Tarquinii Superbi, filii ejus regis cui ipse successerat; [4] & filiæ suæ, quam Tarquinius habebat uxorem.

VIII. [5] Lucius Tarquinius Superbus, septimus atque ultimus regum, Volscos, (quæ gens ad Campaniam euntibus non longe ab Urbe est) vicit; [6] Gabios, civitatem, & [7] Suessam Pometiam subegit; cum Thuscis pacem fecit; & [8] templum Jovi in Capitolio ædificavit. Postea [9] Ardeam oppugnans, in octavo-decimo milliario ab Urbe positam civitatem, imperium perdidit. Nam cum filius ejus, [10] & ipse Tarquinius Junior, nobilissimi Collatini uxorem stuprasset, eaque de injuria marito & patri & [11] amicis questa fuisset, in omnium conspectu se occidit: propter quam caussam [12] Brutus, parens & ipse Collatinus populum concitavit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoque eum, qui civitatem Ardeam cum ipso rege oppugnabat, reliquit, veniensque ad urbem rex portis clausis exclusus est.

NOTÆ.

minalem & Esquilias urbi addidit. Vide ibi notata pag. 37.

[1] *Fossas circum murum duxit.*] *Aggere & fossis & muro circumdat urbem.* Liv.

[2] *Primus omnium censum ordinavit.*] Census dicebatur æstimatio bonorum secundum quam tributa solvebantur. Quare Liv. *Censum*, inquit, *instituit, rem saluberrimam tanto futuro imperio, ex quo belli pacisque munia, non viritim, ut ante, sed pro habitu pecuniarum fierent.*

[3] *Habuit capitum* LXXXIV.] Livius LXXX. civium millia censa dicit.

[4] *Et filiæ suæ.*] Tulliæ quæ supra cruentum patrem currum egit, cum in regiæ domus possessionem accelerarer. Postquam virum suum regem salutaverat. Vide Victorem pag. 38. & Florum pag. 14. ubi vere me legisse arbitror *salutarat* pro *salutaret*, quod à Victore ita plane explicatur & à Festo comprobatur duobus locis in voce *orbius clivius* & in *sceleratus vicus.*

[5] *Lucius Tarquinius superbus.*] Imperium suscepit anno mundi 3417. ante Ch. nat. 531.

[6] *Gabios civitatem.*] Inter Latinam viam & Valeriam in via Prænestina ad xx. ab urbe milliarium.

[7] *Suessam Pometiam.*] Volscorum caput.

[8] *Templum Jovi in Capitolio ædificavit.*] Supra cap. VI. ait Priscum Tarquinium Capitolium inchoasse. Hic igitur legendum est *exædificavit*. Ut optime pater meus, nisi hæc *ædificavit* interpreteris, absolvit, perfecit. De eodem Livius 1. 55. *Tarquinios reges ambos, patrem vovisse, filium perfecisse.* Nam & idem Livius cap. 53. *ædificationem*, pro *exædificatione*, posuit de eodem loquens; *captivam pecuniam in ædificationem ejus templi seposuit.*

[9] *Ardeam.*] Rutulorum urbem CLX. stad. ad urbe.

[10] *Et ipse Tarquinius Junior.*] Nempe *dictus*. Nam cum filius ejus, qui & ipse Tarquinius dicebatur, *&c.* Sextum Tarquinium vocat Livius.

[11] *Amicis.*] Pub. Valerio Volesi filio & L. Junio Bruto. Vide Liv. 1. 58.

[12] *Brutus parens & ipse Collatinus.* Sic scribe, addita virgula, *Brutus, parens, & ipse Collatinus*; atque ita tres erunt, qui autem *parens* dicitur, ille est *Spurius Lucretius Tricipitinus.*

Cumque imperasset annos viginti quinque, cumu xore & liberis suis fugit. Ita Romæ regnatum est per septem reges [1] annis ducentis quadraginta tribus, cum adhuc Roma, ubi plurimum, [2] vix usque ad quintum decimum milliarium possideret.

IX. Hinc [3] Consules cœpere pro uno rege duo hac caussa creari: ut si unus malus esse voluisset, alter eum, habens potestatem similem, coërceret. Et placuit, ne imperium longius, quam annuum haberent, [4] ne per diuturnitatem potestatis insolentiores redderentur, [5] sed civiles semper essent, qui se post annum scirent futuros esse privatos: fuerunt igitur anno primo, expulsis regibus, Consules Lucius Julius Brutus, qui maxime egerat, ut Tarquinius pelleretur, & Tarquinius Collatinus, maritus Lucretiæ. Sed Tarquinio Collatino statim sublata dignitas est: [6] Placuerat enim, ne quisquam in urbe maneret, qui Tarquinius vocaretur. Qui, accepto omni Patrimonio suo, [7] ex urbe migravit, & loco ipsius factus est Valerius Publicola Consul. Commovit tamen bellum urbi Romæ rex Tarquinius, qui fuerat expulsus, [8] & collectis multis gentibus, ut in regnum posset restitui, dimicavit.

X. In prima pugna Brutus & Aruns Tarquinii filius [9] invicem se occiderunt. [10] Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutum Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ, [11] quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium

NOTÆ.

[1] *Annis ducentis quadraginta tribus.*] Ita Solinus. Unum tantum annum addit Livius.

[2] *Vix usque ad quintum decimum.*] Vejentes tamen subegerant qui decimo octavo ab urbe milliario positi, sed ii tunc Tarquinorum partes sequebantur.

[3] *Consules cœpere.*] Anno mundi 3442. ante Ch. nat. 506. ab U.C. 245.

[4] *Ne per diuturnitatem.*] *Quippe ex perpetuo annuum placuit, ne potestas solitudine vel mora corrumperetur.* Flor.

[5] *Sed civiles semper essent.*] Civilis, & civilitas, non est id quod Gallice sonat. Princeps *civilis* est, qui non tyrannus, non ferox, non impotens est. Contra *incivilis*, ille dicitur qui cives & populos suos pro belluis habet, *&c.* quales olim Caligula, Nero, Domitianus, & alia id genus seculi sui dehonestamenta, pestes, Alastores : *Civilis* autem princeps, est in quo Vespasianum, Titum, & M. Aurelium Antoninum agnoscas. *Pater meus.*

[6] *Placuerat enim ne quisquam.*] *Consulis enim alterius quum nihil aliud offenderit, nomen invisum civitati fuit.* Liv. alii non propter nomen tantum civitati invisum, sed quod pro filiis sororis Tarquinios in urbem reducere tentantibus deprecatus esset. Plutarch. in Poplicola.

[7] *Ex urbe migravit.*] Seque Lavinium transtulit. Liv.

[8] *Collectis multis gentibus.*] Vejentibus & Tarquiniensibus.

[9] *Invicem se occiderunt.*] Eorum pugnam lege apud Livium 2. 6.

[10] *Romani tamen ex ea pugna.*] Narrat Livius æquo Marte pugnatum esse, & dextra utrinque cornua vicisse, sed silentio proximæ noctis ex Sylva Arsia ingentem editam vocem Sylvani eam vocem creditam, hæc dicta *uno plus Etruscorum cecidisse in acie, vincere bello Romanum.* Ita inde abiisse Romanos ut victores, Etruscos vero pro victis. Idem Plutarch. in *Poplicola.*

[11] *Quasi communem parentem per annum.*] Livius : *Sed multo majus morti decus publica fuit mæstitia, eo ante omnia insignis, quia matronæ annum ut parentem eum luxerunt.*

Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiæ patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Pulvillum collegam sibi sumpsit. [1] Ita primus annus quinque Consules habuit: cum Tarquinius Collatinus Urbe cessisset propter nomen, Brutus prælio periisset, Spurius Lucretius morbo mortuus esset.

XI. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ei ferente Porsena Thusciæ Rege, [2] & Romam pene cepit. Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium præstaret, Tusculum se contulit, quæ civitas non longe ab Urbe est: [3] atque ibi per quatuordecim annos privatus cum uxore persenuit. [4] Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt; & de his est triumphatum. [5] Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, & quartum Consul, [6] fataliter mortuus est, adeo pauper ut, collatis à populo nummis, sumptum habuerit sepulturæ, [7] quem matronæ, sicut Brutum, annum luxerunt.

XII. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinii, ad injuriam soceri vindicandam, ingentem collegisset exercitum, [8] nova Romæ dignitas est creata, quæ [9] Dictatura appellatur, major quam Consu-

NOTÆ.

1 *Ita primus annus quinque Consules.*] Alii tamen Consulatum Pulvilli in sequentum annum deducunt.

2 *Et Romam pene cepit.*] Quippe Janiculum primo impetu ceperat, & Romam quoque cepisset nisi eum Horatius pro ponte sublicio moratus esset.

3 *Atque ibi per quatuordecim annos.*] Livium potius sequor, qui scribit Tarquinium anno exilii decimo quarto Cumis mortuum, quo se ad Aristodemum Tyrannum contulerat.

4 *Quarto anno.*] *Consules deinde Marc. Valerius Volusius & P. Postumius Tubertus, eo anno bene pugnatum cum Sabinis, Consules triumpharunt*, Liv. 2. 16.

5 *Quinto anno Lucius Valerius.*] Lucium vocat quem alii Publium. Neque verum est eum in Consulatu decessisse, sed anno sequenti, nempe sexto à pulsis regibus: Liv. 2. 16. *Publius Valerius omnium consensu princeps belli pacisque artibus anno post, Agrippa Menenio, P. Postumio Consulibus, moritur gloria ingenti, copiis familiaribus adeo exiguis, ut funeris sumptus deesset. De publico est elatus.*

6 *Fataliter.*] Id est fato suo, non properata morte.

7 *Quem matronæ sicut Brutum.*] Luxere matronæ ut Brutum. Liv. Vide apud Victorem pag. 44.

8 *Nova dignitas est creata.*] Liv. an. octavo à pulsis regibus Dictatoris creandi mentionem factam dicit, sed nec quo anno, nec quibus Consulibus, nec quis primus creatus sit satis constare, se tamen apud veterrimos Auctores T. Lartium Dictatorem primum, Spurium Cassium Magistrum equitum creatos invenisse. Eosdem nominat Dionysius, sed eos anno undecimo creatos significat Coss. T. Lartio Flavo II. & Q. Clœlio.

9 *Dictatura appellatur, major quam Consulatus.*] Dictator enim omnia suo arbitrio gerebat. nullaque ab ipso provocatio. *Dictum* enim apud veteres illos Latinos summum imperium significabat. Virgil. VI. Æneid.

Hic ego, namque tuas sortes arcanaque fata,
Dicta meæ genti ponam.

latus

latus. Eodem anno etiam Magister Equitum factus est, qui Dictatori obsequeretur, neque quidquam similius potest dici, quam Dictatura antiqua, huic imperii potestati, quam nunc Tranquillitas vestra habet, maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, &, ante eum, Caius Cæsar, sub Dictaturæ nomine atque honore regnaverint, Dictator autem Romæ primus fuit Lartius: Magister Equitum primus, Spurius Cassius.

XIII. [1] Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romæ fecit, [2] tanquam à Senatu atque Consulibus premeretur. Tum & ipse sibi [3] Tribunos plebis, quasi proprios judices & defensores creavit, per quos contra Senatum & Consules tutus esse posset.

XIV. [4] Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum reparaverunt: & victi acie, etiam Coriolos civitatem, quam habebant optimam, perdiderunt.

XV. [5] Octavo-decimo anno postquam Reges ejecti erant, [6] expulsus ex Urbe Quintius Marcius dux Romanorum, qui Coriolos ceperat Volscorum civitatem, [7] ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia contra Romanos accepit. Romanos sæpe vicit: [8] usque ad quintum milliarium Urbis accessit, oppugnaturus etiam patriam suam, [9] legatis, qui pacem petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia, [10] & uxor Volumnia ex Urbe venissent: quarum fletu & deprecatione superatus [11] removit exercitum: Atque hic secundus post Tarquinium fuit, qui dux contra patriam suam esset.

NOTÆ.

1 *Sexto decimo anno.*] Idem Livius qui scribit per secessionem plebis Spurium Cassium & Postumium Cominium Conlatum iniisse.

2 *Tanquam à Senatu atque Consulibus.*] Querebatur Plebes se tributis & militia premi.

3 *Tribunos Plebis.*] C. Licinium & L. Albinum, quibus auxilii latio adversus consules erat.

4 *Sequenti anno.*] Alii tamen Coriolos captos scribunt anno superiori. Et ita Livius 2. 33.

5 *Octavo decimo anno.*] M. Minucio & A. Sempronio Coss. Livius 11. 34.

6 *Expulsus ex urbe.*] Quod Plebem colere agros juberet, eique post gravissimam annonam frumentum magno pretio curaret, & ut eo malo domita patribus restitueret, quod vi & seditione extorserat, nempe Tribunos suos. Vide Liv. 2. 34. & notata ad Florum pag. 42.

7 *Ad ipsos Volscos contendit.*] *Damnatus absens in Volscos exulatum abiit, minitans patriæ, hostisque jam tum spiritus gerens.* Liv. 2. 35.

8 *Usque ad quintum milliarium Urbis accessit.*] Multis oppidis captis postremum à Pedo ad Urbem ducit, & ad fossas Cluilias quinque ab Urbe millia passuum castris positis, populatur inde agrum Romanum. Liv. 11. 39.

9 *Legatis qui pacem petebant repudiatis.*] Legati primo atrox responsum retulere. Iterum iidem missi non recipiuntur in castra, missi deinde Sacerdotes cum infulis & aliis insignibus, sed nihilo magis quam Legati animum flexere. Livius ibid.

10 *Et uxor Volumnia.*] Duos parvos ex Marcio ferens filios secum, & matronarum numero comitata. Vide apud Victorem p. 46.

11 *Removit exercitum.*] Annuis tantum induciis factis.

XVI. [1] Cæſone Fabio & Tito Virginio Conſulibus [2] trecenti nobiles omines, qui [3] ex Fabia familia erant, contra Vejentes bellum ſoli ſuſcerunt, promittentes Senatui & populo per ſe omne certamen implenum. Itaque profecti [4] omnes nobiles, & qui ſinguli magnorum exrcituum duces eſſe deberent, in prælio conciderunt. [5] Unus omnino uperfuit ex tanta familia, [6] qui propter ætatem puerilem duci non otuerat ad pugnam. Poſt hæc cenſus in Urbe habitus eſt, & inventa unt civium capitum cxix. millia.

XVII. [7] Sequenti anno, cum [8] in Algido monte, ab Urbe duodecimo erme milliario, Romanus obſideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus Dictator eſt factus: [9] qui agrum quatuor jugerum poſſidens, manibus ſuis colebat. Is, cum in opere & arans eſſet inventus, [10] ſudore deterſo, [11] togam prætextam accepit: &, [12] cæſis hoſtibus, liberavit exercitum.

XVIII. [13] Anno ccc. & altero ab Urbe condita, imperium Conſulare ceſſavit, & pro duobus Conſulibus decem facti ſunt, [14] qui ſum-

NOTÆ.

[1] *Cæſone Fabio.*] Cæſo Fabius tunc tertio Conſul fuit, anno mundi 3472. ante Ch. Nat. 476. ab U. C. 275. Vide Florum pag. 24.

[2] *Trecenti nobiles.*] Sex & trecentos ponit Livius.

[3] *Ex Fabia familia erant.*] *Ibant unius familiæ viribus Vejenti populo peſtem minitantes*, Sed hic Liv. ut Eutrop. *familiam* dixit pro *gente*.

[4] *Omnes nobiles & qui ſinguli.*] Ex Livio: *Omnes Patricii, omnes unius gentis, quorum neminem ducem ſperneret egregius quibuſlibet temporibus Senatus.*

[5] *Unus omnino.*] Hoc, etiamſi ab aliis omnibus ſæpius poſitum fuerit, falſum eſt tamen.

[6] *Qui propter ætatem puerilem duci non potuerat.*] *Fabii cæſi ad unum omnes, præſidiumque expugnatum*, cccvi. *periiſſe ſatis convenit, unum prope puberem ætate relictum ſtirpem genti Fabiæ, dubiiſque rebus Populi Romani ſæpe domi bellique vel maximum futurum auxilium.* Liv. II. 50. Is erat Fabius Quintus. Liv. 3. 1.

[7] *Sequenti anno.*] Certe hic graviſſime in tempore peccat Eutrop. Falſum eſt enim Quintium Cincinnatum Dictatorem creatum ſequenti anno poſt interfectos Fabios: quippe Romanis ea clades accepta anno mundi 3474. Cincinnatus vero cum Volſcis & Sabinis pugnavit anno mundi 3493. ante Ch. Nat. 455. ab U. C. 296. Coſſ. L. Minucio & C. Nautio. Vide Liv. III. 25.

[8] *In Algido.*] Algidum Æquorum oppidum & mons.

[9] *Qui agrum quatuor jugerum.*] *L. Quintius trans Tiberim, contra eum ipſum locum, ubi nunc Navalia ſunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ prata Quintia vocantur.* Liv. III. 26.

[10] *Sudore deterſo.*] Abſterſo pulvere & ſudore, toga velatus proceſſit. Liv. ibid.

[11] *Togam prætextam.*] Cui prætexta erat purpura.

[12] *Cæſis hoſtibus.*] Intra decimumſextum diem. Vide apud Victorem pag. 45.

[13] *Anno ccc. & altero ab Urbe condita.*] Liv. 3. 33. *Anno trecenteſimo, altero quam condita Roma erat, iterum mutatur forma Civitatis, ab Conſulibus ad Decemviros, quemadmodum ab Regibus ad Conſules venerat, tranſlato imperio.* Romæ regnatum a Regibus annis 243. à Conſulibus annis 58. qui anni ſuperiorem ſummam efficiunt. Tunc Conſules fuere C. Menenius & P. Seſtius. Vide Liv. III. 33. & 34.

[14] *Qui ſummam poteſtatem.*] Decimo quoque die jus populo ſinguli reddebant. Eo die penes Præfectum juris faſces duodecim erant, Collegis novem ſinguli accenſi apparebant. Liv. ibid.

mam potestatem haberent, Decemviri nominati. Sed cum primo anno bene egissent, [1] secundo unus ex iis Appius Claudius, Virginii cujusdam, [2] qui honestis jam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: [3] quam pater occidit, ne stuprum à Decemviro sustineret: & regressus ad milites, movit tumultum. Sublata est Decemviris potestas, [4] ipsique damnati sunt.

XIX. [5] Anno trecentesimo decimo quinto ab Urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellaverunt. Auxilium præstabant his Vejentes, & rex Vejentium Tolumnius: quæ ambæ civitates tam vicinæ Urbi sunt, [6] ut Fidenæ VII; Vejentes XVIII milliario absint. Conjunxerunt se his & Volsci; [7] Sed M. Æmilio Dictatore, Lucio Quintio Cincinnato [8] Magistro equitum victi, etiam regem perdiderunt: [9] Fidenæ captæ & excisæ. [10] Post xx. inde annos, Vejentani rebellaverunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie; mox etiam [11] civitatem diu obsidens cepit, antiquissimam, [12] Italiæque ditissimam. [13] Post eam cepit & [14] Faliscos, non minus nobi-

NOTÆ.

[1] *Secundo unus ex iis.*] Vide Liv. III. 35. & 36. Vide & apud Victorem pag. 48.

[2] *Qui honestis jam stipendiis.*] Certe legendum *tum* pro *jam.* Tunc enim in Algido militabat Virginius, & honestum ordinem ducebat. Liv. 3. 44.

[3] *Quam pater occidit.*] Quum Virginius nihil usquam auxilii videret, desertaque præda injuriæ puella staret, secretum & ultimum alloquium ab Appio petivit, tanquam coram ea nutricem percontari vellet quid hoc rei esset, eaque impetrata venia seducit filiam ac nutricem prope Cloacinæ ad Tabernas, quibus nunc Novis est nomen, atque ibi ab lanio cultro arrepto: *Hoc te uno, quo possum,* ait, *modo, filia, in libertatem vindico.* Pectus deinde puellæ transfigit. Liv. 3. 48.

[4] *Ipsique damnati sunt.*] Eos aut morte aut exilio punierunt, Appius Claudius in carcere necatus. Victor.

[5] *Anno trecentesimo decimo-quinto.*] A Livio diversus abit. Livius enim Fidenas contra Romanos rebellasse dicit Coss. Mamerco Æmilio, L. Quintio, & L. Julio Julo. anno ab Urbe condita 317.

[6] *Ut Fidenæ vii.*] Error numeri. Lege VI. *ut supra cap.* IV.

[7] *Sed M. Æmilio Dictatore,* &c.] Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium jussit. Is Magistrum equitum ex collegio prioris anni, qui simul Tribuni militum Consulari potestate fuerant, L. Quintium Cincinnatum dignum parente juvenem dixit. *Liv.* 4. 17.

[8] *Magistro equitum.*] Maistre de la Cavalerie.

[9] *Fidenæ captæ & excisæ.*] Cave credas Fidenas excisas fuisse eodem anno quo Tolumnius victus. Verum est quidem eas excisas Mamerco Æmilio Dictatore, & L. Quintio Cincinnato Magistro equitum. Sed illud utique factum est XI. annis post primam ejus Dictaturam, & tunc tertio Dictator creatus Æmilius an. mundi 3526. ante Ch. Nat. 422. ab Urbe condita 429. Vide Livium 4. 32.

[10] *Post xx. inde annos.*] Verum est post vigesimum annum à Fidenis captis Vejentes rebellasse. Sed falsum est post vigesimum annum Camillum Dictatorem creatum, qui creatus fuit annis XXX. post Fidenas captas, & cum jam Romani Vejos per decennium obsedissent.

[11] *Civitatem diu obsidens.*] Falsum est Camillum diu Vejos obsedisse. Sed post Vejos diu obsessos accessit Camillus Dictator, & civitatem cepit, &c. Vide Livium V. XIX. XX. & XXI.

[12] *Italiæq; ditissimam.*] *Vejentium quanta res fuerit, indicat decennis obsidio.* Flor. Livius etiam urbem opulentissimam vocat.

[13] *Post eam cepit.*] Biennio post.

[14] *Faliscos.*] Quidquid dicant quidam è Veteribus, *Falisci* non urbem significat, sed populum. Urbs dicebatur *Falcii* seu *Falerii*, unde *Falisci.*

lem

lem civitatem. Sed commota est ei [1] invidia, [2] quasi prædam male divisisset, damnatusque ob eam causam. & [3] expulsus Civitate est.

XX. [4] Statim Galli Senones ad Urbem venerunt; & victos Romanos XI. milliario ab urbe Roma, [5] apud flumen Alliam sequuti, etiam Urbem occupaverunt; [6] neque defendi quidquam nisi Capitolium potuit: quod cum diu obsedissent, & jam Romani fame laborarent, à Camillo, qui [7] in vicina civitate exsulabat, Gallis superventum est, gravissimeque victi sunt; postea tamen, [8] accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt: sed sequutus eos Camillus, ita cecidit, ut & aurum, quod his datum fuerat, & omnia quæ ceperant militaria signa, revocaret. Ita tertium triumphans Urbem ingressus est, [9] & appellatus Secundus Romulus, quasi & ipse patriæ conditor.

NOTÆ.

1 *Invidia.*] Id est odium.

2 *Quasi prædam male divisisset.*] *Postmodum est crimini datum, quod albis equis triumphasset, & prædam inique divisisset.* Victor pag. 50. Illud accidit XVI. an. post captos Vejos.

3 *Expulsus Civitate est.*] Ardeam exulatum abiit.

4 *Statim Galli Senones ad Urbem venerunt.*] Anno post expulsum Camillum.

Galli Senones.] Ab Utente flumine usq; ad Æsim fines habuere. Supra Umbros.

5 *Apud flumen Alliam.*] Ad undecimum ab Urbe milliarium Crustuminis è montibus ad Tiberim defluit. *Livius* V. XXXVII.

6 *Neque defendi quidquam.*] Vide *Liv.* V. XXXIX & XL. & Victorem pag. 50.

7 *In vicina civitate.*] Ardea.

8 *Accepto etiam auro.*] Mille pondo auri *Liv.* V. 48.

9 *Et appellatus Secundus Romulus.*] *Dictator, recuperata ex hostibus Patria, triumphans in Urbem redit: interque jocos militares, quos inconditos jaciunt, Romulus ac parens patriæ, conditorque alter Urbis, haud vanis laudibus appellatur.* Liv. V. 49.

EUTRO-

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER II.

ANno ccclxv. ab Urbe condita, post captam autem primo, digni-tates mutatæ sunt: [1] & pro duobus Consulibus facti Tribun Militares consulari potestate. Hinc jam cœpit Romana re crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum civitatem, [2] quæ pe lxx. annos bellum gesserat, vicit, & [3] Æquorum urbem, [4] & Sutrino rum: atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupavit: [5] Et tre simul triumphos egit.

II. Titus etiam Quintius Cincinnatus [6] Prænestinos, qui [7] usque ad urbi

NOTÆ.

[1] *Et pro duobus Consulibus facti.*] Certe hic errat Eutropius, Tribuni enim Militares consulari potestate creati multo ante, ut patet ex Livio & Fastis. Neque etiam annus Urbis 365. post captam Urbem à Gallis primus fuit, Galli enim eam ceperunt anno 366.

[2] *Quæ per* lxx. *annos bellum gesserat.*] Liv.vi.2. *Quum omnem Volscorum agrum depopulatus esset, ad deditionem Volscos* lxx. *demum anno subegit.* Sed ut ibi optime notavit eruditissimus Sigonius, cum Volsci bellum renovarint anno Urbis 259. Consulibus Claudio & Servilio, & hoc anno qui est 367. à Camillo devicti sint, inde sequitur eos per annos centum & septem bellum gessisse, ita ut pro lxx. scribendum videatur cvii.

[3] *Æquorum urbem.*] *Victor ex Volsc in Æquos transiit, & ipsos bellum molien tes: exercitum eorum ad Bolas oppressi* Liv.vi. 2. Æqui supra Volscos & Herni cos.

[4] *Et Sutrinorum.*] Cave credas Ca millum adversus Sutrinos bellasse. Na contra, Sutrinis opem ferebat, eorumqu urbem Sutrium ab Etruscis captam rec pit, eisque restituit. Vide Livium vi. 3.

[5] *Tres simul triumphos egit.*] Triu bellorum victor triumphavit.

[6] *Prænestinos.*] *Præneste* urbs Lat xviii. mil. ab Urbe.

[7] *Usque ad urbis portas.*] Ad po tam Collinam signa intulere. Livius v 28.

urbis Romæ portas bello venerant, persequutus, [1] ad flumen Alliam vicit: [2] & civitates, quæ sub ipsis agebant, Romanis adjunxit; ipsum Præneste aggressus, in deditionem accepit: quæ omnia ab eo gesta sunt [3] viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

III. Verum dignitas Tribunorum Militarium [4] non diu perseveravit. Nam post aliquantum nullos placuit fieri: [5] & quadriennium ita in Urbe fluxit, ut potestates ibi majores non essent. Resumpserunt tamen Tribuni Militares consulari-potestate iterum dignitatem, & [6] triennio perseveraverunt. Rursus Consules facti.

IV. [7] Lucio Genucio, & Quinto Servilio Consulibus mortuus est Camillus: [8] honor ei secundus post Romulum delatus est.

V. [9] Titus Quintius Dictator adversus Gallos, qui in Italiam venerant, missus est. [10] Hi ab Urbe quarto milliario trans Anienem fluvium consederant. Nobilissimus de Senatoribus Titus Manlius provocantem Gallum ad singulare certamen, congressus occîdit: & sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt: [11] mox per Caium Sulpicium Dictatorem etiam victi. [12] Non multo post à Caio Marcio Thusci victi sunt; [13] VII. millia captivorum ex his in triumphum ducti.

NOTÆ.

[1] *Ad flumen Alliam.*] *Castra hostium haud procul Allia flumine posita. Inde agrum late populantes fatalem se urbi Romanæ locum cepisse inter se jactabant.* Idem ibid.

[2] *Et civitates quæ sub ipsis agebant.*] T. Quintius semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis, Præneste in ditionem accepto, Romam revertit. Idem. Id accidit an. mundi 3573. ante Ch. Nat. 365. ab U. C. 376.

[3] *Viginti diebus.*] Liv. *Die vigesima quam creatus erat, Dictatura se abdicavit.* Alii *duo de vigesimo.* Alii *duo & vicesimo.* Quod mihi sane non placet.

[4] *Non diu perseveravit.*] Nam tertio anno post captum Præneste, creati Tribuni Plebis.

[5] *Et quadriennium ita in Urbe fluxit ut.*] Ista multam lucem capere arbitror ex verbis Livii VI. 35. *Comitia, præter Ædilium, Tribunorumque Plebis, nulla sunt habita. Licinius Sextiusque Tribuni Plebis refecti, nullos Curules Magistratus creari passi sunt, eaque solitudo Magistratuum, & Plebe reficiente duos Tribunos, & his Comitia Tribunorum militum tollentibus, per quinquennium Urbem tenuit.* Ubi Livius *quinquennium* vere ponit, male Noster *quadriennium.*

[6] *Triennio perseveraverunt.*] Verum est. Neque tamen statim Consules creati, ad Tribunos Plebis res rediit, anno post creati iterum Tribuni Militares. Anno sequenti Consules facti.

[7] *Lucio Genucio.*] Anno mundi. 3588. ante Ch. Nat. 360.

[8] *Honor ei secundus.*] *Dignusque habitus quem secundum à Romulo conditorem urbis Romanæ ferrent.* Livius VII. I.

[9] *T. Quintius.*] Hic est T. Quintius Pennus Dictator creatus anno mundi 3593. ante Ch. Nat. 355.

[10] *Hi ab Urbe quarto milliario.*] *Eo certe anno Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.* Liv. VII. X.

[11] *Mox per C. Sulpitium.*] Anno mundi 3596. ante Ch. Nat. 352. Vide Livium VII. XII.

[12] *Non multo post à C. Marcio.*] Biennio post C. Marcius Rutilus adversus Etruscos Dictator creatus.

[13] VII *Millia.*] Octo millia ponit Livius

VI.

VI. Census iterum habitus est; [1] Et cum Latini, qui à Romanis subacti erant, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, [2] factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat, [3] parvis adhuc Romanis rebus tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profectæ essent adversus Gallos duce Lucio Furio Camillo, quidam ex Gallis unum è Romanis, qui esset optimus, provocavit. [4] Tum se Marcus Valerius Tribunus Militum obtulit: & cum processisset armatus, [5] corvus ei supra dextrum brachium sedit; mox commissa adversus Gallum pugna, idem corvus [6] alis & unguibus Galli oculos verberavit, ne rectum posset aspicere: ita ut à Tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen dederit. [7] Nam postea idem Corvinus est dictus, ac propter hoc meritum annorum trium & viginti, Consul est factus.

VII. Latini, qui noluerant milites dare, hoc quoque à Romanis exi-

NOTÆ.

VII. XVII. *Castra quoque nec opinato aggressus (Marcius) cepit, & octo millibus hostium captis, cæteris aut cæsis, aut ex agro Romano fugatis, sine auctoritate Patrum, populi jussu triumphavit.*

[1] *Et cum Latini præstare nollent.*] Livius VII. XXV. *Concilia Latinorum ad lucum Ferentinæ habita, responsumque haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum, absisterent imperare iis quorum auxilio egerent. Latinos pro sua libertate potius quam pro alieno imperio laturos arma.*

[2] *Factæque legiones decem.*] Fallitur, nondum enim ea tempestate legio Romana sex millibus hominum constabat; sed miror ita errasse Eutropium, cum expresse Livius ita de eadem re VII. XXV. *Ubique non urbana tantum, sed etiam agresti juventute decem legiones scriptæ dicuntur, quaternum millium & ducenorum peditum, equitumque trecenorum.*

[3] *Parvis adhuc Romanis rebus.*] Miratur tam parvis rebus Romanis tam magnum tamen exercitum colligi potuisse. Ita etiam Livius qui superioribus verbis à me allatis subjungit, *quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hæ vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractæ in unum haud facile efficiant, adeo in quæ laboramus sola crevimus, divitias, luxuriamque.*

[4] *Tum se Marcus Valerius.*] Marcum vocant Livius & Victor. Lucium Florus.

[5] *Corvus ei supra dextrum brachium sedit.*] Atqui ei in pugna dextro brachio maxime opus erat. Verisimilius Livius & Victor qui corvum illum in Valerii galea consedisse dicunt. Liv. VII. XXVI. Victor pag. 55.

[6] *Alis & unguibus Galli oculos.*] Sic Noctua Turni cum Ænea dimicantis & ora & clypeum verberavit. Virgil xii. Æneid.

> ——*Turni se pestis ad ora*
> *Fertque refertque sonans clypeumque everberat.*

[7] *Nam postea idem Corvinus.*] *Dictator* (Manlius Torquatus) *Consularia Comitia habuit, æmulumque decoris sui absentem Marcum Valerium Corvum, (id enim illi deinde cognominis fuit) summo favore populi, tres & viginti natum annos Consulem renuntiavit.* Livius VII. XXVI. Ubi, ut vides, ipse Valerius non *Corvinus*, sed *Corvus* dictus recte, & ita in tabulis Capitolinis. Ut enim *Albus, Rufus, Crassus, Luscus, Longus*, cognomina primum inventa sunt, postea autem *Albini, Rufini, Crassini, Luscini, Longini* subsecuta. Sic qui primus cognomen hoc tulit *Corvus*, posteri *Corvini* appellati.

gere

gere cœperunt, [1] ut unus Conſul, ex eorum; alter, ex Romanorum populo crearetur. Quod cum eſſet negatum, bellum contra eos ſuſceptum eſt, & [2] ingenti pugna ſuperati ſunt: ac de his perdomitis triumphatum eſt. [3] Statuæ Conſulibus ob meritum victoriæ in Roſtris poſitæ ſunt.

VIII. Jam Romani potentes eſſe cœperant; bellum enim in centeſimo & triceſimo fere milliario ab Urbe [4] apud Samnites gerebatur, [5] qui medii ſunt inter Picenum, Campaniam & Apuliam, [6] Lucius Papirius Curſor cum honore Dictatoris ad id bellum profectus eſt, qui, [7] cum Romam rediiſſet, Q. Fabio Maximo Magiſtro Equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit, ne ſe abſente pugnaret. Ille, occaſione reperta, feliciſſime dimicavit, & [8] Samnites delevit, ob quam rem à Dictatore capitis damnatus, quod ſe vetante pugnaſſet, [9] ingenti favore militum & populi liberatus eſt: tanta Papirio ſeditione commota, ut pene ipſe interficeretur.

IX. [10] Poſtea Samnites, Romanos, Tito Veturio & Spurio Poſthumio Conſulibus, [11] ingenti dedecore vicerunt, & [12] ſub jugum miſerunt. [13] Pax tamen à Senatu & populo ſoluta eſt, quæ cum ipſis propter neceſſitatem facta fuerat. Poſtea Samnites victi ſunt [14] à L. Pa-

NOTÆ.

1 *Ut unus Conſul.*] Hoc petierunt Latini an. mundi 3614. ante Ch. Nat. 334. ab U. C. 417. Coſſ. T. Manlio Torquato III. & P. Decio Mure. Vide Liv. VIII. 4. 5. & Florum lib. 1. cap. 14.

2 *Ingenti pugna ſuperati ſunt.*] Ad radices Veſuvii montis.

3 *Statuæ Conſulibus.*] Hic mihi Eutropii fides ſuſpecta.

4 *Apud Samnites gerebatur.*] Cum Samnitibus enim bellum geri cœptum eſt an. mundi 3611. ante Ch. Nat. 337. ab U. C. 414. Vide Florum lib. 1. cap. 16.

5 *Qui medii inter Picenum, Campaniam.*] Nota ſitum, in hodiernis enim noſtris tabulis aliter paulo res eſt, quippe Samnium inter Apuliam & Campaniam interjacet, ſed Picenum longe diſſitum. Videlicet tunc temporis alii fines regionibus illis conſtituti, ut ex Strabone notum eſt, & ipſum etiam Samnium latius. Samnites à Sabinis orti.

6 *L. Papirius Curſor.*] Anno mundi 3628. ante Ch. Nat. 320. ab U. C. 431. Coſſ. L. Furio Camillo III. & D. Junio Bruto. Longe clariſſimus bello ea tempeſtate Dictator creatus. L. Papirius Curſor, à quo Q. Fabius Maximus Rullianus Magiſter equitum eſt dictus. Livius VIII. XXIX.

7 *Cum Romam rediiſſet.*] Ad auſpicia repetenda.

8 *Samnites delevit.*] Viginti millia hoſtium cæſa ea die traduntur. Livius.

9 *Ingenti favore militum & populi.*] Bene, res enim à militibus ad populum delata, & quod Dictator militum precibus negaverat, Fabii veniam populo Romano conceſſit.

10 *Poſtea.*] Triennio poſt. Liv. IX. 1.

11 *Ingenti dedecore vicerunt.*] Ad furcas Caudinas juxta Aufidum fluvium, in Apulia.

12 *Sub jugum miſerunt.*] Jugum fiebat haſtis duabus humi defixis, & ſuper eas una deligata, ſub quam tranſibant victi. Primi itaque Conſules prope Seminudi ſub jugum miſſi, tum deinceps ſingulæ legiones. Livius.

13 *Pax tamen à Senatu.*] Deditione Conſulum, qui injuſſu populi pacem fecerant. Adi Liv. IX. 7. & 8.

14 *A L. Papirio Conſule.*] Scribit Livius obſcurum eſſe Papirius ne Curſor eo anno Conſul fuerit, an Magiſter equitum, Lucio Cornelio Dictatore. Adi illum IX. XV.

pirio Consule: [1] septem millia eorum sub jugum missa. Papirius de Samnitibus triumphavit. [2] Eo tempore Appius Claudius Censor [3] aquam Claudiam induxit, & viam Appiam stravit. Samnites, reparato bello, [4] Quintum Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus occisis: postea cum pater ejus Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Samnites vicit, & plurima eorum oppida cepit. [5] Deinde Publius Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo Consules contra Samnites missi, ingentibus præliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus [6] per annos novem & quadraginta actum sustulerunt, neq; ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigaverit.

X. [7] Interjectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiæ contra Romanos Thuscis Samnitibusque junxerunt: sed cum Romam tenderent, [8] à Cn. Cornelio Dolabella Consule deletæ sunt.

XI. [9] Eodem tempore Tarentinis, qui jam in ultima Italia sunt, bellum indictum est; [10] quia legatis Romanorum injuriam fecissent.

NOTÆ.

[1] *Septem millia sub jugum.*] Septem millia militum sub jugum missi, prædaque ingens Luceriæ capta, receptis omnibus signis armisque, quæ ad Caudium amiserant, &, quod omnia superabat gaudia, equitibus recuperatis, quos pignora pacis custodiendos Luceriam Samnites dederant. Ipse Pontius Herennii filius Samnitium imperator, ut expiaret Consulum ignominiam, sub jugum cum cæteris est missus. Livius. Ibidem.

[2] *Eo tempore.*] VIII. annis post Papirii de Samnitibus triumphum. Coss. M. Valerio Maximo & Decio Mure.

[3] *Aquam Claudiam induxit.*] *Censura clara eo anno Appii Claudii & C. Plautii fuit. Memoriæ tamen felicioris ad posteros nomen Appii, quod viam munivit & aquam in Urbem induxit eaque unus perfecit.* Liv. IX. XXIX. Via à porta Capena usque ad Capuam munita. Aqua ab Aniene in Urbem deducta.

[4] *Quintum Fabium Maximum vicerunt.*] Hoc fortasse referendum ad annum mundi 3637. ante Ch. Nat. 311. Coss. L. Papirio Cursore IV. & Q. Publio Philone IV. Tunc enim ad Lautulas ancipiti prælio dimicatum scribit Livius. Non cædem, non fugam alterius partis, sed noctem incertos victi victoresne essent, diremisse, additque idem Livius se invenisse apud quosdam adversam eam pugnam Romanis fuisse, atque in ea cecidisse Q. Aulium Magistrum equitum, & eos Auctores hic sequutus Eutropius. Verum ex Livii Epitome, & ex tabulis Capitolinis invenio Quintum Fabium Maximum Gurgitem male cum Samnitibus pugnasse 21. anno post, nempe anno mundi 3658. & cum Senatus de removendo eo ab exercitu cogitaret, Fabius Maximus pater hanc ignominiam sibi & filio deprecatur, seque filio legatum iterum pollicitus est, & postea ejus Consulis opera filius adjutus, cæsis Samnitibus triumphavit.

[5] *Deinde P. Cornelius Rufinus*, &c.] Anno mundi 3660. ante Ch. Nat. 288. ab U. C. 463.

[6] *Per annos novem & quadraginta.*] Bellum enim Samniticum exarsit anno mundi 3611. Coss. M. Valerio Corvo III. & A. Cornelio Cosso Liv. X. 31. Vide Florum lib. I. cap. 16.

[7] *Interjectis aliquot annis.*] VII. anno post confectum Samniticum bellum.

[8] *A Cn. Cornelio Dolabella.*] Flor. lib. I. cap. 13. *Omnes reliquias eorum in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella delevit, ne quis extaret in ea gente qui incensam à se Romanam urbem gloriaretur.*

[9] *Eodem tempore.*] Secundo anno post deletos Gallos Coss. L. Æmilio Barbula & Q. Martio Philippo.

[10] *Quia legatis Romanorum.*] L. Valerius cum classe applicabat Tarentum tanquam ad sociam urbem & amicam.

Hi

Hi Pyrrhum Epiri regem contra Romanos in auxilium popoſcerunt, [1] qui ex genere Achillis originem trahebat; is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum tranſmarino hoſte dimicaverunt. Miſſus eſt contra eum Conſul [2] P. Valerius Lævinus: qui cum exploratores Pyrrhi cepiſſet, [3] juſſit eos per caſtra duci, oſtendique omnem exercitum, tumque dimitti, ut renuntiarent Pyrrho, quæcumque à Romanis agerentur. [4] Commiſſa mox pugna, cum jam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit: [5] quos incognitos Romani expaverunt, ſed nox prælio finem dedit. Lævinus tamen per noctem fugit, Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eoſque ſummo honore tractavit; occiſos ſepelivit. Quos cum adverſo vulnere & truci vultu, etiam mortuos jacere vidiſſet, tuliſſe ad cœlum manus dicitur, cum hac voce: [6] Se totius orbis dominum eſſe potuiſſe, ſi tales ſibi milites contigiſſent.

XII. Poſtea Pyrrhus, junctis ſibi Samnitibus, [7] Lucanis, Brutiiſque Romam perrexit; omnia ferro igneque vaſtavit, Campaniam depopulatus eſt, atque ad Præneſte venit, milliario ab Urbe octavodecimo. Mox terrore exercitus, qui eum [8] cum Conſule ſequebatur, in Campaniam ſe recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captivis miſſi, ab eo honorifice ſuſcepti ſunt, captivos ſine pretio Romam miſit. Unum ex legatis Romanorum [9] Fabricium ſic admiratus eſt, ut cum eum pauperem eſſe cognoviſſet, [10] quarta parte regni promiſſa ſollicitare voluerit, ut ad ſe tranſiret: contemptuſque à Fabricio eſt. Quare cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum miſit, qui pacem æquis conditionibus peteret, præ-

NOTÆ.

Tarentini hoſtem rati emicant, Valerium occidunt. Romani Poſthumium legatum mittunt, ut injuriam Valerio factam expoſtularet, Tarentini legatum irrident, lotio aſpergunt. Vide Florum lib. I. cap. XVIII.

1 *Qui ex genere Achillis.*] Paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus. Victor. p. 60. Pyrrhus Æacidæ & Phthiæ filius. Phthia ejus mater è Menone Theſſalo nata. Vide Plutarch. in Pyrrho.

2 *P. Valerius Lævinus.*] Anno mundi 3670. ante Ch. nat. 278.

3 *Juſſit per caſtra duci.*] Plutarchus & alii narrant Pyrrhum non per exploratores ſuos quæ in caſtris Romanorum agerentur cognoviſſe, ſed illum ipſum è ripa fluminis Siris omnia oculis ſuis hauſiſſe.

4 *Commiſſa mox pugna.*] Apud Heracleam & Campaniæ fluvium Sirim. Vide Florum p. 37. & Victorem p. 61.

5 *Quos incognitos.*] Elephantorum novitate turbati Romani. Victor.

6 *Se totius orbis.*] *Ego*, inquit, *talibus viris brevi orbem terrarum ſubigere potuiſſem.* Victor.

7 *Lucanis, Brutiiſque.*] Lucani & Brutii à Samnitibus orti à Silari fluvio uſque ad fretum Siculum ſiti.

8 *Cum Conſule.*] Conſulem hic Lævinum intelligendum puto.

9 *Fabricium.*] Qui ſequenti anno Conſul fuit.

10 *Quarta parte regni promiſſa.*] Quarta regni parte promiſſa ſollicitari non poterat. Victor.

cipuum virum [1] Cineam nomine; ita ut Pyrrhus [2] partem Italiæ, quam jam armis occupaverat, obtineret.

XIII. [3] Pax displicuit; remandatumque Pyrrho à Senatu est, eum cum Romanis nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. [4] Tum Romani jusserunt captivos omnes, quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, qui se armis defendere potuissent; nec ante eos [5] ad veterem statum reverti, quàm sibi notorum hostium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est: à quo cum quæreret Pyrrhus, qualem Romam comperisset, Cineas dixit, [6] regum se patriam vidisse: scilicet tales illic esse omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Græciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum duces [7] P. Sulpicius & Decius Mus Consules. Certamine commisso, [8] Pyrrhus vulneratus est, elephanti interfecti, xx. millia cæsa hostium; & ex Romanis tantum quinque millia. [9] Pyrrhus Tarentum fugatus.

XIV. Interjecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus; qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse & rex haberent, [10] medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi ali-

NOTÆ.

[1] *Cineam.*] Thessalum hominem in aula Pyrrhi præcipuum, eloquentia præcipue valebat, ita ut sæpe diceret Pyrrhus Cineam plures eloquentia sua urbes cepisse, quam ipse armis ceperat. Plutarchus hanc Cineæ legationem recte ante Fabricii legationem ponit. Sed monendum est hoc nomen per *y* scribi debere, ita enim Pausanias: & origo vocis notissima à galea scilicet, quam Græci *cyneen* dicunt.

[2] *Partem Italiæ.*] Nescio unde istæc Eutropius. Reliqui enim Scriptores tradunt Cyneam à Romanis tantum petiisse, ut captivos absque pretio reciperent, Pyrrhi opera ad subigendam totam Italiam uterentur, & Tarentinis ignoscerent.

[3] *Pax displicuit.*] In eam inclinabant multi Senatores, sed dissuasit Appius Claudius.

[4] *Tum Romani jusserunt captivos.*] Hujus Edicti nullum alibi vestigium video. Narrat enim Plutarchus Pyrrhum ea conditione captivos Romam misisse, ut, si pax non conveniret, ad se peractis Saturnalibus redirent. Et statim omnes rediisse cum Senatus mortem indixisset si quis aliter faceret. Sed fortasse hic loquitur Eutropius de captivis quos Pyrrhus reddidit postquam ei insidias à medico structas Fabricius patefecit.

[5] *Ad veterem statum* Civium Romanorum scilicet.

[6] *Regum se patriam vidisse.*] Aliter Florus p. 39. *Urbem templum sibi visam, Senatum regum consessum.*

[7] *P. Sulpitius*, &c.] Secundam cum Pyrrho pugnam his Consulibus tribuunt Cicero, Zonaras, Epitome Livii: Ex Plutarcho, Floro & aliis certum est, his Consulibus tantum legationes ultro citroque missas, & secundam pugnam anno sequenti ad Asculum commissam. Coss. C. Fabricio II. & Quinto Æmilio Papo II. anno Mundi 3673. ante Ch. Nat. 276.

[8] *Pyrrhus vulneratus.*] *Humero saucius.* Florus, Plutarch. brachio vulneratum dicit, qui hanc pugnam aliter narrat.

[9] *Pyrrhus Tarentum fugatus.*] Hæc & sequentia ad verbum Victor. p. 61. & 62.

[10] *Medicus Pyrrhi ad eum nocte venit.*] Ita Florus & Victor. Plutarchus vero narrat medicum cum Fabricio per epistolam egisse.

quid

quid polliceretur; quem Fabricius vinctum reduci juſſit ad dominum, Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus ſpopondiſſet. Tum rex admirans eum, dixiſſe fertur: Ille eſt Fabricius, qui difficilius ab honeſtate quàm ſol à curſu ſuo averti poteſt. [1] Tum rex in Siciliam profectus eſt. Fabricius, victis Samnitibus & Lucanis, triumphavit. Conſules deinde Manius Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus adverſum Pyrrhum miſſi ſunt, & [3] Curius contra eum pugnavit: exercitum ejus cecidit; ipſum Tarentum fugavit, caſtra cepit. Ea die cæſa ſunt hoſtium XXIII. millia. Curius Dentatus in Conſulatu triumphavit. [4] Primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam à Tarento mox receſſit, [5] & apud Argos Græciæ civitatem occiſus eſt.

XV. [6] Caio Fabricio Luſcino, C. Claudio Cinna Conſulibus, anno Urbis conditæ CCCCLXI. Legati Alexandrini à Ptolemæo miſſi Romam venere, & à Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

XVI. Quintio Gulone, C. Fabio Pictore Conſulibus, [8] Picentes bellum commovere; & ab inſequentibus Conſulibus Publ. Sempronio, Appio Claudio victi ſunt: & de his triumphatum eſt. Conditæ à Romanis civitates, [9] Ariminum in Gallia, & [10] Beneventum in Samnio.

XVII. [11] Marco Attilio Regulo, [12] Lucio Junio Libone Conſulibus,

NOTÆ.

[1] *Tum rex in Siciliam profectus eſt.*] Ut Syracuſanis opem ferret.

[2] *Conſules deinde.*] Tertio anno poſt pugnam ad Aſculum.

[3] *Curius contra eum pugnavit.*] In Lucania.

[4] *Primus Romam elephantos.*] Florus de triumpho Curii: *Sed nihil libentius Populus Romanus aſpexit quam illas quas timuerat cum turribus ſuis belluas, quæ non ſine ſenſu captivitatis ſummiſſis cervicibus victores equos ſequebantur.*

[5] *Et apud Argos.*] Saxo de muris à femina, cujus filium occiſurus erat, jactato occiſus eſt. Vide apud Plutarch. Argos in Peloponneſo.

[6] *C. Fabricio Luſcino, C. Claudio Cinna.*] Falſum eſt annum ab Urbe condita CCCCLXI. hos Conſules habuiſſe. Hic graviſſimum errorem eſſe exiſtimo qui hic corrigendus. *Caio Fabio Luſcino, C. Claudio Canina Conſulibus anno Urbis conditæ* CCCCLXXX. Ita enim ex Faſtis verum eſt. Et circa illa tempora cum Ptolemæo Ægypti rege ſocietatem junctam ſcribit Epitome Livii.

[7] *Quintio Gulone.*] Hunc Q. Ogulnium vocant Faſti, ejuſque Conſulatum notant an. Mundi 3681. ante Ch. Nat. 267. ab U. C. 484.

[8] *Picentes.*] Eorum regio *Picenum* intra Umbriam & littus Adriaticum, hodie *la Marche d' Ancone* eſt, & alterum Picenum poſt Campanos ad mare Tyrrhenum, avulſa particula quædam eorum qui ad mare Adriaticum incolunt à Romanis illuc traducta ad Pæſtanum ſinum. De prioribus hic loquitur Eutropius. Vide Flor. pag. 40.

[9] *Ariminum.*] Supra Umbriam ad littus Adriaticum.

[10] *Beneventum.*] Prius dictum *Maleventum*, ſed ob obcœnitatem nomen immutatum.

[11] *Marco Attilio Regulo.*] Anno ſequenti poſt devictos Picentes. Vide Florum pag. 41.

[12] *L. Junio Libone.*] Julium vocant Faſti.

Salentinis[1] in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum civitate simul Brundusini,[2] & de his triumphatum est.

XVIII. [3] Anno ccccLxxvii. cum jam clarum urbis Romæ nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quæ copiæ Romanorum essent, census est habitus; tum [4] inventa sunt civium capita ccxcii. millia cccxxxiii. quanquam à condita Urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio & Quinto Fulvio Consulibus. In Sicilia contra eos pugnatum est, & Appius Claudius de Afris [5] & rege Siciliæ Hierone triumphavit.

XIX. Insequenti anno, Valerio Marco & Octacilio Consulibus in Sicilia à Romanis res magnæ gestæ sunt. [6] Taurominitani, Catanenses, & præterea [7] quinquaginta civitates in fidem acceptæ sunt. [8] Tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum paratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem à Romanis impetravit, [9] deditque argenti talenta ducenta, Afri in Sicilia victi sunt, & de his secundo Romæ triumphatum est.

XX. [10] Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani, [11] C. Duilio & Cn. Cornelio Asino Consulibus, in mari dimicaverunt, paratis navibus rostratis, [12] quas Liburnas vocant. Consul Cornelius [13] fraude deceptus est. Duilius, commisso prælio, [14] Carthaginensium ducem vicit, [15] xxxi. naves cepit, xiv. mersit, viii. millia hostium cepit, iii. millia occîdit: neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, jam etiam mari plurimum possent.

NOTÆ.

1 *Salentinis.*] Ad Japigium promontorium. Salentini Cretensium coloni.

2 *Simul Brundusini.*] Brundusinos à Salentinis diversos facit, quippe eos Calabriæ tribuit. Brundusium tamen Salentinorum caput vocat Florus.

3 *Anno* ccccLxxvii.] In numero erratum esse oportet. Primus annus belli Punici fuit ccccLxxxix. Coss. Appio Claudio & Q. Fulvio.

4 *Inventa sunt civium capita.*] Desunt cx. Ex tabulis Capitolinis quæ 292224. ponunt. Tunc conditum lustrum 35.

5 *Et rege Siciliæ Hierone.*] Syracusis regnabat. Primo anno belli victus. Vide Florum 48.

6 *Taurominitani, Catanenses.*] Tauromininum & Catana Siciliæ urbes in littore Eoo.

7 *Quinquaginta civitates.*] Civitates plusquam sexaginta, alii.

8 *Tertio anno.*] Imo hoc superioribus Consulibus factum Scriptores consentiunt.

9 *Deditque argenti talenta ducenta.*] Mira locutio, subintelligendum *pondo*. Ita enim loquebantur. Ducenta talenta efficiunt 120000. aureos.

10 *Quinto anno belli Punici.*] Hunc ab incepto bello quartum potius dicas.

11 C. *Duilio.*] *Duilio, Cornelioque Consulibus, etiam mari congredi ausus est.* Florus.

12 *Quas Liburnas vocant.*] A Liburnis populis in Illyrico.

13 *Fraude deceptus.*] Ab Annibale seniore evocatus tanquam in colloquium per fraudem capitur.

14 *Carthaginensium ducem.*] Annibalem.

15 XXXI. *naves cepit.*] Victor xxx. *naves cepit*, xiii. *mersit*. Colomna rostrata à Ciaconio suppleta. TRIGINTAQUE NAVES CEPIT CUM SOCIIS SEPTEM, REMOSQUE DUCIS QUINREMOSQUE TRIREMOSQUE, NA-

C.

[1] C. Aquilio Floro, L. Scipione Consulibus, Scipio Corsicam & Sardiniam vastavit, multa millia inde captivorum abduxit, triumphum egit.

XXI. [2] Lucio Manlio Volsone, M. Attilio Consulibus, bellum in Africam translatum est contra Hamilcarem Carthaginensium ducem, in mari pugnatum, victusque est. Nam perditis [3] lxiv. navibus, retro se recepit: Romani [4] XXII. amiserunt; sed cum in Africam transiissent, [5] primam Clypeam Africæ civitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt, multisque vastatis oppidis, Manlius victor Romam rediit, & XXVII. millia captivorum reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit, contra [6] tres Carthaginensium duces dimicans, victor fuit, XVIII. millia hostium cecidit, quinque millia [7] cum VIII. elephantis cepit, lxxiv. civitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses, [8] pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium à Lacedæmoniis petierunt: & duce Xantippo, qui à Lacedæmoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultima pernicie: nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanserunt, quindecim millia cum imperatore Regulo capta sunt, xxx. millia occisa, Regulus ipse in catenas conjectus.

XXII. [9] M. Æmilio Paulo, Serv. Fulvio Nobiliore Consulibus, ambo Consules Romani Africam profecti sunt, cum trecentorum navium classe Clypeam petunt, & contra Carthaginenses venerunt, primum Afros navali certamine superant, Æmilius Consul [10] centum & quatuor naves hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit, quindecim millia hostium aut occidit, aut cepit, militem suum ingenti præda ditavit: Et subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset,

NOTÆ.

VES XX. DEPRESSIT. Ita edidit Ciaconius Polybium secutus qui omnes naves quas hoc prælio Carthaginenses amiserunt quinquaginta fuisse, atque ex ipsis xxx. captas tradit: unde suspicatur etiam vir doctissimus, & hic & apud Victorem pro XIII. sive XIV. scriptum fuisse XIX.

1 *Caio Aquilio Floro.*] Anno mundi 3691. ante Ch. Nat. 257. ab U. C. 493.

2 *L. Manlio Volsone & M. Attilio Regulo.*] *Marco Attilio Regulo jam in Africam navigabat bellum.* Flor. an. ab U.C. 496.

3 LXIV. *navibus.*] Sexaginta tres ponit tantum Polyb.

4 XXII.] Polyb. XXIV.

5 *Primam Clypeam.*] *Prima belli præmium fuit civitas Clypea.* Flor. Clypea hodie Zafaran.

6 *Tres Carthaginensium duces.*] Hannibalem, Hannonem & Amilcarem vel Asdrubalem.

7 *Cum* VIII. *elephantis.*] Alii XVIII.

8 *Pacem à Romanis petierunt.*] Quidam aiunt ab ipso Regulo pacem eis oblatam, ne alius in ejus belli gloriam veniret, sed ob duriores conditiones repudiatam.

9 *Marco Æmilio Paulo.*] Anno mundi 3696. ante Ch. Nat. 252. ab U. C. 498.

10 *Centum & quatuor naves hostium demersit.*] Quidam tradunt eum centum quatuordecim naves cepisse. Vide infra.

ut diutius expectare exercitus non poſſet, Conſules cum victrici claſſe redeuntes, circa Siciliam naufragium paſſi ſunt : & tanta tempeſtas fuit, [1] ut ex quadringentis ſexaginta quatuor navibus, octoginta ſervari vix potuerint : neque ullo tempore tanta maritima tempeſtas audita eſt. [2] Romani tamen ſtatim ducentas naves reparaverunt, neque in aliquo animus [3] his infractus fuit.

XXIII. [4] Cnæus Servilius Cæpio & C. Sempronius Blæſus Conſules cum ducentis ſexaginta navibus ad Africam profecti ſunt, aliquot civitates ceperunt : prædam ingentem reducentes, naufragium paſſi ſunt. Itaque cum continuæ calamitates Romanis diſplicerent, decrevit Senatus ut à maritimis prœliis diſcederetur, & tantum ſexaginta naves ad præſidium Italiæ ſalvæ eſſent.

XXIV. [5] Lucio Cæcilio Metello, C. Furio Pacillo Conſulibus, Metellus in Sicilia Afrorum ducem cum cxxx. elephantis, & magnis copiis venientem ſuperavit, xx millia hoſtium cecidit, ſex & viginti elephantos cepit, reliquos errantes [6] per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit, & Romam deduxit ingenti pompa, cum cxxx. elephantorum numero omnia itinera compleret. Poſt hæc mala Carthaginenſes Regulum ducem, quem ceperant, petierunt, ut Romam proficiſceretur, & pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captivorum faceret.

XXV. Ille Romam cum veniſſet, inductus in Senatum, [7] nihil quaſi Romanus egit ; dixitque ſe ex illa die, qua in poteſtatem Afrorum veniſſet, [8] Romanum eſſe deſiiſſe. Itaque & uxorem [9] à complexu removit, & Romanis ſuaſit, ne pax cum Pœnis fieret : Illos enim [10] fractos tot caſibus, ſpem nullam habere ; ſe tanti non eſſe, ut

NOTÆ.

[1] *Ut ex quadringentis ſexaginta.*] Supra dicit Conſules cum trecentarum navium claſſe in Africam navigaſſe, & in pugna 30. tantum cepiſſe, unde igitur hic in reditu quadringentæ illæ ſexaginta quatuor ?

[2] *Romani tamen ſtatim.*] Eodem anno, etſi aliis Conſulibus.

[3] *Infractus fuit.*] Hic *infractus* nil aliud ſignificat quam *fractus*, ut apud Virgilium.

Torpent infractæ ad prælia vires.

Et alibi, quod notandum.

[4] *Cnæus Servilius Cæpio.*] Anno ab U. C. 499.

[5] *Lucio Cæcilio Metello.*] Hi Conſules in Siciliam proficiſcuntur anno U. C. 502. verum nihil eo anno auſi ſunt, ſed anno ſequenti Metellus Proconſul Aſdrubalem ſuperavit.

[6] *Per Numidas.*] Per Numidarum ordines, quos in caſtris ſuis habebat Metellus.

[7] *Nihil quaſi Romanus egit.*] Quaſi Carthaginis potius quam Romæ civis fuiſſet.

[8] *Romanum eſſe deſiiſſe.*] Capitis certe deminutionem paſſus erat, de qua & ejus ſpeciebus vide præter cæteros Sigonium.

[9] *Uxorem à complexu removit.*] Hoc graphice depingit Horatius Od.v. lib. iij.

Fertur pudicæ conjugis oſculum,
Parvoſque natos, ut capitis minor,
A ſe removiſſe, &c.

[10] *Fractos tot caſibus.*] Hic *fractos* eſt idem quod ſupra *infractus*, & ſic Virgilius.

———*Fracti bello, &c.*

tot

tot millia captivorum propter unum ſe & ſenem & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur: itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admiſit, ipſe Carthaginem rediit; offerentibuſque Romanis, ut eum Romæ tenerent, negavit ſe in ea Urbe manſurum, in qua, poſtquam Afris ſervierat, dignitatem honeſti civis habere non poſſet. Regreſſus igitur ad Africam, [1] omnibus ſuppliciis extinctus eſt.

XXVI. [2] P. Claudio Pulchro, C. Junio Conſulibus, Claudius [3] contra auſpicia pugnavit, & à Carthaginenſibus victus eſt. Nam ex ducentis & viginti navibus, cum triginta fugit: xc. cum pugnatoribus captæ ſunt, demerſæ cæteræ, viginti millia capta. Alius quoque Conſul claſſem naufragio amiſit, exercitum tamen ſalvum habuit; quia vicina littora erant.

XXVII. [4] Caio Luctatio Catulo, Aulo Poſthumio Albino Conſulibus, anno belli Punici XXIII. Catulo bellum contra Afros commiſſum eſt. Profectus eſt [5] cum ccc. navibus in Siciliam. Afri [6] contra ipſum cccc. paraverunt. Luctatius Catulus navem æger aſcendit: [7] vulneratus enim in pugna ſuperiore fuerat. [8] Contra Lilibæum civitatem Siciliæ pugnatum eſt ingenti virtute Romanorum; nam LXXIII. Carthaginenſium naves captæ ſunt, CXXV. demerſæ; XXXII. millia hoſtium capta, XIII. occiſa: infinitum auri argentique pondus in poteſtatem Romanorum redactum. Ex claſſe Romana duodecim naves demerſæ; pugnatum eſt [9] VI. Idus Martias. Statim Carthaginenſes pacem

Notæ.

[1] *Omnibus ſuppliciis extinctus eſt.*] Reſectis palpebris ſoli expoſitus, & deinde anguſta arca incluſus, clavis acutiſſimis undique introrſum actis, ut ſe in nullam ejus partem ſine pœnis atrociſſimis inclinaret, vigiliis & dolore perimitur.

[2] *Pub. Claudio Pulchro.*] Anno ab U. C. 504.

[3] *Contra auſpicia.*] Non ſolum contra auſpicia, ſed contemptis & irriſis auſpiciis. Cicero 2. de nat. Deorum. *Nihil nos P. Claudii bello Punico primo temeritas movebit, qui etiam per jocum Deos irridens, cum cavea liberati pulli non paſcerentur, mergi eos in aquam juſſit, ut biberent, quoniam eſſe nollent: qui riſus, claſſe devicta, multas illi lacrymas, magnam Populo Romano cladem attulit.*

[4] *Caio Luctatio.*] Anno mundi 3707. ante Ch. Nat. 241. ab U. C. 510. Sed quinque annorum res geſtas præterit Eutropius.

[5] *Cum* ccc. *navibus.*] Ita etiam Victor.

[6] *Contra ipſum* cccc. *paraverunt.*] Victor tamen ſcribit ſexcentas à Romanis Carthaginenſium naves vel captas, vel depreſſas: ſed ibi monui pro DC. legi debere CD. Adi locum pag. 65.

[7] *Vulneratus enim in ſuperiori pugna.*] Errat Eutropius ſi de pugna ab Appio commiſſa intelligit de qua ſuperiori capite.

[8] *Contra Lilybæum.*] *Contra* apud bonos Latinitatis autores eſt *exadverſo, vis-a-vis.* Pugnatum eſt enim ad Ægates inſulas, quæ Virgilio Aræ dictæ, quod ibi Carthaginenſium fœdus ictum. Lilybæum urbs & promontorium Siciliæ in littore occiduo.

[9] VII. *Idus Martias.*] Id eſt die 10. Martis. Romani, ut hoc obiter in tyronum gratiam dicatur, dies menſium numerabant per Calendas, Nonas & Idus. Calendæ dicebantur primi dies menſium, Nonæ erant vel quintanæ vel ſeptimanæ, hoc eſt, vel quinti vel ſeptimi dies menſium; Idus, Nonus dies a Nonis. Ita cum

petie-

petierunt, [1] tributaque iis pax: captivi Romanorum, qui tenebantur à Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginenses petierunt, ut redimi eos captivos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus jussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent: qui autem à privatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium [2] ex fisco magis quàm à Carthaginensibus solveretur.

XXVIII. [3] Quintus Luctatius, Aulus Manlius Consules creati bellum Faliscis intulerunt: quæ civitas Italiæ opulenta quondam fuit: quod ambo Consules [4] intra sex dies quam venerant, [5] transegerunt, xv. millibus hostium cæsis, cæteris pace concessa, [6] agro tamen ex medietate sublato.

NOTÆ.

Nonæ erant quinto die, Idus erant decimo-tertio: cum septimo die, Idus erant decimo-quinto die. Sed retrogrado ordine numerabant, nempe ante Nonas, Idus, Calendas, ita ut numerus mensium notarent, non prout in mense sequebantur, sed prout Nonas vel Idus antecedebant, vel Calendas mensis sequentis, exempli gratia: mense Martio Nonæ sunt septimo die: Idus decimo-quinto. Igitur secundus dies Martis erit VI. Nonas Mart. Octavus dies Martis erit VIII. Idus: dies qui proxime Idus sequitur, nempe XVI. erit 17. Calendas, hoc est dies decimus-septimus ante Calendas mensis sequentis, nempe Aprilis. Dies ante Nonas, Idus & Calendas, dicebant pridie Idus, Nonas & Calendas.

[1] *Tributaque eis pax.*] Hac conditione Sicilia, Sardinia & cæteris insulis intra Italiam Africamque, Hispania citra Iberum fluvium ut abstinerent, & pro impensis bellicis argenti puri tria millia talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos XX. penderent. Vide notata apud Victorem pag. 65.

[2] *Ex fisco.*] Debuit dicere ex ærario. Aliud enim *fiscus*, aliud *ærarium*. *Fiscus* est Principis, *ærarium* populi. Sed ita illis temporibus vulgo loquebantur.

[3] *Quintus Luctatius.*] Anno U. C. 512. eodem anno quo Caius Luctatius, de quo capite superiori. Nimirum hi Consules Magistratum inierunt circa finem Maii.

[4] *Intra sex dies.*] Epitome Livii: *Falisci cum rebellassent sexto die perdomiti in deditionem venerunt.*

[5] *Transegerunt.*] Id est *finierunt*. Sic cap. I. lib. sequentis: *Jam enim fuerat pugna transacta.*

[6] *Agro tamen ex medietate sublato.*] Innuit Romanos Faliscis ademisse agrum qui medius erat inter Falerios & Romam, vel etiam innuit Faliscos mnnicipes factos, ita ut non sui, ut antea, sed Romani juris essent.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER III.

Finito igitur Punico bello, [1] quod per XXII. annos contractum est, Romani jam clarissima gloria noti, legatos ad [2] Ptolemæum Ægypti regem miserunt, auxilia promittentes: quia rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit: jam enim fuerat pugna transacta. [3] Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hiero Romam venit ad ludos spectandos, & ducenta millia [4] modiorum tritici populo dono dedit.

II. Lucio Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco Consulibus, quibus Hiero Romam venerat, etiam [5] contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, & de his triumphatum. Carthaginenses tum bella reparare tentabant, [6] Sardinienses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, & pacem impetravit.

NOTÆ.

[1] *Quod per* XII. *annos.*] Supra jam annos XXX. notavit, ergo hic error est, lege *quod per* XXIV. *annos*, & verum est. *Pater meus.*

[2] *Ptolemæum.*] Ptolemæum Evergetem.

[3] *Eodem tempore*] Anno mundi 3713. ante Ch. Nat. 235. ab U.C. 516.

[4] *Modiorum.*] Modius continebat libras viginti sex cum besse, id est cum octo unciis.

[5] *Contra Ligures intra Italiam.*] Liguria Italiæ portio in ipsis Appenninis montibus inter Alpes & Etruriam. De hoc bello Ligustico vide Flor. p. 52.

[6] *Sardinienses qui ex conditione.*] Ex fœdere enim Pœni Sardinia, Sicilia cæterisque insulis abstinere debebant.

III.

III. [1] Tito Manlio Torquato, Caio Attilo Balbo Consulibus, de Sardis triumphatum est : & pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt, [2] quod his post Romam conditam semel tantum Numa Pompilio regnante contigerat.

IV. [3] Lucius Posthumius Albinus, Cnæus Fulvius Centumalus Consules bellum contra [4] Illyrios gesserunt : & multis civitatibus captis, etiam [5] reges in deditionem acceperunt ; tum primum de Illyriis triumphatum est.

V. [6] Lucio Æmilio Consule [7] ingentes Gallorum copiæ Alpes transierunt : sed pro Romanis tota Italia consensit ; traditumque est [8] Fabio Historico, qui ei bello interfuit, [9] DCCC. millia hominum parata ad id bellum fuisse : sed res per Consules tantum prospere gesta est : [10] xl. millia hostium interfecta sunt, & triumphus Æmilio decretus.

VI. [11] Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est : finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cnæo Cornelio Scipione Consulibus. [12] Tunc Marcellus cum parva manu equitum dimicavit, & regem Gallorum, [13] Viridomarum nomine, manu sua occîdit. Postea cum collega suo ingentes copias Gallorum peremit ; [14] Mediolanum expugnavit ; grandem prædam Romam pertulit : ac triumphans Marcellus spolia Galli [15] stipiti imposita humeris suis vexit.

NOTÆ.

[1] *Tito Manlio.*] Anno Urbis conditæ 518.

[2] *Quod his post Romam conditam.*] Florus de ea re loquens pag. 52. *Argumentumque pacis & bona fide cessantium armorum tunc primum post Numam, clausa porta Jani fuit, sed statim ac sine mora patuit.* Sed hoc ille ante bellum Ligusticum factum dicit.

[3] *L. Posthumius Albinus.*] Anno Urbis conditæ 524. De hoc bello vide Florum cap. v. lib. II. pag. 54. Tunc Posthumius Albinus secundo Consul fuit.

[4] *Illyrios.*] Illyrii sub extremis Alpium radicibus inter Arsiam Titiumque flumen, per totum Adriani maris littus effusi.

[5] *Res in deditionem.*] Atqui Illyricis, mulierem tantum imperasse dicit Florus, nempe Teutam.

[6] *L. Æmilio Consule.*] Quatuor annis post bellum Illyricum, de quo supra. De hoc bello vide Florum cap. IV. lib. II. pag. 53.

[7] *Ingentes Gallorum copiæ.*] Eorum exercitus fuit ducentorum millium.

[8] *Fabio Historico.*] Dicebatur Fabius Pictor, quem veteres minus diligentem fuisse testantur.

[9] DCCC. *millia hominum.*] *Eo bello Populus Romanus sui Latinique nominis trecenta millia armatorum habuisse dicitur.* Epit. Livii, Polyb. ad Eutropii numerum propius accedit.

[10] XL. *millia hostium.*] Trucidata Gallorum 40. millia, capta x. millia. Polyb.

[11] *Aliquot deinde.*] Quatuor annis. Tot enim duravit bellum Gallicum.

[12] *Tunc Marcellus parva manu.*] Pugnata est ea pugna ad Clastidium ad Padum.

[13] *Viridomarum manu sua.*] Quo occiso Marcellus tertia post Romulum Feretrio Jovi, sive potius Jano Quirino, opima spolia suspendit.

[14] *Mediolanum.*] Trans Padum Gallorum Insubrium Metropolis.

[15] *Stipiti imposita.*] Ita enim trophæa fiebant.

VII.

VII. [1] M. Minucio, P. Cornelio Consulibus, [2] Istris bellum illatum est, [3] quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant: perdomitique sunt omnes. [4] Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Annibalem Carthaginensium ducem, qui [5] Saguntum Hispaniæ civitatem, Romanis amicam, [6] oppugnare aggressus est, [7] agens vicesimum ætatis annum; copiis congregatis [8] cl. millibus peditum, & xx. millibus equitum. Huic Romani [9] per legatos denuntiaverunt, ut bello abstineret. [10] Is legatos admittere noluit. [11] Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Annibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret: [12] sed dura responsa à Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi; [13] captique ab Annibale, ultimis pœnis afficiuntur.

VIII. [14] Tum Publius Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam: [15] bellum Carthaginensibus indictum est. Annibal [16] relicto in Hispania fratre Asdrubale,

NOTÆ.

[1] *M. Minucio.*] Anno sequenti post triumphum Marcelli. an. ab U.C. 532.

[2] *Istris.*] Primi in Illyrici ora maritima, contermini Italiæ & Caunis. Tota ora Istriæ stadiorum MCCC. *Strab.*

[3] *Quia latrocinati.*] Romanorum naves frumento onustas interceperant.

[4] *Eodem anno.*] Imo potius anno post Istricum secundo. Bellum enim Punicum secundum incepit an. Mundi 3731. ante Ch. Nat. 217. ab Urbe condita 534. Vide Flor. lib. II. cap. VI. pag. 55.

[5] *Saguntum.*] Hispaniæ Tarraconensis civitas ultra Iberum sita, passus mille ferme à mari, hodie *Morvedre.*

[6] *Oppugnare aggressus est.*] Contra fœdus, quo cautum erat Carthaginenses Hispania abstinerent.

[7] *Agens vicesimum ætatis annum.*] Certe tunc natus erat annis XXVII. Natus enim an. Mundi 3704.

[8] *CL. millibus.*] *Ad centum quadraginta millia habuisse creditur.* Livius.

[9] *Per legatos.*] Legati missi P. Valerius Flaccus & Q. Bæbius Tamphilus. Hanc legationem Livius missam anno serius, Coss. P. Cornelio Scipione & T. Sempronio Longo. Vide tamen lib. XXI. cap. XV.

[10] *Is legatos admittere noluit.*] Iis obviam ad mare missi ab Annibale, qui dicerent nec tuto eos adituros inter tot effrænatarum gentium arma: nec Annibali tanto discrimine rerum operæ esse legationes audire. Livius lib. XXI. cap. IX.

[11] *Romani etiam.*] Legati qui Saguntum missi, iidem Carthaginem inde petierunt.

[12] *Sed dura responsa.*] Responsum legatis: *Bellum ortum à Saguntinis, non ab Annibale esse, Populum Romanum injuste facere, si Saguntinos vetustissimæ Carthaginensium societati præponat.*

[13] *Captique ab Annibale ultimis pœnis.*] Saguntinorum primores sese suaque omnia igni suo concremarunt, puberes omnes interfecti, reliqui militum præda fuere.

[14] *Tum Publius Cornelius Scipio.*] Liv. XXI, XVII. *Nominatæ jam antea Consulibus Provinciæ erant, tum sortiri jussi, Cornelio Hispania, Sempronio Africa cum Sicilia evenit.* Neque tamen in Hispaniam ivit Pub. Scipio, sed eo misit Cn. Scipionem fratrem.

[15] *Bellum Carthaginensibus indictum.*] Per legatos Q. Fabium, M. Livium, L. Æmilium, C. Licinium, Q. Bæbium. Liv. XXI. XVIII.

[16] *Relicto in Hispania fratre Asdrubale.*] *Neque Hispaniam negligendam ratus, & Asdrubali fratri viro impigro eam Provinciam destinat.* Liv. XXI. XVIII.

[1] Pyrenæum transiit: [2] Alpes, adhuc in ea parte invias, sibi patefecit. [3] Traditur ad Italiam lxxx. millia peditum, & xx. millia equitum, septem & triginta elephantes adduxisse. Interea multi Ligures & Galli Annibali se junxerunt. [4] Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Annibalis adventu, è Sicilia exercitum [5] Ariminum trajecit.

IX. Publius Cornelius Scipio Annibali primus occurrit: [6] commisso prælio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. [7] Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud [8] Trebiam amnem: is quoque vincitur. Annibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam veniens Annibal, [9] Flaminio Consuli occurrit: [10] ipsum Flaminium interemit: [11] Romanorum viginti quinque millia cæsa sunt: cæteri diffugerunt. Missus adversus Annibalem postea à Romanis [12] Quintus Fabius Maximus: is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit: [13] mox inventa occasione vicit.

X. [14] Quingentesimo & quadragesimo anno à condita Urbe, Lucius Æmilius, P. Terentius Varro contra Annibalem mittuntur, Fabioque succedunt: [15] qui Fabius ambos Consules monuit, ut Annibalem

NOTÆ.

1 *Pyrenæum transiit.*] Pyrenæum transgreditur, & ad oppidum Illybirim castra locat.

2 *Alpes adhuc in ea parte invias.*] Quinto-decimo die Alpes superavit: sed qua parte ambigitur. Livius nullum dubitandi locum dicit cum ex descensu statim in Taurinos incurrerit. Illum vide xxi. 38.

3 *Traditur ad Italiam.*] *Quantæ copiæ transgresso in Italiam Annibali fuerint, nequaquam inter auctores constat: qui plurimum, centum millia peditum, viginti equitum fuisse scribunt: qui minimum, viginti millia peditum, sex equitum. L. Cincius Alimentus, qui captum se ab Annibale scribit, maxime auctor moveret me, nisi confunderet numerum, Gallis Liguribusque additis: cum his scribit octoginta millia peditum, decem equitum adducta in Italiam.* Idem.

4 *Sempronius Gracchus.*] Imo Tib. Sempronius Longus Consul: & hic etiam in eo peccat Eutrop. quod Sempronius post priorem Scipionis cum Annibale pugnam, exercitum Ariminum trajecit. Vide Liv. xx. 11.

5 *Ariminum.*] Supra Umbriam, ad littus maris superi.

6 *Commisso prælio.*] Inter Padum & Ticinum.

7 *Sempronius Gracchus & ipse conflixit apud.*] Ticino Trebeia successit, hic secunda belli Punici procella desævit, Sempronio Consule. Flor. pag. 57. Adi Liv. xxi. 55. & 56.

8 *Trebiam.*] Galliæ Cisalpinæ fluvius Trebia ad Placentiam.

9 *Flaminio Consuli.*] Ad Trasimenum lacum.

10 *Ipsum Flaminium interemit.*] Interemptus Flaminius ab equite Insubri, cui Ducario nomen erat. Liv.

11 *Romanorum viginti quippe millia.*] Quindecim millia ponit Liv. xxii. vii. *Quindecim millia Romanorum in acie cæsa sunt, decem millia sparsa fuga per omnem Etruriam, diversis itineribus Urbem petiere.*

12 *Quintus Fabius Maximus,*] Dictator anno U.C. 536. Secundi belli Punici 2.

13 *Mox inventa occasione vicit.*] Cum Minucio Magistro equitum suppetias tulit. Vide Liv. xxii. xxix. & Plut. in Fab.

14 *Quingentesimo & quadragesimo anno.*] Falsum est. Hic annus tantum fuit ab U.C. 537.

15 *Qui Fabius ambos Consules monuit.*] Non ambos, sed Æmilium Paulum; Varro enim ita jam furebat & plenus minarum erat, ut Fabii consilia admittere non posset. Æmilium igitur allocutus est Fa-

callidum

callidum & impatientem ducem non aliter vincerent, [1] quam prælium differendo. [2] Verum cum impatientia Varronis Consulis contradicente Consule altero, apud vicum, qui [3] Cannæ appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo Consules ab Annibale vincuntur. In ea pugna [4] tria millia Afrorum pereunt; magna pars de exercitu Annibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani gravius accepti sunt: periit enim in eo Æmilius Paulus Consul: [5] Consulares & Prætorii xx. [6] Senatores capti aut occisi xxx. [7] nobiliores viri ccc. [8] militum xl. millia; Equitum tria millia & quingenti; in quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. [9] Servi, quod nunquam ante, manumissi, & milites facti sunt.

XI. Post eam pugnam [10] multæ Italiæ civitates, quæ Romanis paruerant, se ad Annibalem transtulerunt. Annibal Romanis obtulit, ut captivos redimerent: [11] responsumque est à Senatu, eos cives non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, & [12] tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit; quos è manibus Equitum Romanorum, Senatorum, & militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Annibalis Asdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris

NOTÆ.

bius, præclaram ejus orationem lege apud Livium xxii. xxxix.

1 *Quam prælium differendo.*] *Una*, inquit, *ratio belli gerendi adversus Annibalem, qua ego gessi*, nempe *cunctatio*, unde & *Cunctator* dictus est.

2 *Verum cum impatientia.*] Varro postero die, cui sors ejus diei imperii erat, nihil consulto collega signum pugnæ proposuit, instructasque copias flumen traduxit, sequente Paulo, quia magis non probare, quam non adjuvare consilium poterat. Liv. xxii. xlv.

3 *Qui Cannæ.*] Ad Aufidum fluvium.

4 *Tria millia.*] Livius scribit octo millia fortissimorum virorum trucidata.

5 *Consulares & Prætorii viginti,*] *Unus & viginti Tribuni militum, Consulares quidam, Prætoriciique & Ædilicii.* Livius.

6 *Senatores capti aut occisi* xxx.] Octoginta præterea aut Senatores, aut qui eos Magistratus gessissent, unde in Senatum legi deberent. Liv.

7 *Nobiliores viri* ccc.] Nobiliores Equites, opinor, intelligit, vel ex eorum numero, qui nullos Magistratus gessissent, sed ex antiqua prosapia.

8 *Militum* xl. *millia.*] *Quadraginta millia peditum, duo millia septingenti Equites.* Livius.

9 *Servi.*] *In sacramentum militiæ liberata servitia.* Flor. Liv. xxii. 57. *Aliam formam novi delectus inopia liberorum capitum, ac necessitas dedit. Octo millia juvenum validorum ex servitiis, prius sciscitantes singulos vellent ne militare, empta publice armaverunt.*

10 *Multæ Italiæ civitates.*] *Defecere autem ad Pœnos hi populi: Atellani, Calatini, Hirpini, Appulorum pars, Samnites præter Pentros, Brutii omnes, Lucani, præter hos Surrentini, & Græcorum omnis fere ora, Tarentini, Metapontini, Crotonienses, Locrique, & Cisalpini omnes Galli.* Liv. xxii. xvi.

11 *Responsum est à Senatu.*] Vide Liv. xxii. lx. & lxi.

12 *Tres modios.*] Plin. lib. 33. cap. 50. *Annulorum aureorum promiscuus usus fuit secundo bello Punico: neque enim aliter potuissent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti.* Livius tres modios & dimidium ponit lib. xxvi. cap. xii. Florus duos. Quidam unum tantum.

subigeret,

subigeret, [1] à duobus Scipionibus Romanis ducibus vincitur; perditque in pugna XXXV. millia hominum, ex his capiuntur X. millia, occiduntur XXV. [2] Mittuntur ei à Carthaginensibus ad reparandas vires XII. millia peditum, IV. millia equitum, XX. elephanti.

XII. [3] Anno quarto postquam in Italiam Annibal venit, Marcus Claudius Marcellus Consul apud Nolam, civitatem Campaniæ, contra Annibalem bene pugnavit. Annibal multas civitates Romanorum per Apuliam, Calabriam & Brutios occupavit: quo tempore etiam rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit, [4] promittens auxilia contra Romanos, sub hac conditione, ut deletis Romanis, ipse quoque contra Græcos ab Annibale auxilia acciperet. [5] Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniam Marcum Valerium Lævinum ire jusserunt; [6] in Sardiniam Titum Manlium Proconsulem: nam etiam ea sollicitata ab Annibale Romanos deseruerat.

XIII. [7] Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur; in Italia, contra Annibalem; in Hispania, contra fratrem ejus Asdrubalem; in Macedonia, contra Philippum; in Sardinia, contra Sardos, & [8] alterum Asdrubalem Carthaginensem. [9] Is à Tito Manlio Proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, vivus est captus; [10] occisa cum eo XII. millia, capti mille quingenti; & à Romanis Sardinia subacta. Manlius victor captivos & Asdrubalem Romam reportavit. Interea etiam

NOTÆ.

1 *A duobus Scipionibus.*] Cnæo & Publio.

2 *Mittuntur ei à Carthaginensibus.*] Mago frater Annibalis XII. millia peditum, mille quingentos equites, XX. elephantos, mille argenti talenta in Italiam transmissurus erat cum præsidio sexaginta navium longarum: sed ubi rem in Hispaniam male gestam audiunt Pœni, eum in Hispaniam mittunt. Liv. XXIII. 32.

3 *Anno quarto postquam.*] Tunc Marcellus secundo Consul fuit: sed cito se abdicavit, quia vitio creatus videbatur; contra Annibalem tamen pugnavit.

4 *Promittens auxilia.*] Fœderis leges: *Ut Philippus rex quam maxima classe (ducentas autem naves videbatur effecturus) in Italiam trajiceret, & vastaret maritimam oram: bellum pro parte sua terra marique gereret. Ubi debellata esset, Italia omnis cum ipsa urbe Roma Carthaginensium atque Annibalis esset, prædaque omnis Annibali cederet: perdomita Italia navigarent in Græciam, bellumque, cum quibus regibus placeret, gererent: quæ civitates continentis, quæ insulæ ad Macedoniam vergunt, ea Philippi regnique ejus essent.* Livius XXIII. XXXIII.

5 *Captis.*] Vide Livium ibidem.

6 *In Sardiniam T. Manlium Torquatum.*] *Ad eam rem missus T. Manlius Torquatus, qui bis Consul Censorque fuerat, subegerat atque in Consulatu Sardos.* Livius.

7 *Ita uno tempore.*] Hæc eo anno in Italia, in Africa, in Sicilia, in Hispania vario eventu acta.

8 *Alterum Asdrubalem.*] Cui Calvo cognomen erat.

9 *Is à Tito Manlio Proconsule.*] *Ante omnia claram & memorabilem pugnam fecit Asdrubal imperator captus, & Hanno & Mago nobiles Carthaginenses.* Livius.

10 *Occisa cum eo.*] *Duodecim millia hostium cæsa, Sardorum simul Pænorumque ferme tria millia & sexcenti capti, & signa militaria septem & viginti.* Livius.

Phi-

Philippus à Lævino in Macedonia vincitur, & in Hispania à Scipionibus Asdrubal, [1] & Mago tertius frater Annibalis.

XIV. [2] Decimo anno postquam Annibal in Italiam venerat, P. Sulpicio, Cnæo Fulvio Consulibus, [3] Annibal usque ad quartum milliarium Urbis accessit, [4] equites ejus usque ad portas, [5] mox Consulum metu, cum exercitu venientium, Annibal ad Campaniam se recepit. [6] In Hispania à fratre Asdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur : exercitus tamen integer remansit ; [7] casu enim magis quàm virtute erant decepti, quo tempore etiam à Consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quam tenere Afri ceperant : &, ex nobilissima urbe Syracusana [8] præda ingens prælata est. [9] Lævinus in Macedonia cum Philippo [10] & multis Græciæ populis, & rege Asiæ Attalo, amicitiam fecit : & ad Siciliam profectus, [11] Annonem quemdam Afrorum ducem apud [12] Agrigentum civitatem cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captivis nobilibus misit ; [13] xl civitates in deditionem accepit, xxvi, expugnavit. Ita omni Sicilia recepta, Macedonia fracta, cum ingenti gloria Romam regressus est. Annibal in Italia [14] Cnæum Fulvium Consulem subito aggressus,

NOTÆ.

[1] *Et Mago tertius.*] Primo à Cnæo Scipione victus, & castris exutus & iterum victus postquam Publius Scipio Cnæo fratri sese conjunxit. Liv.

[2] *Decimo anno.*] P. Sulpitius Galba & Cnæus Fulvius Centumalus Consules fuerunt anno mundi 3739. ante Ch. Nat. 209. ab U.C. 542. Et si bene rationem ineas, sic octavus annus est postquam Annibal in Italiam venit.

[3] *Annibal usque ad quartum milliarium.*] Ad tertium Florus, cui consentit Livius xxvi. x. *Inter hæc Annibal ad Anienem fluvium tria millia passuum ab Urbe castra admovit.*

[4] *Equites ejus.*] Imo ipse. Liv. ibid. *Ibi (ad Anienem) stativis positis ipse cum duobus millibus equitum ad portam Collinam usque ad Herculis templum est progressus, atque unde proxime poterat, mœnia situmque Urbis obequitans, contemplabatur.*

[5] *Mox Consulum metu cum exercitu venientium.*] Imo uno & altero die eductæ acies, & prælium commissum, sed tempestate dirempti. Vide Liv. xxvi. 11.

[6] *In Hispania a fratre Asdrubale ambo Scipiones.*] Scipiones trucidati anno fere antequam Annibal Urbem accederet. Vide Liv. xxv. 36.

[7] *Casu enim magis quàm virtute erant decepti.*] Asdrubal enim pecuniæ vi Celtiberorum principes, qui in auxiliis Romanorum, corrupit, qui signo dato Romanos deseruere. Vide Liv. ibid. 33.

[8] *Præda ingens.*] *Ornamenta urbis, signa tabulasque quibus abundabant Syracusæ, Romam devexit.* Liv.

[9] *Lævinus in Macedonia cum Philippo.*] Hic certe errare Eutropium puto, neque enim in Historia me legisse memini cum Philippo amicitiam fecisse Lævinum : à Livio certe diversus abit, cujus alioqui vestigia legere amat. Tunc Levinus Consul fuit anno Urbis conditæ 543.

[10] *Et multis Græciæ populis & rege Asiæ Attalo.*] Verum est Lævinum societatem & amicitiam iniisse cum Attalo rege, cum Eleis, Lacedæmoniis, Thracum & Illyriorum regibus. & adi Liv. xxvi. 24.

[11] *Annonem quemdam.*] Hanno erat Imperator Carthaginensium. Liv.

[12] *Agrigentum.*] Siciliæ urbs in medio littore ad meridiem, hodie *Grigente.*

[13] XL. *Civitates.*] Hæc fere ex Livio xxvi. xl. *Prodita brevi sunt viginti oppida : sex vi capta : voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta.*

[14] *Cnæum Fulvium Consulem.*] Falsum est tunc Consulem fuisse Fulvium. Pro-

[1] cum octo millibus hominum interfecit.

XV. Interea ad Hispanias, ubi occisis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, [2] Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publii Scipionis, qui ibidem bellum gesserat, annos natus quatuor & viginti, vir Romanorum omnium & sua ætate, & posteriori tempore fere primus. [3] Is Carthaginem Hispaniæ capit; in qua omne aurum & argentum, & belli apparatum Afri habebant: nobilissimos quoque obsides, quos ab Hispanis acceperat: [4] Magonem etiam fratrem Annibalis ibidem capit; quem Romam cum aliis mittit. Romæ ingens lætitia post hunc nuntium fuit. Scipio [5] Hispanorum obsides parentibus reddidit. Qua re omnes fere Hispani ad eum uno animo transierunt. Postque [6] Asdrubalem Annibalis fratrem victum fugat, & [7] prædam maximam capit.

XVI. Interea in Italia [8] Consul Q. Fabius Maximus Tarentum recepit; in qua ingentes copiæ Annibalis erant: & ibi etiam ducem Annibalis [9] Carthalonem occidit, [10] XXV. millia captivorum vendidit: prædam militibus dispertivit, pecuniam hominum venditorum [11] ad fis-

NOTÆ.

consul erat. Livius XXVII. 1.

[1] *Cum octo millibus.*] *Ibi Cn. Fulvius cum undecim Tribunis militum cecidit. Romanorum sociorumque quot cæsa in eo prælio millia sint, quis pro certo affirmet? quum tredecim millia alibi, alibi haud plusquam septem inveniam.* Liv. ibid. Pugnatum est ad Herdoneam urbem Apuliæ.

3 *Pub. Cornelius Scipio mittitur.*] Cum nemo auderet in Hispaniam imperium accipere, subito Pub. Cornelius, Publii, qui in Hispania ceciderat, filius, quatuor & viginti ferme annos natus, professus se petere, in superiore, unde conspici posset, loco constitit. Liv.

3 *Is Carthaginem.*] *Carthaginem novam interim oppugnare statuit, urbem cum ipsam opulentam suis opibus, tum hostium omni bellico apparatu plenam: ibi arma, ibi pecunia, ibi totius Hispaniæ obsides erant.* Liv. XXVI. 42. capta est eodem die quo obsessa.

4 *Magonem etiam fratrem Annibalis.*] Liv. XXV. 11. *Data quinqueremi, captivisque Magone & quindecim fere Senatoribus, qui simul cum eo capti erant, in navem impositis, nuncium victoriæ Romam mittit.* Sed hunc Magonem Annibalis fratrem tunc captum fuisse apud omnes non constat, & ex historica serie plane contrarium apparet.

5 *Hispanorum obsides parentibus.*] Livius tantum, eorum, perinde ac si sociorum liberi fuissent, curam habitam. Quosdam restitutos, reliquos C. Flaminio Quæstori traditos, ut benignè haberentur.

6 *Asdrubalem victum fugat.*] Octo millia hominum cæcidit. Pugnatum est ad Bæcylam circa Castalonem. Livius XXVII. XVIII.

7 *Prædam maximam.*] Scipio castris hostium potitus, quum præter libera capita omnem prædam militibus concessisset in recensendis captivis, decem millia peditum, duo millia equitum invenit. Liv. ib.

8 *Consul Q. Fabius Maximus.*] Tunc quinto Consul fuit Fabius. Collega Q. Fulvio Flacco, anno Urbis conditæ 544. Vide Livium XXVII. 15. & 16.

9 *Carthalonem occidit.*] Carthalonem Præfectum Punici præsidii cum commemoratione paterni hospitii positis armis venientem ad Consulem miles invius obtruncat. Liv.

10 XXV. *millia captivorum.*] Millia triginta servilium capitum dicuntur capti, ingens argenti vis facti signatique, auri octoginta septem millia pondo, signa tabulæque, prope ut Syracusanorum ornamenta æquaverint.

11 *Ad fiscum.*] Pro *ad ærarium*, jam supra.

cum

cum retulit. Tum multæ civitates Romanorum, quæ ad Annibalem transierant priùs, rursus se Fabio Maximo reddiderunt. [1] Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, & per se, & per fratrem suum Lucium Scipionem: lxx. civitates recepit. In Italia tamen malè pugnatum est. [2] Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale occisus est.

XVII. [3] Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus fuerat, rursus res inclytas gerit: [4] regem Hispaniarum magno prælio victum in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obsides non poposcit.

XVIII. Desperans Annibal Hispanias contra Scipionem diutius posse retineri, fratrem suum Asdrubalem ad Italiam cum omnibus copiis [5] evocavit. Is veniens eodem itinere quo etiam Annibal venerat, [6] à Consulibus Appio Claudio Nerone, & Marco Livio Salinatore, [7] apud Senam Piceni civitatem, [8] in insidias compositas incidit: [9] strenue tamen pugnans occisus est: [10] ingentes ejus copiæ captæ aut interfectæ sunt, magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. [11] Post hæc Annibal diffidere jam de belli cœpit eventu, & Romanis ingens animus accessit. [12] Itaque & ipsi evocaverunt ex Hispania Publium Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

XIX. [13] Quinto Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus, omnes civi-

NOTÆ.

[1] *Insequenti anno.*] Ab U. C. 545. Belli Punici secundi xi.

[2] *Nam Claudius Marcellus Consul ab Annibale.*] Marcellus Consul speculandi causa castris egressus cum collega Quintio Crispino, insidiis circumventus, lancea transfixus, vulneratus Quintius, &c. Vide Liv. xxvii. 27.

[3] *Anno tertio.*] Eodem quo superiori.

[4] *Regem Hispaniarum.*] Vereor ne hic Eutropius tempora contuderit, neque enim invenio Scipionem regem Hispaniarum vicisse anno iii. postquam ad Hispaniam profectus fuit: neque etiam, quis iste rex Hispaniarum fuerit, forte vel Indibilem vel Mandonium intelligit, quos omnis Hispaniæ Principes vocat Livius.

[5] *Evocavit.*] Liv. narrat Asdrubalem a Scipione victum & fugatum ad Pyrenæos ivisse; ubi cum Asdrubale Gisgonis filio & Magone inito consilio ita statutum est, ut ipse Asdrubal Gisgonis cum exercitu in Lusitaniam abiret, & Mago ad conducenda mercede auxilia cum grandi pecunia in Baleares trajiceret. Illum vide xxvii. 20.

[6] *A Consulibus Appio Claudio.*] Anno Urbis conditæ 546. Belli Punici secundi xii.

[7] *Apud Senam Piceni civitatem.*] Piceno Senam tribuit, Strabo tamen eam in Umbria ponit. Est in Piceni & Umbriæ fere confinibus ad littus Adriaticum. In Umbria tamen.

[8] *In insidias compositas.*] Adi Livium xxvii. 47. & 48.

[9] *Strenue tamen pugnans.*] *Ibi ut patre Amilcare & Annibale fratre dignum erat, pugnans cecidit.* Livius.

[10] *Ingentes ejus copiæ captæ, &c.*] Quinquaginta sex millia hostium occisa, capta quinque millia & quadringenti: præda alia magna tum omnis generis, tum auri argentique. Idem.

[11] *Post hæc Annibal.*] Viso enim capite Asdrubalis, quod C. Claudius ante ejus castra projici jusserat: *Agnosco*, inquit, *infelicitatem Carthaginis.*

[12] *Itaque & ipsi.*] Anno post devictum Asdrubalem.

[13] *Q. Cæcilio, Lucio Valerio Consulibus.*] Nescio certe quos Annales hic sequatur Eutropius: falsum est enim Lucium

tates, [1] quæ in Brutiis ab Annibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

XX. Anno XIV. postquam in Italiam Annibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, [2] Consul est factus, & in Africam missus: cui viro divinum quiddam inesse existimabatur: [3] adeo ut putaretur cum Numinibus habere sermonem. [4] Is in Africa contra Annonem ducem Afrorum pugnat, exercitum ejus interficit. Secundo prælio castra cepit, cum quatuor millibus & quingentis militibus: [5] XI. millibus occisis. [6] Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris conjunxerat, [7] capit, & [8] castra ejus invadit. [9] Syphax cum nobilissimis Numidis, & infinitis spoliis, à Scipione Romam mittitur; qua re audita, omnis fere Italia Annibalem deserit; ipse à Carthaginensibus in Africam [10] redire jubetur, quam Scipio vastabat.

XXI. [11] Ita anno XVII. ab Annibale Italia liberata est, [12] quam

NOTÆ.

Valerium cum Q. Cæcilio eo anno Consulem fuisse. Fortasse corrigendum *Q. Cæcilio, Lucio Veturio.* Nam verum est an. ab U. C. 547. belli Punici secundi XIII. Consules fuisse Q. Cæcilium Metellum & L. Veturium Philonem. Vide Liv. XXVIII. X.

[1] *Quæ in Brutiis.*] Ex Historia falsum est tunc omnes civitates Brutiorum se Romanis tradidisse, sed de Lucanis verum est totam gentem in deditionem populi Romani rediisse. Livius.

[2] *Consul est factus.*] Cum P. Licinio Crasso. Vide Liv. 28. 38.

[3] *Adeo ut putaretur etiam cum Numinibus.*] Quam de se famam de industria auxit, quum nihil quidquam prius inciperet, quàm in cella Jovis diutissime sedisset, quasi mentem divinam acciperet. Adi Victorem pag. 72.

[4] *Is in Africa contra Annonem.*] *Præfectum quoque Hannonem nobilem juvenem occiderunt.* Liv. 29. 29. Sed de Hannone illo non videtur accipiendus iste locus Eutropii: De Hannone Amilcaris filio intelligendus, quem Carthaginenses altero Hannone cum ala equitum amisso, novo equitatu comparato præfecerant, eum Scipio idem interfecit prope Saleram urbem. Livius 29. 34. Tamen hîc de duobus præliis loqui videtur Eutropius, cum dicat secundo castra capta. Scipio enim secundo prælio Saleram cepit, eique firmum præsidium imposuit. Eutropius duos illos Hannones confundit tanquam unus tantum Hanno fuerit. Idem & alii Scriptores fecerunt, ut patet ex Livio, qui postquam duo illa prælia exsecutus est, subjungit. *Duos eodem nomine Carthaginensium duces duobus equestribus præliis interfectos, non omnes Auctores sunt: veriti, credo, ne falleret bis relata eadem res.* Plutarch. unius tantum Hannonis meminit, & unius tantum prælii.

[5] XI. *Millibus occisis.*] Livius duo millia equitum capta aut occisa dicit.

[6] *Syphacem.*] Qui Sophonisba Asdrubalis filia ducta uxore Romanorum partes deseruerat.

[7] *Capit.*] Per C. Lælium & Massinissam. Sed post eos devictos & capta castra, & vide Liv. 6. 7.

[8] *Castra ejus invadit.*]Certissima conjectura patris mei, *castra ejus incendit.* Id vetus Historia testatur.

[9] *Syphax cum nobilissimis Numidis.*] Scipio C. Lælium cum Syphace aliisque captivis Romam misit. Liv.

[10] *Redire jubetur,*] Ad eum legati ab Carthagine vocantes in Africam iisdem fere diebus venerunt.

[11] *Ita anno.* XVII.] Coss. Tib. Claudio Nerone & M. Servilio Gemino, Anno Mundi 3748. ante Ch. Nat. 200. ab U. C. 551.

[12] *Quam flens dicitur reliquisse.*] *Frendens gemensque ac vix lachrymis temperans dicitur legatorum verba audiisse.* Livius.

flens

flens dicitur reliquisse. Legatis Carthaginensium [1] pacem à Scipione petierunt: ab eo ad Senatum Romam missi sunt: xlv. dies his induciæ datæ sunt, quousque Romam ire & regredi possent: xxx. millia pondo argenti ab his accepta sunt. [2] Senatus ex arbitrio Scipionis pacem jussit cum Carthaginensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, [3] ne amplius quam xxx. naves haberent, [4] quingenta millia pondo argenti darent, captivos & perfugas redderent.

XXII. Interim Annibale veniente ad Africam, pax turbata est; multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex Urbe venientes, à Romanis capti sunt, & jubente Scipione dimissi. Annibal quoque, frequentibus præliis victus à Scipione, petiit etiam ipse pacem. [5] Cum ventum esset ad colloquium, [6] iisdem conditionibus data est, quibus prius: [7] addita quingentis millibus pondo argenti, c. millia librarum propter novam perfidiam. Carthaginensibus conditiones displicuerunt, jusseruntque Annibalem pugnare. Infertur à Scipione, & Massinissa alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. [8] Annibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra jussit, ostendique eis totum exercitum; mox etiam prandium dari, dimittique, ut renuntiarent Annibali quæ apud Romanos vidissent.

XXIII. Interea [9] prælium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla memoria fuit: [10] quum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pene ipso Annibale capto: qui pri-

NOTÆ.

1 *Pacem à Scipione petierunt.*] Hæc facta sunt antequam Annibal Italia decederet, nempe anno belli xvi.

2 *Senatus ex arbitrio Scipionis.*] Carthaginenses bis Romam miserunt ad pacem petendam. Semel ante discessum Annibalis, & iterum post eumdem in Africa victum. Primi legati pace infecta, ac prope sine responso dimissi: secundi ex arbitrio Scipionis pacem faciendam. Eutropius aliam viam insistit: nam per primos legatos pacem factam dicit, neque de ea re amplius Romam missos, sed post devictum Annibalem legibus pacis caput aliquod additum. Quare hic caute legendus Eutropius.

3 *Ne amplius quam triginta naves.*] Leges pacis hos dixisse Scipionem refert Livius captivos & perfugas & fugitivos restituerent: exercitus ex Italia & Gallia deducerent: Hispania abstinerent: insulis omnibus, quæ inter Italiam & Africam sunt, discederent: naves longas præter viginti, omnes traderent: tritici quingenta, hordei trecenta millia modium.

4 *Quingenta millia pondo argenti.*] Pecuniæ summam quantam impetraverunt parum convenit, inquit Livius: alii quinque millia pondo argenti, alii duplex stipendium imperatum militibus tradunt.

5 *Cum ventum esset ad colloquium.*] Vide Liv. 30. 30.

6 *Iisdem conditionibus data pax.*] Falsum est in colloquio datam pacem. Nam infecta pace ex colloquio discessere, & falsum est etiam eam iisdem conditionibus postea datam.

7 *Addita quingentis millibus.*] Nescio unde ista Eutropius, vide notata capite sequenti.

8 *Annibal tres exploratores.*] Nescio unde hæc Eutropius.

9 *Prælium ab utroque duce instructum est.*] Prope Zamam, vide Livium 30. 33. & 34.

10 *Quum peritissimi duces.*] *Ad hoc discrimen procedunt postero die duorum opulentissimorum fortissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parta decomum*

mum cum multis equitibus, [1] deinde cum xx. poſtremo cum quatuor evaſit. Inventa in caſtris Annibalis argenti pondo xx. millia, auri octingenta, cætera ſupellectili copioſa. Poſt id certamen [2] pax cum Carthaginenſibus facta eſt. Scipio Romam rediit, & [3] ingenti gloria triumphavit, atque [4] Africanus ex eo appellari cœptus eſt. Finem accepit ſecundum Punicum bellum, [5] poſt annum nonum decimum quàm cœperat.

NOTÆ.

ra aut cumulaturi eo die, aut everſuri. Livius.

[1] *Deinde cum* xx. *&c.*] *Annibal cum paucis equitibus inter tumultum elapſus, Adrumetum perfugit.* Livius.

[2] *Pax cum Carthaginenſibus facta.*] Conditiones pacis aliquantum à ſuperioribus diverſæ : *Perfugas fugitivoſque & captivos omnes redderent Romanis, & naves roſtratas, præter decem triremes traderent , elephantoſque quos haberent domitos, neque domarent alios : bellum neve in Africa, neve extra Africam, injuſſu populi Romani gererent : Maſſiniſſæ res redderent, fœduſque cum eo facerent : decem millia talentûm argenti deſcripta penſionibus æquis in annos quinquaginta ſolverent : obſides centum arbitratu Scipionis darent, ne minores* XIV *annis, neve* XXX. *majores. &c.* Livius 30. 37.

[3] *Ingenti gloria triumphavit.*] *Triumpho omnium clariſſimo Urbem eſt invectus.* Livius.

[4] *Africanus ex eo appellari cœptus eſt.*] *Africanum cognomen militaris prius favor, an popularis aura celebraverit, an ſicuti Felicis Sullæ, Magnique Pompeii patrum memoria, cœptum ab aſſentatione familiari ſit, parum compertum habeo. Primus certe hic Imperator, victæ ab ſe gentis eſt nobilitatus.* Livius.

[5] *Poſt annum nonum decimum.*] Imo decimo-octavo, Coſſ. Cn. Cornelio Lentulo, & P. Ælio Pæto, anno ab U. C. 552.

EUTRO-

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER IV.

TRansacto Punico bello, [1] sequutum est, Macedonicum contra Philippum regem.

II. [2] Quingentesimo & quinquagesimo-primo anno ab Urbe condita, [3] T. Quintius Flamininus adversus Philippum regem mittitur: res prospere gessit: pax ei data est his legibus, [4] ne Græciæ civitatibus, quas Romani contra eum defenderent, bellum inferret, ut captivos & transfugas redderet: quinquaginta solum naves haberet, reliquas Romanis redderet: [5] per annos decem quaterna

NOTÆ.

[1] *Sequutum est Macedonicum contra Philippum.*] Cœptum quidem est tredecim ante annis, Coss. Quinto Fabio Maximo IV. & M. Claudio Marcello, quinto anno post inceptum secundum bellum Punicum. Vide Flor. lib. II. cap. VII. p. 65.

[2] *Quingentesimo & quinquagesimo primo.*] *Anno quingentesimo & quinquagesimo ab Urbe condita, P. Sulpitio Galba, C. Aurelio Consulibus bellum cum rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginensibus datam,* Livius 31. 5.

3 *T. Quintius Flamininus.*] Falsum est tunc missum Flamininum: priori anno, missus Sulpitius Galba Consul: secundo, P. Vellius Tappulus: tertio, nempe 555. ab U. C. Q. Flamininus.

4 *Ne Græciæ.*] Pacis leges sic Liv. 33, 30. *Omnes Græcorum civitates quæ in Europa, quæque in Asia essent libertatem ac suas leges haberent: quæ earum sub ditione Philippi fuissent, præsidia ex his Philippus deduceret; quæ in Asia essent, & eas quoque enim placere liberas esse, & captivos transfugasque reddere Philippum Romanis, & naves omnes tectas tradere: ne plus quingentis armatorum haberet, neve elephantum unum. Bellum extra Macedoniæ fines ne injussu Senatus gereret: mille talentûm daret Populo Romano, dimidium præsens, dimidium pensionibus decem annorum.*

5 *Per annos decem quaterna.*] Aliter Livius supra, qui tamen addit ex Valerio Antiate quaternum millium pondo

millia pondo argenti præſtaret, & [1] obſidem daret filium ſuum Demetrium. Titus Quintius etiam [2] Lacedæmoniis intulit bellum; [3] ducem eorum Nabidem vicit; &, [4] quibus voluit conditionibus, in fidem accepit: [5] ingenti gloria duxit ante currum nobiliſſimos obſides, Demetrium Philippi filium, & Armenem Nabidis.

III. Tranſacto bello Macedonico, ſequutum eſt [6] Syriacum contra [7] Antiochum regem, [8] P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione Conſulibus. [9] Huic Antiocho Annibal ſe junxerat, Carthaginem patriam ſuam, [10] ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio [11] in Achaia pugnavit bene. Caſtra regis Antiochi nocturna pugna capta ſunt: ipſe fugatur. [12] Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuiſſet, filius Demetrius redditus eſt.

IV. [13] L. Cornelio Scipione, C. Lælio Conſulibus, [14] Scipio Africanus fratri ſuo L. Cornelio Scipioni Conſuli legatus contra Antiochum profectus eſt. Annibal, qui cum Antiocho erat, [15] navali

NOTÆ.

argenti vectigal in decem annos imperatum.

[1] *Obſidem daret filium Demetrium.*] *In hæc obſides accepti, inter quos Demetrius Philippi filius.* Liv.

[2] *Lacedæmoniis intulit bellum.*] *Graſſantem ſub Nabide ſuo Lacedæmona compeſcuit,* Florus. Lacedæmonii in Peloponeſo. Eorum urbs *Sparta, Lacedæmon.* hodie *Miſithra.*

[3] *Ducem eorum Nabidem vicit.*] Nabis tertius ſive quartus Lacedæmoniorum tyrannus.

Vicit.] Anno Mundi 3755. ante Ch. Nat. 193. ab U. C. 558.

[4] *Quibus voluit conditionibus.*] Quas lege apud Livium 34. 35.

[5] *Ingenti gloria duxit ante currum.*] *Ante currum multi nobiles captivi obſideſque, inter quos Demetrius regis Philippi filius fuit, & Armenes Nabidis tyranni filius.* Liv. 34. 52. Tertio die, nam triduum triumphavit, tranſvecti captivi & obſides, coronæ aureæ, dona civitatum, &c. Locum adi.

[6] *Syriacum.*] Syria ad littus Eoum maris Mediterranei, e regione Cypri, hodie *Soria.*

[7] *Antiochum regem.*] Is eſt Antiochus III. cognomento Magnus.

[8] *P. Cornelio Scipione.*] Anno Mundi 3758. ante Ch. Nat. 190. ab U. C. 561. Vide Flor. II. VIII. p. 67.

[9] *Huic Antiocho Annibal.*] Annibal ſeſe fuga ad Antiochum regem ſubripuit. Liv. 30. 37. & 34. 60.

[10] *Ne Romanis traderetur.*] Poſtulabat enim Scipio ut Annibal ſibi traderetur, ſed reſponſum eſt Annibalem in Africa non eſſe.

[11] *In Achaia.*] Ad Thermopylas pugnavit, quæ Achaiæ potius vicinæ dici poſſunt, quam in ipſa Achaiæ eſſe. Sed hic Achaiam Eutrop. pro tota Græcia ponit, quam Thermopylis Mediam dividi ſicut Apennino Italiam tradit Livius, lib. 39. 15.

[12] *Philippo.*] *Philippi quoque filius Demetrius, qui obſes Romæ erat ad patrem reducendus legatis datus erat.* Liv. 36. 35.

[13] *L. Cornelio Scipione.*] Anno ab U. C. 563.

[14] *Scipio Africanus,*] *Tum Conſule Scipione, cui frater, ille modo victor Carthaginis Africanus, voluntaria legatione aderat, debellari regem placet.* Flor. p. 69. Cum in Senatu ageretur utri Conſuli Græcia mandaretur, & in Lælium Senatus inclinare videretur, P. Africanus dixit: *Si L. Scipioni fratri ſuo Provinciam Græciam decreviſſent, ſe legatum iturum.*

[15] *Navali prælio victus eſt.*] Ad Myonneſum à L. Æmilio Regillo, cui navalis Provincia demandata. Vide Liv. 37. 28. 29.

prælio

prælio victus est. Ipse postea Antiochus [1] circa Sipylum & Magnesiam Asiæ civitatem, à Consule Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna [2] Eumenes, Attali regis frater, [3] qui Eumeniam in Phrygia condidit. [4] Quinquaginta millia peditum, IV. millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petit, [5] quæ iisdem conditionibus datur à Senatu, quamquam victo, quibus ante offerebatur, [6] ut ex Europa & Asia recederet, atque intra Taurum se contineret; [7] x. millia talentorum, & [8] xx. obsides præberet; [9] Annibalem concitatorem belli dederet. [10] Eumeni regi donatæ sunt omnes Asiæ civitates, quas Antiochus bello perdiderat: & [11] Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multæ urbes concessæ sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria [12] triumphavit; nomen & ipse, [13] ad imitationem fratris Asiatici accepit, quia Asiam vicerat: sicuti frater ipsius, propter Africam domitam, Africanus appellabatur.

V. [14] Spurio Posthumo Albino, Q. Marcio Philippo Consulibus

NOTÆ.

[1] *Circa Sipylum & Magnesiam.*] Circa Magnesiam, quæ ad Sipylum est, posuit castra. Magnesia autem ad Sipylum, ut distinguatur ab altera Magnesia, quæ ad Mæandrum amnem. Utramque recte distinguit Livius 37. 32. & 44. Utraque in Caria.

[2] *Eumenes Attali regis frater.*] Attali Philadelphi frater fuit, filius vero Attali I. qui adversus Philippum cum Romanis belli societatem inivit.

[3] *Qui Eumeniam in Phrygia condidit.*] In Phrygia majore.

[4] *Quinquaginta millia peditum.*] *Ad quinquaginta millia peditum, equitum quatuor millia, mille & quadringenti capti, & quindecim cum rectoribus elephanti.* Liv. 37. 44.

[5] *Quæ iisdem conditionibus*] Legatis ita respondisse fertur Scipio: *Priusquam castra regia, priusquam aciem videremus, quum communis Mars & incertus belli eventus esset, de pace vobis agentibus quas pares paribus ferebamus conditiones, easdem nunc victores victis ferimus, &c.* Liv. ibid.

[6] *Ut ex Europa & Asia.*] Europa abstinerent; Asiaque omni, quæ cis Taurum, decederent.

[7] X. *Millia talentorum.*] Pro ampensis in bellum factis xv. millia talentorum Euboicorum darent. Quingenta præsentia, duo millia & quingenta cum Senatus Populusque Romanus pacem comprobasset, millia deinde talentum per duodecim annos. Liv.

[8] XX. *Obsides.*] Viginti obsides Scipionis arbitratu darent. Liv.

[9] *Annibalem concitatorem belli.*] Annibalem ante omnia darent, quia nunquam satis liqueret, ibi pacem esse Populo Romano ubi esset Annibal.

[10] *Eumeni regi, &c.*] Cis Taurum quæ intra regni Antiochi fines fuissent, Eumeni attributa, præter Lyciam Cariamque usque ad Mæandrum amnem. Cæteræ civitates Asiæ quæ Attali stipendiariæ fuissent, eædem Eumeni vectigal pendere jussæ.

[11] *Rhodiis, &c.*] *Rhodiis Lycia data, Telmissum & castra Telmissium, & agrum qui Ptolemai Telmissi fuisset, hæc ab Eumene & ab Rhodiis excepta: ea quoque his pars data Cariæ, quæ propior Rhodum insulam trans Mæandrum amnem est, oppida, vici, castella, agri, qui ad Pisidiam vergunt, nisi quæ eorum oppida in libertate fuissent pridie quam cum Antiocho rege pugnatum est.* Liv. XXXVII. 56.

[12] *Triumphavit.*] Pridie Calendas Martias anno postquam Consul fuit.

[13] *Ad imitationem fratris.*] Ne cognomine fratri cederet, Asiaticum se appellari voluit.

[14] *Spurio Posthumo Albino, &c.*] Bellum Ætolicum Fulvio demandatum est

M. Fulvius de [1] Ætolis triumphavit. Annibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad [2] Pruſiam [3] Bythyniæ regem fugerat, [4] repetitus etiam ab eo eſt per Titum Quintium Flamininum: &, cum tradendus eſſet Romanis, [5] venenum bibit, & [6] apud Libyſſam in finibus Nicomedienſium ſepultus eſt.

VI. [7] Philippo rege Macedoniæ mortuo, qui & adverſum Romanos bellum geſſerat, [8] & poſtea Romanis contra Antiochum Auxilium tulerat, filius ejus [9] Perſeus [10] in Macedonia rebellavit, ingentibus copiis ad bellum paratis. Nam adjutores habebat [11] Cotyn Thraciæ regem, & [12] Illyrici regem, Gentium nomine. Romanis autem in auxilium erant [13] Eumenes Aſiæ Rex, [14] Ariarathes [15] Cappadociæ, [16] Antiochus Syriæ, [17] Ptolemæus Ægypti, [18] Maſiniſſa Numidiæ.

NOTÆ.

anno U. C. 564. ſed Fulvius de iis triumphavit tertio anno ante diem decimum Calendas Januarias, quibus Conſulatum innituri erant Spurius Poſthumus Albinus, & Q. Martius Philippus. Adi Liv. 39. 15.

[1] *Ætolis.*] Ætolia Achaiæ regio intra Acheloum fluvium & Corinthiacum ſinum.

[2] *Pruſiam.*] Nicomedis Magni filium.

[3] *Bythyniæ.*] Bythinia Aſiæ regio ad Sangarium fluvium & e regione Propontidis.

[4] *Repetitus per T. Quintium.*] Ad Pruſiam regem legatus T. Quintius Flamininus ad repetendum Annibalem an. U. C. 570. Coſſ. Q. Fabio Labeone, & M. Claudio Marcello.

[5] *Venenum bibit.*] Prius elabi & fugere tentavit, ſed poſtquam omnes domus ſuæ aditus militibus obſeptos ſenſit, & omnia circa clauſa diſpoſitis cuſtodiis, venenum, quod multo ante præparatum ad tales habebat caſus, popoſcit, & execratus in caput regnumque Pruſiæ, & hoſpitales Deos violatæ ab eo fidei teſtes invocans, poculum exhauſit. Livius 39. 51.

[6] *Apud Libyſſam.*] *Poſitus apud Libyſſam in arca lapidea, in qua hodieque ſcriptum eſt*: HANNIBAL. HIC. SITUS. EST. Aurel. Victor. pag. 66. Libyſſa Bithyniæ vicus.

[7] *Philippo rege Macedoniæ mortuo.*] Anno ab U. C. 574.

[8] *Et poſtea Romanis.*] Verum eſt Philippum Romanis affuiſſe contra Antiochum. Sed Athamanum regno a Romanis exutus, iterum implacabile contra eos odium concepit, & eos bello petiiſſet niſi morte præventus per mœrorem, quod Demetrium filium falſo accuſatum Perſei ſcelere necari juſſiſſet.

[9] *Perſeus.*] *Perſen* vocat Florus.

[10] *In Macedonia rebellavit.*] Hoc eſt ſecundum bellum Macedonicum an. mundi 3779. ante Ch. nat. 169. ab U. C. 582. Coſſ. P. Licinio Craſſo, & C. Caſſio Longone. Vide Flor. 11. 12. pag. 71. ubi duobus annis ſerius illud incœptum dicit.

[11] *Cotyn Thraciæ regem.*] *Cotys Thrax, Odryſarum rex evidenter Macedonum partis erat.* Liv. 42. 29.

[12] *Illyrici regem Gentium.*] Patre Pleurato rege Illyriorum & matre Euridica genitum. Vide Liv. 44. 30.

[13] *Eumenes Aſiæ rex.*] Idem qui adverſus Antiochum Romanos adjuvit: & tunc eum quum vetus odium ſimulabat, tum recens ira quod ſcelere Perſei prope ut victima mactatus Delphis eſſet.

[14] *Ariarathes.*] Ariarathes Cappadocum rex præter quam quod Romanis ſuo nomine auxilia pollicitus erat, ex quo eſt junctus Eumeni affinitate, in omnia belli paciſque ſe conſociaverat conſilia. Liv. 1.

[15] *Cappadociæ.*] Cappadocia Aſiæ regio Mediterranea inter Armeniam & Phrygiam.

[16] *Antiochus Syriæ.*] Qui omnia & per ſuos legatos Senatui, & ipſe legatis eorum eximie pollicitus erat.

[17] *Ptolemæus Ægypti.*] Ptolemæus Philometor propter ætatem alieni etiam tum arbitrii erat: ſed tutores & bellum adverſus Antiochum parabant, quo vindicarent Cœleſyriam, & Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. Liv.

[18] *Maſſiniſſa.*] Maſſiniſſa & frumento juvabat Romanos, & auxilia cum elephantis, Miſaginemque filium mittere ad bellum parabat. Idem.

[1] Prusias autem Rex Bithyniæ quanquam sororem Persei uxorem haberet, utrisque se æquam præbuit. Dux Romanorum [2] P. Licinius Consul est à rege gravi prælio victus: neque tamen Romani, quamquam superati, regi petenti pacem præstare voluerunt, nisi his conditionibus, [3] ut se & suos Senatui & Populo Romano dederet. [4] Mox missus contra eum Lucius Æmilius Paulus Consul, [5] & in Illyricum C. Ancius Prætor, contra Gentium. Sed Gentius facile uno prælio victus, mox se dedidit. [6] Mater ejus & uxor, & duo filii, frater quoque ejus, simul in potestatem Romanorum venerunt. [7] Ita bello intra dies xxx. perfecto, [8] ante cognitum est Gentium victum, quam cœptum bellum nunciaretur.

VII. Cum Perseo autem Æmilius Paulus Consul tertio Nonas Septembris [9] dimicavit, vicitque eum, [10] xx. millibus peditum ejus occisis: equitatus cum rege fuit integer, Romanorum c. milites amissi sunt: urbes Macedoniæ omnes, quas Rex tenuerat, Romanis se dediderunt: ipse Rex, cum desereretur ab amicis, [11] venit in Pauli potestatem, sed honorem ei Æmilius non quasi victo habuit: [12] nam & volentem sibi ad pedes cadere non permisit; sed juxta se in sella collocavit. [13] Macedonibus & Illyriis hæ leges datæ sunt: ut liberi

NOTÆ.

[1] *Prusias autem rex Bithyniæ.*] Prusias Bithyniæ rex statuit abstinere armis, eventumque expectare: nam neque pro Romanis se æquum censere adversus fratrem uxoris arma ferre, & apud Persea victorem veniam per sororem impetrabilem fore. Idem.

[2] *P. Licinius Consul est à rege.*] In Thessalia cecidere eo die ab Romanis ducenti equites, duo millia haud minus peditum, capti ferme ducenti equites. Liv. 62. 58, 59, 60.

[3] *Ut se.*] Responsum est: *Ita pacem dari, si de summa rerum liberum Senatui permittat rex, de se, deque universa Macedonia statuendi jus.*

[4] *Mox missus.*] Tertio anno post victum P. Licinium.

[5] *Et in Illyricum C. Ancius Prætor.*] Eum omnes uno consensu C. *Anicium* vocant, & ita legendum.

[6] *Mater ejus.*] Eheva uxor cum filiis duobus Scerdileto Pleuratoque, & Caravantius frater in castra Scodram per Perpennam adducta. Liv. 44. 32.

[7] *Ita bello.*] Anicius bello Illyrio intra triginta dies perfecto nuncium victoriæ Perpennam Romam misit. Liv.

[8] *Ante cognitum est.*] Ex Livio: *Hoc unum bellum prius perpetratum, quam cœptum, Romæ auditum est.*

[9] *Dimicavit.*] Ad Enipeum Thessaliæ fluvium.

[10] XX. *millibus.*] Cæsa ad viginti millia hominum sunt: ad sex millia, qui Pydnam ex acie profugerant, vivi in potestatem pervenerunt; & vagi è fuga quinq; millia hominum capta, ex victoribus ceciderunt non plus centum. Liv.

[11] *Venit in Pauli potestatem.*] Samothracem fugit, eo Paulus classem misit cum Cn. Octavio, cui se tandem Perseus tradit cum Philippo, qui major natu erat è filiis.

[12] *Nam & volentem.*] *Consurrexit Consul, & jussis sedere aliis, progressusque Paulum, introeunti regi dextram porrexit, summittentemque ad pedes sustulit, nec attingere genua passus introductum in tabernaculum, adversus advocatos in consilium considere jussit.* Liv. 45. 7. Adi Florum pag. 74.

[13] *Macedonibus & Illyriis.*] Liv. 45. 18. Omnium primum, liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus appareret arma Populi Romani, essent,

eſſent, [1] & dimidium eorum tributorum præſtarent, quæ regibus præſtitiſſent, ut appareret Populum Romanum pro æquitate magis quam pro avaritia dimicare, atque in conventu infinitorum populorum Paulus hæc pronuntiavit, [2] & legationes multarum gentium, quæ ad eum venerant, magnificentiſſimo pavit convivio, dicens: [3] Ejuſdem hominis eſſe debere & bello vincere, & convivii apparatu elegantem eſſe.

VIII. [4] Mox ſeptuaginta civitates Epiri, quæ rebellarent, cepit: prædam militibus diſtribuit: Romam cum ingenti pompa rediit [5] in nave Perſei, quæ inuſitatæ magnitudinis fuiſſe traditur, adeo ut XVI. ordines habuiſſe dicatur remorum. Triumphavit autem magnificentiſſime in curru aureo, [6] cum duobus filiis utroque latere aſtantibus. Ducti ſunt ante currum [7] duo regis filii, & ipſe Perſeus, XLV. annos natus. [8] Poſt eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphavit: Gentius cum fratre & filiis ante currum ductus eſt. Ad hoc ſpectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit [9] Attalus atque Eumenes Aſiæ reges, atque Pruſias Bithyniæ, magno honore accepti ſunt, & permittente Senatu, [10] dona quæ attule-

NOTÆ.

non liberis ſervitutem, ſed contra ſervientibus libertatem afferre.

[1] *Et dimidium.*] Placuit *& dimidium tributi, quam quod regibus ferre ſoliti erant, Populo Romano pendere.* Idem ibid. 18. & 29.

[2] *Et legationes multarum gentium.*] Omittit ludicrum quod magno apparatu Amphipoli fecit. De quo Livius 45. 32. qui ſubjungit: *Epulæ quoque legationibus paratæ & opulentia & cura eadem.*

[3] *Ejuſdem hominis.*] Ex Liv. hoc quoque: *Vulgo dictum ipſius ferebant, & convivium inſtruere, & ludos parare ejuſdem eſſe qui vincere bello ſciret.*

[4] *Mox ſeptuaginta.*] Civitates omnes quæ ad Perſea defecerant diripiendas militibus dedit, earum muros diruit, ea fuere oppida circa ſeptuaginta. Liv. 45. 34.

[5] *In nave Perſei.*] Paulus ipſe poſt dies paucos regia nave ingentis magnitudinis quam ſexdecim verſus remorum agebant, ornata Macedonicis ſpoliis non inſignium tantum armorum, ſed etiam regiorum textilium, adverſo Tiberi ad Urbem eſt ſubvectus. Liv.

[6] *Cum duobus filiis.*] Quatuor filios habebat Paulus, duos in adoptionem in Corneliam & Fabiam gentem dederat. Duorum quos domi hæredes alebat, minor ferme duodecim annos natus quinq; diebus ante triumphum deceſſit, major XIV. annorum triduo poſt triumphum. Quare de filiis in adoptionem datis hic locus intelligendus eſt, & ita Liv. *poſt Pauli currum,* inquit, *inter alios illuſtres viros filii duo Q. Maximus & P. Scipio.* Plutarch. nullos Pauli filios ejus triumphi comites refert.

[7] *Duo regis filii.*] Filiam iis addit Plutarchus, & verum eſt.

[8] *Poſt eum etiam.*] Cnei Octavii triumphum præterit, quia de Octavio nihil. Poſt Paulum Cn. Octavius Calendis Decembribus de rege Perſeo navalem triumphum egit, ſine captivis, ſine ſpoliis. Poſt Octavium triumphavit Anicius.

[9] *Attalus atque Eumenes atque Pruſias.*] Pruſias & Eumenes non ad ſpectandum ſpectaculum Romam venerunt, ſed peracto ſpectaculo Pruſias quidem amice receptus: ſed propter Eumenem, quem in Urbem nolebant admittere, quia bello Macedonico ſe medium egerat, in commune lex lata, *ne cui regi Romam venire liceret.* De Attalo nil memini.

[10] *Dona quæ attulerant.*] Solus Pruſias votum in Capitolio ſolvit decem majores hoſtias.

rant, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam [1] filium suum Nicomedem Senatui commendavit.

IX. [2] Insequenti anno [3] Lucius Memmius in Hispania bene pugnavit. Marcellus postea Consul res ibidem prospere gessit.

X. Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur, [4] DC. & altero anno ab Urbe condita, [5] L. Manlio Censorino, & [6] Marco Manilio Consulibus, anno LI. postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppugnaverunt. Contra eos Asdrubal dux Carthaginensium dimicabat; [7] Famea dux alius equitatui præerat Carthaginensium. [8] Scipio tunc, [9] Scipionis Africani nepos, [10] Tribunus ibi militabat, cujus apud omnes ingens metus & reverentia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere gesta sunt: neque quidquam magis vel Asdrubal vel Famea vitabant quàm contra eam Romanorum partem pugnam committere, ubi Scipio dimicabat.

XI. Per idem tempus Massinissa rex Numidarum, per annos sexaginta fere amicus Populi Romani, [11] anno vitæ suæ XCVII. mortuus

NOTÆ.

[1] *Filium suum Nicomedem.*] *Filium postremo Nicomedem Senatui commendavit.* Livius.

[2] *Insequenti anno.*] Certe hic tempora conturbat Eutropius. Anno enim postquam Prusias Romam petivit, Marcellus Consul fuit cum C. Sulpitio Gallo. an. ab U. C. 587.

[3] *Lucius Memmius.*] Nullum Memmium eo tempore in Hispania rem gessisse invenio.

[4] DC. *& altero anno ab Urbe condita.*] Certe hic annus fuit ab U. C. 604. & ita scripsisse debuit Eutrop. ut li. illi anni, quos à finito secundo bello Punico præteritos dicit, inveniantur.

[5] *Lucio Manlio Censorino.*] Hunc *Martium*, non *Manlium* vocatum invenio.

[6] *Marco Manilio.*] Hunc non *Marcum*, sed *Manium* dictum indicat Capitolinus ejus Consulatus. Marcus tamen vocatus à Cicerone, Valerio & aliis. Dicebatur igitur *Marcus Manlius Manilius.* Sæpe tamen in prænominibus illis peccatum: nam cum Manius scriberetur per M. Marcus vero per M. utrumque pro *Marco* sæpius acceptum.

[7] *Famea.*] Scribendum *Phameæ.* Φαμαίαν vocat Appianus, ut Φαμίαν Suidas. Himilconis filius fuit, Præfectus equitum Carthaginensium, vir fortis, & cujus præcipua opera Pœni utebantur. Epitom. Liv.

[8] *Scipio*] Pauli Æmilii Macedonici filius.

[9] *Scipionis Africani nepos.*] Per adoptionem. Adoptatus enim fuerat à filio Scipionis Africani. Fl. lib. 2. cap. 15. Hunc [Scipionem] Paulo Macedonico procreatum Africani illius Magni filius in decus gentis assumpserat. Adi Victorem pag. 79.

[10] *Tribunus ibi militabat.*] *Tribunus in Africa sub M. Manlio imperatore cohortes octo obsidione vallatas consilio & virtute servavit.* Victor p. 80. Tribunus militum dicebatur qui mille peditibus præerat.

[11] *Anno vitæ suæ* xcvii.] Alii majorem 90. annis denatum dicunt, alii cum annum centesimum attigisset, in tabulis invenio eum decessisse anno ætatis 94. Mortuus enim anno ab Urbe condita 605.

est,

est, [1] xliv. filiis relictis, [2] Scipionem divisorem regni inter filios esse jussit.

XII. Cum igitur clarum Scipionis nomen esset, [3] juvenis adhuc Consul est factus, & contra Carthaginem missus. [4] Is eam cepit, ac diruit, spolia ibi inventa, quæ de variarum civitatum excidiis Carthago collegerat,& ornamenta urbium [5] civitatibus Siciliæ, Italiæ & Africæ reddidit,quæ sua recognoscebant. Ita Carthago, [6] septingentesimo anno postquam condita erat, deleta est. Scipio nomen quod avus ejus acceperat, meruit: scilicet ut propter virtutem etiam ipse Africanus Junior vocaretur.

XIII. [7] Interim in Macedonia quidam [8] Pseudo-philippus arma movit, & Romanum Prætorem Publium Juvenicum contra se missum [9] ad internecionem vicit. Post eum [10] Q. Cæcilius Metellus dux à Romanis contra Pseudo-philippum missus est, & viginti-quinque millibus ex militibus ejus occisis, Macedoniam recepit. Ipsum etiam Pseudo-philippum in potestatem suam redegit.

XIV. [11] Corinthiis quoque bellum indictum est, [12] nobilissimæ Græciæ civitati, [13] propter injuriam Legatorum Romanorum. Hanc [14] Mummius Consul cepit ac diruit. Tres igitur Romæ simul celeberrimi triumphi fuerunt: Africani, ex Africa, ante cujus currum ductus

NOTÆ.

[1] XLIV. *filiis relictis.*] Valerius ei 54. filios dat, ex eis tantum tres legitimi, Micipsa, Gulussa, Manastabales: inter quos Scipionem divisorem regni esse jussit.

[2] *Scipionem divisorem regni.*] *Scipio Æmilianus (cum commune eis pater regnum reliquisset, & dividere eos arbitro Scipione jussisset) partes administrandi regni suscepit*, Liv. Appianus narrat eum ita divisisse, ut Micipsæ primo Cirtham & Regiam daret; Gulussæ viro strenuo, belli pacisque munia. Manastabali natu minimo, justitiæque studioso, ut jura subditis daret.

[3] *Juvenis adhuc Consul est factus.*] Anno U. C. 606. ætatis suæ xxxviii. & sic ante annos Consul factus est: nam lege Villia cavebatur, ne quis ante annum ætatis xliii. Consulatum capere posset.

[4] *Is eam cepit ac diruit.*] Intra sex menses. Adi Florum ii. 15. pag. 76. & Victorem pag. 80.

[5] *Civitatibus Siciliæ.*] Inter cætera Taurum Phalaridis Agrigentidis reddidit.

[6] *Septingentesimo anno.*] Ita Epitom. Livii. Sed invenio eam dirutam septingentesimo trigesimo octavo: condita enim an. mundi 3066. ante Ch. nat. 882. diruta an. mundi 3804. ante Ch.144. ab U. C. 607.

[7] *Interim in Macedonia, &c.*] Hoc est tertium bellum Macedonicum quod motum est an. ab U. C. 601. & confectum an. ab U. C. 605. anno antequam Scipio in Africam Consul mitteretur. Vide notata ad Florum 2. 15. pag. 75.

[8] *Pseudo-philippus.*] Id est *falsus Philippus*. Ejus nomen Andriscus,ultimæ sortis hominem vocant Epitom. Livii & Florus.

[9] *Ad internecionem vicit.*] Et ipsum Prætorem occidit.

[10] *Q. Cæcilius Metellus.*] Qui inde *Macedonicus* dictus.

[11] *Corinthiis.*] Hoc est bellum Achaicum, de quo Florus ii. 16. pag. 79. Eodem anno quo Carthago diruta.

[12] *Noblissimæ Græciæ civitati.*] Corintho Achaiæ in Peloponeso, Corinthiacum inter & Saronicum sinum.

[13] *Propter injuriam Legatorum.*] Qui primo ludibrio habiti, deinde iterum missi, pulsati fuerunt.

[14] *Mummius Consul.*] Qui inde Achaichus dictus est.

est

est Asdrubal: Metelli, ex Macedonia, cujus currum præcessit Andriscus, qui & Pseudo-Philippus dicitur: Mummii, ex Corintho, ante quem [1] signa ænea & pictæ tabulæ, & alia urbis clarissimæ ornamenta prælata sunt.

XV. Iterum in Macedonia [2] Pseudo-perseus, qui se Persei filium esse dicebat, collectis servis, rebellavit; & cum septemdecim armatorum millia haberet, à Tremellio Quæstore superatus est. [3] His diebus Androgynus Romæ visus, jussu aruspicum in mare mersus est.

XVI. [4] Eodem tempore [5] Metellus in Celtiberia apud Hispanos [6] egregias res gessit. Successit ei [7] Quintus Pompeius. Nec multo post [8] Quintus quoque Cæpio ad idem bellum missus, quod [9] quidam Viriatus contra Romanos in [10] Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus à suis interfectus est; [11] cum quatuordecim annos Hispanias adversum Romanos movisset. [12] Pastor primo fuit; mox latronum dux: postremo tantos ad bellum populos concitavit, [13] ut assertor contra Romanos Hispaniæ putaretur; & cum interfectores ejus præmium à Cæpione Consule peterent, responsum est: Nunquam Romanis placuisse, imperatorem à suis militibus interfici.

XVII. [14] Quintus Pompeius deinde Consul à [15] Numantinis, quæ

NOTÆ.

1 *Signa ænea.*] Quibus abundabat Corinthus: adi Florum.

2 *Pseudo-perseus.*] Hunc alterum Pseudo-philippum vocat Epitom. Livii eumque cum exercitu à L. Tremellio Quæstore cæsum dicit, Consulibus Appio Claudio, Q. Cæcilio Metello, an. U. C. 610.

3 *His diebus Androgynus.*] Infandum & horrendum prodigium vulgo Romæ putabatur, quare in mare deportabatur quod natum erat. Livius XXXI. 12. *Jam animalium obscœni fœtus pluribus locis nuntiabantur, in Sabinis incertus infans natus, masculus an fœmina esset. Alter sexdecim jam annorum item ambiguo sexu inventus. Frusinone agnus cum suillo capite, Sinuessæ porcus cum capite humano natus; Lucanis in agro publico equuleus cum quinque pedibus. Fœda omnia & deformia, errantisque in alienos fœtus naturæ visa. Ante omnia abominati Semimares, jussique in mare extemplo deportari, sicut proxime C. Claudio, M. Livio Consulibus deportatus similis prodigii fœtus erat.* Hunc Androgynum alii sequente anno natum dicunt, gravemque pestilentiam insecutam.

4 *Eodem tempore.*] An. U. C. 610.

5 *Metellus.*] Q. Cæcilius Metellus Macedonicus.

6 *Egregias res gessit.*] Arbachos domuit, & apud Contrebiam Celtiberorum urbem cohortes loco pulsas redire, locum recipere, & vincere coegit. Victor. 83.

7 *Quintus Pompeius.*] Q. Pompeius Rufus. an. ab U. C. 612.

8 *Quintus quoque Cæpio.*] Q. Servilius Cæpio Consul. an. U. C. 613.

9 *Quidam Viriatus.*] Adi Florum pag. 83. & Victorem pag. 90.

10 *Lusitania.*] Ad Durium fluvium, hodie *Portugal.*

11 *Cum quatuordecim annos.*] *Per quatuordecim annos omnia citra ultraque Iberum & Tagum igni ferroque populatus.* Flor.

12 *Pastor primo fuit.*] *Primum ex pastore venator, è venatore latro, mox justi quoque exercitus dux factus.* Epit. Livii.

13 *Ut Assertor.*] Verbum juris, & ita dicitur qui in libertatem vindicat.

14 *Q. Pompeius deinde Consul.*] Q. Pompeius Rufus, de quo cap. XVI. Consul an. ab U. C. 612.

15 *Numantinis.*] Numantia in Hispania Tarraconensi ad flumen Durium sita.

Hispaniæ civitas fuit opulentissima, superatus, [1] pacem ignobilem fecit. [2] Post eum Caius Hostilius Mancinus Consul [3] iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, [4] quam Populus & Senatus jussit infringi, [5] atque ipsum Mancinum hostibus tradi: ut in illo, quem auctorem fœderis habebant, injuriam soluti fœderis vindicarent. Post tantam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis Romani exercitus fuerant subjugati, Publius Scipio Africanus [6] secundum Consul factus, & ad Numantiam missus est. [7] Is primum militem vitiosum & ignavum exercendo magis quàm puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hispaniæ civitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Postremo ipsam Numantiam diu obsessam, fame confecit, & à solo evertit: reliquam provinciam in fidem accepit.

XVIII. Eo tempore [8] Attalus rex Asiæ, frater Eumenis, mortuus est, hæredemque Populum Romanum reliquit. Ita Imperio Romano per testamentum Asia accessit.

XIX. Mox etiam Decimus Junius Brutus de [9] Gallæcis & Lusitanis [10] triumphavit magna gloria: & Publius Scipio Africanus [11] de Numantinis secundum triumphum egit, [12] XIV. anno postquam priorem de Africa egerat.

XX. Motum interim in Asia bellum est ab [13] Aristonico Eumenis

NOTÆ.

[1] *Pacem ignobilem fecit.*] *Pacem ab infirmitate fecit.* Epitom. Liv. id. est *ob infirmitatem*, quia scilicet fere deletus ejus exercitus.

[2] *Post eum C. Hostilius Mancinus Consul.*] Cum M. Æmilio Lepido an. U. C. 616.

[3] *Iterum cum Numantinis.*] *Victus à Numantinis & castris exutus cum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse Senatus vetuit. Triginta millia Romanorum à Numantinorum millibus quatuor victa erant.* Epitome Liv.

[4] *Quam Populus.*] Ut & priorem cum Pompeio factam jusserat infringi.

[5] *Atque ipsum Mancinum hostibus tradi.*] Ut religione liberaretur Populus. Vide quæ notata sunt lib. II. cap. VIII. & apud Florum pag. 85.

[6] *Secundum Consul.*] Collega C. Fulvio Flacco, an. ab U. C. 619.

[7] *Is primum militem.*] *Numantiam in Hispania, correcta prius militum disciplina, fame vicit.* Victor. Vide Flor. 85. & Epitom. Liv. LVII.

[8] *Attalus rex Asiæ frater Eumenis.*] Hic est Attalus III. cognomento *Philometor*, quare errat Eutropius, cum eum Eumenis fratrem dicit, qui revera ejus filius, & ita optime Epitom. Liv. *Hæredem Populum Romanum reliquerat Attalus rex Pergami, Eumenis filius.* Sed hic Attalum II. posuit Eutropius pro Attalo III. Attalus enim II. cognomento Philadelphus, frater fuit Eumenis II. qui ex Stratonice Attalum III. suscepit.

[9] *Gallæcis*] Gallæcia supra flumen Durium sita. Hodie etiam Galliciæ nomen retinet.

[10] *Triumphavit.*] An. U. C. 617.

[11] *De Numantinis secundum triumphum egit.*] An. ab U. C. 621.

[12] XIV. *anno postquam.*] Primum enim de Carthagine triumphum egit an. ab U. C. 607.

[13] *Aristonico Eumenis filio.*] Eumenes II. frater Attali II. ex Stratonice legitima uxore Attalum III. genuit: ex concubina Ephesia anonyma Aristonicum.

filio,

filio, qui ex concubina susceptus fuerat. [1] Is Eumenes frater Attali fuerat. Adversus eum missus est [2] P. Licinius Crassus: habuit infinita regum auxilia: nam & Bithyniæ rex [3] Nicomedes Romanos juvit, & Mithridates Ponticus, [4] cum quo postea bellum gravissimum fuit: & [5] Ariarathes Cappadox, & [6] Pylæmenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus, [7] & in prælio interfectus, caput ejus Aristonico oblatum est; corpus [8] Smyrnæ sepultum. Postea [9] Perpenna Consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celeravit: & acie victum Aristonicum, apud [10] Stratonicen civitatem, quo fugerat, fame ad deditionem compulit. Aristonicus jussu Senatus Romæ in carcere strangulatus: triumphari enim de eo non poterat, [11] quia Perpenna apud Pergamum, rediens, diem obierat.

XXI. [12] Lucio Cæcilio Metello, & Tito Quintio Flaminino Consulibus, Carthago in Africa [13] jussu Senatus reparata est, quæ nunc manet; [14] annis duobus & viginti postquam à Scipione fuerat eversa. Deducti eo sunt cives Romani.

XXII. [15] Anno DCXXVII. ab Urbe condita, Cajus Cassius Longinus, & Sextus Domitius Calvinus Consules, Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & [16] Arvernorum nobilissimæ tum civitati, atque eorum

Notæ.

1. *Is Eumenes frater Attali.*] Attali II. scilicet, non vero III. cujus frater Nothus Aristonicus.

2. *P. Licinius Crassus.*] Consul cum L. Valerio Flacco an. ab U. C. 622. Erat & Pontifex maximus.

3. *Nicomedes.*] Prusiæ filius.

4. *Cum quo postea.*] Errare hic Eutropium puto, Mithridates enim qui Romanis adversus Aristonicum auxilia præbuit, diversus est à Mithridate, cum quo postea bellum gravissimum fuit, quique à Pompejo Magno devictus. Prior Mithridates VI. cognomento *Evergetes*, posterior prioris filius Mithridates VII. cognomento *Eupator* & *Dionysius*. Et ita optime Justinus XXXVII. 1.

5. *Ariarathes.*] Eo nomine dicebantur reges Cappadocum. Hic Ariarathes eo bello occidit, ejus filiis in præmium Lycaonia & Cilicia datæ.

6. *Pylæmenes Paphlagon.*] Hunc Pylæmenem ex antiqua Paphlagonum stirpe genitum puto. Paphlagonia Asiæ regio sub Ponto Euxino ad fluvium Halym.

7. *Et in prælio interfectus.*] Imo captus. Sed cum barbarum custodem virgula excœcasset, ita in exitium sui, quod volebat, excitavit, à barbaro enim interemptus. Adi Flor. 89.

8. *Smyrnæ.*] In Ionia. Hodie nomen retinet.

9. *Perpenna Consul.*] An. U. C. 623. Adi Florum.

10. *Stratonicen.*] In Caria.

11. *Quia Perpenna.*] Mortuo Perpenna, Manius Aquilius Consul belli reliquias confecit, & Aristonicum Romam deduxit, de quo non triumphatum est, quia triumphus ad ducem qui eum ceperat, pertinebat.

12. *Lucio Cæcilio Metello.*] An. ab U. C. 630.

13. *Jussu Senatus.*] Imo invito Senatu: nam tum C. Gracchus Tribunus Plebis inter alias leges hanc tulerat, ut coloniæ Carthaginem deducerentur. Et cum has leges perferre non posset repugnante Senatu, in annum sequentem Tribunus creatus, leges perduxit, & ipse coloniam Carthaginem duxit an. ab U. C. 631. Carthaginemque restituit.

14. *Annis duobus & viginti.*] Si primum & ultimum numeres erunt anni 24.

15. DCXXVII. *Ab Urbe condita.*] Consulatus C. Cassii Longini & Domitii Calvini incidit in annum ab U. C. 629.

16. *Arvernorum nobilissimæ civitati.*] Arverni, hodie *Auvergne.*

regi Bituito: infinitamque multitudinem juxta Rhodanum fluvium interfecerunt. Præda ex torquibus Gallorum ingens Romam perlata est. [1] Bituitus se Domitio dedidit, atque ab eo Romam ductus est, [2] magnaque gloria Consules ambo triumpharunt.

XXIII. Marco Porcio Catone, & Quinto Marcio Rege consulibus, [3] DCXXX. anno & tertio ab Urbe condita, [4] Narbona in Gallia colonia deducta est. [5] Post à L. Metello & Quinto Mucio Scævola Consulibus, [6] de Dalmatia triumphatum est.

XXIV. [7] Ab Urbe condita anno DCXXXV. C. Cato Consul [8] Scordiscis intulit bellum, ignominioseque pugnavit.

XXV. [9] C. Cæcilio Metello & Cnæo Carbone Consulibus, [10] duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia, ex Sardinia alterum triumphum egerunt. Nuntiatumque Romæ est, [11] Cimbros è Gallia in Italiam transisse.

XXVI. [12] P. Scipione Nasica, & L. Calpurnio Bestia Consulibus, Jugurthæ Numidarum regi bellum illatum est, quod Adherbalem & Hiempsalem, [13] Micipsæ filios, fratres suos, reges & Populi Romani amicos interemisset. Missus adversus eum Consul Calpurnius Bestia,

NOTÆ.

1. *Bituitus se Domitio dedidit.*] Domitius Ænobarbus Proconsul Gallos ad oppidum Vindalium vicit anno ab U. C. 632. Sed falsum est ei Bituitum se dedisse, qui anno sequenti à Q. Fabio Æmilio victus, cum ad satisfaciendum Senatui Romam profectus esset, in custodia detentus est, decretumque ut Congentiatus filius ejus comprehensus, Romam mitteretur. Vide Epitom. Liv. & Flor. III. 2. pag. 93.

2. *Magnaque gloria Consules ambo.*] Hoc certe ex Historia falsum videtur.

3. DCXXX. *Anno & tertio.*] Duo addendi. Sunt enim DCXXXII.

4. *Narbona in Gallia.*] *Narbona* recentioribus, *Narbo* veteribus, hodie *Narbone.* Quod autem his Coss. deducta sit nummi testantur, ubi semper *Narbo Mart.* legitur, ob Q. Martium.

5. *A L. Metello.*] An ab U. C. 636. Hic est Lucius Cæcilius Metellus, qui inde *Dalmaticus* dictus.

6. *Dalmatia.*] In Illyrico prope Savum fluvium.

7. *Ab urbe condita* DCXXXV] Imo DCXXXIX.

8. *Scordiscis.*] *Cato Consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit.* Epitom. Liv. Hos Scordiscos Strabo trans Istrum ponit.

9. *Cajo Cæcilio Metello.*] An. ab U. C. 640.

10. *Duo Metelli fratres.*] Marcus Metellus ex Sardinia, ubi toto biennio Proconsul bellum gesserat. C. Cæcilius Metellus Consul de Thracia.

11. *Cimbros.*] Cimbri ad mare Germanicum. Epitom. Liv. LXIII. *Cimbri gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt, ab iis Papirius Carbo Consul cum exercitu fusus est.* Hujus stragis meminit Strabo lib. v. aitque Carbonem cum Cimbris ad Noreiam urbem conflixisse.

12. *P. Scipione Nasica.*] An. mundi 3839. ante Ch. nat. 109 ab U. C. 642. Vide Florum. III. 1. pag. 90.

13. *Micipsæ filios, fratres suos.*] Massinissa moriens tres liberos reliquit, Micipsam, Gulussam, Manastabalem. Micipsa post mortem fratrum solus regnum obtinuit. Is Adherbalem & Hiempsalem ex se genuit, Jugurthamque filium Manastabalis fratris ex concubina adoptavit, eodemque cultu quo liberos suos domi habuit. Sed mortuo Micipsa, Jugurtha fratrem alterum nempe Hiempsalem interemit, alterum Adherbalem fugavit, regno exuit, & postea etiam interfecit.

[1] corruptus regis pecunia pacem cum eo flagitiosissimam fecit, [2] quæ à Senatu reprobata est. Postea contra eundem insequenti anno [3] Spurius Albinus Posthumius profectus est. [4] Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnavit.

XXVII. Tertio missus Quintus Cæcilius Metellus Consul, exercitum ingenti severitate & moderatione correctum, [5] cum nihil in quemquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Jugurtham variis præliis vicit, elephantos ejus occidit, vel cepit. Et cum jam bello finem impositurus esset, [6] successum est ei à C. Mario. Is Jugurtham & [7] Bocchum Mauritaniæ regem, qui auxilium Jugurthæ ferre cœperat, pariter superavit. [8] Aliquanta [9] & ipse oppida Numidiæ cepit: belloque terminum posuit, capto Jugurtha per Quæstorem suum [10] Cornelium Syllam, ingentem virum, tradente Boccho Jugurtham, qui pro eo ante pugnaverat.

XXVIII. [11] A Marco Junio Silano collega Quinti Metelli Cimbri in Gallia, & [12] à Minutio Rufo [13] in Macedonia Scordisci & Triballi; & [14] à Servilio Cæpione in Hispania Lusitani victi sunt: & duo triumphi de Jugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt; ante currum tamen Marii Jugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, & mox jussu Consulis in carcere strangulatus.

NOTÆ.

1. *Corruptus regis pecunia.*] Flor. *Primus in Numidiam Calpurnius Bestia Consul immittitur, sed rex peritus fortius adversus Romanos aurum esse, quam ferrum, pacem emit.*

2. *Quæ à Senatu reprobata.*] Et ipse Jugurtha Romam jussus venire ut factum purgaret. Saluft. Flor.

3. *Spurius Albinus.*] *Igitur sequens ultio mandatur Albino.* Florus.

4. *Is quoque per fratrem ignominiose.*] Nam relicto in castris fratre suo Aulo Posthumio Albino, qui eum legatus secutus erat, ipse Romam discessit. Aulus igitur pro Prætore relictus, à Jugurtha in insidias deductus, victus est, & exercitus sub jugum missus. Saluft. Flor.

5. *Cum nihil in quemquam cruentum.*] *Prohibendo à delictis magis quam vindicando exercitum brevi confirmavit.* Saluft.

6. *Successum est ei à C. Mario.*] Qui ejus legatus erat, quique Consul creatus, ita ei in ea provincia successit. an. ab U. C. 645.

7. *Bocchum.*] Socerum Jugurthæ.

8. *Aliquanta.*] Capsam, Mulucham, &c.

9. *Et ipse.*] Ut Metellus ceperat.

10. *Cornelium Syllam*] Bocchus enim Jugurtham Cornelio Syllæ tradidit.

11. *A Marco Iulio Silano.*] An. U. C. 644.

12. *A Minucio Rufo.*] Qui eo anno Proconsul fuit.

13. *In Macedonia Scordisci.*] Hic Scordiscos in Macedonia ponit, Strabo in Thracia, & supra eos juxta Istrum Triballos.

14. *A Servilio Cæpione.*] In tabulis invenio Q. Servilium Proprætorem de Hispania triumphasse. an. ab U. C. 645.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER V.

I. DUM bellum in Numidia contra Jugurtham geritur, [1] Romani Consules Marcus Manilius & Quintus Cæpio à Cimbris & [2] Teutonibus & [3] Tigurinis & [4] Ambronibus, quæ erant Germanorum & [5] Gallorum gentes, victi sunt juxta flumen Rhodanum; & [6] ingenti internecione attriti, etiam castra sua, & magnam partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quantus vix Annibalis tempore Punicis bellis, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Jugurthinam [7] secundum Consul est factus, bellumque ei contra Cimbros & Teutones decretum est. [8] Tertio quoque ei & quarto delatus est Consulatus: quia bellum cum Cimbris protrahebatur; sed in quarto Consulatu collegam habuit Quintum Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaque conflixit, & [9] duobus

NOTÆ.

1. *Romani Consules M. Manilius & Q. Cæpio.*] Numquam legas hos Consules eodem anno. Sed hic de duobus annis loquitur Eutropius. Quintus enim Servilius Cæpio Consul fuit an. Urbis conditæ 647. anno sequenti M. Manilius, sive ut alii legunt Cn. Mallius, quare cum Manilius, sive Mallius Consul fuit, tunc Cæpio Proconsul: & hoc ita optime distinxit Epit. Liv. LXVII. *Ab iisdem hostibus Cn. Mallius Consul & Q. Servilius Cæpio Proconsul victi prælio castrisque binis exuti sunt.* Salustius non satis hoc extricavit, cum dixit: *per idem tempus adversum Gallos ab ducibus nostris Q. Cæpione & M. Mallio male pugnatum.* Adi Flor. III. 3. pag. 94.

2. *Teutonibus.*] Teutones Cimbris ad mare Germanicum contermini.

3. *Tigurinis.*] Helvetiorum populis à Tigurino pago sic dictis, hodie *Zurich.*

4. *Ambronibus.*] Galliæ populis. ubi nunc *Ambrun.*

5. *Gallorum.*] Sic eos *Gallos* dixit Salust. supra. & Flor. *ab extremis Gallia profugos.*

6. *Ingenti internecione attriti.*] Cæsa sunt militum millia octingenta, calonum ac lixarum quadraginta.

7. *Secundum Consul est factus.*] An. ab U. C. 649.

8. *Tertio quoque, &c.*] *Eique propter Cimbrici belli metum, continuatus per complures annos Magistratus est.* Epit. Liv.

9. *Duobus præliis.*] Duobus deinde præliis circa Aquas-Sextias eos hostes delevit, in quibus cæsa *traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta.* Epitom. Liv.

præliis

præliis cc. millia cepit, 1 & ducem eorum Teutobodum; propter quod meritum absens quintum Consul est factus.

II. Interea Cimbri & Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. 2 Iterum à Cajo Mario & Quinto Catulo contra eos dimicatum est: 3 sed à Catuli parte felicius. Nam eo prælio, quod simul ambo gesserunt, CXL. millia aut in pugna aut in fuga cæsa sunt; & LX. millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti perierunt. Tria & triginta signa Cimbris sublata sunt; ex his exercitus Marii duo reportavit, Catuli exercitus XXX. & unum. Is belli finis fuit: 4 triumphus utrique decretus est.

III. 5 Sexto Julio Cæsare, & L. Marcio Philippo Consulibus, sexcentesimo quinquagesimo-nono anno ab Urbe condita, cum prope alia omnia bella cessassent, in Italia 6 gravissimum bellum Picentes, 7 Marsi, 8 Pelignique moverunt: qui, cum annis numerosis jam Populo Romano obedirent, 9 tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. 10 Perniciosum admodum hoc bellum fuit. 11 P. Rutilius Consul in eo occisus est: 12 Cæpio nobilis juvenis, 13 & Porcius Cato alius Consul. Duces autem adversus Romanos Picentibus & Marsis fuerunt, 14 Ti-

NOTÆ.

1. *Et ducem eorum Teutobodum.*] Teutobochum vocat Florus *Certe rex ipse Teutobochus quaternos senosque equos transilire solitus, vix unum quum fugeret ascendit, proximoque in saltu comprehensus, insigne spectaculum triumphi fuit, quippe vir proceritatis eximiæ super tropæa ipsa eminebat.*

2. *Iterum à C. Mario.*] C. Marius tunc Consul, quinto fuit Catulus Proconsul.

3. *Sed à Catuli parte felicius.*] Solus enim fere exercitus hostes fudit, cujus rei argumentum infra ponit, quod ex triginta-tribus signis quæ Cimbris sublata fuerant, Catuli exercitus triginta & unum, exercitus Marii duo tantum reportavit. Vide locum insignem Plutarchi, qui ad hunc locum unice facit in Mario. Pugnatum est autem ad Vercellas apud Insubres, hodie *Vercelli.*

4. *Triumphus utriq; decretus est.*] Triumphum tantum Mario decernebant; sed eum cum Catulo conjungere voluit Marius.

5. *Sexto Julio Cæsare.*] Hic est an. ab U. C. 662. Primum fuit belli in Albano monte consilium, ut festo die Latinarum Julius Cæsar & Martius Philippus Consules inter sacra & aras immolarentur. Florus.

6. *Gravissimum bellum.*] Quod *Sociale* dictum est, de quo vide Flor. 3. 18. 127.

7. *Marsi.*] In Latio ad lacum Fucinum, inter Vestinos & Hernicos.

8. *Peligni.*] Juxta Marsos.

9. *Tum libertatem sibi æquam.*] Jus civitatis quam viribus suis auxerant, postulabant.

10. *Perniciosum admodum.*] Quippe marsis & Pelignis se Vestini, Marrucini, Lucani, Samnites conjunxerant.

11. *P. Rutilius Consul in eo occisus est.*] *Quum P. Rutilius Consul parum prospere contra Marsos pugnasset, & in eo prælio cecidisset.* Epitom. Liv.

12. *Cæpio nobilis juvenis.*] Q. Cæpio legatus Rutilii quum obsessus prospere in hostes erupisset, & ob eum successum equitum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus, & circumventus insidiis, fuso exercitu cecidit. Epitom.

13. *Et Porcius Cato alius Consul.*] Qui scilicet post Consulatum P. Rutilii Consul fuit, nempe an. ab Urbe condita 664.

14. *Titus Vetius.*] Florus alios duces ponit. *Popedius Marsos & Latinos, Afranius Umbros, Vellius Cato Samnium, Lucaniam Telesinus.* Ubi nullum ducem nominat eorum, quos hic Eutropius, & Eutrop. etiam Marium Egnatium præterit, quem Samnitibus præfuisse narrat Epitom. Liv. LXXV. Victor cum Floro Marsorum ducem. Q. Popedium Silonem vocat pag. 101.

tus Vietius, [1] Hierus Asinius, Titus Herennius, Aulus Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est [2] à Cajo Mario, qui sexies Consul fuerat; & [3] à Cnæo Pompejo, maxime tamen [4] à Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia facta egregia, ita Cluentium hostium ducem cum magnis copiis fudit, ut ex suis nec unum amitteret. Quadriennio, cum gravi tamen calamitate, hoc bellum tractum est. [5] Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam Consulem, cum antea in eodem bello ipse multa strenue Prætor gessisset.

IV. [6] Anno Urbis conditæ DCLXII. primum Romæ [7] bellum Civile [8] C. Marius sexies Consul dedit. Nam cum Sylla Consul contra [9] Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupaverat, mitteretur: isque exercitum in Campania paulisper teneret, ut belli Socialis, de quo diximus quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur, [10] Marius affectavit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, [11] cum exercitu ad Urbem venit. Illic contra Marium & [12] Sulpicium dimicavit, [13] primus urbem Romam ingressus est, [14] Sulpicium interfecit, Marium fugavit: atque ita Consulibus

NOTÆ.

1. *Hierus Asinius.*] Scribendum *Herius Asinius.* Ex Epitom. Liv. *Herio Asinio Pratore Marrucinorum occiso, &c.*.

2. *A C. Mario.*] Qui Marsos fudit.

3. *A Cn. Pompeio.*] Cn. Pompeii Magni patre, qui Consul an. ab Urbe condita 664. Picentes & Marsos vicit. Sequenti anno Proconsul Vestinos & Pelignos in deditionem accepit, Asculum evertit. Adi Flor. 129.

4. *A L. Cornelio Sylla.*] Legatus Samnites prælio vicit, bina castra eorum expugnavit, Hirpinos domuit, Samnites multis præliis fudit. Telesinum Lucanorum Principem apud portam Collinam vicit.

5. *Quinto demum anno.*] An. ab Urbe condita 665.

6. *Anno Urbis condita* DCLXII.] Imo ab Urbe condita 665. Tunc enim Consul Sylla.

7. *Bellum Civile.*] De quo Flor. III. 21. 136.

8. *C. Marius sexies Consul.*] Id est qui sexies Consul fuerat. Et ita eum designat, quia nemini ante contigerat, Consulem designari per sex annos continuos.

9. *Mithridatem.*] Hic est Mithridates VII. cognomento *Eupator*, filius illius Mithridatis qui Romanos adversus Aristonicum adjuvit.

10. *Marius affectavit.*] *Decretam Sylla provinciam Sulpitia lege sollicitat.* Florus.

11. *Cum exercitu ad Urbem venit.*] *Impatiens injuria statim Sylla legiones circumegit, dilatoque Mithridate, Esquilina Collinaque porta geminum agmen Urbi infudit.* Idem.

12. *Sulpicium.*] Tribunum Plebis, flagitiosissimum hominem, qui in Marii gratiam perniciosas leges tulerat, ut exules revocarentur, & novi cives libertinique distribuerentur in Tribus, & Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur.

13. *Primus urbem Romam ingressus est.*] Hæc mihi inconcinna videntur: neque satis conjicere possum quid Eutropius velit, si enim ante Urbem cum Mario Sylla dimicasset, & post pugnam ante Marium primus Sylla ingredi tentasset, res utique ferri posset, sed in urbe media, in foro pugnatum est. Quid igitur? Existimo ab Eutropio scriptum fuisse: *Primus civis urbem Romam armatus ingressus est.* Ante eum Tarquinius, Coriolanus, &c. contra patriam arma sumpserunt, sed Tarquinius Janiculum tantum occupavit, Coriolanus ad IV. tantum milliarium accessit, &c. Primus Marius Urbem ingressus est. Possint etiam & illa ipsa è glossemate in textum irrepsisse. Nam fortasse ad oram codicis ab studioso aliquo adnotata fuerant.

14. *Sulpicium interfecit.*] Hic Sulpicius cum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus & occisus est.

ordinatis

ordinatis in futurum annum, Cnæo Octavio & L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est.

V. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque 1 Armeniam Minorem, & totum Ponticum mare in circuitu 2 cum Bosporo tenebat, primo 3 Nicomedem amicum Populi Romani Bithynia voluit expellere; Senatuique mandavit, bellum se ei 4 propter injurias quas passus fuerat, illaturum. A Senatu responsum est Mithridati, si id faceret, 5 quod & ipse bellum à Romanis pateretur. Qua re iratus, 6 Cappadociam statim occupavit, & ex ea Ariobarzanem regem & amicum Populi Romani fugavit. Mox etiam Bithyniam invasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus, amicis Populi Romani, Pylæmene & Nicomede. Inde ad 7 Ephesum contendit: & 8 per omnem Asiam litteras misit, ut ubicumque inventi essent cives Romani, uno die occiderentur.

VI. Interea etiam 9 Athenæ civitas Achaiæ 10 ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim jam ad Achaiam Mithridates 11 Archelaum ducem suum, cum CXX. millibus equitum ac peditum: per quem etiam 12 reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud 13 Piræum non longe ab Athenis obsedit, ipsamque urbem cepit; 14 postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX. millibus vix decem superessent Archelao, & ex Syllæ exercitu XIV. tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX. millia lectissima ex Asia Archelao misit, 15 contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio viginti millia hostium interfecta sunt,

NOTÆ.

1. *Armeniam Minorem.*] Armenia in Majorem & Minorem distinguebatur. Major trans Euphratem, Minor Euxino propior.

2. *Cum Bosporo.*] Bosporo Thracio è Propontide in pontum Euxinum. Sic dictus, quod Jo in vaccam conversa per eum in mare Ionium permeavit. *Boosporos*, vaccæ transitus.

3. *Nicomedem*] Hic est Nicomedes III. cognomento *Philopator*, Nicomedis II. filius, Prusiæ nepos.

4. *Propter injurias quas passus fuerat.*] *Caussam quidem illius belli prætenderat apud Cassium legatum attrectari terminos suos à Nicomede Bithynico.* Florus 100.

5. *Quod & ipse bellum*] Nota loquendi modum: *responsum est quod ipse bellum pateretur*, pro: *responsum est illum passurum.* Sic aliquoties locuti Auctores. Florus, Phædrus, Cicero, Plautus. Est autem imitatio Græca. Vide apud Florum lib. I. cap. XXIII.

6. *Cappadociam statim.*] *Nicomedem Bithynia, Ariobarsanem Cappadocia expulit.* Victor.

7. *Ephesum.*] Ioniæ urbem, hodie *Epheso*.

8. *Et per omnem Asiam.*] *Litteras per totam Asiam mittit, ut quicumque Romanus esset, certa die interficeretur, & factum est.* Victor.

9. *Athenæ civitas Achaiæ.*] Achaiæ civitatem dicit, quia tunc *Achaia* dicebatur, quæ veteribus erat *Hellas*, Græcia, ut jam supra dictum est. *Athenæ* hodie *Satine*.

10. *Ab Aristone Atheniensi.*] Hunc Athenarum Tyrannum vocat Plutarch. in Sylla.

11. *Archelaum ducem suum.*] Archelaum Præfectum regis vocant Liv. Epit. & Florus.

12. *Reliqua Græcia.*] Et insulæ Cyclades, Delos, Eubœa, excepta Rhodo.

13. *Piræum.*] Athenarum portum.

14. *Postea commisso prælio.*] Apud Chæroneam Bœotiæ urbem.

15. *Contra quem Sylla iterum*] Apud Orchomenon.

filiusque Archelai Diogenes: secundo omnes Mithridatis copiae extinctae sunt: [1] Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re cognita Mithridates cum Sylla de pace agere coepit.

VII. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Moesos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati à rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his quae occupaverat, ad regnum suum rediisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt, [2] pax inter eos ordinata est; ut Sylla ad bellum Civile festinans, à tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vicit, Marius qui fugatus erat, & [3] Cornelius Cinna unus ex Consulibus, bellum in Italia repararunt: & ingressi urbem Romam, [4] nobilissimos ex Senatu & Consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: ipsius Syllae domo eversa, filios & uxorem ad fugam compulerunt: universus reliquus Senatus ex Urbe fugiens, ad Syllam in Graeciam venit, orans ut patriae subveniret. Ille in Italiam trajecit, bellum Civile gesturus adversus [5] Norbanum & Scipionem Consules, & [6] primo praelio contra Norbanum dimicavit, non longe à Capua; tum VII. millia ejus cecidit, VI. millia cepit: CXXIV. suorum amisit. Inde etiam se ad Scipionem convertit, [7] & ante praelium totum ejus exercitum sine sanguine in deditionem accepit.

VIII. Sed cum Romae mutati Consules essent, & [8] Marius Marii filius, ac Papirius Carbo Consulatum accepissent, [9] Sylla tamen contra Marium Juniorem [10] dimicavit: & XV. millibus ejus occisis, CCCC. de suis perdidit. Mox etiam & Urbem ingressus est. Marium Marii filium, [11] Praeneste persequutus, obsedit, & ad mortem compulit. Rur-

NOTAE.

1. *Archelaus ipse triduo nudus.*] Epitom. Liv. & Victor narrant Archelaum cum classe regia Syllae se tradidisse.

2. *Pax inter eos ordinata.*] Iis conditionibus ut Mithridates Asia. Bithynia. Cappadocia cederet.

3. *Cornelius Cinna unus ex Consulibus.*] Anno ab U. C. 666. Sed Roma pulsus per collegam Octavium, ei substitutus Cn. Cornelius Merula.

4. *Nobilissimos ex Senatu.*] Ipsum Octavium Cinnae collegam, Antonium Consularem, Merulam, &c. Adi Flor. III. 21. pag. 138. inde Victor de Mario. *Mox Cinnana dominatione revocatus, ruptu ergastulis exercitum fecit, caesisque inimicis injuriam ultus, &c.*

5. *Norbanum & Scipionem Consules.*] C. Norbanum Flaccum & L. Cornelium Scipionem Asiaticum an. ab U. C. 670.

6. *Primo praelio contra Norbanum.*] Flor. pag. 139. *Primum apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt, & statim Norbani fusus exercitus.*

7. *Et ante praelium.*] Et quum L. Scipionis alterius Consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra oppugnaturus esset universus exercitus Consulis, sollicitatus per emissos ab Sylla milites, signa ad Syllam transtulit, Scipio cum interimi posset dimissus est. Epitom. Liv.

8. *Marius Marii filius.*] Qui viginti sex annis natus per vim Consul creatus est cum Cn. Papirio Carbone.

9. *Sylla tamen.*] Quasi dicat: sed mutatis Consulibus, non animi tamen commutati, eadem odia eos in arma praecipitant. Sed illud *tamen* mihi frigidum videtur.

10. *Dimicavit.*] Ad Sacriportum.

11. *Praeneste persecutus.*] *Praeneste enim refugerat, ubi per Lucretium Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, jugulandum se Pontio Telesino praebuit.* Victor. Vide ibi nosus

sus pugnam gravissimam habuit [1] contra Lamponium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam. LXXIX. millia hostium in eo prælio contra Syllam fuisse dicuntur. [2] XII. Millia se Syllæ dediderunt: cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victorum consumpti sunt. Cnæus quoque Carbo Consul alter, ab Arimino ad Siciliam fugit; [3] & ibi per Cnæum Pompeium interfectus est: quem adolescentem Sylla annos unum & XX. natum, cognita ejus [4] industria, traditis ejus exercitibus præfecerat, ut secundus à Sylla haberetur.

IX. Occiso ergo Carbone, Pompeius Siciliam recepit. Transgressus inde ad Africam, [5] Domitium Marianæ partis ducem, & [6] Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphavit. Cnæus etiam Pompeius, [7] quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & XX. annum agens, de Africa triumphavit. Hunc finem habuerunt duo bella funestissima; Italicum, quod & Sociale dictum [8] & Civile: quæ ambo tractata sunt per annos decem, consumpserunt ultra CL. millia hominum, viros Consulares XXIV. Prætorios VII. Ædilitios LX. Senatores fere CCC.

NOTÆ.

tata pag. 89. Vide & Liv. Epitom. LXXXVIII.

1. *Contra Lamponium & Carinatem.*] Hunc Carinatem Florus & Victor *Telesinum* vocant. Et ita Plutarch.

2. XII. *Millia.*] Plutarch. VI. millia. Flor. IV. Victor IX.

3. *Et ibi per Cn. Pompeium.*] *Cn. Pompeius in Siciliam cum imperio à Senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit.* Epitom. LXXXIX.

4. *Industria.*] Id est, virtute.

5. *Domitium Marianæ partis ducem.*] Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium, & Hiarbam regem Numidiæ, bellum molientes, victos interemit. Epitom. ibidem.

6. *Hiarbam.*] Gaudæ filium. Alii *Hiertam* vocant. Vide quæ notavi ad Victorem pag. 97.

7. *Quod nulli Romanorum.*] Quatuor & viginti annos natus adhuc Eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. Epitom. Nimirum nemo triumphi honore decorabatur, qui nullo Magistratu functus esset.

8. *Et Civile.*] Quod & Civile Marianum dictum.

EUTRO-

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER VI.

I. [1] MARCO Æmilio Lepido, Quinto Catulo Consulibus, cum Sylla Rempublicam composuisset, bella nova exarserunt: unum, in Hispania; aliud, in [2] Pamphilia & [3] Cilicia; tertium, in Macedonia; quartum, in Dalmatia. [4] Nam Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam cæterorum, qui interempti erant, ad bellum commovit Hispanias. Missi sunt contra eum duces [5] Quintus Cæcilius Metellus, filius ejus qui Jugurtham regem vicit, & [6] Lucius Domitius Prætor. [7] A Sertorii duce Hirtuleio Domitius occisus est: Metellus vario successu contra Sertorium dimicavit. Postea cum impar pugnæ solus Metellus putaretur, Cnæus Pompeius ad Hispanias missus est. Ita duobus ducibus adversis, Sertorius [8] fortuna varia sæpe pugnavit. [9] Octavo demum anno à suis occisus est, & finis ei bello datus per Cn. Pompeium adolescentem,

NOTÆ.

1. *M. Æmilio Lepido.*] An. mundi 3872. ante Ch. nat. 76. ab U. C. 675.

2. *Pamphilia.*] Asiæ Minoris regio ad mare Mediterraneum, hodie *Sebilia.*

3. *Cilicia.*] Vicina Pamphiliæ ad Orientem. In Tracheam dividitur & Campestrem. Trachea, id est aspera, alteri nomen dedit. Trachea enim proprie *Cilicia*, dicta est ab asperitate, hodie *Turcomania.*

4. *Nam Sertorius.*] Quintus Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. Epitom. xc.

5. *Q. Cæcilius Metellus.*] Cognomento *Pius*, tunc Proconsul.

6. *Lucius Domitius.*] Hunc Marcum vocat Epitom. Lucium Plutarch. qui & eum Proconsulem dicit, ut & Salustius in fragmentis historiarum lib. I. *Domitium Proconsulem ex citeriore Hispania cum omnibus copiis quas paraverat, à Metello arcessitum.*

7. *A Sertorii duce Hirtuleio.*] Hunc *Herculeium* vocant alii. *Et M. Domitius legatus ab Herculeio Quæstore prælio victi sunt.* Epitom. ibid. Et Salustius histor. lib. II. *Occurrere duci, & prælium accendere, adeo uti Metello in sagum, Herculeio in brachium tela venirent.* Hunc Herculeium postea Q. Metellus cecidit cum omni exercitu.

8. *Fortuna varia.*] *Adversus duos Imperatores sæpe par, vel frequentius victor.* Epitom. xcvi.

9. *Octavo demum anno à suis occisus est.*] Sertorius à Mario, Antonio & M. Perpenna, & aliis Conjuratis in convivio interfectus est. Adi Plutarch. in fine Sertorii.

&

& Quintum Metellum Pium; atque omnes prope Hiſpaniæ in ditionem Populi Romani redactæ ſunt.

II. [1] Ad Macedoniam miſſus eſt [2] Appius Claudius poſt Conſulatum. Levia prælia habuit contra varias gentes, quæ [3] Rhodopam provinciam incolebant: atque ibi morbo mortuus eſt. Miſſus ei ſucceſſor [4] Cnæus Scribonius Curio [5] poſt Conſulatum: is [6] Dardanos vicit, & uſque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit.

III. Ad Ciliciam & Pamphiliam miſſus eſt [7] P. Servilius ex Conſule, vir ſtrenuus. Is Ciliciam ſubegit, Lyciæ urbes clariſſimas oppugnavit, & cepit, in his [8] Phaſelidem, [9] Olympum, [10] Coricum Ciliciæ. [11] Iſauros quoque aggreſſus, in deditionem redegit, atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum [12] in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit, & nomen Iſaurici meruit.

IV. Ad Illyricum miſſus eſt [13] Cnæus Coſconius pro Conſule: multam partem Dalmatiæ ſubegit, [14] Salonas cepit: &, compoſito bello, Romam poſt biennium rediit.

NOTÆ.

1. *Ad Macedoniam.*] Nota: Macedoniam pro Thracia dicit, Thraces enim in Macedonia, quod ex Strabone cognoſcere eſt.

2. *Appius Claudius poſt Conſulatum.*] *Appius Claudius Proconſul Thracas pluribus præliis vicit.* Epitom Liv.

3. *Rhodopam provinciam.*] Ad Melam fluvium ſupra Helleſpontum juxta Propontidem.

4. *Cnæus Scribonius Curio.*] Præterea ab Curione Proconſule in Thracia res geſtas adverſus Dardanos, &c. Epitom.

5. *Poſt Conſulatum.*] Anno poſt Conſul fuit, an. ab U. C. 677.

6. *Dardanos.*] Illyricis eos accenſet Strabo, & in mediterraneis ponit. Sunt juxta Daciam.

7. *P. Servilius ex Conſule.*] P. Servilius Proconſul in Cilicia Iſauros domuit, & aliquot urbes Piratarum expugnavit. Epitom. XCIII. Hoc bellum dictum *Piraticum.* De quo vide Florum 3. 6. 103.

8. *Phaſelidem.*] Phaſelis urbs memorabilis tres habens portus. Lyciæ eſt in confinio Pamphiliæ ſita & per ſe conſtat, neque communitatis Lyciorum eſt. Strabo.

9. *Olympum.*] Olympus urbs magna cum monte ejuſdem nominis, Zeniceti prædonis arx, qui ſe ne caperetur cum tota domo cremavit. Strab.

10. *Corycum Ciliciæ.*] Corycum oppidulum vocat Strabo, ſed illud Pamphiliæ, non Ciliciæ vindicat. In Cilicia tantum promontorium quoddam Corycum & antrum Corycium. Phaſelis autem Olympus & Corycus Zeniceti prædonis fuere, ut & alia multa Pamphiliæ loca, quæ omnia cepit Iſauricus. Strabo.

11. *Iſauros.*] Iſauria inter Pamphyliam & Ciliciam, duos habebat pagos cognomines, quibus ſuberant alii complures pagi, prædonum omnium domicilia. Exhibuerunt hi Romanis negotium & Iſaurico Publio Servilio, quem nos vidimus. Is & Iſauriam Romanis ſubegit, & pleraſque Piratarum munitiones excidit quæ ad mare erant. Strabo.

12. *In Tauro iter fecit.*] Id eſt, cum copiis militaribus penetravit Taurum; id enim ſignificat *iter facere.*

13. *Cn. Coſconius pro Conſule.*] Proconſules proprie dicti qui ex Conſulatu in provincias cum imperio mittebantur. At hic Cn. Coſconius nondum opinor Conſul fuerat, ſed tamen in Illyricum pro Conſule miſſus, quia nonnunquam, extra ordinem tum Proprætores, tum Proconſules in provincias mitti ſolebant eorumque imperium extraordinarium appellabatur.

14. *Salonas cepit.*] Salona Dalmatarum navale.

V. Iiſdem

V. Iisdem temporibus, Consul Marcus Æmilius Lepidus, Catuli collega, [1] bellum Civile voluit commovere : [2] intra tamen unam æstatem motus ejus oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt : Metelli, ex Hispania : Pompeii, secundus ex Hispania : Curionis, ex Macedonia : Servilii, ex Isauria.

VI. [3] Anno Urbis conditæ DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, & Marco Aurelio Cotta Consulibus, mortuus est Nicomedes rex Bithyniæ, [4] & per testamentum Populum Romanum fecit hæredem, Mithridates, pace rupta, Bithyniam & Asiam rursus voluit invadere. Adversus eum ambo Consules missi variam habuere fortunam. [5] Cotta apud [6] Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est, & obsessus. Sed cum se inde Mithridates [7] Cyzicum transtulisset, ut, Cyzico capto, totam Asiam invaderet, Lucullus ei alter Consul occurrit : ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoraretur, ipse à tergo obsedit, [8] fameque consumpsit, & multis præliis vicit. Postremo [9] Byzantium (quæ nunc Constantinopolis est) fugavit, navali quoque prælio duces ejus Lucullus oppressit. Ita una hieme & æstate, à Lucullo ad centum fere millia hominum ex parte regis extincta sunt.

VII. [10] Anno urbis Romæ DCLXXVIII. Macedoniam provinciam [11] M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mi-

NOTÆ.

1. *Bellum civile voluit commovere.*] Acta Syllæ rescindere nitebatur, & qui proscriptionibus supererant revocare : qui si revocati fuissent, gravissimum bellum incendebatur : quum enim eorum bona, addicente Sylla, quamvis male capta, jure tamen retinerentur, repetitio eorum proculdubio labefactasset compositam civitatem. Vide elegantissimum Caput Flori III. 23. pag. 144.

2. *Intra tamen unam.*] Cum ab Etruria Lepidus arma & exercitum Urbi admoveret, jam Mulvium pontem, collemque Janiculum Lutatius Catulus ejus collega, Cnæusque Pompeius alio exercitu insederant, à quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisque à Senatu judicatus incruenta fuga Etruriam, inde Sardiniam recessit, ibique morbo & penitentia interiit. Flor.

3. *Anno Urbis condita* DCLXXVI.] Hic vere fuit annus U. C 679

4. *Et per testamentum.*] Nicomedes Bithyniæ rex moriens Populum Romanum fecit hæredem, regnumque ejus in provinciæ formam redactum. Epitom. Livii XCIII.

5. *Cotta apud Chalcedonem victus.*] Ipse Mithridates in epistola ad regem Arsacem, ita scribit *Rursus tamen bellum cœpi, Marcumque Cottam Romanum ducem Chalcedona terra fudi, mari exui classe pulcherrima.*

6. *Chalcedonem.*] Chalcedon, sive ut alii Calchedon, Bithyniæ urbs ad Bosporum Thracium.

7. *Cyzicum.*] *Cyzicum nobilis civitas arce, mœnibus, portu, turribusque marmoreis Asiatica plaga littora illustrat.* Flor. III. 5. 1. *Cyzicum* sive *Cyzicus*, peninsula & urbs Asiæ ad Propontidem.

8. *Fameque consumpsit.*] Ipse Mithridates in eadem epistola ad Arsacem : *Apud Cyzicum magno cum exercitu in obsidione moranti frumentum defuit, nullo circumadnitente, simul hyems mari prohibebat. Ita sine vi hostium regredi coactus in patrium regnum, naufragiis apud Param & Heracleam militum optimos cum classibus amisi.*

9. *Byzantium.*] Ad Bosporum Thracium è regione Chalcedonis.

10. *Anno urbis Roma* DCLXXVIII.] Vere est DCLXXX.

11. *Marcus Licinius Lucullus.*] Marcus Terentius Varro Lucullus tunc Consul cum Caio Cassio Varo.

thridatem bellum gerebat. Et in Italia novum bellum ſubito commotum eſt. [1] LXXX. enim & quatuor gladiatores ducibus Spartaco, Chryſo & Oenomao, effracto Capuæ ludo, effugerunt: & per Italiam vagantes, pæne non levius bellum in ea, quam Annibal moverat, paraverunt: nam [2] multis ducibus, & [3] duobus ſimul Romanorum Conſulibus victis, ſexaginta fere millium armatorum exercitum congregaverunt: victique ſunt [4] in Apulia à M. Licinio Craſſo [5] Proconſule, & poſt multas calamitates Italiæ, tertio anno, bello huic finis imponitur.

VIII. [6] Sexcenteſimo octogeſimo primo Urbis conditæ anno, P. Cornelio Lentulo & Cnæo Aufidio Oreſte Conſulibus, duo tantum gravia bella in Imperio Romano erant, Mithridaticum & Macedonicum; hæc duo Luculli agebant, L. Lucullus, & M. Lucullus. L. ergo Lucullus poſt pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem; & navalem, qua duces ejus oppreſſerat, perſecutus eſt eum: & recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam regnum ejus invaſit. [7] Sinopen & Amiſum civitates Ponti nobiliſſimas cepit: ſecundo prælio apud [8] Cabira civitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, [9] cum triginta millia lectiſſima regis à quinque Romano-

NOTÆ.

1. LXXX. *enim & quatuor gladiatores.*] Quatuor & ſeptuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerant. Epitom. Liv. Florus XXX. ponit. *Spartacus*, inquit, *Chryſus, Oenomaus, effracto Lentuli ludo cum triginta haud amplius ejuſdem fortunæ viris eruperunt Capua, &c.* Adi illum III. XX. pag. 133.

2. *Multis ducibus.*] Claudio Pulchro Legato, & P. Vareno, & Caſſio Prætoribus.

3. *Duobus ſimul Romanorum Conſulibus.*] L. Gellio Poplicola & Cn. Cornelio Lentulo Clodiano. an. U. C. 681. Flor. *Inde jam Conſulares quoque aggreſſus, in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam Caii Caſſii caſtra delevit.*

4. *In Apulia.*] *Marcus Craſſus primum cum parte fugitivorum quæ ex Gallis Germaniſque conſtabat, feliciter pugnavit, cæſis hoſtium triginta quinque millibus, & duce eorum Granico* (Canicium vocat Plutarch.) *Cum Spartaco deinde pugnavit, cæſis cum ipſo millibus quadraginta.* Epitom. XCVII. quæ omnia lucem capiunt ex Plutarch. qui in Craſſo ſcribit, Craſſum primo cum Gallis & Germanis, qui Spartacum deſeruerant, pugnaſſe in Lucania: deinde cum ipſo Spartaco totis viribus manum conſeruiſſe, in Brutiis non longe à Petilia. Idem fere Florus pag. 135. Sed nullibi legas, Craſſum cum Spartaco in Apulia pugnaſſe.

5. *Proconſule.*] Revera tunc Proconſul erat qui ſuperiori anno Conſul fuerat. Prætorem tamen vocat Epitom. quia ſcilicet Prætorem vocabant eum, qui exercitui præerat.

6. *Sexcenteſimo octogeſimo-primo.*] Potius octogeſimo-ſecundo.

7. *Sinopen & Amiſum.*] Sinope & Amiſus in Paphlagonia, non in Ponto. Sed quia regnum Mithridatis Paphlagoniæ partes comprehendebat, ideo eas Ponto vindicat Eutrop. De regno autem Mithridatis Strabonem legere operæ-pretium eſt. *Ponti rex fuit*, inquit, *Mithridates cognomento Eupator: poſſedit autem regionem quæ Haly fluvio determinatur uſque ad Tibarenos & Armenios, atque inter Halyn uſque ad Amaſtrin ac Paphlagoniæ quaſdam partes: adjecit autem ditioni ſuæ etiam oram maritimam verſus Occaſum uſque ad Heracleam, &c.*

8. *Cabira.*] Cabira civitas Ponti: ibi Mithridatis regia.

9. *Cum triginta millia lectiſſima.*] Plutarch. quadraginta millia peditum, quatuor equitum eum tunc habuiſſe dicit.

rum millibus vaſtata eſſent, Mithridates fugatus, & caſtra ejus direpta. [1] Armenia quoque Minor, quam tenuerat, eidem ſublata eſt. Suſceptus tamen eſt Mithridates poſt fugam à [2] Tigrane Armeniæ rege; qui tum ingenti gloria imperabat, [3] Perſas ſæpe vicerat, [4] Meſopotamiam occupaverat, & Syriam, & Phœnices partem.

IX. Ergo Lucullus [5] repetens hoſtem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingreſſus eſt. [6] Tigranocerta civitatem Armeniæ nobiliſſimam cepit; ipſum regem, cum ſexcentis millibus ſagittariorum & armatorum venientem, octodecim millia militum habens, ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleverit. Inde [7] Niſibin profectus, eam quoque civitatem [8] cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat cum exercitus parte, ut regiones victas, etiam Romanos, tuerentur, [9] negligenter ſe & avare agentes, occaſionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renovatum eſt. Lucullo paranti, capta Niſibi, contra Perſas expeditionem, [10] ſucceſſor eſt miſſus.

X. Alter Lucullus, qui Macedoniam adminiſtrabat, [11] Beſſis Romanorum primus intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Æmo monte ſuperavit: oppidum [12] Uſcudamam, quod Beſſi habitabant, eodem die quo aggreſſus eſt, vicit: [13] Cabylen cepit; uſque ad Da-

NOTÆ.

1. *Armenia quoque Minor quam tenuerat.*] Ponto enim adjecerat uſque ad Colchidem & Armeniam Minorem. Strabo.

2. *Tigrane.*] Hic eſt Tigranes I. cognomento Magnus.

3. *Perſas vicerat.*] Perſas dicit quos Parthos Strab. Ab Artaxio, inquit prognatus Tigranes, poſſeditque eam quæ proprie dicitur Armeniam contiguam Mediæ, Albaniæ, Iberiæ, & pertinentem uſque ad Colchidem & Cappadociam ad Euxinum mare ſitam, &c. Igitur obſes apud Parthos fuit, deinde ab iis in patriam reſtitutus, cum mercedis loco ſeptuaginta convalles Armeniæ accepiſſent. viribus auctus, cum iſtas recuperavit, tum Parthorum ditionem populatus eſt, quæ circa Ninum eſt & Arbela.

4. *Meſopotamiam occupaverat.*] Subditos etiam ſibi habuit Attropatænos & Gordiæos, cum quibus & Meſopotamiam & Syriam etiam tranſmiſſo Euphrate ac Phœnicen vi occupavit. Idem Strabo.

5. *Repetens hoſtem.*] Ad Tigranem enim Appium miſit, qui Mithridatem repeteret. Plutarch.

6. *Tigranocerta.*] Inter Iberiam & Zeugma, quod eſt ad Euphratem. Hanc urbem condiderat ipſe Tigranes, qui in eam conduxerat homines è XII. urbibus Græcanicis à ſe populatis: ſed ſupervenit Lucullus, qui opus ſemiperfectum ſubvertit, exiguumque pagum reliquit. Strabo.

7. *Niſibin.*] Græci Antiochiam Mygdoniæ vocant, quia in Mygdonibus ſita eſt prope montem Niphatem.

8. *Cum regis fratre.*] Qui *Guras* vocabatur.

9. *Negligenter & avare agentes, &c.*] Clodius Luculli uxoris frater, ut milites à Lucullo ſeduceret, ſeditioſa verba per exercitum ferebat. eis promittens ſi ſe ſequi vellent, omnes divites continuo factum iri. &c. Adi Plutarch. in fine Luculli, inde enim hæc multam lucem capient.

10. *Succeſſor eſt miſſus.*] Cn. Pompeius.

11. *Beſſis.*] Beſſi majorem Æmi montis partem tenent, iidem *Leſtæ* vocantur ob latrocinia; tuguria incolunt. vitamque duram degunt, ad Rhodopen pertingunt & Pannones, & Illyriorum Autoriatas & Dardanos. Strab.

12. *Uſcudamam.*] Quæ Hadrianopolis & Ælia, & Oreſta. ad Hebrum & Taxum fluvios.

13. *Cabylen.*] Beſſorum urbem ad Taxum fluvium, ut volunt; ſed ego nul-

nubium

nubium penetravit. Inde multas super Pontum positas civitates aggressus est. Illic [1] Apolloniam evertit, [2] Calatin, [3] Parthenopolin, [4] Tomos, [5] Istrum, [6] Byziam omnem cepit: belloque confecto, Romam rediit: [7] ambo tamen triumphaverunt; Lucullus qui contra Mithridatem pugnaverat, majori gloria, cum tantorum regnorum victor rediisset.

XI. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparaverat, [8] bellum Creticum ortum est; ad id missus [9] Cæcilius Metellus, ingentibus præliis intra triennium omnem provinciam cepit, appellatusque est Creticus; atque ex insula triumphavit. [10] Quo tempore [11] Libya quoque Romano imperio per testamentum [12] Apionis, qui rex ejus fuerat, accessit, in qua inclytæ civitates erant, [13] Berenice, Ptolemais & Cyrene.

XII. Dum hæc geruntur, [14] Piratæ omnia maria infestabant; ita ut navigatio Romanis, toto orbe victoribus, sola tuta non esset. Quare id bellum Cnæo Pompeio decretum est: quod [15] intra paucos men-

NOTÆ.

lam hoc nomine in eo tractu possum invenire. Fortasse hic Eutrop. Calyben dixit urbem Astorum supra Byzantium, in qua Philippus Amyntæ filius pessimos homines collocavit, ut refert Strab. Cabylen sive Calyben tabulæ supra Rhodopen.

1. *Apolloniam*] Apollonia Milesiorum colonia, urbs majore sui parte condita in parva quadam insula in Ponti Euxini littore, ubi fanum est Apollinis, unde M. Lucullus Colossum Apollinis, opus Calamidis, sublatum in Capitolio dedicavit. Strab.

2. *Calatin.*] Quæ Callantia & Acervelis, Heracleotarum colonia in littore Euxini, distans ab Apollonia MCCC. stadiis ad Septentrionem.

3. *Parthenopolin.*] Hujus situs vix certo notari posse arbitror, in Mœsia inferiori fortasse.

4. *Tomos.*] Tomi oppidum in littore Euxini CCLXXX. stadiis distans à Calati, ad Septentrionem. Ovidii exilio famosum.

5. *Istrum.*] Ister oppidum à Milesiis conditum, à Tomis distans stadiis CCL. dicitur & *Istria* & *Istropolis*.

6. *Byziam.*] Bizye, sive Bizua Regia Nerei Thraciæ regis in Astica regione contra Halmydessum.

7. *Ambo tamen.*] Malim: *ambo tandem*: nisi malis *tamen* hic interpretari *tandem*.

8. *Bellum Creticum.*] Romani Cretam, quod Mithridati favisse videbatur, aggressi sunt an. ab U. C. 630. Primo missus Marcus Antonius Triumviri pater, sexennio post Q. Cæcilius Metellus, qui intra triennium bellum confecit. Vide Flor. III. 7. pag. 108.

9. *Cæcilius Metellus*] Post Consulatum.

10. *Quo tempore.*] Hic errare Eutropium puto, quippe Apion mortuus est, & ex testamento Populum Romanum hæredem reliquit an. ab U. C. 657. viginti octo annis antequam Cæcilius Metellus in Cretam mitteretur.

11. *Libya.*] Libyam Cyrenaicam intelligit, prope Syrtim Majorem.

12. *Apionis*] Ptolemæi cognomento Apionis, Cyrenarum regis. Filius erat Ptolemæi Phisconis è concubina Irene.

13. *Berenice, Ptolemais & Cyrene.*] Cyrenaica oppida in ipso littore maris.

14. *Piratæ maria infestabant.*] Supra vidimus contra Piratas bellasse Servilium Isauricum an. U. C. 674. Nunc eorum reliquias confecit Cn. Pompeius an. U. C 687. Utrumque bellum Piraticum dictum uno capite amplexus est Florus III. 6.

15. *Intra paucos menses.*] Intra quadragesimum diem Flor. *Quid prius in hac mirere victoria*, inquit, *velocitatem, quod quadragesimo die parta est? An felicitatem, quod ne una quidem navis amissa sit?*

ses

ſes ingenti felicitate & celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem : quo ſuſcepto, Mithridatem in Armenia Minore, [1] nocturno prælio vicit, caſtra diripuit : quadraginta millibus ejus occiſis, viginti tantum de exercitu ſuo perdidit, & duos Centuriones. Mithridates [2] cum uxore fugit, duobus comitibus ; neque multo poſt, cum in ſuos ſæviret, [3] Pharnacis filii ſui ſeditione apud milites, ad mortem coactus, venenum hauſit. Hunc finem habuit Mithridates : periit autem apud Boſporum, vir ingentis induſtriæ conſiliique. Regnavit annos ſexaginta : vixit ſeptuaginta duos : contra Romanos bellum habuit [4] annos quadraginta.

XIII. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit ; [5] ille ſe ei dedidit, in caſtra Pompeii ſexto decimo milliario ab [6] Artaxata venit : ac diadema ſuum, cum procubuiſſet ad genua Pompeii, in manibus ejus collocavit : quod ei Pompeius repoſuit, honorificeque eum habitum, regni tamen parte mulctavit, [7] & grandi pecunia ; [8] adempta eſt ei Syria, Phœnice, [9] Sophene : [10] ſex millia præterea talentorum argenti, [11] quæ Populo Romano daret, quia bellum ſine cauſa Romanis commoviſſet.

XIV. Pompeius [12] mox etiam [13] Albanis bellum intulit, & eo-

Notæ.

An vero perpetuitatem, quod amplius Piratæ non fuerunt ?

1. *Nocturno prælio.*] *Regem fugientem media nactus Armenia (quanta felicitas viri !) uno prælio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit , & Luna in partibus.* Flor. Prælium factum eſt an. ab U. C. 687.

2. *Cum uxore.*] Uxorem dicit quam Plutarch. ejus concubinam vocat, nempe *Hypſicratiam*, quæ Mithridatem in prælia ſequebatur , quare eam Mithridates *Hypſicratem* vocabat.

3. *Pharnacis filii ſui ſeditione.*] Per ſeditionem popularium à Pharnace filio in turre obſeſſus venenum ſumpſit, quod cum tardius ſubiret, quia multis antea medicaminibus corpus firmarat, immiſſum percuſſorem Gallum Sithocum auctoritate vultus territum revocavit, & in cædem ſuam manum trepidantis adjuvit. *Victor.*

4. *Annos quadraginta.*] Alii annos 30. alii 42. alii 46. Moritur an. ab U. C. 690.

5. *Ille ſe ei dedidit.*] Sed hoc ante mortem Mithridatis factum eſt, eodem anno quo Pompeius in Aſiam contra Mithridatem profectus.

6. *Artaxata.*] Armeniæ urbe ad Araxem fluvium , juxta mare Hircanum ſive Caſpium.

7. *Et grandi pecunia.*] Nuſquam invenio Pompeium Tigrani grandem pecuniam imperaſſe præter eam quam infra exponit.

8. *Adempta eſt ei Syria.*] *Eique ademptis Syria, Phœnice, Cilicia regnum Armeniæ reſtituit.* Epitom. Aliter tamen Plutarch. & verius, quippe Tigrani Syriam, Phœnicen, Ciliciam, Galatiam, Sophenam ademerat Lucullus. Pompeius igitur quod poterat ei Armeniam reliquit. Sophenam præterea ejus filio Tigrani dono dedit.

9. *Sophene.*] Armeniæ Majoris regio, inter Maſium & Aulitaunum montes. Ejus regia *Carcathiocerta*, eam Tigranis filio dedit Pompeius. Plutarch.

10. *Sex millia præterea talentorum.*] Id eſt 3600000. aurei. *Three millions ſix hundred thouſand Crowns.*

11. *Quæ populo Romano daret.*] Ut ita damnum ſarciret. Plutarch.

12. *Mox.*] Eodem anno quo contra Mithridatem miſſus.

13. *Albanis.*] Inter Iberos mare Caſpium , Caucaſum montem & Armeniam.

rum

rum regem [1] Orodem ter vicit: postremo per epistolas & munera rogatus, veniam ei ac pacem dedit. [2] Iberiæ quoque regem [3] Arthacem vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam Minorem [4] Dejotaro [5] Galatiæ regi donavit, quia socius belli Mithridatici fuerat. [6] Attalo & Pilæmeni Paphlagoniam reddidit, Aristarchum Colchis regem imposuit. Mox [7] Ituræos & Arabes vicit: & cum venisset in Syriam, [8] Seleuciam, vicinam Antiochiæ civitatem, libertate donavit; eo quod regem Tigranem non recepisset. Antiochensibus obsides reddidit, aliquantum agrorum [9] Daphnensibus dedit, [10] quo lucus ibi spatiosior fieret; delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Judæam transgressus, [11] Hierosolymam caput gentis tertio mense cepit; duodecim millibus Judæorum occisis, cæteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, & finem antiquissimo bello dedit.

XV. Marco Tullio Cicerone, Cajo Antonio Consulibus, [12] anno ab Urbe condita DCLXXXIX. [13] Lucius Sergius Catilina, nobilissimi ge-

NOTÆ.

1. *Orodem.*] *Colchos cecidit, ignovit Iberia, pepercit Albanis. Regem Colchorum Orodem, positis sub ipso Caucaso castris, jussit in plana descendere.* Flor. III. V. Ubi cur Orodem Colchorum regem vocet, qui fuit Albaniæ, non video. Fortasse scripserat Florus *regem eorum Orodem,* nempe *Albanorum*: nam de rege Iberorum mox pergit, imo & continuo eumdem Orodem Albaniæ regem dicit: *Orodem etiam remuneratus est, ultro ab Albania sua, lectulum aureum, & alia dona mittentem.* Hunc Orodem quidam *Oræsem* vocant. Superiorem meam conjecturam de Floro nunc video etiam in mentem venisse eruditissimo & politissimo Georgio Grævio, qui legendum dicit *regem horum.*

2. *Iberia.*] Inter Pontum Euxinum & Albaniam.

3. *Arthacem.*] Varie hujus regis nomen scribitur: sed vere Florus *Arthocem, qui Iberis imperabat, & obsides liberos dare* (*coegit.*)

4. *Dejotaro.*] Hic est Dejotarus I. quem defendit Cicero.

5. *Galatiæ.*] Galatæ Paphlagonibus versus meridiem sunt. Dicta autem Galatia, quod eam regionem Galli, qui Galatæ dicuntur, occupaverunt. Vide Strab. lib. 12.

6. *Attalo & Pilæmeni.*] Quis iste fuerit Attalus ignorare me fateor. Attalus enim ultimus rex Pergami multo ante mortuus. Igitur quidam è Paphlagonum regum familia; ut Pilæmenes, qui Nicomedis III. filius fuit.

7. *Ituræos.*] Ituræi & Arabes ad Libanium montanam regionem incolunt. Strab.

8. *Seleuciam.*] In Syria ad littus è regione Cypri.

9. *Daphnensibus.*] Qui Daphnem incolunt vicum Syriæ, nobilissimum Antiochiæ suburbium, Apollinis & Dianæ cultu longe celeberrimum.

10. *Quo lucus.*] Hunc locum describit Strab. lib. XVI. *Ulterius est Daphne mediocris vicus, & lucus ingens & opacus fontanis aquis irriguus, in cujus medio est fanum Apollinis ac Dianæ & asylum. Eo Antiochenses aliique finitimi ad festa celebranda de more conveniunt. Luci ambitus est stadiorum* LXXX.

11. *Hierosolymam.*] Eam cepit Pompeius jejunii die, quo ab omni opere Judæi abstinent, impleta fossa qua vallabatur sexaginta pedum profunditate, latitudine CCL. jussitque mœnia dirui, eodem anno quo mortuus Mithridates. Ab U. C. 690.

12. *Anno ab Urbe condita* DCLXXXIX.] DCLXXXX. Est enim annus quo capta Hierosolyma.

13. *Lucius Sergius Catilina nobilissimi generis vir.*] *L. Catilina nobili genere natus, fuit magna vi animi & corporis, sed ingenio malo pravoque.* Salust. Patricium fuisse constat ex Cicerone & Asconio, ex Sergia familia oriundus, cujus antiquitatem ostendit Virgilius, cum ait:

neris vir, ſed ingenii praviſſimi, ad delendam patriam conjuravit, cum quibuſdam [1] claris quidem, ſed audacibus viris. A Cicerone Urbe expulſus eſt : ſocii ejus deprehenſi, in carcere ſtrangulati ſunt. [2] Ab Antonio altero Conſule Catilina ipſe in prælio victus eſt, & interfectus.

XVI. [3] Sexcenteſimo nonageſimo anno ab Urbe condita, D. Junio Silano, & L. Muræna Conſulibus, Metellus de Creta triumphavit: [4] Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. Nulla unquam triumphi pompa ſimilis fuit; ducti ſunt ante ejus currum [5] filius Mithridatis, filius Tigranis, Ariſtobulus rex Judæorum : [6] prælata ingens pecunia, auri atque argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum grave bellum erat.

XVII. [7] Anno Urbis conditæ DCXCIII. Cajus Julius Cæſar, qui poſtea imperavit, cum L. Bibulo Conſul eſt factus; [8] decreta ei Gallia, & Illyricum cum legionibus decem. Is primo vicit [9] Helvetios, qui nunc Sequani appellantur; deinde vincendo per bella graviſſima, uſque ad Oceanum Britannicum proceſſit. [10] Domuit autem [11] annis fere

NOTÆ.

Sergeſtuſque domus tenet à quo Sergia nomen.

Hujus familiæ ultimus fuit Catilina.

1. *Claris quidem.*] Inter eos quidam Senatorii ordinis, quidam Equeſtris, multi ex coloniis & municipiis domi nobiles. Adi Saluſt. 17. vide & Florum. IV. 1.

2. *Ab Antonio altero Conſule.*] Sed tunc Proconſul erat, cum Catilinam vicit.

3. *Sexcenteſimo nonageſimo anno.*] Sexcenteſimo nonageſimo-primo.

4. *Pompeius.*] Pompeius triumphavit anno poſt Metellum, nempe an. U. C. 692.

5. *Filius Mithridatis.*] *Pompeius de liberis Mithridatis, & Tigrane Tigranis filio triumphavit.* Epitom. Plutarch. ante currum ductos fuiſſe dicit Piratarum duces. filium Tigranis cum uxore & nata, item uxorem Tigranis regis Zozymen. Ariſtobulum Judæorum ducem, Mithridatis ſororem cum ejus liberis, quinque nobiles quaſdam fœminas Scythicas, & obſides Iberorum, Albanorum & Comagenæ.

6 *Prælata ingens pecunia.*] Ad decem milliones auri.

7. *Anno Urbis conditæ.*] Sexcenteſimo nonageſimo-quarto ante Ch. nat. 57.

8. *Decreta eſt ei Gallia & Illyricum.*] *Initio quidem Galliam Ciſalpinam, Illyrico adjecto lege Vatinia accepit, mox per Senatum Comatam quoque, veritis Patribus ne ſi ipſi negaſſent, Populus & hanc daret.* Sueton. in Cæſare 22. Hic Vatinius Tribunus Plebis legem tulerat, ut Cæſari Gallia Ciſalpina cum Illyrico in quinquennium ſine Senatus decreto, & extra ſortem mandaretur: ut ii, quos in lege nominabat, legati ſine Senatus decreto cum Cæſare proficiſcerentur, & ut eidem pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur.

9. *Helvetios.*] Hi olim Galliæ populi, nunc inter Germanos : inter Juram montem, Rhenum & Rhodanum flumina; vulgo *Suiſſes,* diviſi in Transjuranos & Cisjuranos. Poſteriores hic intelligi putat Ortelius, circa Baſileam. De hoc bello Gallico vide Florum III. 10.

10. *Domuit autem annis fere novem.*] Hæc omnia ex Suetonio ad verbum: ſic enim ille in Cæſare cap. 25. *Geſſit autem novem annis quibus in imperio fuit hæc fere: omnem Galliam quæ à ſaltu Pireneo Alpibuſque & monte Gebenna, fluminibuſque Rheno & Rhodano continetur, patetque circumitu ad bis & tricies centum millia paſſuum, præter ſocias ac bene meritas civitates in provinciæ formam redegit.*

11. *Annis fere novem.*] Sueton. *annis novem*, Appianus *decem*, quod verum eſt, ſi ſex menſes demas. Cæſar enim Gallis præfuit geminato quinquennio, ſex menſibus minus qui ei adempti ſunt vitio belli civilis.

IX. omnem

IX omnem Galliam, quæ inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum & Oceanum est, & circuitu patet ad bis & tricies centena millia passuum. 1 Britannis mox bellum intulit, quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat; & eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annuum imperavit 2 sestertium quadringenties: 3 Germanosque trans Rhenum aggressus, immanissimis præliis vicit. Inter tot successus 4 ter male pugnavit: 5 apud Arvenos semel præsens, & absens in Germania 6 bis: nam legati ejus duo, Titurius & Aurunculeius, per insidias cæsi sunt.

XVIII. Circa eadem tempora, 7 anno Urbis conditæ DCXCVII. Marcus Licinius Crassus, collega Cnæi Pompeii Magni in Consulatu secundo, contra Parthos missus est: & cum circa 8 Carras 9 contra omina & auspicia dimicasset, à 10 Surena 11 Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est, cum filio clarissimo & præstantissimo juvene.

NOTÆ.

1. *Britannis mox bellum intulit.*] *Aggressus est & Britannos ignotos antea, superatisque pecunias & obsides imperavit.* Sueton. an. ab U. C. 698.

2. *Sestertium quadringenties.*] *Eique quadringenties in singulos annos stipendii nomine imposuit.* Sueton. Ubi *quadringenties* absolute dicit quod Noster *sestertium quadringenties*, quod idem est, & ita Veteres loquebantur: nota illa *HS.* id est *sestertium*, vel suppressa vel expressa; cum dicebant autem decies, vicies, tricies, &c. subintelligebant *centena millia*, *decies centena millia*, *vicies centena millia*, *&c.* Hic igitur *quadringenties* est *quadringenties centena millia sestertium*: quæ summa efficit unum millionem nummum. Lipsius hanc summam minorem putavit, quam par erat Gallias in tributum dare, quare affirmat Suetonium scripsisse ∞ ∞ ∞ ∞, id est, quater milies, nempe decem milliones nummum. Quod si in Suetonio verum est, in Eutropio etiam verum erit.

3. *Germanosque trans Rhenum.*] *Germanos qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum, ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus.* Sueton.

4. *Ter male pugnavit.*] In Sueton. Sed tres illas vices aliter disponit. *Per tot successus ter, nec amplius adversum casum expertus: in Britannia classe vi tempestatis prope absumpta, & in Gallia ad Gergoviam legione fusa, & in Germanorum finibus Titurio & Aurunculeio legatis per insidias cæsis.* Et optime Suetonius.

5. *Apud Arvernos.*] Circa Gergoviam Hodie *Clermont in Auvergne.*

6. *Bis.*] Imo semel, & supra ex Suetonio. Eutropium fortasse in errorem induxit, quod alicubi legisset. Cottam & Titurium legatos Cæsaris insidiis circumventos cum exercitu cæsos. Item alibi Aurunculeium legatum Cæsaris, insidiis circumventum periisse, & ita duobus præliis tres legatos Cæsaris trucidatos putavit, Cottam, Titurium & Aurunculeium. Verum Aurunculeius & Cotta unus homo est, dicebatur enim *Cotta, L. Cotta Aurunculeius.* Cotta vero & Titurius simul insidiis Eburonum circumventi sunt an. ab U. C. 699.

7. *Anno Urbis condita* DCXCVII.] Imo an. U. C. DCXCIX. Superiori anno Consul fuerat Crassus cum Cn. Pompeio ambo II.

8. *Carras.*] Mesopotamiæ oppidum.

9. *Contra omina & auspicia.*] *Omina* sunt quæ ex ore veniunt. *Auspicia* quæ ex avibus. Utraque hic conjungit Eutrop. quia aquila cum à signifero evelleretur ut iter facerent, retro cessit. Et ipse vocem emisit: pontem, quem supra Euphratem construxerat ad exercitum trajiciendum, disjiciendum esse ut nullus militum effugium haberet, & ita nemo rediret. Adi Plutarch. in Crasso.

10. *Surena.*] A Sillace & Surena. Florus. Surena, nomen dignitatis.

11. *Orodis.*] Olim putaveram hunc Orodem Artabani filium fuisse, sed nunc sententiam demuto, invenio enim eum

Reliquiæ exercitus [1] per C. Caſſium Quæſtorem ſervatæ ſunt, qui ſingulari animo perditas res tanta virtute reſtituit, ut Perſas, rediens, trans Euphratem crebris præliis vinceret.

XIX. Hinc jam [2] bellum Civile ſucceſſit, exſecrandum & lacrymabile; quo, præter calamitates quæ præliis acciderunt, [3] etiam Romani nominis fortuna mutata eſt. Cæſar enim, rediens è Gallia victor, [4] cœpit depoſcere alterum Conſulatum; atque, cum ſine dubietate aliqua [5] deferretur, contradictum eſt à Marcello Conſule, à Bibulo, [6] à Pompeio, à Catone; juſſuſque dimiſſis exercitibus [7] ad Urbem redire: propter quam injuriam [8] ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adverſum patriam cum exercitu venit. [9] Conſules cum Pompeio, [10] Senatuſque omnis, atque univerſa nobilitas ex Urbe fugit, & in Græciam tranſivit: apud [11] Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, contra Cæſarem bellum paravit.

XX. Cæſar, vacuam Urbem ingreſſus, [12] Dictatorem ſe fecit, inde Hiſpanias petiit. [13] Ibi Pompeii exercitus validiſſimos & fortiſſi-

NOTÆ.

à Phraate II. genitum. Corrige igitur apud Florum meum pag. 117.

1. *Per C. Caſſium Quæſtorem.*] Epitom. Liv. CVIII. C. Caſſius Quæſtor M. Craſſi, Parthos, qui in Syriam tranſcenderant, cecidit.

2. *Bellum Civile.*] Bellum Cæſaris & Pompeii. De quo vide Flor. IV. 2.

3. *Etiam Romani nominis fortuna.*] Roma uni parere rurſus cœpit.

4. *Cœpit depoſcere alterum Conſulatum.*] Cum Senatus de imperio Cæſari abrogando, & ſucceſſore in ejus locum mittendo decreviſſet, Cæſar popoſcit ut ſibi Conſulatum proximis Comitiis darent, &c. Vide Flor. pag. 151. & Sueton. c. 28.

5. *Deferretur.*] Faventibus decem Tribunis Plebis.

6. *A Pompeio.*] Pompeius quidem legem tulerat, ne quis abſens Magiſtratum petere poſſet, lege jam in æs inciſa recordatus ſoceri ſui C. Cæſaris, eum legi exemit, & errorem ſuum correxit; ſed Marcellus id nullo modo locum habere poſſe contendit, cum Pompeius per ſe errorem ſuum correxiſſet ſine populi auctoritate, qua tamen æque opus erat, veluti ſi lex nova de integro rogata fuiſſet. Primum igitur Cæſari favebat Pompeius: ſed poſtea obnitente Marcello, & Conſulatum negante, diſſimulavit Pompeius.

7. *Ad Urbem redire.*] Ut Conſulatum more Majorum peteret.

8. *Ab Arimino.*] *Prima Arimino ſigna cecinerunt.* Florus.

9. *Conſules cum Pompeio.*] Eleganter pro *Conſules & Pompeius.* Sic apud Virgil. I. Æneid.

------ Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt.

Hoc eſt, *Remus & Quirinus jura dabunt*, ut apud Florum notavit eruditiſſimus Grævius lib. III. cap. 10. De fuga Conſulum & Pompeii Sueton. 34. *Brundiſium tetendit quo Conſules Pompeiuſque confugerant, quamprimum transfretaturi.*

10. *Senatuſque omnis.*] Contra Hiſtoriæ fidem hoc dicit Eutropius; neque enim Senatus omnis, ſed ejus magna pars. Plutarch.

11. *Epirum.*] Littoralis Græciæ regio eſt Epirus ad mare Ionium è regione Tarenti.

12. *Dictatorem ſe fecit.*] Hic etiam errat Eutrop. Senatus enim Cæſarem Dictatorem fecit, & non antequam Hiſpanias peteret, ſed poſtquam ex iis rediiſſet. Tunc Cæſar per XI tantum dies Dictatura uſus ſe ipſum Conſulem creavit, collegamque Servilium Iſauricum. Plutarch.

13. *Ibi Pompeii exercitus validiſſimos.*] *Validiſſimas Pompeii copias, quæ ſub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hiſpania erant, invaſit.* Sueton.

mos,

mos, cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone [1] ſuperavit. Inde reverſus, in Græciam tranſivit; adverſum Pompeium dimicavit, [2] primo prælio victus eſt, & fugatus: evaſit tamen, quia nocte interveniente Pompeius ſequi noluit; dixitque Cæſar, [3] nec Pompeium ſcire vincere, & illo tantum die ſe potuiſſe ſuperari. Deinde [4] in Theſſalia apud Palæopharſalum productis utrinque ingentibus copiis dimicaverunt. Pompeii acies habuit [5] XL. millia peditum, equitum in ſiniſtro cornu [6] VII. millia, in dextro D. [7] præterea totius Orientis auxilia, totamque nobilitatem, innumeros Senatores, Prætorios, Conſulares, & qui magnorum jam populorum victores fuiſſent. Cæſar in acie ſua habuit peditum [8] non integra XXX millia, equites mille.

XXI. [9] Nunquam adhuc Romanæ copiæ in unum neque majores, neque melioribus ducibus convenerant, totum terrarum orbem facile ſubacturæ, ſi contra Barbaros [10] ducerentur: Pugnatum tamen eſt ingenti contentione, victuſque ad poſtremum Pompeius, & caſtra ejus direpta ſunt: ipſe fugatus, Alexandriam petiit, ut [11] à rege Ægypti, cui tutor à Senatu datus fuerat propter juvenilem ejus ætatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis quam amicitiam ſequutus, [12] occidit Pompeium, caput ejus & annulum Cæſari miſit: quo conſpecto, Cæſar etiam lacrymas fudiſſe dicitur, tanti viri intuens caput, & [13] generi quondam ſui.

NOTÆ.

1. *Superavit.*] Sine ſanguine & ſudore, ut aiunt, eos enim in deditionem apud Ilerdam accepit.

2. *Primo prælio victus eſt, & fugatus.*] Dum Pompeium apud Dyrrachium obſidet, eruptione ab hoſtibus facta, fugatus Cæſaris exercitus, triginta duo ſigna amiſſa. Plutarch.

3. *Nec Pompeium ſcire vincere.*] *Semel ad Dyrrachium, ubi pulſus, non inſtante Pompeio, negavit eum vincere ſcire.* Sueton. Idem Plutarch. & alii.

4. *In Theſſalia apud Palæopharſalum.*] Palæopharſalus, id eſt *antiqua Pharſalus* in Phthiotide, intra Peneum & Enipeum fluvios, ubi Philippici campi.

5. XL. *millia peditum.*] Plut. 45. millia.

6. VII. *Millia.*] Omnes equites erant nobiles adoleſcentes ex equeſtri genere.

7. *Præterea totius Orientis auxilia.*] Nam inter eas copias regum auxilia recenſet Florus. Sed vereor ne illud contra Hiſtoriam ſit.

8. *Non integra* XXX. *millia.*] XXII. Millia tantum ponit Plutarch.

9. *Nunquam adhuc Romanæ copiæ.*] Imitatio Flori: *Nunquam uno loco tantum virium Populi Romani, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc vel illinc, præter auxilia regum & ſociorum.* Sed hoc utique in Floro ferendum eſt, qui cum trecenta millia Romanorum poſuerit, jure potuit dicere nunquam tantum virium populi Romani fortunam vidiſſe. Eutropius vero qui hinc & illinc vix LXXX. Romanorum millia numerat, ridicule facit cum ſubjunxit, nunquam majores Romanorum copias in unum conveniſſe. Illud enim vel ex iis quæ in ſuperioribus libris ſcripta ſunt, facile refelli poteſt. Porro, ut hoc obiter addam, hic Eutropii locus únice probat ſuperiorem Flori locum ita legi debere, ut eum ex fide codicis Rychiani refinxit eruditiſſimus Grævius, quod ego hic dico, quia olim putaveram illa verba *Populi Romani* eſſe delenda.

10. *Ducerentur.*] Pro *ducta fuiſſent.*

11. *A rege Ægypti.*] Ptolemæo Dionyſo.

12. *Occidit Pompeium.*] Per Achillam & Pothinum Satellites ſuos.

13. *Generi quondam ſui.*] Juliam enim Cæſaris filiam duxerat.

XXII. Mox Cæsar Alexandriam venit, [1] ipsi quoque Ptolemæus parare voluit insidias; qua causâ regi bellum illatum est: victus [2] in Nilo periit, inventumque est corpus ejus cum lorica aurea. Cæsar Alexandria potitus, [3] regnum Cleopatræ dedit, Ptolemæi sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat. Rediens inde Cæsar, [4] Pharnacem Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilium apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, & multas Populi Romani provincias occupantem, vicit acie: [5] postea ad mortem coëgit.

XXIII. Inde Romam regressus, [6] tertio se Consulem fecit cum M. Æmilio Lepido, [7] qui ei Magister equitum Dictatori ante annum fuerat. [8] Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Juba Mauritaniæ rege bellum reparaverat. Duces autem Romani erant, [9] P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani: ([10] hic etiam socer Magni Pompeii fuerat,) M. Petreius, Q. Varus, M. Porcius Cato, L Cornelius Faustus, Syllæ Dictatoris filius. Contra hos [11] commisso prælio, post multas dimicationes victor fuit. Cato, Scipio, Petreius, Juba, ipsi se occiderunt: [12] Faustus Pompeii gener à Cæsare interfectus est.

XXIV. Post annum Cæsar Romam regressus, [13] quartum se Consulem fecit; & statim ad Hispanias est profectus, ubi Pompeii filii, Cnæus & Sextus, ingens bellum reparaverant. Multa prælia fuerunt; [14] ultimum prælium apud Mundam civitatem, in quo adeo Cæsar pœne

Notæ.

1. *Ipsi quoque Ptolemæus.*] *Cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tendi videbat, bellum sane difficillimum gessit.* Sueton.

2. *In Nilo periit.*] Nave à fugientium multitudine submersa.

3. *Regnum Cleopatræ dedit.*] Fratrique ejus minori. Sueton.

4. *Pharnacem.*] *Ab Alexandria in Syriam & inde Pontum transiit, urgentibus de Pharnace nuntiis, quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, jamque multiplici successu praeferocem, intra quintum quam adfuerat diem, quatuor quibus in conspectum venit, horis, una profligavit acie.* Sueton. Ubi ex hoc Eutropii loco patet legendum esse *rebellantem*. Hoc factum an. ab U. C. 706.

5. *Postea ad mortem coëgit.*] Nescio unde hoc Eutrop. invenio enim Phraatem cum à Zela, ubi victus fuerat, Bosporum iret, ab Alexandro quodam interfectum.

6. *Tertio se Consulem fecit.*] An. U. C. 707.

7. *Qui ei Magister equitum ante annum fuerat.*] Id est, qui ei Magister equitum superiori anno fuerat, nempe anno ab U. C. 706. Eo enim anno Cæsar Dictator secundo creatus fuerat.

8. *Inde in Africam profectus.*] *De hinc Scipionem ac Jubam reliquias partium in Africa refoventes, devicit.* Sueton. Eodem anno.

9. *Pub. Cornelius Scipio.*] Pub. Cornelius Scipio Metellus.

10 *Hic etiam Socer.*] Filiam enim Corneliam Pompeio in matrimonium dedit. Hæc Cornelia ante Publio Crasso filio à Parthis cum patre occiso, nupta fuerat.

11. *Commisso prælio.*] Ad Thapson.

12. *Faustus Pompeii gener.*] Syllæ filius. Flor. pag. 164. *Nemo casus imperio prater Afranium, fatis ignoverat semel, & Faustum Syllam, didicerat generos timere, filiamque Pompeii cum Patrue'ibus ex Sylla.* Sed ne hos quidem voluntate ipsius interfectos tradit Sueton.

13. *Quartum se consulem fecit.*] An. U. C. 708.

14. *Ultimum prælium apud Mundam.*] Flor. *Omnium postrema certaminum Munda.* Et Lucanus:

Ultima funesta concurrunt prælia Munda.

victus

victus est, 1 ut fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, 2 natus annos sex & quinquaginta, veniret. Denique reparatis suis, vicit, & Pompeii filius 3 major occisus est, minor fugit.

XXV. Inde Cæsar, bellis Civilibus toto orbe compositis, Romam rediit; agere insolentius cœpit, & contra consuetudinem Romanæ libertatis. Cum ergo & honores ex sua voluntate præstaret, qui à Populo antea deferebantur, 4 nec Senatui ad se venienti assurgeret, aliaque regia ac pœne tyrannica faceret, conjuratum est in eum à LX. vel amplius Senatoribus Equitibusque Romanis. Præcipui fuerunt inter conjuratos duo 5 Bruti, ex eo genere Bruti qui primus Romæ Consul est factus, & reges expulerat: C. Cassius, & Servilius Casca. Ergo Cæsar, cum Senatus 6 die quadam inter cæteros venisset ad curiam, tribus & viginti vulneribus confossus est.

NOTÆ.

Munda Bœticæ urbs in inferiori Hispania, non longe à freto Gaditano.

1. *Ut fugientibus suis se voluerit occidere.* Florus: *Dicitur in illa perturbatione, & de extremis agitasse secum, & ita manifesto vultu fuisse, quasi occupare manu mortem vellet.* Et Sueton. *In Hispania ultimo prælio, cum desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitavit.*

2. *Natus annos sex & quinquaginta.*] Cum ad Mundam pugnatum est, tunc Cæsar natus annos LV.

3. *Major*] Cnæus Pompeius.

4. *Nec Senatui ad se venienti assurgeret.*] *Verum præcipuam & expiabilem sibi invidiam hinc maxime movit: adeuntes se cum plurimis honorificentissimisque decretis universos Patres Conscriptos sedens pro æde Veneris Genitricis excepit.* Sueton. 78.

5. *Duo Bruti.*] Marcus Brutus, & Decimus Brutus Albinus.

6. *Die quadam.*] Idibus Martiis, id est die XV. mensis Martis an. ab U. C. 709.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER VII.

I. ANNO Urbis DCC. fere ac nono, interfecto Cæſare, bella Civilia reparata ſunt, [1] percuſſoribus enim Cæſaris Senatus favebat: Antonius Conſul, partium Cæſaris, Civili bello opprimere eos conabatur. Ergo turbata Republica, multa Antonius ſcelera committens, à Senatu hoſtis judicatus eſt; miſſi ad eum perſequendum [2] duo Conſules Panſa & Hirtius, [3] & Octavianus, adoleſcens [4] annos XVIII. natus, [5] Cæſaris nepos, quem ille teſtamento hæredem reliquerat, [6] & nomen ſuum ferre juſſerat: hic eſt qui poſtea [7] Auguſtus eſt dictus, & rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, [8] vicerunt eum. Evenit tamen ut victores Conſules ambo morerentur: quare tres exercitus uni Cæſari paruerunt.

II. Fugatus Antonius, amiſſo exercitu, [9] confugit ad Lepidum, qui Cæſari Magiſter equitum fuerat, & tum copias militum grandes habebat, [10] à quo ſuſceptus eſt. [11] Mox Lepido operam dante, Cæſar

NOTÆ.

1. *Percuſſoribus enim Cæſaris Senatus favebat.*] Senatus-conſultum factum eſt de abolitione ſancienda, & provinciæ percuſſoribus decretæ.

2. *Duo Conſules.*] An. ab U. C. 610.

3. *Et Octavianus.*] Cujus opes à Cæſare relictas dilacerabat Antonius, dolens eum ſibi à Cæſare fuiſſe prælatum. Vide Flor. IV. 4.

4. *Annos* XVIII. *natus.*] Tunc jam fere annum XIX. impleverat.

5. *Cæſaris nepos.*] Ex ſorore. Attia enim mater Octavii. filia fuit Juliæ. quæ Cæſaris Soror. Sic Cæſar Octavii magnus avunculus.

6. *Et nomen ſuum ferre juſſerat.*] Jubebat enim teſtator adoptatos nomen ſuum ferre. Sueton. in Cæſare 83. *C. Octavium etiam in familiam nomenque adoptavit.*

7. *Auguſtus eſt dictus.*] Ut eo nomine ſignificaretur eum ſuper humanam conditionem evectum eſſe: nam *augere* eſt vox ſacrorum, unde *Auguſtus*.

8. *Vicerunt eum.*] Ad Mutinam intra Padum, hodie *Modene*.

9. *Confugit ad Lepidum.*] Qui trans Alpes legionibus quibuſdam præerat.

10. *A quo ſuſceptus eſt.*] Potius ab ejus militibus receptus eſt, eo nolente. Vide Plutarch.

11. *Mox Lepido operam dante.*] Poſtquam Antonius ſe Lepido conjunxit, ambo cum XVII. legionibus Alpes regreſſi Bo-

cum

cum Antonio pacem fecit : & quasi vindicaturus patris sui mortem, à quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus est; extorsitque [1] ut sibi XX. anno Consulatus daretur. [2] Senatum proscripsit cum Antonio & Lepido, & Rempublicam armis tenere cœpit; per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

III. Interea Brutus & Cassius, interfectores Cæsaris, ingens bellum moverunt; [3] erant enim per Macedoniam & Orientem multi exercitus, quos occupaverunt. Profecti igitur contra eos Cæsar Octavianus Augustus, & M. Antonius, ([4] remanserat enim ad defendendam Italiam Lepidus) [5] apud Philippos Macedoniæ urbem, contra eos pugnaverunt. [6] Primo prælio victi sunt Antonius & Cæsar : periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo, Brutus & infinita nobilitas, quæ cum illis bellum gesserat : ac sic inter eos divisa est Respublica, ut Augustus Hispanias, Gallias, Italiam teneret; Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed intra Italiam [7] L. Antonius Consul bellum Civile commovit, frater ejus qui cum Cæsare contra Brutum & Cassium dimicaverat, [8] is apud Perusiam Tusciæ civitatem victus & captus est, neque occisus.

IV. [9] Interim à Sexto Pompeio, Cnæi Pompeii Magni filio, ingens

NOTÆ.

noniam perrexere, ubi eos Cæsar convenit, ibique in insula quadam, quam facit Lavinus Bononiensis fluvius, inita nefanda illa Triumviratus societas.

1. *Ut sibi* XX. *anno.*] Optime Velleius : *Consulatum iniit Cæsar pridie quam* XX. *annos impleret.* X *Calendas Octobris collega Q. Pedio.*

2. *Senatum proscripsit.*] Facta à Triumviris proscriptionis tabula, ubi plurimi Equites Romani, CXXX. Senatorum nomina fuerunt, & inter eos L. Pauli fratris M. Lepidi, & Lucii Cæsaris Antonii avunculi, & M. Ciceronis. Epitom. CXX. Proscribere autem, est publice posita tabula aliquem interficiendum proponere. Vide Florum IV. 6.

3. *Erant enim per Macedoniam & Orientem.*] Omnibus transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem Bruti & Caii Cassii redactis, coierunt Smyrnæ, uterque ad ordinanda belli futuri consilia. Epitom. In Syria tres exercitus tunc erant. Ibid.

4. *Remanserat enim.*] *Relicto ad Urbis præsidium Lepido.* Florus.

5. *Apud Philippos.*] Prope Pharsalum urbem in Phthiotide.

6. *Primo prælio.*] C. Cæsar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Cassium pugnaverunt, ita ut dextra utriusque cornua vincerent, & castra quoque utrinque ab iis qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit, qui cum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus, & ipse vitam finivit, exorato Strathone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret. Epitom.

7. *Lucius Antonius Consul.*] L. Antonius Consul, Marci Antonii frater, Fulvia fratris uxore consiliante, bellum Cæsari intulit, receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, & M. Lepido, qui custodiæ Urbis cum exercitu præerat, fuso hostiliter in Urbem irrupit. An. U. C. 712.

8. *Is apud Perusiam.*] An. U. C. 713. Epitom. Cæsar cum esset annorum XXIII. obsessum in oppido Perusiæ L. Antonium, conatumq; aliquoties erumpere & repulsum, fame coëgit in deditionem venire: ipsique & omnibus militibus ejus ignovit. Perusiam diruit. Perusia intra Trasymenum lacum & Tiberim, hodie nomen retinet. Inde autem hoc bellum dictum Perusinum, de quo Florus IV. 5.

9. *Interim.*] Eodem anno quo Perusia capta.

bellum in Sicilia commotum est, his qui superfuerant ex partibus Bruti Cassiique ad eum confluentibus. [1] Bellatum per Cæsarem Augustum Octavianum, & M. Antonium, adversus Sextum Pompeium: pax postremo convenit.

V. Eo tempore M. Agrippa in [2] Aquitania rem prospere gessit, & L. Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam Persas tribus præliis vicit. Pacorum [3] regis Orodis filium [4] interfecit, eo ipso die quo olim Orodes Persarum rex, per ducem Surenam, Crassum occiderat. Hic primus de Parthis justissimum triumphum Romæ egit.

VI. Interim Pompeius pacem rupit: [5] & navali prælio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est. Antonius, qui Asiam & Orientem tenebat, repudiata [6] sorore Cæsaris Augusti Octaviani, Cleopatram reginam Ægypti duxit uxorem. [7] Contra Persas ipse etiam pugnavit: primis eos præliis vicit; regrediens tamen, fame & pestilentia laboravit: & cum instarent Parthi fugienti, [8] ipse pro victo recessit.

VII. Hic quoque ingens bellum Civile commovit, cogente uxore Cleopatra regina Ægypti; [9] dum cupiditate muliebri optat etiam in Urbe regnare. [10] Victus est ab Augusto, navali pugna clara & illustri, apud [11] Actium, qui locus in Epiro est: ex qua fugit in Ægyptum, & desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, [12] ipse se interemit. Cleopatra sibi [13] aspidem admisit, & veneno ejus extincta est.

NOTÆ.

1. *Bellatum per Cæsarem Augustum.*] Sed pax constituta antequam pugnaretur.

2. *Aquitania.*] Nomen retinet, *Guyene.*

3. *Regis Orodis.*] Orodis I de quo supra. De bello hoc Parthico vide Flor. IV. IX.

4. *Interfecit.*] Inter Orontem & Euphratem.

5. *Et navali prælio victus.*] Quum Sextus Pompeius rursus mare latrociniis infestum redderet, nec pacem, quam acceperat præstaret, Cæsar necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus præliis, dubio eventu pugnavit an. U. C. 715. Deinde an. 717. inter Mylas & Naulachum pugna commissa, eundem superavit, fugavit. Vide Sueton. 16. Pompeius dum in Asiam fugit deprehensus occiditur.

6. *Sorore Cæsaris.*] Octavia.

7. *Contra Persas.*] Sic semper Parthos vocat. De hoc bello Parthico cum Antonio vide Flor. IV. X.

8. *Ipse pro victo recessit,*] In aliis editionibus scriptum fuit: *Ipse pro victoria cessit.* Ego hunc locum in mendo cubare arbitror, neque enim mirum est cum pro victo recedere, qui vix tertia parte de sexdecim legionibus reliqua evasit. Existimo Eutropium scripsisse, *ipse pro victore recessit.* Nimirum hic Florum imitatur Eutropius: Florus enim de hac fuga Antonii IV. 10. *Tandem perfugit in Syriam, ibi incredibili quadam mentis vecordia, ferocior aliquanto factus est: quasi vicisset qui evaserat.* Eodem modo Eutrop. ait, Antonium fugientem tamen se pro victore gessisse, & ita recessisse quasi vicisset. De hoc elegantiores homines judicabunt.

9. *Dum cupiditate muliebri.*] *Hac mulier Ægyptia ab ebrio Imperatore pretium libidinum Romanum imperium petit.* Flor. IV. 11.

10. *Victusque est ab Augusto.*] An. U. C. 722.

11. *Actium*] In inferiori parte Epiri ad Ambracium sinum.

12. *Ipse se interemit.*] *Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum.* Sueton.

13. *Aspidem.*] Aspidem somniculosam, quæ somnum infundit, & ita necat. Quare Florus de morte Cleopatræ: *Admotisque ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.*

Ægyptus

Ægyptus per Octavianum Auguſtum Imperio Romano adjecta eſt: præpoſituſque ejus factus eſt Cnæus Cornelius Gallus: [1] hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.

VIII. Ita bellis toto orbe confectis, Octavianus Auguſtus Romam rediit XII. anno poſtquam Conſul fuerat. [2] Ex eo Rempublicam per XLIV. annos ſolus obtinuit, ante enim XII. annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus ejus uſque ad finem LVI. anni fuerunt. [3] Obiit autem LXXXVI. anno, morte communi [4] in oppido Campaniæ Atella. Romæ in Campo Martio ſepelitur; vir qui non immerito ex maxima parte Deo ſimilis eſt putatus; neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIV. annis, quibus ſolus geſſit imperium, [5] civiliſſime vixit: [6] in cunctos liberaliſſimus, [7] in amicos fidiſſimus: quos tantis evexit honoribus, ut pœne æquaret faſtigio ſuo.

IX. Nullo tempore ante eum res Romana magis floruit; nam exceptis Civilibus bellis, in quibus invictus fuit, Romano adjecit imperio Ægyptum, [8] Cantabriam, Dalmatiam ſæpe ante victam, ſed penitus tunc ſubactam: [9] Pannoniam, Aquitaniam, [10] Illyricum, [11] Rhætiam, [12] Vindelicos, & [13] Salaſſos in Alpibus, omnes Ponti mariti-

NOTÆ.

1. *Hunc primum Ægyptus Romanum judicem habuit.*] De quo Ægypto poſtquam provincia facta eſt ſic optime Strab. lib. ult. Ægyptus nunc provincia eſt, & tributa maxima pendit, atque ab hominibus modeſtis adminiſtratur, qui in eam mittuntur, qui mittitur regis loco eſt, ei ſubeſt δικαιοδότης, id eſt *judex*, qui judicia exercendi pleraque poteſtatem habet. Tum alius ἴδιος λόγος, id eſt, *rationalis*, qui peculiares rationes curat. Is in ea inquirit quæ ſeorſim ad Cæſarem reciduñt: hos comitantur Cæſaris liberti & adminiſtratores. Ita Strab. Præfectus erat fere ut apud nos ille quem vulgo dicimus *Governour.* Judex pro eo quem dicimus *Intendant*: judices enim pro Præſidibus provinciarum ſæpe occurrit.

2. *Ex eo Rempublicam.*] Primum cum M. Antonio, Marcoque Lepido, dein tantum cum Antonio per XII. fere annos, noviſſime per quatuor & quadraginta ſolus Rempublicam tenuit. Sueton.

3. *Obiit autem* LXXXVI. *anno.*] Scribe LXXVI. Sueton. *Obiit in cubiculo quo pater Octavius, duobus Sextis Pompeio & Apuleio Coſſ.* XIII. *Kal. Septembris, hora diei nona, ſeptuageſimo & ſexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus.*

4. *In oppido Campaniæ Atella.*] In Campania mortuum omnes conſentiunt, ſed Nolæ Sueton. & Victor. Nola vicina Neapoli, Atella vicina Capuæ, utraque in Campania.

5. *Civiliſſime vixit.*] Vide quæ notata ſunt lib. 1. cap. 10. *Ut civiles ſemper eſſent.* Vide & Sueton. 51. *Clementiæ civilitatiſque ejus multa & magna documenta ſunt.*

6. *In cunctos liberaliſſimus.*] *Liberalitatem omnibus ordinibus per occaſiones frequenter exhibuit.* Sueton. 41.

7. *In amicos fidiſſimus.*] *Amicitias neque facile admiſit, & conſtantiſſime retinuit.* Idem.

8. *Cantabriam*] Ex Suetonio hoc quoque 61. Cantabria proprie eſt *Biſcaye.*

9. *Pannoniam.*] Supra Illyricum.

10. *Illyricum*] Cujus pars Dalmatia, quam ſupra poſuit. Illyricum eſt Sclavonia.

11. *Rhætiam.*] Supra Tridentinos. Rhæti hodie, ut volunt, *the Griſons.*

12. *Vindelicos.*] Supra Rhætos, quorum & ipſi pars ſunt. Vindelicum enim dicitur *Rhætia ſecunda.*

13. *Salaſſos.*] Supra Seguſinos. Ibi Terentius Varro urbem tunc condidit, quam Auguſtam Prætoriam vocavit.

mas

mas civitates: in his nobilissimas, [1] Bosporum & Panticapæon. Vicit autem præliis [2] Dacos, Germanorum ingentes copias cecidit: [3] ipsos quoque trans [4] Albim fluvium submovit, qui [5] in Barbarico longe ultra Rhenum est; hoc tamen bellum [6] per Drusum privignum suum administravit; sicut per privignum Tiberium alterum, [7] Pannonicum, quo bello ccc. millia captivorum ex Germania transtulit, & super ripam Rheni in Gallia collocavit. [8] Armeniam à Parthis recepit, [9] obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt: reddiderunt etiam signa Romana, quæ Crasso victo ademerant.

X. [10] Scythæ & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera & legatos ad eum miserunt. [11] Galatia quoque sub hoc provincia facta est, cum antea regnum fuisset; primusque eam M. Lollius [12] pro Prætore administravit. Tanto autem amore etiam apud Barbaros fuit, ut reges Populi Romani amici, in honorem ejus conderent civitates, quas Cæsareas nominarent: sicut [13] in Mauritania à

NOTÆ.

1. *Bosporum & Panticapæon.*] In Taurica Chersoneso ad Bosporum Cimmerium.

2. *Dacos.*] Ad Istrum & Tyrum fluvios, *Transilvaniæ*, *Valachiæ* & *Moldaviæ*.

3. *Ipsos quoque trans Albim.*] Sueton. 21. *Germanosque ultra Albim fluvium summovit.*

4. *Albim.*] Hodie *Elbe*, supra Rhenum, ad quadringentesimum milliarium.

5. *In Barbarico.*] Sic vocat interiorem Germaniam.

6. *Per Drusum privignum suum.*] Drusus & Tiberius Nerones Augusti privigni ex Livia, quam Augustus & ante enixam & gravidam duxit.

7. *Pannonicum, quo bello.*] Sueton. de Germanico bello hoc narrat. Dissentit etiam ab Eutropio, quippe sic scribit: *Germanico, quadraginta millia deditiorum trajecit in Galliam, juxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocavit.* Tiber. IX. & in Augusto XXI. *Ex quibus Germanis Ubios & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam.* Igitur in Eutrop. pro cccc. rescribendum XXXX.

8. *Armenia.*] De Armenia, de signis & obsidibus sic Sueton. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facile cesserunt, & signa militaria quæ M. Crasso & Marco Antonio ademerant reposcenti tradiderunt, obsidesque insuper intulerunt.*

9. *Obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt.*] Persæ hic iidem sunt quos superiori versu Parthos dicit. De Parthis enim verum est, ut supra Sueton. & expressius Strabo oculatus testis: *Parthi autem,* inquit, *tametsi & ditionem Romanam habent conterminam, & maxima pollent potentia, tamen Romanorum, nostraque ætatis principum majestati ita concesserunt, ut non spolia modo quæ de Romanis aliquando retulerant Romam miserint: sed & filios Phraates Augusto Cæsari, nepotesque crediderit, amicitiamque datis obsidibus emereri officiose voluerit.*

10. *Scythæ & Indi.*] Scythæ omnes Septentrionales populi. Hic Sarmatas præcipue & Seras intelligit. Indi ad Gangem, sub rege Poro.

11. *Galatiam.*] De qua sic Strabo: *Nunc Romani & hanc quæ Amyntæ fuit tenent provinciam.* Facta est provincia an U. C. 728.

12. *Pro Prætore*] In provincias quotannis missi Prætores, qui provinciales Prætores dicti sunt. Cum post Præturam eo missi, eas pro Prætore administrabant, quamvis eo nomine aliquando abutuntur veteres, & pro Prætore aliquem in provinciam mitti dicunt, qui nec Prætor est, nec Prætor fuit. Provinciæ autem dividebantur in Consulares & Prætorias; in illas Consules, in has Prætores mittebantur.

13. *In Mauritania à rege Juba.*] Strab. *In hac ora fuit urbs quædam, nomine Jol, quam Juba Ptolemai pater à se instauratam mutato nomine Cæsaream vocavit.* Est in lit-

rege Juba, [1] & in Palæstina, quæ nunc est urbs clarissima. [2] Multi autem reges ex regnis suis venerunt, & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrrerunt. Moriens Divus appellatus est. Rempublicam beatissimam Tiberio successori reliquit; [3] qui privignus ejus, mox gener, [4] postremo adoptione filius fuerat.

XI. Tiberius ingenti socordia imperium gessit, gravi crudelitate, scelesta avaritia, turpi libidine: nam [5] nusquam ipse pugnavit; [6] bella per legatos suos gessit; [7] quosdam reges ad se per blanditias evocatos nunquam remisit, in queis Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in provinciæ formam redegit, [8] & maximam civitatem appellari suo nomine jussit; quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. [9] Hic tertio & vigesimo imperii anno, ætatis LXXXIII. ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

XII. [10] Successit ei Cajus Cæsar, cognomento [11] Caligula, [12] Drusi privigni Augusti, & ipsius Tiberii nepos: sceleratissimus, ac funestissi-

NOTÆ.

tore maris Mediterranei, & utroque nomine dicitur *Julia Cæsarea*, quasi *Jol Cæsarea*.

1. *Et in Palæstina.*] In littore maris Mediterranei: sed mirum est duas tantum urbes Cæsareas commemorari, cum dicat reges populi Romani amicos singulos ædificasse, &c. ut & Sueton. 60. *Reges amici atque socii, & singuli in suo quisque regno Cæsareas urbes condiderunt.*

2. *Multi autem reges.*] Ac sæpe regnis relictis, non Romæ modo, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

3. *Qui privignus ejus, mox gener.*] Privignus propter Juliam matrem: gener, quia Juliam Augusti filiam duxit.

4. *Postremo adoptione.*] *In Augusti liberos è privigno redactus arrogatione.* Victor. Ubi optime Suetonium interpretatur: *Simulque privignum Tiberium adoptavit in foro, lege Curiata.*

5. *Nusquam ipse pugnavit.* Postquam imperium adeptus est scilicet: nam antea multa & industriæ & virtutis documenta ediderat.

6. *Bella per legatos suos gessit.*] *Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit; nec per eos quidem, nisi cunctanter & necessario.* Sueton. 37.

7. *Quosdam reges.*] Ex Sueton. ibid. *Quosdam (reges) per blanditias atque promissa extractos ad se non remisit, ut Marabauduum Germanum, Thrascypolin Thracem, Archelaum Cappadocem, cujus etiam regnum in formam provinciæ redegit.*

8. *Et maximam civitatem.*] Mazaca sive Cæsarea Cappadociæ Metropolis, in medio regionis. Strab.

9. *Hic tertio & vigesimo Imperii, anno ætatis 83.*] Scribendum ætatis 78. Sueton. *Obiit in villa Luculliana octavo & septuagesimo ætatis anno tertio, & vigesimo Imperii, decimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigro Coss.* Vide notata in Epitom. Victoris in Tiberio.

10. *Successit ei.*] Anno mundi 3986. post Ch. nat. 37. ab U. C. 789.

11. *Caligula.*] Cognomento è calciamento militari tracto, quod caliga dicitur, quod eo calciamento ad demerendos milites uteretur.

12. *Drusi privigni Augusti, &c.*] Hic aliquid deesse videtur: vel τὸ *nepos* duas habet significationes, significabit enim quod nos dicimus *grand Child*, & *grand Nephew*. Nam Tiberius & Drusus fratres ambo privigni Augusti, ex Druso & Antonia minore Octaviæ sororis Augusti filia, Germanicus: ex Germanico & Agrippina C. Cæsar Caligula. Vide apud Victorem in Cæsaribus.

mus,

mus, [1] & qui etiam Tiberii dedecora purgaverit. [2] Bellum contra Germanos suscepit: & ingressus Sueviam, nihil strenue fecit. Stupra [3] sororibus intulit, ex una etiam natam filiam cognovit. Cum adversum cunctos ingenti avaritia, libidine, crudelitate saeviret, interfectus in Palatio est, [4] anno aetatis suae XXXIX. imperii III. mense X. dieque VIII.

XIII. [5] Post hunc Claudius fuit [6] patruus Caligulae, Drusi, [7] qui apud Moguntiacum monumentum habet, filius: [8] cujus & Caligula nepos erat. [9] Hic medie imperavit, multa gerens tranquille atque moderate, quaedam crudeliter atque insulse. [10] Britanniae intulit bellum, quam nullus Romanorum post Julium Caesarem attigerat: [11] eaque devicta per Cnaeum Sentium & Aulum Plautium, illustres & nobiles viros, triumphum celebrem egit. Quasdam insulas etiam ultra Britanniam in Oceano positas, Romano imperio addidit; quae appellantur [12] Orcades: [13] filioque suo Britannici nomen imposuit. Tam civilis autem circa quosdam amicos exstitit, ut etiam Plautium nobilem virum, qui in expeditione Britannica multa ac egregia fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium [14] laevus incederet. [15] Is vixit annos LXIV. imperavit XIV. [16] post mortem consecratus est, Divusque appellatus.

XIV. [17] Successit huic Nero, [18] Caligulae avunculo suo simillimus:

NOTAE.

1. *Et qui etiam Tiberii dedecora purgaverit.*] Ita flagitiose vixit ut dedecora Tiberii ludus jocusque videantur prae dedecoribus Caligulae. Hoc enim est quod vocat *purgare dedecora*, nempe ea majoribus dedecoribus delere, inducere.

2. *Bellum contra Germanos suscepit.*] De ridicula illa expeditione vide Sueton. 43.

3. *Sororibus.*] Agrippinae, Drusillae, Livillae.

4. *Anno aetatis* XXXIX.] Scribe XXIX. Sueton. *Vixit annis* XXIX. *imperavit triennio & decem mensibus, diebus* VIII.

5. *Post hunc Claudius.*] An. mundi 3950. post Ch. nat. 41. ab U. C. 793.

6. *Patruus Caligulae.*] Quippe Germanici frater, qui Germanicus pater Caligulae fuit.

7. *Moguntiacum.*] In Gallia Transpadana Mediolanum.

8. *Cujus & Caligula nepos fuit.*] Drusus enim avus Caligulae.

9. *Hic medie imperavit.*] Nove dictum *medie imperare* pro imperare aequa moderatione & crudelitate, tranquillitate & stultitia.

10. *Britanniae intulit bellum.*] *Britanniam potissimum elegit, neque tentatam ulli post Divum Julium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas.* Suetonius.

11. *Eaque devicta per Cnaeum Sentium.*] Imo ipse Britanniam devicit, insulas Orcades per duces suos. Vide Victorem in Caesaribus 115.

12. *Orcades.*] Supra Scotiam. De earum numero non convenit; alii tres tantum esse dicunt, alii XXIII. alii XXX. alii XL.

13. *Filioque suo.*] Germanico quem ex Messalina susceperat.

14. *Laevus incederet.*] Ut Plautius ei ad dextram esset, qui locus dignior, ut hodie apud nos.

15. *Is vixit annos.*] *Excessit tertio Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss.* LXIV. *aetatis, imperii* XIV. *anno.* Sed revera vixit an. 63 mens. 3. regnavit an. 13. mens. 8. dies 20. veneno per Agrippinam uxorem interemptus.

16. *Post mortem consecratus.*] Id est, in Deorum numerum relatus.

17. *Successit huic Nero.*] Anno ab U. C. 806.

18. *Caligulae avunculo suo.*] Avunculus est matris frater. Nero natus ex Agrippina Germanici filia, & Caligula frater

qui imperium Romanum & deformavit & diminuit: insitatæ luxuriæ sumptuumque, ut qui exemplo Caii Caligulæ, calidis & frigidis se lavaret unguentis, retibus aureis piscaretur, [1] quæ blatteis funibus extrahebat. [2] Infinitam partem Senatus interfecit, bonis omnibus hostis fuit; ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut saltaret & cantaret in scena [3] citharœdico habitu & tragico: parricidia multa commisit, [4] fratre, [5] uxore, matre interfectis, urbem Romam incendit, [6] ut spectaculi ejus imaginem cerneret, quasi olim Troja capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, [7] Britanniam pæne amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque eversa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, [8] legionesque Romanas sub jugum miserunt. Duæ tamen provinciæ sub eo factæ sunt; [9] Pontus Polemoniacus, concedente rege [10] Polemone; & [11] Alpes Cottio rege defuncto.

XV. Propter hoc Romanæ urbi exsecrabilis, ab omnibus simul destitutus, [12] & à Senatu hostis judicatus, quum quæreretur ad pœnam ([13] quæ pœna erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur, atque ita præcipitaretur [14] de saxo) è palatio fugit, & [15] in suburbano se liberti sui, quod est inter [16] Salariam & [17] Numentanam viam, ad quartum Urbis mil-

NOTÆ.

fuit Germanici, non igitur fuit avunculus Neronis, sed magnus avunculus.

1. *Qua blatteis funibus extrahebat.*] *Blatteus* est *purpureus*, non autem *coccineus*. Erravit itaque Xiphilinus & Joannes Antiochenus. Sæpe apud Anastasium, qui vitas Pontificum Maximorum scripsit, legere est de *blattim*, quod nihil aliud est quam de purpura. *Pater meus.* Hic optime Sueton. interpretatur Eutrop. Scripsit enim Sueton. *Piscatus est reti aurato, purpura, coccoque funibus nexis.*

2. *Infinitam partem.*] Vix quemquam ita locutum arbitror. *Infinita pars* pro *major pars*.

3. *Citharædico habitu & tragico.*] Citharædico, cum ad cantum citharam pulsabat: Tragico, cum Tragœdias canebat. Vide Sueton. in Nerone 21.

4. *Fratre.*] Germanico

5. *Uxore.*] Imo *uxoribus*. Vide Sueton. 35.

6. *Ut spectaculi ejus imaginem.*] *Et hoc incendium è turri Mæcenatiana prospectans, lætusque flamma, ut aiebat, pulchritudine, Halosin Ilii in illo suo scenico habitu decantavit.* Vide Sueton. 38.

7. *Britanniam pæne amisit.*] Camalodunum colonia excisa, & ad septuaginta millia civium ac sociorum occisa. Vide Tacit. lib. 14. annal. cap. 29.

8. *Legionesque Romanas sub jugum miserunt.*] Tunc legionibus præerat Cesennius Pætus, cui Nero tamen ignovit. Tacit. 15. 25.

9. *Pontus Polemoniacus.*] Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium defuncto Cottio, in provinciarum formam redegit. Sueton.

10. *Polemone.*] Hic est Polemon II. filius illius Polemonis, qui ex Zenone Oratore Laodicensi natus erat.

11. *Alpes Cottia.*] Supra Alpes maritimas, in Pedemontana regione: ab iis rex dictus *Cottius*.

12. *Et à Senatu hostis judicatus.*] Legit in codicillis à Phaonte perlatis se hostem à Senatu judicatum, & quæri ut puniatur more majorum. Sueton. 49.

13. *Qua pœna erat talis.*] Interrogavit Nero quale id genus esset pœnæ, & cum comperisset nudi hominis cervicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus duos pugiones arripuit.

14. *De saxo.*] De saxo Tarpeio.

15. *In suburbano liberti sui.*] Phaontis. Sueton. *Offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Nomentanam viam, circa quartum milliarium.*

16. *Salariam.*] A sale dictam, quia per eam sal in Sabinos vehebatur.

17. *Nomentanam.*] Qua à Viminali

liarium,

liarium, interfecit. Is ædificavit Romæ thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, 1 nunc Alexandrinæ appellantur. 2 Obiit trigesimo & altero ætatis anno, imperii XIV. 3 atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

XVI. 4 Huic Servius 5 Galba successit, 6 antiquissimæ nobilitatis Senator, cum LXXIII. annum ageret ætatis, 7 ab Hispanis & Gallis Imperator electus, mox ab universo exercitu libenter acceptus est. Nam privata ejus vita insignis fuerat 8 militaribus & civilibus rebus: 9 Sæpe Consul, sæpe Proconsul, frequenter dux in gravissimis bellis. Hujus breve imperium fuit, & quod bona haberet exordia, 10 nisi ad severitatem propensior videretur. Insidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo, 11 in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt 12 Aurelia via, non longe ab urbe Roma.

XVII. 13 Otho, occiso Galba, invasit imperium: 14 materno genere nobilior quam paterno, 15 neutro tamen obscuro: in privata vita mollis, in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset 16 à Germanicianis exercitibus Imperator, bello contra eum suscepto, cum 17 apud Bebriacum in Italia levi prælio victus esset, in-

NOTÆ.

porta itur. Nomentum Sabinorum oppidum, in Salariam viam incidebat supra Heretum.

1. *Nunc Alexandrinæ.*] De nomine Alexandri Imperatoris, cujus vitam inferius habebis. P. Victor regione Urbis nona: *Thermæ Neronianæ, quæ postea Alexandrinæ.*

2. *Obiit trigesimo & altero ætatis anno.*] *Obiit secundo & trigesimo ætatis anno.* Sueton. Regnavit an. 13. mens. VIII. demptis duobus diebus.

3. *Atque in eo.*] *Progenies Cæsarum in Nerone defecit.* Sueton.

4. *Huic Servius Galba successit.*] An. U. C. 820.

5. *Galba.*] Hoc illi nomen datum, quod in modum Galbei vel armillæ remedia lana involuta gestaret. Nam Galbeum sive Galbum à Græco *κάρπιον* detortum, armillam significat.

6. *Antiquissimæ nobilitatis Senator.*] *Haud dubie nobilissimus magnaque & vetere prosapia.* Sueton. Erat ex gente Sulpiciorum.

7. *Ab Hispanis & Gallis.*] Tunc Hispaniam regebat Galba, & aderat legatus Aquitaniæ Adi Sueton. 9.

8. *Militaribus.*] Ob res & in Africa & in Germania gestas triumphalia ornamenta acceperat.

9. *Sæpe Consul.*] Bis tantum Consul fuit.

10. *Nisi ad severitatem propensior.*] *Præcesserat de eo fama sævitiæ & avaritiæ.* Sueton.

11. *In foro Romæ.*] Ad lacum Curtium.

12. *Aurelia via.*] Itinerarium: via Aurelia à Roma per Tusciam & Alpes maritimas Arelatum usque sic:

Loria M. P. XII.
Ad turres M. P. X.

13. *Otho.*] M. Salvius Otho. Imperium invasit. U. C. 821.

14. *Materno genere nobilior quam paterno.*] Filius enim Albæ Terentiæ splendidæ fœminæ.

15. *Neutro tamen obscuro*] Nam paterni Majores Othonis orti Forentino familia vetere & honorata, atque ex principalibus Etruriæ. Proavus ejus Eques fuit, avus M. Salvius Senator, pater L. Otho urbanos honores, Proconsulatum Africæ & extraordinaria imperia administravit.

16. *A Germanicianis exercitibus.*] Vitellius enim in inferiorem Germaniam à Galba missus fuerat.

17. *Apud Bebriacum.*] Seu *Bebriacum*, seu *Bedriacum*, seu denique *Betriacum* scribas perinde est: situs autem loci Cremonam inter & Veronam fuit. Tacit.

gentes tamen copias haberet, ſponte [1] ſemetipſum occidit, petentibus militibus, ne tam cito de belli deſperaret eventu, cum tanti non eſſe dixiſſet, ut propter eum Civile bellum commoveretur, voluntaria morte obiit, [2] trigeſimo & octavo ætatis anno, nonageſimo & quinto imperii die.

XVIII. Dein Vitellius imperio potitus eſt, [3] familia honorata magis quam nobili : nam pater ejus non admodum clare natus, [4] tres tamen [5] ordinarios geſſerat Conſulatus. Hic cum multo dedecore imperavit, & [6] gravi ſævitia notabilis, præcipue ingluvie & voracitate : [7] quippe cum de die ſæpe quarto vel quinto feratur epulatus. Notiſſima certe cœna memoriæ mandata eſt, [8] quam ei Vitellius frater exhibuit : [9] in qua ſuper cæteros ſumptus, duo millia piſcium, ſeptem avium millia appoſita traduntur. [10] Hic cum Neroni ſimilis eſſe vellet, atque id adeo præ ſe ferret, ut etiam [11] exequias Neronis, quæ humiliter ſepultæ fuerant, honoraret, à Veſpaſiani ducibus occiſus eſt, [12] interfecto prius Sabino

NOTÆ.

1. *Semetipſum occidit.*] Uno ſe trajecit ictu infra lævam papillam. Sueton.

2. *Trigeſimo & octavo ætatis anno.*] XXXVIII. *Ætatis anno & XCV. imperii die.* Sueton. Sed valde confuſa ſunt initia horum trium Imperatorum Galbæ, Othonis, & Vitellii, quia alius alii ſtatim non ſucceſſit. Certum eſt tamen illis tribus unum annum aſſignandum eſſe cum diebus XXII.

3. *Familia magis honorata quam nobili.*] Ex familia nobili ortum dicit Victoris Epitom. ſed de Vitellii Majoribus multa fuit controverſia, aliis aliunde natum tradentibus. Certum eſt ejus avum P. Vitellium Equitem Romanum fuiſſe, & rerum Auguſti procuratorem : patrem Lucium Vitellium ex Conſulatu Syriæ præpoſitum fuiſſe.

4. *Tres tamen ordinarios geſſerat Conſulatus.*] Lucium Vitellium A. Vitellii Imperatoris patrem primo Conſulem fuiſſe invenio cum Paulo Fabio Perſico an. U. C. 786. Ex eo Conſulatu in Syriam miſſus. II. cum Imperatore Claudio an. U. C. 795. III. cum eodem Imperatore Claudio an. U. C. 799.

5. *Ordinarios.*] Cum quis in locum alterius non ſufficiebatur in reliquam anni partem, ſed Kalendis Januariis honorem inibat, & anno nomen dabat, is ordinarius Conſulatus dicebatur.

6. *Gravi ſævitia notabilis.*] Mente crudelem vocat Epitom. Victor. Pronum ad cujuſque & quacumque de cauſa necem atque ſupplicium. Sueton.

7. *Quippe cum de die.*] *Sed vel præcipue luxuriæ ſævitiaque deditus, epulas trifariam, interdum quadrifariam diſpertiebat, in jentacula & prandia & cœnas comeſſationeſque facile omnibus ſufficiens, vomitandi conſuetudine.*

8. *Quam ei Vitellius frater exhibuit.*] Cœna adventitia hæc fuit. Imperatore aliunde Romam redeunte : quippe veteres ſolebant amicos peregre advenientes convivio excipere.

9. *In qua ſuper cæteros ſumptus.*] Famoſiſſima ſuper cæteras fuit cœna ei data adventitia à fratre. in qua duo millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem avium appoſita traduntur.

10. *Hic cum Neroni ſimilis eſſe vellet.*] Ex Sueton XI. *Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reipub. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum Sacerdotum frequentia inferias Neroni dedit.*

11. *Exequias Neronis.*] Infra etiam ſic locutus eſt Eutrop. *Exequias revexit*, ſed utrobique errorem eſſe arbitror ſcribendumque *reliquias*. Sunt autem *reliquiæ* oſſa ſeu cineres ; & *exequiæ* longe aliud. Neque ita loqui mos eſt. *Pater meus.*

12. *Interfecto prius Sabino.*] Id eſt, cum prius Sabinum interfeciſſet Vitellius. *Sabinumque & reliquos Flavianos, nihil jam metuentes, vi ſubita in Capitolium compulit, ſuccenſoque Templo Jovis Opt. Max. oppreſſit.* Sueton.

Vespasiani Imperatoris fratre, [1] quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem, [2] & cum magno dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma & capite, subjecto ad mentum gladio, stercore in vultum & pectus ab omnibus obviis appetitus: postremo jugulatus, [3] & in Tiberim dejectus, etiam communi caruit sepultura. Periit autem [4] ætatis anno septimo & quinquagesimo, imperii mense VIII. & die uno.

XIX. Vespasianus huic successit, [5] factus apud Palæstinam Imperator: princeps [6] obscure quidem natus, sed optimis comparandus, privata vita illustris; ut qui [7] à Claudio in Germaniam, deinde in Britanniam missus, tricies & bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, XX. oppida, insulam [8] Vectam Britanniæ proximam Imperio Romano adjecerit. Romæ se in imperio moderatissime gessit: [9] pecuniæ tamen avidior fuit, ita ut eam nulli injuste auferret: quam cum omni diligentiæ provisione colligeret, tamen [10] studiosissime largiebatur, præcipue indigentibus; nec facile ante eum cujusquam principis vel major est liberalitas comperta, vel justior: placidissimæ bonitatis, [11] ut qui majestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilii pœnam.

NOTÆ.

1. *Quem cum Capitolio.*] Ita Sueton. supra Victor. In Gemoniis trucidatum dicit Epitom. Tacit. pro gradibus Palatii confossum.

2. *Et cum magno dedecore.*] Vinctis à tergo manibus productus circumducitur ad spectaculum vulgi: ac ne homo impudens in extremis saltem, malorum quæ gesserat, rubore faciem demitteret, subjecto in mentum gladio, seminudus multis cœno, fimo & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessentibus per scalas Gemonias trahitur. Epitom. Victor.

3. *Et in Tiberim dejectus.*] Et inde unco tractus in Tiberim. Sueton.

4. *Ætatis anno septimo & quinquagesimo.*] Idem Sueton. Tacit. Dio, & Zonaras tres fere annos detrahunt, & vixisse aiunt annos quatuor & quinquaginta, dies LXXXIX. imperium autem tenuisse per annum, demptis decem diebus. At Clemens *menses* VII. *& diem unum.* Sed apud Clementem legendum est ex Eutropio *μῆνας ὀκτὼ ἡμέραν α.* Menses VIII. diem unum. Casaub.

5. *Factus apud Palæstinam.*] Tunc bello Judaico præerat Vespasianus. Ad Sueton. 4.

6. *Obscure quidem natus.*] *Gens Flavia obscura illa quidem, ac sine ullis Majorum imaginibus.* Sueton. Avus Vespasiani vocabatur T. Flavius Petro, coactiones argentarias factitavit. Hujus filius Vespasiani pater cognomento Sabinus publicum quadragesimæ in Asia egit. Vespasianus primus vocatus Imperator de nomine familiæ maternæ: mater enim ejus erat Vespasia Polla, filia Vespasii Pollionis, qui ter Tribunus militum fuerat, Præfectusque castrorum.

7. *Claudio in Germaniam, deinde.*] Ex Suetonio ad verbum: Claudio Principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes superque XX. oppida & insulam Vectam Britanniæ proximam in deditionem redegit, partim Auli Plautii Consularis legati, partim Claudii ipsius ductu. Sed cum hic Eutropius tricies & bis cum hoste Vespasianum conflixisse dicat, Sueton. vero tricies, nescio an Suetonio addendum sit illud *bis*, an Eutropio detrahendum.

8. *Vectam.*] *Vectis*, vel *Vecta*, sive ut Diodorus *Icta*, maris Britannici insula.

9. *Pecuniæ tamen avidior.*] *Sola est in qua merito culpetur pecuniæ aviditas.* Sueton. 10. quem vide, ut & Victorem in Epitom. pag. 195.

10. *Studiosissime largiebatur.*] *In omne hominum genus liberalissimus.* Sueton.

11. *Ut qui majestatis.*] Offensarum inimicitiarumque minime memor, &c. Sueton.

Sub

Sub hoc [1] Judæa Romano acceſſit imperio : & [2] Hieroſolyma, quæ fuit urbs clariſſima Palæſtinæ : [3] Achaiam, [4] Lyciam, Rhodum, Byzantium, [5] Samum, quæ liberæ ante hoc tempus fuerant : [6] item Thraciam, [7] Ciliciam-Tracheam, Comagenem, quæ ſub regibus amicis erant, in Provinciarum formam redegit.

XX. Offenſarum & inimicitiarum immemor fuit, [8] convicia à cauſidicis & Philoſophis in ſe dicta, leniter tulit, diligens tamen coërcitor diſciplinæ militaris. Hic cum Tito filio de Hieroſolymis triumphavit. Per hæc cum Senatui & Populo, poſtremo cunctis amabilis ac jucundus eſſet, profluvio ventris extinctus eſt [9] in villa propria, circa Sabinos, [10] annum ætatis agens LXIX. imperii nonum, & diem ſeptimum : atque [11] inter Divos relatus eſt. [12] Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multæ contra eum conjurationes fierent, quas patefactas ingenti diſſimulatione contempſit, in Senatu dixerit; Aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem.

XXI. Huic Titus filius ſucceſſit, qui & ipſe Veſpaſianus eſt dictus : vir omnium virtutum genere mirabilis ; adeo ut amor & deliciæ humani generis diceretur : [13] facundiſſimus, bellicoſiſſimus, moderatiſſimus : cauſas Latine egit ; poëmata & tragœdias Græce compoſuit. In oppu-

NOTÆ.

1. *Judæa.*] Judæi imperio additi. Victor.

2. *Hieroſolyma.*] A Veſpaſiano capta die 8. Septemb. an. ab U. C. 822. anno primo ejus imperii.

3. *Achaiam, Lyciam, Rhodum.*] Ex Sueton. ad verbum, cap. VIII.

4. *Lyciam.*] In Aſia ſupra Pamphiliam.

5. *Samum.*] Inſulam in mari Icario è regione Ioniæ. Hodie *Samo.*

6. *Item Thraciam.*] Ita Sueton. *Item Thraciam, Ciliciam & Comagenem.* Ubi viri doctiſſimi τὸ *Thraciam* in *Trachiam* commutant, ut *Trachiam Ciliciam* dixerit Sueton. omiſſa Thracia. Sed eos refellere videtur hic locus Eutropii, ex Sueton. manifeſte depromptus. Thraciæ ante Veſpaſianum imperio adjectæ. ſed tunc à Veſpaſiano diſpoſitæ, quippe ex Thraciis ſex provincias fecit, Thraciam, Æmimontem, Mœſiam inferiorem, Scythiam, Rhodopen, Europam, in qua ſecundæ arces orbis Romani ſunt poſitæ. In notitia Imperii: *ſub diſpoſitione viri ſpectabilis Vicari Diœceſeos Thraciarum.* EUROPA, THRACIA, ÆMIMONTUS, RHODOPA, MOESIA SECUNDA, SCYTHIA.

7. *Ciliciam-Tracheam, Comagenem.*] *Cilicia-Trachea & Comagene, quam hodie Auguſtophratenſem nominamus, provinciis acceſſere.* Victor Epitome p. 195. ubi vide notata.

8. *Convicia à cauſidicis.*] *Amicorum libertatem cauſidicorum figuras ac Philoſophorum contumaciam leniſſime tulit.* Sueton. *Convicia* vocat Eutrop. Sueton. *figuras.* Victor. *obliqua dicta.* Ubi vide notata. p. 194.

9 *In villa propria.*] In Rheatino rure. Sueton. *Cytilias ac Rheatina rura ubi æſtivare quotannis ſolebat, petiit.*

10. *Annum ætatis agens* LXIX.] Vixit annos LXIX. menſes VII. dies VII. Regnum obtinuit annos X. ſex diebus exceptis.

11. *Inter Divos relatus.*] Quod etiam cum de ſe futurum ſentiret, prima morbi acceſſione, *Ut,* inquit, *puto, Deus fio.*

12. *Genituram filiorum.*] *Convenit inter omnes tam certum eum de ſua ſuorumque genitura ſemper fuiſſe, ut poſt aſſiduas in ſe conjurationes auſus ſit affirmare Senatui, aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem.* Sueton.

13. *Facundiſſimus, bellicoſiſſimus.*] *Armorum & equitandi peritiſſimus, Latina Græcaque lingua vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promptus & facilis ad extemporalitatem uſque.* Sueton.

 gnatione

gnatione Hierosolymorum sub patre militans, [1] XII. propugnatores XII. sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ civilitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret; [2] convictos adversum sese conjurationis ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis tantæ fuit & liberalitatis, [3] ut nulli quidquam negaret: & cum ab amicis reprehenderetur, respondit: [4] Nullum tristem debere ab Imperatore discedere. Propterea cum quadam die in cœna recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam præstitisse, dixit: [5] ô Amici, hodie diem perdidi. Hic [6] Romæ amphitheatrum ædificavit, & quinque millia ferarum in dedicatione ejus occidit.

XXII. Per hæc inusitato favore dilectus, morbo periit, in ea qua pater villa, [7] post biennium, menses octo, dies XX. quam Imperator erat factus, ætatis anno altero & XL. [8] Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa vesperam nuntiato, [9] nocte irrupit in Curiam: & tantas ei mortuo gratias laudesque congessit, quantas nec vivo unquam egerat, nec præsenti. Inter Divos relatus est.

XXIII. [10] Domitianus mox accepit imperium, frater ipsius junior, Neroni aut Caligulæ, aut Tiberio similior, quam patri vel fratri suo, [11] primis tamen annis moderatus in imperio fuit: mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis, avaritiæ, tantum in se odium concitavit, [12] ut merita patris & fratris aboleret. [13] Interfecit

NOTÆ.

1. XII. *propugnatores.*] Novissima Hierosolymorum oppugnatione XII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus. Idem.

2. *Convictos adversum se conjurationis.*] Duos patricii generis convictos in affectatione imperii, nihil amplius quam ut desisterent, monuit, dicens: Principatum fato dari, si quid præterea desiderarent, promittens se tributurum: & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium salvum nunciarent, &c. Sueton. Adi & Victoris Epitom.

3. *Ut nulli quidquam negaret.*] *Et etiam petere quæ vellent ultro adhortaretur.*

4. *Nullum tristem.*] *Non oportere quemquam à sermone Principis tristem decedere.*

5. *O amici.*] Sueton. *Amici, diem perdidi.*

6. *Romæ amphitheatrum ædificavit.*] Imo *dedicavit.* Illud Augustus destinavit, Vespasianus extruxit, Titus dedicavit. Magna ex parte adhuc extat in Palatium, Cœlium & Ædem Virginis.

7. *Post biennium, menses octo.*] Menses duo: Sueton. *Excessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris post biennium, ac menses duos diesque* XX. *quam successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno.* Idem Victor.

8. *Tantus luctus eo mortuo.*] Ex Suetonio: *Quod ut palam factum est non secus atque in domestico luctu mærentibus publice cunctis. Senatus prius quam edicto convocaretur ad Curiam cucurrit, obseratisque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudesque congessit, quantas ne vivo quidem umquam, atque præsenti.*

9. *Nocte irrupit in Curiam*] De more quidem, ut justitiam scilicet indiceretur.

10. *Domitianus mox accepit imperium.*] An. ab U. C. 833. in fine.

11. *Primis tamen annis moderatus.*] Inter initia usque adeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre recordatus Virgilii versum

Impia quam cæsis gens est epulata juvencis.

Edicere destinavit, ne boves immolarentur. Sueton.

12. *Ut merita patris & fratris, aboleret.*] Tantum fuit illud odium, ut ex eorum animis patris & fratris meritorum memoriam omnem extirparet.

13. *Interfecit nobilissimos ex Senatu.*] *Complures Senatores, in his aliquot Consulares interemit.* Sueton. 10.

nobilissi-

nobilissimos ex Senatu. [1] Dominum se & Deum primus appellari jussit: nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in Capitolio poni passus est; [2] consobrinos suos interfecit, superbia quoque in eo exsecrabilis fuit.

XXIV. [3] Expeditiones quatuor habuit, unam adversus [4] Sarmatas, alteram adversus [5] Cattos, duas adversum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem quidem triumphum egit; [6] de Sarmatis solam lauream usurpavit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est; nam in Sarmatia legiones ejus cum duce interfectæ: & à Dacis [7] Appius Sabinus [8] Consularis, & Cornelius Fuscus [9] Præfectus Prætorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ quoque multa opera fecit, in his [10] Capitolium & [11] Forum Transitorium, [12] Odeum, Porticus, [13] Isium ac Serapium, & Stadium. Verum cum ob scelera universis exosus esse cœpisset, interfectus est [14] suorum conjuratione in Palatio, [15] anno ætatis XLV. imperii XV. Funus ejus cum ingenti dedecore per [16] vespillones exportatum, & ignobiliter est sepultum.

NOTÆ.

1. *Dominum se & Deum.*] Cum Epistolam formalem dictaret, subscripsit *Dominus ac Deus noster sic fieri jubet.*

2. *Consobrinos suos interfecit.*] Consobrinos dicit, opinor, cum Patrueles potius dicere debuisset. Domitianus enim interfecit Flavium Clementem Flavii Sabibini filium, qui Sabinus Vespasiani frater fuit.

3. *Expeditiones quatuor habuit.*] Ex Suetonio sex.

4. *Sarmatas.*] Sarmatia dividitur in Europæam & Asiaticam. Illa Russia nunc, hæc Tartaria.

5. *Cattos.*] Germaniæ populos, hodie *Hessen.*

6. *De Sarmatis solam lauream usurpavit.*] De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit. Sueton. 6. quod miror ab Eutropio prætermissum: nam inde constat, lauream Jovi referre, minus esse quam triumphare.

7. *Appius Sabinus Consularis.*] *In Dacos* duas [expeditiones suscepit:] primam Appio Sabino oppresso: secundam Cornelio Fusco Præfecto cohortum Prætorianarum. Sueton.

8. *Consularis.*] Qui jam Consulatu functus fuerat. & revera Appius Sabinus Consul fuerat cum Domitiano. An. U. 836.

9. *Præfectus Prætorio.*] Veteres omnem Magistratum cui pareret exercitus, Prætorem vocabant, & Prætorium tabernaculum ejus. Inde Præfectus Prætorio dicebatur, qui iis militibus præerat, quos Imperator in sui custodiam habebat. *Captain of the Guards.*

10. *Capitolium.*] Quod rursus arserat, sed illud titulo tantum suo dedicavit, ac sine ulla pristini auctoris memoria. Suet.

11. *Forum Transitorium.*] *Forum quod nunc Nervæ vocatur.* Sueton. Forum transitorium in IV. regione ponit P. Victor. *Pervium* vocat Victor pag. 126. ubi vide notas.

12. *Odeum.*] Sic dicebatur ædificium, in quo Cantores-Citharœdi, Tibicines exercebantur. *Odeum* ab ᾠδῆς *cantus.*

13. *Isium ac Serapium.*] Id est Templum Isidis & Templum Serapidis.

14. *Suorum conjuratione.*] Oppressus est amicorum libertorumq; intimorum conspiratione, simul & uxoris. Sueton.

15. *Anno ætatis.*] Occisus est XIII. Kal. Septemb. anno ætatis XLV. Imperii XV. Cadaver ejus Sandapila per vespillones exportatum. Sueton.

16. *Vespillones.*] Qui funerandis corporibus conducuntur, sic dicti quia vespertino tempore ea efferebant.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER VIII.

I. [1] ANNO octingentesimo & quinquagesimo ab Urbe condita, Vetere & Valente Consulibus, Respublica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerva successit, [2] vir in privata vita moderatus & strenuus; [3] nobilitatis mediæ, qui [4] senex admodum, operam dante Petronio Secundo, Præfecto Prætorio, item [5] Parthenio interfectore Domitiani, Imperator factus, æquissimum se & civilissimum præbuit. Reipublicæ divina provisione consuluit, [6] Trajanum adoptando. Mortuus est Romæ, [7] post annum & quatuor menses imperii sui ac dies octo: [8] ætatis LXX. & altero anno, atque inter Divos relatus est.

II. [9] Successit ei Ulpius Trajanus Crinitus, natus [10] Italicæ in Hispania, familia antiqua magis quam clara: nam pater ejus primum Consul fuit. Imperator autem [11] apud Agrippinam civitatem in Gallis factus est. Rempublicam ita administravit, ut omnibus principibus merito

NOTÆ.

1. *Anno octingentesimo quinquagesimo.*] Tunc vere fuit quingentesimus quadragesimus-octavus.

2. *Vir in privata vita moderatus.*] *Quid enim Nerva Narniensi prudentius magisque moderatum?* Victor.

3. *Nobilitatis mediæ.*] Id est *mediocris*. Sic Victor de Septimio Severo: *Ortus medie humilis.* Lactantius de vero cultu lib VI. cap. XV. *Eo igitur imprudentes revolvuntur, quo Peripatetici ratione perveniunt, ut vitia quoniam tolli non possunt medie temperanda sint.* Senatorii ordinis fuisse Nervam docet Victor pag. 126.

4. *Senex admodum.*] Anno. LXV.

5. *Parthenio.*] Præfecto cubiculi Domitiani.

6. *Trajanum adoptando*] *Hic Trajanum in liberi locum, inque partem imperii adoptavit.* Victor. Epitom.

7. *Post annum & quatuor menses.*] Regnavit annum unum, menses quatuor, dies novem.

8. *Ætatis* LXX. *& altero anno.*] Imo sexagesimo-sexto.

9. *Successit ei.*] An. ab U. C. 850.

10. *Italicæ in Hispania.*] Italica urbs Bœticæ in inferiori Hispania supra Bœtim fluvium. Scipio rebus in Hispania compositis, reditum in Italiam parans, omnes Italos vel ægrotos, vel saucios in hac urbe collocavit, quam de ipsorum patria Italicam nominavit.

11. *Apud Agrippinam.*] Ad Rhenum hodie *Cologne.*

præfera-

præferatur. Inuſitatæ civilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperii, quod poſt Auguſtum defenſum magis fuerat quam nobiliter ampliatum, fines longe lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparavit: [1] Daciam Decibalo victo ſubegit, provincia trans Danubium facta in his agris, [2] quos nunc Taiphali habent, & Victophali & Thervingi. Ea provincia decies centena millia in circuitu tenet.

III. [3] Armeniam, quam occupaverant Parthi, recepit, [4] Pharnace Syro occiſo, qui eam tenebat. [5] Albanis regem dedit. Iberorum regem & Sauromatarum & Boſporanorum & Arabum, & [6] Osdroënorum, & Colchorum in fidem accepit, [7] Adiabenos, & [8] Marchomedos occupavit: & [9] Anthemiſium magnam Perſidis regionem, [10] Seleuciam & [11] Cteſiphontem, Babylonem & [12] Edeſſios vicit, ac tenuit uſque ad Indiæ fines, [13] & mare Rubrum acceſſit: atque ibi tres provincias fecit, Armeniam, Aſſyriam, Meſopotamiam, cum his gentibus quæ [14] Macedenam attingunt. Arabiam poſtea in provinciæ for-

NOTÆ.

1. *Daciam Decibalo victo.*] Primus aut ſolus etiam vires Romanis trans Iſtrum propagavit, domitis in provinciam Dacorum pileatis, ſaciſque nationibus, Decibalo rege. Victor p. 126.

2. *Quos nunc Taiphali habent, & Victophali & Thervingi.*] Videtur innuere has gentes poſt Dacos Daciam occupaſſe, & loca finitima.

3. *Armeniam.*] *Simul ad ortum Solis cunctæ gentes quæ inter Indum & Euphratem amnes inclytos ſunt, concuſſæ bello.* Victor.

4. *Pharnace Syro.*] Optime monuerunt viri doctiſſimi hic legendum *Parthamoſiri.* Scripſerat Dion Παρθαμόσιριν δὲ τῶν Ἀρμενίων (Βασιλέα) ἐτιμωρήσατο, quod Eutropius ita interpretatus eſt *Parthamoſiri Armeniorum rege occiſo.* Sed verbum τιμωρήσατο non citius *occidit* ſignificat quam *punivit*, *pœnas ſumpſit*, *ultus eſt*, &c. & falſum videtur illum regem fuiſſe occiſum. Quare & Sextus Rufus illi tantum diadema ſublatum ſcribit, *Armeniam recepit à Parthis, ſublato diademate regi Armeniæ Majoris, regnum ademit*, Pœanius, qui Eutropium Græce vertit, hæc inſcitiſſime, ut alia pleraque omnia, depravatiſſimis Eutropii codicibus uſus pro bonis & emendatis.

5. *Albanis regem, &c.*] Hæc omnia Sextus Rufus: *Albanis regem dedit, Iberos, Boſporianos, Colchos in fidem Romanæ ditionis recepit. Oſdroënorum loca & Arabum occupavit.*

6. *Oſdroënorum.*] Osdroëni Parthi dicti à rege Osdroë ſive Cosdroë Artabani filio. Victor. *Imperati obſides Perſarum regi nomine Coſdroe.* Oſthoëna regio inter Euphratem & Tigrim.

7. *Adiabenos.*] In Aſſyria trans Tigrim.

8. *Marcomedos.*] Alii *Mardomedos*, in finibus Aſſyriæ.

9. *Anthemiſium.*] *Antemuſium optimam Perſidis regionem.* Sextus Rufus. Strab. Ptolemæus & Ammianus Anthemuſium collocare videntur circa Meſopotamiam.

10. *Seleuciam.*] Supra Tigrim, ubi ſe cum Euphrate conjungit, trecentis ſtad. ſupra Babylonem. Seleucia dicta ab Antiocho de nomine patris Seleuci, cum prius à Conditore *Alexandria* diceretur.

11. *Cteſiphontem.*] Cteſiphon Aſſyriæ urbs trans Tigrim è regione Babylonis.

12. *Edeſſos.*] Edeſſa urbs trans Euphratem è regione Comagenæ in Oſrhoëna.

13. *Et mare Rubrum.*] Nota hic mare Rubrum dici ſinum Perſicum, mare Perſicum, in quod ſe Euphrates & Tigris exonerare dicuntur. Contra quod quibuſdam viſum eſt, qui mare Rubrum tantum dici putant ſinum Arabicum inter Ægyptum & Arabiam. Si ita eſſet, hic certe mirum in modum deſultoriam feciſſet Eutropius.

14. *Macedenam.*] Alicubi ſupra ſinum Perſicum, ut puto.

mam redegit, in mari Rubro classem instituit, ut per eam Indiæ fines vastaret.

IV. Gloriam tamen militarem civilitate & moderatione superavit, [1] Romæ & per provincias æqualem se omnibus exhibens; amicos [2] salutandi gratia frequentans, vel ægrotantes, vel cum festos dies habuissent, convivia cum iisdem indiscreta vicissim habens, sæpe in vehiculis eorum sedens, nullum Senatorum lædens, nihil injustum ad augendum fiscum agens. Liberalis in cunctos, publice privatimque ditans omnes & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognovisset: [3] orbem terrarum ædificans, multas immunitates civitatibus tribuens; nihil non tranquillum & placidum agens: adeo ut omni ejus ætate unus tantum Senator damnatus sit; at is tamen per Senatum ignorante Trajano. Ob hoc per orbem terrarum Deo proximus, nihil non venerationis meruit & vivus & mortuus.

V. [4] Inter alia dicta hoc illius fertur egregium, amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes comis esset, respondit: Talem se Imperatorem esse privatis, quales esse sibi Imperatores privatus optasset. Post ingentem igitur gloriam [5] belli domique quæsitam è Perside rediens, [6] apud Seleuciam Isauriæ profluvio ventris extinctus est. Obiit autem [7] ætatis anno LXII. mense nono, & die quarto: imperii anno XIX. mense VI. die XV. Inter Divos relatus est, [8] solusque omnium intra Urbem sepultus. Ossa ejus collocata in urna aurea, [9] in foro quod ædificavit, [10] sub columna sita sunt, cujus altitudo CXLIV. pedes habet. Hujus tantum memoriæ delatum est, ut usque ad nostram ætatem non aliter in Senatu principibus acclametur, nisi, Felicior Augusto, melior Trajano; Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel assentanti-

NOTÆ.

1. *Romæ & per provincias æqualem.*] Eadem aliis verbis Victor in Epitome. *Liberalis in amicos, & tanquam vitæ conditione par, societatibus perfrui.*

2. *Salutandi caussa.*] Id est *invisendi.*

3. *Orbem terrarum ædificans.*] Id est reficiens, restaurans. Sic Florus alicubi dixit Augustum imperium Romanum condidisse.

4. *Inter alia dicta.*] Aliud ejusdem dictum retulit Victor cum Præfecto Prætorii insigne potestatis pugionem daret: *Tibi istum,* inquit, *ad munimentum mei committo si recte agam, sin aliter, in me magis.*

5. *Belli domique quæsitam.*] Ista *domi bellique* per ellipsin dicta sunt, subintelligitur *tempore:* nam *domi* apud antiquos pro pace sua, cum dicitur *domi bellique clarus,* id est, *pacis belique tempore.*

6. *Apud Seleuciam.*] In Cilicia Trachea, è regione Cypri.

7. *Ætatis* LXII.] Scribe LXIII.

8. *Solusque omnium intra Urbem sepultus.*] Intra Urbem sepeliri mortuos leges vetabant. Lex duodecim tabularum: HOMINEM MORTUUM IN URBE NE SEPELITO, NEVE URITO. Magnum igitur & eximium quiddam fuit in Urbe sepeliri, sed nescio cur Eutropius illud soli omnium Trajano concessum: nam multi ante illum idem jus consecuti.

9. *In foro quod ædificavit.*] Forum Trajani & columnam, sic P. Victor in octava Urbis regione: *Forum Trajani cum templo & equo æneo & columna Cochlide, quæ est alta pedes centum viginti octo habetque intus gradus centum octoginta quinque, fenestellas quadraginta quinque.*

10. *Sub columna.*] Antiqui enim moris fuit cippos sive columnas sepulchris imponere.

bus,

bus, vel vere laudantibus, occasionem magnificentissimi præstet exempli.

VI. Defuncto Trajano, 1 Ælius Adrianus creatus est princeps; sine aliqua quidem voluntate Trajani, 2 sed operam dante Plotina Trajani uxore; nam eum Trajanus, 3 quamquam consobrinæ filium, vivens noluerat adoptare. Natus 4 & ipse 5 Italicæ in Hispania, 6 qui Trajani gloriæ invidens, statim provincias tres reliquit, quas Trajanus addiderat; & de Assyria, Mesopotamia, & Armenia revocavit exercitus; ac finem imperii esse voluit Euphratem. 7 Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt; 8 ne multi cives Romani Barbaris traderentur: propterea quod Trajanus victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat, ad agros & urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

VII. 9 Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit; semel tantum per præsidem dimicavit, 10 orbem Romanum circumivit, & 11 multa ædificavit. 12 Facundissimus Latino sermone, Græco erudi-

NOTÆ.

1. *Ælius Adrianus.*] An. ab U. C. 889. post Ch. 117.

2. *Sed operam dante Plotina.*] Aurel. Victor. Quamquam alii Plotinæ Trajani conjugis favore imperium assecutum putent, quæ viri testamento hæredem regni institutum simularat. Vide ibi notata pag. 128.

3. *Quanquam consobrinæ filium.*] Certe legendum est, *quanquam consobrini filium.* Hadrianus enim Imperator filius erat Adriani cognomento Afri, qui ex Ulpia natus est, & Ulpia soror erat Trajani, qui Imperatoris Trajani pater fuit. Et sic Trajanus Imperator & Adrianus Afer ex fratre & sorore nati. Amitini proprie fuerunt, quos etiam consobrinos nominare solent Latini. Vide in Epitome Victoris.

4. *Et ipse.*] Ut & Trajanus scilicet.

5. *Italicæ.*] Vide supra in Trajano.

6. *Qui Trajani gloriæ invidens.*] Hoc Adriani factum diverse ab hominibus acceptum est. Quidam enim invidia rerum gestarum gloriæque Trajani fecisse Adrianum interpretati sunt, inter eos Eutrop. & Dio qui inconsiderate & inconsulte Persis postulantibus Mesopotamiam à Trajano acquisitam concessisse, & Euphratem imperii terminum constituisse scribit. Alii vero hoc in laudis parte posuerunt, consulteque ab Adriano factum existimarunt. Inter eos Ælius Spartianus: *Tenenda per orbem terrarum paci operam impendit. Nam deficientibus his nationibus quas Trajanus subegerat, Mauri lacessebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant, Ægyptus seditionibus urgebatur, Lycia denique ac Palæstina rebelles animos efferebant; quare omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo, ut dicebat, Catonis, qui Macedonas liberos pronuntiavit, quia teneri non poterant.*

7. *Idem de Dacia facere conatum.*] Hoc postea fecit Aurelianus desperans eam posse retineri. Vide lib. IX. & ibi notata.

8. *Ne multi cives Romani.*] Sed eos abducere poterat, & in alio loco collocare, quod & fecit Aurelianus infra lib. IX. *Abductosque Romanos ex urbibus & agris Daciæ in media Mœsia collocavit.*

9. *Pacem tamen omni tempore.*] Spartian. *Expeditiones sub eo graves nullæ fuerunt. Bella etiam silentio pæne transacta.* Sed Eutrop. & Spartianus bellum Judaicum excipere debuissent. Grave enim illud bellum fuit, quo sexcenta prope hostium millia occisa, & Romanis non parva clades accepta.

10. *Orbem Romanum circumivit.*] *Nec quisquam fere principum tantum terrarum tam celeriter peragravit.* Spartian.

11. *Multa ædificavit.*] Quum opera ubique fecisset, nunquam ipse nisi Trajani patris templo nomen suum scripsit. Romæ instauravit Pantheum, septa, basilicam Neptuni, sacras ædes plurimas, fo-

tissimus

tiſſimus fuit. 1 Non magnam clementiæ gloriam habuit : 2 diligentiſſimus tamen circa ærarium, & militum diſciplinam. Obiit 3 in Campania, 4 major ſexagenario, 5 imperii anno XXI. menſe X. die XXIX. 6 Senatus ei tribuere noluit divinos honores ; tamen cum ſucceſſor ipſius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, & univerſi Senatores palam reſiſterent, tandem obtinuit.

VIII. 7 Ergo Adriano ſucceſſit T. Antoninus Fulvius Boionius, 8 idem etiam Pius nominatus ; 9 genere claro, ſed non admodum vetere : vir inſignis, 10 & qui merito Numæ Pompilio conferatur ; ita ut Romulo Trajanus æquetur. Vixit ingenti honore privatus ; majori, in imperio, nulli acerbus, cunctis benignus : in re militari moderata gloria : defendere magis provincias quam amplificare ſtudens ; viros juſtiſſimos ad adminiſtrandam Rempublicam quærens ; bonis honorem habens, improbos ſine aliqua acerbitate deteſtans, 11 regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis, adeo ut Barbarorum plurimæ nationes, depoſitis armis, ad eum controverſias ſuas liteſque deferrent, ſententiæque ejus parerent. Hic ante imperium ditiſſimus, 12 opes

NOTÆ.

rum Auguſti, lavacrum Agrippæ, eaque omnia propriis & veteribus nominibus conſecravit, fecit & ſui nominis pontem, & ſepulchrum juxta Tiberim, &c. Idem.

12. *Facundiſſimus Latino ſermone, Græco.*] Poëmatum & litterarum omnium ſtudioſiſſimum dicit Spartianus, ubi per *litteras omnes*, Græcas & Latinas litteras intelligit.

1. *Non magnam clementiæ gloriam habuit.*] Clementiam eum ſimulaſſe ſcribit Victor in Epitom. & tandem plures è Senatu extinxiſſe. Vide ibi notata.

2. *Diligentiſſimus tamen circa ærarium & militum diſciplinam.*] *Officia ſane publica & palatina, nec-non militiæ in eam formam ſtatuit, quæ paucis per Conſtantinum immutatis hodie perſeverat.* Victor. in Epitom. Et Spartianus : *Siquidem ipſe poſt Cæſarem Octavianum labantem diſciplinam incuria ſuperiorum Principum retinuit, ordinatis & officiis & impendiis.*

3. *In Campania.*] Apud Bajas.

4. *Major ſexagenario.*] Annos natus LXII. menſes V. dies XIX.

5. *Imperii anno. XXI.*] Eundem numerum Spartianus. Sed regnavit tantum an. XX. menſes XI. uno die minus.

6. *Senatus ei tribuere noluit.*] *Acta ejus irrita fieri Senatus volebat nec appellatus eſſet Divus niſi Antoninus rogaſſet.* Spartian.

7. *Ergo Adriano ſucceſſit.*] An. ab U. C. 909. poſt Ch. nat. 137.

8. *Idem etiam Pius cognominatus.*] Propter ejus pietatem in Adrianum, cui contra omnium ſtudia poſt mortem infinitos atque immenſos honores decrevit. Vide Capitolin. 2.

9. *Genere claro, ſed non admodum vetere.*] Hic Eutrop. pugnare videtur cum Victore, qui Antoninum Pium *veterrima familia* virum dicit. Sed utrumque ſic recte compones : ſi, quod ex Capitolino liquet, ejus familiam ſero Romæ dicas innotuiſſe, ejus avus paternus Titus Aurelius Fulvius bis Conſul fuit & Urbis Præfectus. Pater Aurelius etiam Conſul, avus maternus Arrius Antoninus etiam bis Conſul, &c.

10. *Et qui merito Numæ Pompilio.*] Idem Capitolinus : *In cunctis poſtremo notabilis, & qui merito Numæ Pompilio ex bonorum ſententia comparatur.*

11. *Regibus amicis venerabilis non minus quam terribilis.*] Victor. in Epitom. *Adeo trementibus eum atque amantibus cunctis regibus nationibuſque & populis, ut parentem ſeu patronum magis quam Dominum Imperatoremve reputarent, omneſque uno ore in Cæleſtium morem propitium optantes, de controverſiis inter ſe judicem poſcerent.* Unde Capitolinus : *Cauſas regales terminavit.*

12. *Opes quidem ſuas.*] De ejus liberalitate multa Julius Capitolinus.

quidem

quidem suas stipendiis militum, & circa amicos liberalitatibus minuit, verum [1] ærarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obiit [2] apud Lorium villam suam, milliario ab Urbe XII. [3] vitæ anno LXXIII. imperii XXIII. atque inter Divos relatus est, & merito consecratus.

IX. [4] Post hunc imperavit M. Antoninus Verus; [5] haud dubie nobilissimus: [6] quippe cum ejus origo paterna à Numa Pompilio, materna à Salentino rege penderet: [7] & cum eo L. Annius Antoninus Verus; [8] tumque primum Romana Respublica duobus æquo jure imperium administrantibus paruit; cum usque ad eum singulos semper habuisset Augustos.

X. [9] Hi & genere inter se conjuncti fuerunt, & affinitate, nam Verus Annius Antoninus [10] Marci Antonini filiam in matrimonium habuit: M. Antoninus gener Antonini Pii fuit, [11] per uxorem Galeriam Faustinam juniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt, qui post victoriam Trajani tum primum rebellaverant. [12] Verus Antoninus ad id profectus est: [13] qui Antiochiæ & circa Ar-

NOTÆ.

1. *Ærarium*] Id est *fiscum*: nam apud mediæ ætatis Scriptores ærarium & fiscus synonyma sunt, ut jam supra dictum est.

2. *Apud Lorium.*] Lorium, & Laurium in via Aurelia, quæ per Tusciam Arelatum ducebat. *Λωρίῳ.*

3. *Vita anno.* LXXIII. *imperii* XXIII.] De ejus ætate & imperio discrepantes admodum sententiæ. Sed vere vixit an. LXXIV. menses VI. imperavit an. XXII. mens. VII. dies XXVI.

4. *Post hunc imperavit.*] An. U. C. 933. post Ch. nat. 161.

5. *Haud dubie nobilissimus.*] Ejus avus Annius Verus, Consul & Præfectus Urbi. Pater Annius Verus qui in Prætura decessit. Vide apud Julium Capitolinum.

6. *Quippe cum ejus origo paterna.*] Capitolin. *Cujus familia in originem recurrens à Numa probat sanguinem, ut Marius Maximus docet, item à rege Salentino Malennio Dasumni filio, qui Lupias condidit.*

7. *Et cum eo L. Annius Antoninus Verus.*] Victor pag. 132. *Is confestim fratrem Lucium Verum in societatem potentiæ accepit.* Ubi fratrem vocat, quem in Epitom. *propinquum.* Vide ibi notata. Et infra: Primo *Lucius Commodus dicebatur*, post adoptionem, dictus *L. Annius Antoninus Verus.* Vel potius: *L. Cejonius, Ælius Commodus Antoninus Verus.*

8. *Tumque primum.*] *Tuncque primum Romanum imperium duos Augustos habere cœpit.* Capitolin. in Marco. Idem in Ælio Vero. *Verus certe cum Marco aquale gessit imperium: nam ipsi sunt qui primi duo Augusti appellati sunt, & quorum Fastis Consularibus sic nomina præscribuntur, ut dicantur non tantum duo Antonini, sed duo Augusti, tantumque hujus rei & novitas & dignitas valuit, ut Fasti Consulares nonnulli ab his sumerent ordinem Consulum.*

9. *Hi & genere inter se conjuncti fuerunt.*] Ambo Hadriani nepotes per adoptionem.

10. *Marci Antonini filiam.*] *Duxit uxorem Marci filiam Livillam.* Capitolin. in Vero.

11. *Per uxorem Galeriam Faustinam.*] *Habuit uxorem Anniam Faustinam consobrinam suam.* Idem. in Antonino Philosopho & in Antonino Pio, *Cui uxor Annia Faustina, filii mares duo, duæ fœminæ, gener per majorem filiam Lamia Syllanus, per minorem Marcus Antoninus fuere.* Consobrina autem Marci fuit Galeria sive Annia Faustina, quippe ex Galeria Faustina amita sua, quæ Pio nupserat, nata fuit.

12. *Verus Antoninus ad id profectus est.*] Huc referenda verba Victoris. pag. 132. *Ejus ductu Persa cum primum superavissent, ad extremum triumpho cessere.*

13. *Qui Antiochiæ & circa Armeniam.*]

meniam

meniam agens, multa per duces & ingentia patravit: [1] Seleuciam Assyriæ urbem nobilissimam cum D. millibus hominum cepit: Parthicum triumphum revexit, [2] cum fratre eodemque socero triumphavit. [3] Obiit tamen in Venetia, [4] cum à Concordia civitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in vehiculo sederet, [5] subito sanguine ictus, casu morbi quem Græci ἀπόπληξιν vocant; [6] vir ingenii parum civilis, [7] reverentia tamen fratris nihil unquam atrox ausus. Cum obiisset [8] XI. imperii anno, inter Divos relatus est.

XI. Post eum Marcus Antoninus solus Rempublicam tenuit, vir quem mirari facilius quis quam laudare possit. [9] A principio vitæ tranquillissimus: adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret. Philosophiæ deditus Stoïcæ, ipse etiam non solum vitæ moribus, sed etiam eruditione philosophus; tantæ admirationis adhuc juvenis, [10] ut eum successorem paraverit Adrianus relinquere, adoptato tamen Antonino Pio generum esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perveniret.

NOTÆ.

Capitolin. in Vero. *Antiochiam postquam venit, ipse quidem se luxuriæ dedit, duces autem confecerunt Parthicum bellum Statius Priscus & Avidius Cassius, & Martius Verus per quadriennium, &c.*

1. *Seleuciam Assyriæ urbem.*] *Seleucia, quæ ut milites nostros acceperat, expugnata est.* Capitolin. At Eusebius in tertio Marci anno. *Seleucia Syriæ.* (optime Casaub. *Assyriæ*) *urbs cum trecentis millibus hominum à Romanis capta.* Qui locus ex Eutropio descriptus, nisi quod *trecentos* habet ubi Eutropius quingentos, vel ut Pœanius *quadringentos.*

2. *Cum fratre eodemque socero.*] Marco Antonino. Fratres autem Antoninum & Verum vocat Eutropius, quia eorum adoptio varie tradita est. Quidam scripsere Marcum ab Antonino Pio adoptatum, & Verum à Marco, & ita Verus Marci filius, non frater fuit. Sed alii utrumque, & Verum & Marcum ab Antonino Pio adoptatos dicunt, & sic recte fratres dicuntur ab Eutropio, Victore, Capitolino, &c.

3. *Obiit tamen in Venetia.*] Venetiam hic regionem intellige, non urbem. In via enim mortuus Verus.

4. *Cum à Concordia Altinum proficisceretur.*] *Qui Verus inter Altinum atque Concordiam iter faciens, ictu sanguinis, quem morbum Græci ἀπόπληξιν vocant, undecimo imperii anno extinctus est.* Victor. in Epitom. *Concordia* Carnorum oppidum supra sinum Adriaticum. *Altinum* in Venetia.

5. *Subito sanguine ictus.*] Vocem *apoplexin* interpretatur, quæ ab ἀποπλήσσω, *icio, percutio,* quasi *apoplexis* sit subita sanguinis eruptio spiritum intercludens.

6. *Vir ingenii parum civilis.*] Hoc est quod Victor. dixit in Epitom. *Ingenii asperi atque lascivi.*

7. *Reverentia tamen fratris.*] Narrat Capitolinus, reversum è Parthico bello minore circa fratrem cultu fuisse Verum.

8. XI. *Imperii anno.*] Hic est communis error Eutropii, Victoris, Cedreni & aliorum. Imperavit tantum an. IX. neque etiam integros.

9. *A principio vitæ tranquillissimus, adeo ut.*] Ex Capitolino hoc etiam accepit Eutrop. *Erat enim ipse tantæ tranquillitatis, ut vultum numquam mutaverit mœrore vel gaudio, Philosophiæ deditus Stoicæ.*

10. *Ut eum successorem paraverit Adrianus.*] Ait Adrianum sibi successorem Marcum destinasse, sed adoptato Pio, ne Marcus imperio privaretur, illum Pio generum esse voluisse: ut ita post mortem Pii ad imperium perveniret. Et hoc etiam pæne ad verbum ex Capitolino qui sic scribit: *Nam & Adrianus, ut dictum est, hunc eundem successorem paraverat, nisi ei ætas puerilis obstitisset, quod quidem apparet ex eo quod generum Pio hunc eumdem delegit, ut ad eum, dignum utpote virum, quandoque Romanum perveniret imperium.* Quem locum Capitolini eo miror magis, quod ex eodem constat Adrianum pio generum, non Marcum, sed Verum

XII. In-

XII. Institutus est ad Philosophiam 1 per Apollonium Chalcedonium; ad scientiam Græcarum litterarum, 2 per Sextum Chæronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem litteras eum 3 Fronto orator nobilissimus docuit. 4 Hic cum omnibus Romæ æquo jure egit; ad nullam insolentiam elatus imperii fastu: liberalitatis promptissimæ, 5 provincias ingenti benignitate & moderatione tractavit. 6 Contra Germanos eo Principe res feliciter gestæ sunt. 7 Bellum ipse unum gessit Marcomannicum: 8 sed quantum nulla memoria fuit, adeo ut Punicis conferatur; nam eo gravius est factum, quod universi exercitus perierant; 9 sub hoc enim tantus casus pestilentiæ fuit, ut post victo-

Notæ.

delegisse, & post mortem Adriani ipsum Pium solutis sponsalibus filiæ suæ cum Vero, Marcum sibi generum optasse. Quare, si quidquam hic post viros doctissimos mihi tentare fas esset, crederem Capitolinum scripsisse, quod *generum Pius hunc eundem, &c.* Ita ut hæc ejus mens fuerit, Adrianus Marcum sibi successorem parare decreverat, nisi Marco puerilis ætas obstitisset, & illud quidem ex eo apparet magis, quod post mortem Adriani Pius Marcum sibi generum delegit, quasi illud sibi secreto mandasset Adrianus, qui publice ea diffingere nolebat quæ publice cum Vero pepigerat. Innuit igitur Capitolinus Adrianum, qui filiam Pii Vero dari mandarat, sententiam mutasse, & ab ipso Pio petiisse ut filiam suam non Vero, sed Marco traderet, ut ita Marcus ad imperium perveniret. Neque enim ita fecisset Pius, nisi illud Adriano ita placuisse intellexisset. Ego certe ita Capitolinum scripsisse existimo, Eutropium vero ejus verba vel jam corrupta exscripsisse, vel etiam ipsum cum non intelligeret, corrupisse.

1. *Per Apollonium Chalcedonium.*] *Usus est Apollonio Chalcedonio Stoico Philosopho.* Capitolin. Ubi Chalcedonium vocat cum Eutropio, Pœanio & aliis. Sed cum idem Capitolinus alibi dicat hunc Apollonium Chalcide accitum, vere conjecit doctissimus Casaubonus ubique legendum *Chalcideno.* Ita enim Chalcidis Syriacæ gentile formarunt, ut observarunt veteres Magistri.

2. *Per Sextum Charonensem Plutarchi nepotem.*] *Audivit & Sextum Charonensem Plutarchi nepotem.* Capitolin. Hunc *Sextum* tantum vocat Marcus. Vide quæ à viris doctissimis apud Capitolinum dicta sunt.

3. *Fronto Orator nobilissimus.*] *Oratoribus usus est Græcis, Annio Marco, Caninio Celere, & Herode Attico: Latino, Frontone, Cornelio. Sed multum ex his Frontoni detulit, cui & statuam in Senatu petiit.* Capitolin.

4. *Hic cum omnibus Romæ.*] *Cum populo non aliter egit, quam cum civitate libera.* Idem.

5. *Provincias ingenti benignitate.*] *Ergo provincias post hac ingenti moderatione ac benignitate tractavit.* Idem.

6. *Contra Germanos.*] Statim post mortem Veri, Marcus expeditionem adversus Germanos repetiit, quam cum fratre susceperat, hic quoque Capitolinum describit Eutrop. *Contra Germanos res feliciter gessit, speciale ipse bellum Marcomannicum, sed quantum nulla umquam memoria fuit, tum virtute, tum etiam felicitate transegit.*

7. *Bellum ipse unum gessit.*] Bellum Marcomannicum superstite Vero motum fuit, sed dilatum propter bellum Parthicum, mortuo tandem Vero solus Marcus illud gessit & profligavit an. U. C. 926. quinto anno post mortem Veri.

8. *Sed quantum nulla memoria fuit.*] Innuit hic bellum antiquis, Gallorum, Cimbrorum, Pœnorum & Mithridatis majus fuisse: quam sententiam a Capitolino expressit, ut supra vidimus. Dio *magnum* illud bellum vocat, & non solum insperatam victoriam, sed quæ à Deo data esset.

9. *Sub hoc.*] *Et eo quidem tempore quo pestilentia gravis multa millia & popularium & militum interemerat.* Pestilentia hæc orta anno ante mortem Veri.

riam

riam Persicam Romæ, ac per Italiam provinciasque maxima hominum pars, militum omnes fere copiæ languore defecerint.

XIII. Ingenti ergo labore & moderatione, cum [1] apud Carnuntum jugi triennio perseverasset, bellum Marcomannicum confecit, [2] quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatæ, Suevi, atque [3] omnis Barbaria commoverat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis servitio liberatis, Romæ rursus cum Commodo Antonino filio suo, [4] quem jam Cæsarem fecerat, triumphavit. Ad hujus belli sumptum [5] ærario exhausto, [6] cum largitiones nullas haberet, [7] neque indicere Provincialibus aut Senatui aliquid vellet, [8] instrumentum regii cultus, facta in foro Divi Trajani sectione, [9] distraxit: vasa aurea, pocula crystallina & [10] murrhina, [11] uxoriam ac suam sericam ac auream vestem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses venditio habita est, multumque auri redactum. [12] Post victoriam tamen emptoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere.

NOTÆ.

1. *Apud Carnuntum.*] In Pannonia superiori.

2. *Quod cum his Quadi, Vandali.*] *Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis, Vandalis simul etiam Quadis extinctis servitio liberavit: & Romæ cum Commodo, quem jam Cæsarem fecerat, filio ut diximus suo, triumphavit.* Capitolin.

3. *Omnis Barbaria.*] Jam supra Germaniam Barbariam vocavit.

4. *Quem jam Cæsarem fecerat.*] *Ab Adriano divisa nomina Cæsarum atque Augusti, inductumque in Rempublicam, uti duo, seu plures summa potentia dissimiles, cognomento ac potestate dispari sint.* Victor. Nam cum ante *Cæsaris* & *Augusti* nomina Imperatoribus tantum darentur, institutum ut ea dividerentur, & Augusti ipsi Imperatores, Cæsares vero qui ab Imperatoribus adoptati, Imperiique hæredes designati fuerant, dicerentur. Sicut Ælius Verus candidatus imperii, primus Cæsar dictus est. Vide apud Victorem p. 128.

5. *Ærario exhausto.*] Tam fisco quam ærario. Idem Victor. in Epitom. & ambo Capitolinum describunt.

6. *Cum largitiones nullas haberet.*] Id est cum nihil haberet quod largiretur militibus. Victor in Epitom. *Hic cum ærario exhausto, largitiones, quas militibus impenderet, non haberet.*

7. *Neque indicere Provincialibus.*] De Senatu nihil Capitolin. *Neque in animum induceret ut extra ordinem Provincialibus aliquid imperaret.*

8. *Instrumentum regii cultus.*] Id est, ornamenta Imperialia. Id alii Imperatores fecere, ut Nerva, qui, ut scribit Dio, cum argenti penuria laboraret, multas vestes, vasa aurea & argentea, & alia multa privatorum, regia prædia, domos & omnia, præter unice necessaria, vendidit.

9. *Distraxit.*] *Did sell by Retail.*

10. *Murrhina.*] Id est porcellanea.

11. *Uxoriam ac suam sericam.*] De uxoria serica tantum Capitolin. *Et vestem uxoriam sericam & auratam.* Quia scilicet serica & aurata vestis propria fuit Augustæ, non Augusti. Eutrop. tamen & Victor *suam* interserunt, quia scilicet habuerunt rationem temporis sui, quo serica veste Augusti utebantur, ut optime Salmas.

12. *Post victoriam.*] Postquam illo auro redacto reliquias belli Marcomannici confecit. Capitolin. *Tantumque auri redactum ut reliquias belli Marcomannici ex sententia persequutus, postea dederit potestatem emptoribus, ut si quis vellet empta reddere atque aurum recipere, sciret licere: nec molestus ulli fuit, qui vel non reddidit empta, vel reddidit.* Joannes Antiochensis: Τοῖς μὲν ἑκοῦσιν πωλουμένοις τῶν βασιλικῶν σκευῶν ἀνάδοσιν, τὸ αὐτὸ μέτρον τῆς τιμῆς ἀπεδίδου, τοὺς δὲ μὴ θέλοντας οὐκ ἠνάγκαζε. *Iis quidem qui ornamenta regia reddere volebant, emptionis pretium restituit, reliquos qui nolebant non coëgit.*

XIV. 1 Hic permisit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu quo ipse, 2 & ministris similibus exhiberent. 3 In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam Rempublicam & virtute & mansuetudine reddidisset, 4 obiit XVIII. imperii anno, vitæ LXI. & 5 omnibus certatim adnitentibus, inter Divos relatus est.

XV. Hujus successor L. Antoninus Commodus, nihil paternum habuit, 6 nisi quod contra Germanos feliciter & ipse pugnavit. 7 Septembrem mensem ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur; 8 sed luxuria & obscœnitate depravatus, gladiatoriis armis sæpissime 9 in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum hujus-

NOTÆ.

1. *Hic permisit viris clarioribus.*] Eadem Victor in Epitome : ex Capitolino uterque, ubi : *Tunc viris clarioribus misit, ut eodem cultu quo & ipse, vel ministeriis similibus convivia exhiberent.* Erat autem hæc permissio necessaria, ut instituta sectio posset peragi : nam alioquin Imperatoriam suppellectilem quis esset ausus emere ? Plinius loquens de auctione Trajani : *Tanta benignitas Principis, tanta securitas temporum est, ut ille nos principalibus rebus existimet dignos ; nos non timeamus quod digni esse videmur.* Lamprid. in Heliogabalo. *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit, quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatum Imperatorium publice vendiderat.* Casaub.

2. *Et ministris similibus.*] Neminem enim licebat ministros habere eodem cultu quo essent Imperatorii. Sueton. de Domitiano : *Generum fratris indigne ferens & ipsum albatos ministros habere, proclamavit.*

ὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Capitolin. Supra pro *ministris* habet *ministeriis* quod de ministris intelligendum esse negat Salmasius : *Ministeria*, inquit, hic sunt vasa aurea & argentea, ministeria enim pro vasis & poculis, Paulus lib. 3. Sent. tit. de Usufructu : *Vasis argenteis legatis ea omnia continentur quæ capacitati alicui parata sunt, & ideo tam potoria quam escaria, item ministeria omnia debebantur, veluti urceoli, pateræ, lances, piperatoria, cochlearia quoque, itemque trullæ, calices, scyphi & his similia.* Alias nemo nescit *ministerium* Latinis dictum pro argento mensali, vel delphica, in quo argentum illud exponebatur, Gloss. *Delphica* μινσῶριν.

3. *In editione munerum.*] *In munere autem publico tam magnanimus fuit, ut centum leones una missione simul exhiberet sagittis interfectos.* Capitolin. In Eusebii Chronico ad annum ultimum hujus Imperatoris hæc scripta sunt, etiam in antiquissimis membranis, ut testatur Casaub. *Antoninus post victoriam adeo in editione munerum magnificus fuit, ut centum leones exhibuerit.*

4. *Obiit XVIII. imperii anno.*] Deest annus integer, & dies amplius decem sive undecim. Vide apud Victorem pag. 134.

5. *Omnibus certatim adnitentibus.*] *Denique priusquam funus conderetur, ut plerique dicunt, (quod numquam antea factum fuerat, nec postea) Senatus Populusque, non divisis locis, sed in una sede propitium Deum dixit.* Vide apud Victorem.

6. *Nisi quod contra Germanos.*] *Victi sunt sub eo tamen, quum ille sic viveret, per legatos Mauri, victi Daci, Pannonia quoque composita, in Britannia, in Germania & in Dacia imperium ejus recusantibus Provincialibus, quæ omnia ista per duces sedata sunt.* Lamprid.

7. *Septembrem mensem ad nomen suum.*] De nominibus mensium à Commodo mutatis non parum dissentiunt Auctores. Sed verum est mensem Augustum Commodum dictum, non vero Septembrem. Vide apud Victorem pag. 134.

8. *Sed luxuria & obscœnitate depravatus.*] Victor. in Epitom. *In tantum depravatus ut gladiatoriis armis sæpissime in ampitheatro dimicaverit.*

9. *In ludo.*] In ludo gladiatorio. *In the Fencing-School.*

modi

modi hominibus ſæpe dimicavit. Obiit morte ſubita, 1 adeo ut ſtrangulatus, vel veneno interfectus putaretur : 2 cum annis XII. poſt patrem, & VIII. menſibus imperaſſet, tanta exſecratione omnium, 3 ut hoſtis humani generis etiam mortuus judicaretur.

XVI. Huic ſucceſſit Pertinax grandævus jam ; 4 ut qui ſeptuagenariam attigiſſet ætatem, Præfecturam Urbi tum agens, ex Senatus-conſulto imperare juſſus. 5 Octogeſimo imperii die Prætorianorum militum ſeditione, & Juliani ſcelere occiſus eſt.

XVII. Poſt eum 6 Salvius Julianus Rempublicam invaſit, 7 vir nobilis, & juris peritiſſimus; nepos Salvii Juliani, qui ſub Divo Adriano 8 Perpetuum compoſuit Edictum. 9 Victus eſt à Severo apud Mulvium pontem, interfectus in palatio, 10 vixit menſibus ſeptem, poſtquam cœperat imperare.

XVIII. Hinc Imperii Romani adminiſtrationem Septimius Severus accepit, oriundus ex Africa, 11 provincia Tripolitana, oppido Lepti, ſolus omni memoria & ante & poſtea ex Africa Imperator fuit. 12 Hic primum fiſci advocatus, mox militaris Tribunus, per multa deinde & varia officia atque honores uſque ad adminiſtrationem totius Reipublicæ pervenit, 13 Pertinacem ſe appellari voluit, in honorem ejus Pertinacis, qui à Juliano fuerat occiſus. Parcus admodum fuit, natura ſæ-

NOTÆ.

1. *Adeo ut ſtrangulatus, vel veneno.*] Primum ei venenum datum, ſed multa vini potione virus expellente, immiſſus Narciſſus validus Palæſtrita, qui ei quaſi arte exercitii brachiorum nodo fauces preſſit, & ſpiritum interclufit. Adi Victorem pag. 136.

2. *Cum annis* XII. *&c.*] Imperavit an. XII. menſes VIII. dies XV.

3. *Ut hoſtis humani generis.*] Hoſtis patriæ, hoſtis Deorum, hoſtis Senatus. Vide Lamprid. 18.

4. *Ut qui ſeptuagenariam.*] Annos natus LXVI. & menſes V. ad imperium provectus Pertinax.

5. *Octogeſimo imperii die.*] Octogeſimo ſeptimo: imperavit enim menſibus II. diebus XXVII.

6. *Salvius Julianus.*] Didium vocant Spartianus & Victor in Epitom. Salvium alter Victor pag. 136. ubi vide notata.

7. *Vir nobilis.*] Ejus proavus paternus Salvius Julianus bis Conſul, Præfectus Urbis & Juriſconſultus.

8. *Perpetuum compoſuit Edictum.*] Prætores olim edicta, hoc eſt leges annuas ſcribebant, & quo edicto ſuperioris anni Prætor uſus fuerat, eo inſequens Prætor fere non utebatur ; quare varie inconditeque jus à Prætoribus promebatur, poſtea vero conſtitutum eſt ut edictum unum componeretur, ex quo omnes in poſterum Prætores perpetuo jus dicerent, quod idcirco *Perpetuum* fuit appellatum.

9. *Victus eſt à Severo apud Mulvium pontem.*] Eum Septimius Severus Imperator creatus, *pontem proxime Milvium acie devicit*, miſſique qui fugientem inſequerentur, apud palatium Romæ obtruncavere. Victor. 137.

10. *Vixit menſibus ſeptem.*] Sed imperavit tantum menſibus duobus, diebus quinque, poſteaque Severo ſponte imperio ceſſit.

11. *Provincia Tripolitana, oppido Lepti.*] Medio fere ſpatio inter Syrtim Majorem & Minorem, hodie *Tripoli de Barbaria.*

12. *Hic primum fiſci advocatus.*] Sic *auſpicia honorum cepiſſe patrocinio fiſci* dicit Victor de Severo pag. 142. Advocatum fiſci eligebant Imperatores ex corpore advocatorum, qui in diverſis foris poſtulabant. Ejus munus præcipue in iis bonis quæ fiſco commiſſa eſſent, exhibito delatore perſequendis, verſabatur, neque ille diu in officio durabat, ſed cito mutabatur, quippe annum unum vel alterum compleret.

13. *Pertinacem ſe appellari voluit.*] Alii hoc cognomentum ei impoſitum travus

vus. Bella multa & feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Ægypto & Syria rebellaverat, 1 apud Cyzicum interfecit. 2 Parthos vicit: 3 Arabas eo usque superavit, ut etiam provinciam ibi faceret; idcirco Parthicus & Arabicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparavit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, 4 Cæsarem se in Gallia fecit: 5 victusque apud Lugdunum est & interfectus.

XIX. Severus autem præter bellicam gloriam, etiam civilibus studiis clarus fuit, 6 & litteris doctus, Philosophiæ scientiam ad plenum adeptus. Novissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas provincias omni securitate muniret, 7 vallum per XXXII. millia passuum à mari ad mare deduxit. 8 Decessit Eboraci 9 admodum senex, 10 imperii anno XVIII. mense IV. & Divus appellatus est: nam filios suos successores reliquit, Bassianum & Getam; 11 sed Bassiano Antonini nomen à Senatu voluit imponi; itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus, patrique successor. 12 Nam Geta hostis publicus judicatus, 13 confestim periit.

NOTÆ.

dunt ob ejus acerbitatem. Vide apud Victorem pag. 139.

1. *Apud Cyzicum interfecit.*] *Pescennium Nigrum apud Cyzicenos, Clodium Albinum Lugduni, victos coëgit mori.* Victor. Herodianus tamen Pescennium Nigrum à Severo apud Issicum victum narrat, & in quodam Antiochiæ suburbio interfectum.

Cyzicum.] In Asia, in ipso littore Propontidis.

2. *Parthos vicit.*] Auxit imperium *subacto Persarum rege nomine Abgaro.* Victor.

3. *Arabas eo usque superavit.*] *Neque minus in Arabas, simul adortus ut est in ditionem redegit provincia modo.* Idem.

4. *Cæsarem se in Gallia fecit.*] De Cæsaribus jam supra dictum est.

5. *Victusque apud Lugdunum.*] Apud Tiburtium, qui locus non procul Lugduno, victus est Albinus die 19. Februarii an. U. C. 950.

6. *Et litteris doctus.*] *Philosophiæ, declamandi, cunctis postremo liberalium deditus studiis.* Victor.

7. *Vallum per* XXXII. *millia.*] *His majora aggressus, Britanniam quod ea utilis erat, pulsis hostibus muro munivit, per transversam insulam ducto, utrinque ad finem Oceani.* Victor pag. 140. ubi murum vocat quem Eutrop. vallum. Sed si murum cespititium intelligas, utrumque verum erit; muri enim cespititii proprie valli dicuntur: & vallum Severi sic optime describit Beda historiæ lib. 1. *Severus receptam partem insulæ, à cæteris indomitis gentibus, non muro, ut quidam existimant, sed vallo distinguendam putavit: murus enim de lapidibus, vallum vero, quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis è terra velut murus extruitur, altus super terram, ita ut in ea sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam firmissimumque vallum, crebris insuper turribus communitum, à mari ad mare duxit.*

8. *Decessit Eboraci.*] *Neque multo post Britanniæ municipio, cui Eboraci nomen, annis regni duodeviginti, morbo extinctus est.* Victor.

9. *Admodum senex.*] Annos natus LXV. menses VIII.

10. *Imperii anno* XVIII.] Idem Victor Herodianus & Spartianus; sed imperavit tantum annos XVII. menses VII. dies III.

11. *Sed Bassiano Antonini nomen.*] Non solum Bassiano, sed Getæ etiam Antonini nomen voluit imponi: quare cum abesset ita scribebat: *Salutate Antoninos filios & successores meos.* Sed prius Bassiano impositum.

12. *Nam Geta hostis publicus judicatus.*] *Geta hostis est judicatus.* Spartian.

13. *Confestim periit.*] Postquam imperasset cum fratre annum unum, dies

XX. Marcus igitur Aurelius Antoninus Baſſianus, [1] idemque Caracalla, morum fere paternorum fuit, paulo aſperior & minax. [2] Opus Romæ egregium fecit lavacri, quæ Antoninianæ appellantur, nihil præterea memorabile: impatiens libidinis, ut qui [3] novercam ſuam Juliam uxorem duxerit. [4] Defunctus in Osdroëne apud Edeſſam, moliens adverſum Parthos expeditionem, [5] anno imperii VI. menſe II. vix egreſſus ætatis XLIII. annum, funere publico elatus eſt.

XXI. [6] Opilius deinde Macrinus, qui Præfectus Prætorio erat, cum filio Diadumeno [7] facti Imperatores, nihil memorabile ex temporis brevitate geſſerunt: nam imperium eorum duûm menſium & unius anni fuit: [8] ſeditione militari ambo pariter occiſi ſunt.

XXII. Creatus eſt poſt hos M. Aurelius Antoninus: [9] Hic Antonini Caracallæ filius putabatur; [10] ſacerdos autem [11] Heliogabali templi erat. Is, cum Romam ingenti & militum & Senatus expectatione veniſſet, probris ſe omnibus contaminavit. Impudiciſſime & obſcœniſſime vixit, [12] biennioque poſt & VIII. menſibus tumultu interfectus eſt militari, [13] & cum eo mater Semia Syra.

NOTÆ.

XXII. à fratre interfectus in ipſo ſinu matris Juliæ.

1. *Idemque Caracalla.*] Sic dictus quod indumenta in talos demiſſa populo largiebatur. *Caracalla* à *Calaca*, unde noſtrum *caſaca*.

2. *Opus Romæ egregium fecit lavacri.*] Nota *opus lavacri* pro *lavacrum*. De Thermis Antonianis ſic Spartian. *Opera Romæ reliquit Thermas nominis ſui eximias, quarum cellam ſolearem Architecti negant poſſe ulla imitatione, qua facta eſt, fieri: nam ex ære vel cupro cancelli ſuperpoſiti eſſe dicuntur, quibus cameratio tota concredita eſt: & tantum eſt ſpatium ut id-ipſum fieri negent potuiſſe docti Mechanici.*

3. *Novercam ſuam Juliam.*] Getæ fratris quem occiderat, matrem. Spartian. *Ad parricidium junxit inceſtum, ſiquidem eam matrimonio copulavit cujus filium nuper occiderat.*

4. *Defunctus in Oſdroëne apud Edeſſam.*] Inter Edeſſam & Carras à duobus Centurionibus occiſus.

5. *Anno imperii ſexto.*] Adde tantum IV. dies.

6. *Opilius deinde Macrinus.*] *Dehinc Opilius Macrinus, qui Præfecturam Prætorio gerebat, Imperator ejuſque filius Diadumenus nomine, Cæſar à Legionibus appellatur.* Victor. Id factum an. U. C. 969. poſt Ch. 217.

7. *Facti Imperatores.*] Quidam Macrinum Imperatorem factum, at Diadumenum tantum Cæſarem. Capitolin. *Sciendum præterea quod Cæſar fuiſſe dicatur, non Auguſtus Diadumenus puer, quem plerique pari fuiſſe cum patre imperio tradiderunt.* Vide initium Ælii Lampridii in Diadumeno, & Victorem pag. 145.

8. *Seditione militari ambo pariter occiſi ſunt.*] *Fugiens ſane Macrinus cum paucis & filio, in vico quodam Bithyniæ occiſus eſt cum Diadumeno, ablatumque ejus caput eſt, & ad Antoninum perlatum.* Capitolin.

9. *Hic Antonini Caracallæ filius putabatur.*] Filius erat Semiamiræ ſororis Juliæ novercæ Antonini Caracallæ, eum Eutychianus in caſtra adduxit, fingens eum Caracallæ ſpurium. Vide apud Victor.

10. *Sacerdos autem Heliogabali templi erat.*] *In ſolis ſacerdotium quem Heliogabalum Syri vocant, tanquam aſylum inſidiarum metu perfugerat.* Victor. Inde ipſe etiam Imperator dictus Heliogabalus.

11. *Heliogabali.*] Syris *Alahgabal*, id eſt, *Deus mons*, quod ille eſſet è ſaxo rudi, & impoſito in modum plane montis. Græci vero nomen hoc deflectentes ejus aſperitatem proxime ad ſonum linguæ ſuæ emollire conati ſunt, pronuntiantes ΗΛΙΟΓΑΒΑΛΟΣ. Vide quæ viri doctiſſ. apud Lampridium notavere, & quæ ab illuſtriſſimo Bocharto, & quæ à Seldeno ſcripta ſunt.

12. *Biennio poſt & VIII. menſibus.*] Regnavit annos III. menſes IX. dies IV.

13. *Et cum eo mater Semia Syra.*] Se-

XXIII. 1 Suc-

XXIII. 1 Successit huic 2 Aurelius Alexander, 3 ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, 4 juvenis admodum: 5 susceptoque adversus Persas bello, 6 Xerxem eorum regem gloriosissime vicit; 7 militarem disciplinam severissime rexit, 8 quasdam tumultuantes legiones integras exauctoravit. 9 Assessorem habuit, vel 10 scrinii magistrum, Ulpianum juris conditorem. Romæ quoque 11 favorabilis fuit. 12 Periit in Gallia, militari tumultu, 13 XIII. imperii anno, & die VIII. 14 in matrem suam Mammæam unice pius.

NOTÆ.

miam Syram hic vocat Eutrop. quam alii *Semiamiram. Occisa est cum eo & mater Semiamira probrosissima mulier & digna filio.* Lamprid. de hoc nomine vide quæ disputavit summus Scaliger in animadversionibus Eusebianis.

1. *Successit huic.*] An. Urbis 974. post C. 222.

2. *Aurelius Alexander.*] Consobrinus Heliogabali, quippe filius Mammææ, quæ Semiamiræ soror erat.

3. *Ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus.*] Augustum à militibus appellatum scribit Herodianus. A Senatu Cæsarem Lamprid. quem vide.

4. *Juvenis admodum.*] Adolescens sexdecim annorum.

5. *Susceptoque, &c.*] *Confestim apparatu magno bellum adversum Xerxem Persarum regem movet.* Victor.

6. *Xerxem.*] Artaxerxem vocat Dio, Herodianus, Lamprid. Hic est Artaxerxes qui devicto & occiso Artabano rege Parthorum ultimo, primus antiquum Persarum in Oriente Imperium renovavit.

7. *Militarem disciplinam severissime rexit.*] Ita ut cum iter faceret non milites, sed Senatores transire dicerentur. Tribuni accincti, Centuriones verecundi, milites amabiles erant. Lamprid.

8. *Quasdam tumultuantes Legiones.*] *Ibi* (in Gallia) *tumultuantes Legionum plerasque constantissime abjecit.* Vict. p. 146.

9. *Assessorem habuit vel scrinii Magistrum.*] *Vel* hic pro particula *&*, ut sæpe apud historiæ Augustæ Scriptores. Nam & Assessorem & scrinii magistrum fuisse Ulpianum docet Lamprid. *Nam & Consiliarius Alexandri & magister scrinii Ulpianus fuisse perhibetur.* Idem enim est *Consiliarius* & *Assessor.* Nempe Jurisperitus, qui tum in publicis, tum in privatis judiciis ab iis qui judicium exercebant, in consilium publico constituto Salario adhibebatur.

10. *Scrinii magistrum.*] Multa fuere scrinia, veluti scrinium epistolarum, scrinium memoriæ, scrinium libellorum, scrinium largitionum, scrinium dispositionum: neque unius tantum scrinii Magister Ulpianus, sed omnium. Festus Rufus: *Hic Alexander scriniorum magistrum habuit Ulpianum Jurisconsultorem.* Nempe Ulpianus super omnes scriniorum magistros, quos *proximos* sive *principes* vocabant, constitutus.

11. *Favorabilis.*] Cui omnes favent, qui omnium in se amorem colligit.

12. *Periit in Gallia militari tumultu.*] Lamprid. *Denique agentem eum cum paucis in Britannia, ut alii volunt, in Gallia, in vico cui Sicilia nomen est, non ex omnium sententia, sed latrocinantium modo quidam milites, & hi præcipue qui Heliogabali præmiis effloruerant, quum Severum principem pati non possent, occiderunt.* Adi Victorem pag. 146.

13. XIII. *imperii anno.*] *Imperavit ann.* XIII. *diebus* IX. *vixit annis* XXIX. *mensibus* III. *diebus* VII. Lamprid.

14. *In matrem suam Mammæam unice pius.*] Lamprid. *In matrem Mammæam unice pius fuit, ita ut Romæ in palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas imperitum vulgus hodie ad Mammam vocant.*

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER IX.

I. POST hunc [1] Maximinus [2] ex corpore militari primus ad imperium accessit, sola militum voluntate, [3] cum nulla Senatus intercessisset auctoritas, neque ipse Senator esset. [4] Is bello adversus Germanos feliciter gesto, cum à militibus esset Imperator appellatus, [5] à Pupieno Aquileiæ occisus est, deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero, cum quo imperaverat [6] triennio, & paucis diebus.

II. [7] Postea tres simul Augusti fuerunt: Pupienus, Balbinus, & Gordianus, [8] duo superiores obscurissimo genere, Gordianus nobilis:

NOTÆ.

1. *Maximinus.*] *De vico Thraciæ vicino Barbariæ, barbaro etiam patre & matre genitus: quorum alter è Gothis, alter ex Alanis genitus perhibetur.* Capitolin.

2. *Ex corpore militari primus.*] *Primus è militaribus.* Victor. pag. 148.

3. *Cum nulla Senatus intercessisset auctoritas.*] Verum ex Herodiano & Capitolino, qui sic scribit: *sed occiso Alexandro Maximinus primus è corpore militari, nondum Senator, sine decreto Senatus Augustus ab exercitu appellatus est, filio sibimet in participatu dato.* Victor tamen Legionum suffragia à patribus approbata dicit.

4. *Is bello adversus Germanos feliciter gesto.*] *Ingressus igitur Germaniam Transrhenanam per ccc. vel cccc. millia barbarici soli vicos incendit, greges abegit, prædas sustulit, barbarorum plurimos interemit, militem divitem reduxit, & nisi Germani per amnes & paludes ad sylvas confugissent, omnem Germaniam in Romanam ditionem redegisset.* Capitol.

5. *A Pupieno Aquileiæ occisus est.*] *Eum Pupienus Aquileiæ obsidione confecit.* Victor. à militibus in castris obtruncati.

6. *Triennio & paucis diebus.*] *Horum imperio ad biennium per hujusmodi moras annus quæsitus.* Victor. Vide ibi notata pag. 150.

7. *Postea tres simul Augusti fuerunt.*] Gordianus patrem & filium præterit, qui insignia potestatis in Africa sumpsere. Sed occiso Gordiani filio per Capellianum Mauritaniæ Præsidem, Gordianus pater laqueo vitam finivit, quæ ubi Romæ nuntiata sunt, Senatus Pupienum & Albinum Imperatores creavit, Gordianumque nepotem Cæsarem fecit: & ita tribus Imperatoribus contra Maximinum fulta Respublica est.

8. *Duo superiores obscurissimo genere.*] Nempe Pupienus & Balbinus. Pupienum quidem obscuro genere natum dicit Capitolin. ejusque patrem unum è plebe, ut nonnulli dicunt, fabrum fer-

1 quippe

[1] quippe cujus pater senior Gordianus, consensu militum, cum Proconsulatum Africæ gereret, Maximino imperante, princeps fuisset electus. [2] Itaque cum Romam venissent Balbinus & Pupienus, [3] in palatio interfecti sunt, soli Gordiano imperium reservatum. Gordianus, [4] admodum puer, [5] cum Tranquillinam Romæ duxisset uxorem, [6] Janum Geminum aperuit: & ad Orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui jam moliebantur erumpere, quod quidem mox feliciter gessit, [7] præliisque ingentibus Persas afflixit. Rediens [8] haud longe à Romanis finibus interfectus est [9] fraude Philippi, qui post eum imperavit. [10] Miles ei tumulum XX. milliario [11] à Circesso, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens ædificavit, [12] exequias Romam revexit, ipsum Divum appellavit.

III. [13] Philippi duo, filius & pater, Gordiano occiso, [14] imperium invaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria profecti sunt. [15] His imperantibus, millesimus annus Romæ urbis in-

NOTÆ.

rarium; ut alii, rhediarium vecticularium fabricatorem. Sed idem Balbinum nobilissimum dicit, & familiæ vetustissimæ, quippe qui, ut ipse dicebat, à Balbo Cornelio Theophane historico originem duceret.

1. *Quippe cujus pater.*] Certe hic errat Eutrop. qui hujus Gordiani patrem dicat Gordianum seniorem qui in Africa Imperator factus est, quique laqueo vitam finivit, avum potius dicere debuerat: nam iste Gordianus, ut plures asserunt, natus est ex filia senioris Gordiani, ut unus aut duo, ex filio qui in Africa à Capelliano victus & occisus.

2. *Itaque cum Romam venissent, &c.*] At in Urbe remanserat Balbinus. Fortasse hinc aliquid excidit, nempe scriptum fuerat: *Itaque cum Romam venisset Pupienus, Balbinus & Pupienus, &c.*

3. *In palatio interfecti sunt.*] Ex Herodiano & Capitolino liquet eos non in palatio, sed è palatio per mediam civitatem productos in medio itinere interfectos.

4. *Admodum puer.*] Annos natus XVI.

5. *Cum Tranquillinam.*] Filiam Mysithei doctissimi viri. Capitolin.

6. *Janum Geminum aperuit.*] *In Persas profectus est cum prius Jani ædes, quas Marcus clauderat, patentes more veterum fecisset.* Victor.

7. *Præliisque ingentibus Persas afflixit.*] *Illic frequentibus præliis pugnavit & vicit. Sapore Persarum rege submoto, & post Artaxerxem Antiochiam recepit, Carras & Nisibin, quæ omnia sub Persarum imperio erant.* Capitolin.

8. *Haud longe à Romanis finibus.*] In Persidis finibus.

9. *Fraude Philippi.*] Adi Capitolinum in Gordiano III. cap. 29 30.

10. *Miles ei tumulum XX. milliario à Circesso.*] Festus Rufus: *milites ei tumulum vicesimo milliario à Circesso castro, quod & nunc extat, ædificarunt.* Hujus tumuli titulum Græcis, Latinis, Persicis, Judaicis & Ægypticis litteris scriptum sic refert Capitolin. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARUM, VICTORI GOTHORUM, VICTORI SARMATARUM, DEPULSORI ROMANARUM SEDITIONUM, VICTORI GERMANORUM; SED NON VICTORI PHILIPPORUM.

11. *A Circesso.*] Κιρκήσιον vocant Græci Scriptores, *Circesium* corrupte Capitolin. Hujus castri situm Procopius & Zozimus ponunt in triangulo, quem Euphrates & Aborras confluentes faciunt.

12. *Exequias Romam revexit.*] Sic jam supra est, sic etiam Festus Rufus: *Atque exequias ejus Romam cum maxima reverentia deduxerunt*: sed malim *reliquias*,

13. *Philippi duo.*] *Marcus Julius Philippus Arabs Thraconites sumpto in consortium Philippo filio, &c. Romam venere.* Victor. pag. 151.

14. *Imperium invaserunt.*] Anno. U. C. 996. post Christ. 244.

15. *His imperantibus.*] Cassiodorus, Æmilianus & Aquilinus. *His Coss. millesi-*

genti ludorum apparatu ſpectaculorumque celebratus eſt. Ambo inde ab exercitu interfecti ſunt : ſenior Philippus Veronæ, Romæ junior. [1] Annis v. imperaverunt, inter Divos tamen relati ſunt.

IV. [2] Poſt hos Decius [3] è Pannonia inferiore, Bubaliæ natus, imperium ſumpſit. Bellum civile, quod in Gallia motum fuerat, oppreſſit, [4] filium ſuum Cæſarem fecit. Romæ lavacrum ædificavit. [5] Cum biennio ipſe & filius ejus imperaſſent, [6] uterque in Barbarico interfecti ſunt, & inter Divos relati.

V. [7] Mox Imperatores creati ſunt, [8] Gallus Hoſtilianus, & Galli filius Voluſianus. [9] Sub his Æmilianus in Mœſia res novas molitus eſt: ad quem opprimendum cum ambo profecti eſſent, [10] Interamnæ interfecti ſunt, [11] non completo biennio ; nihil omnino clarum geſſerunt. [12] Sola peſtilentia & morbis atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

NOTÆ.

mus annus urbis Romæ expletus eſt : ob quam ſolemnitatem innumerabiles Philippus cum filio ſuo beſtias in circo magno interfecit, ludoſque in campo Martio Theatrales tribus diebus ac noctibus, populo pervigilante, celebravit. Quadraginta etiam miſſus natali Romæ urbis concurrerunt, & agon mille annorum actus.

1. *Annis* v. *imperaverunt.*] *Annos potentiæ quinque egere* Victor. Alii imperaſſe aiunt an. VI. Alii VII.

2. *Poſt hos Decius.*] An. U. 1003. poſt Chriſt. 251.

3. *E Pannonia inferiore, Bubaliæ natus.*] Bubalia Pannonia inferior dicta ab oppida Bubali. Sirmientium vico ortum Decium ſcribit Victor.

4. *Filium ſuum.*] Q. Herennium Etruſcum Meſſium Decium.

5. *Cum biennio ipſe & filius.*] Idem Victor, ſed falſo : nam ad ſummum regnarunt annum unum menſes IV. & ſub eis imperium invaſere C. VALENS HOSTILIANUS MESSIUS, LUCIUS PRISCUS, ET JULIUS VALENS LICINIANUS. Niſi hic *Julius Valens* idem ſit qui *Cajus Valens,* &c. Sane Julii Priſci & Julii Valentis tantum meminit Victor, quem vide pag. 153.

6. *Uterque in Barbarico.*] *Decii Barbaros trans Danubium perſequentes in Abruto fraude cecidere.* Victor.

7. *Mox Imperatores creati.*] An. Urbis 1004. poſt Chriſt. 252.

8. *Gallus Hoſtilianus, & Galli filius.*] Legendum, ut optime monuit doctiſſimus Caſaubonus, *Gallus Hoſtilianuſque, &c.* Quomodo Aurelius Victor : *Patres Gallo, Hoſtilianoque auguſta imperia decernunt.* Ut non aliter Eutropium ſcripſiſſe putem, addit vir ſummus, moveor hoc argumento quod Paulus Diaconus & alii è recentioribus Chronologis multi, qui fere Eutropium deſcribere ſolent, errorem hunc non errarunt. Auctor quidem hiſtoriæ miſcellæ hoc loco ſcribit : *Mox exercitus Imperatores creavit Vibium Gallum, & filium Galli Voluſianum. Horum temporibus Hoſtilianus Perpenna à Senatu Imperator creatus, nec multum poſt peſtilentia conſumptus eſt.* Pœanium qui mendam agnoſcit non moramur, vitioſiſſimis enim libris eſſe uſum. Hujus ſane mendæ vetuſtas, ſiquidem menda eſt, colligi poteſt ex Oroſio quem corruptam lectionem ſecutum eſſe dubitari non poteſt.

9. *Sub his Æmilianus.*] C. JULIUS ÆMILIANUS.

10. *Interamnæ interfecti ſunt.*] *Ad quem expugnandum profecti Interamnæ ab ſuis cæduntur.* Victor. Interamna hæc in Umbria ad flumen Nar.

11. *Non completo biennio.*] *His ſane omnibus biennium profecit.* Victor.

12. *Sola peſtilentia.*] *Dein peſtilentia oritur, qua atrocius ſæviente Hoſtilianus interiit.* Idem. Tunc Romæ ad quinque millia in Libitinæ rationes quotidie veniebant.

VI. Æmi-

VI. Æmilianus obſcuriſſime natus, obſcurius imperavit ; [1] ac tertio menſe [2] extinctus eſt.

VII. [3] Hinc Licinius Valerianus in Rhætia & Norico agens, [4] ab exercitu Imperator, & mox Auguſtus eſt factus. [5] Gallienus quoque Romæ à Senatu Cæſar eſt appellatus. Horum imperium Romano nomini pernicioſum, & pæne exitiabile fuit, vel infœlicitate principum, [6] vel ignavia. [7] Germani Ravennam uſque venerunt. Valerianus in Meſopotamia bellum gerens, [8] à Sapore Perſarum rege ſuperatus eſt : mox etiam captus, apud Parthos [9] ignobili ſervitute conſenuit.

VIII. Gallienus, cum adoleſcens factus eſſet Auguſtus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum pernicioſe geſſit. Nam juvenis [10] in Gallia & Illyrico multa ſtrenue fecit, [11] occiſo apud [12] Murſiam Ingenuo, qui purpuram ſumpſerat, [13] & Trebelliano. [14] Diu placidus & quietus : [15] mox in omnem laſciviam diſſolutus, tenendæ Reipublicæ habenas probroſa ignavia & deſperatione relaxavit. [16] Alamanni vaſtatis Galliis in Italiam irruperunt. [16] Dacia,

NOTÆ.

1. *Ac tertio menſe.*] Menſe quarto. Victor in Epitome.

2. *Extinctus eſt.*] Morbo abſumptum dicit Victor in Cæſaribus, à ſuis cæſum alter Victor in Epitome.

3. *Hinc Licinius Valerianus.*] *At milites qui contracti undique apud Rhætias ob inſtans bellum, morabantur, Licinio Valeriano imperium deferunt. Victor.* an. U. 1006. poſt Ch. 254.

4. *Ab exercitu Imperator & mox Auguſtus.*] Quippe Imperator dicebatur qui exercitui præerat, Auguſtus qui imperium regebat.

5. *Gallienus quoque.*] *Ejus filium Gallienum Senatus Cæſarem creat.* Victor.

6. *Vel ignavia.*] De Valeriano ſic alter Victor in Epitome : *Stolidus tamen & multum iners, neque ad uſum aliquem publici officii conſilio ſeu geſtis accommodatus.*

7. *Romani Ravennam uſque venerunt.*] Contra eos miſſus Gallienus. Vide Zozim. *Ravenna* Senonum oppidum in littore Adriatico.

8. *A Sapore rege ſuperatus eſt.*] *Perſarum regis, cui nomen Sapor erat, dolo circumventus,* &c. Victor.

9. *Ignobili ſervitute conſenuit.*] Alter Victor. in Epitom. *Valerianus vero in Meſopotamia bellum gerens à Sapore Perſarum rege ſuperatus, mox etiam captus, apud Parthos ignobili ſervitute conſenuit. Nam quandiu vixit rex ejuſdem provinciæ incurvato eo pedem cervicibus ejus imponens, equum conſcendere ſolitus erat.* Alter Victor in Cæſaribus ait, Valerianum fœde laniatum interiiſſe.

10. *In Gallia & Illyrico.*] Adverſus Germanos.

11. *Occiſo apud Murſiam Ingenuo.*] *Ingebum* vocat Victor : *Ibi*, inquit, *Ingebum, quem curantem Pannonios, comperta Valeriani clade, imperandi cupido inceſſerat, Murſiæ devicit.* Sed *Ingenuum* vocat Trebellius Pollio, & in nummis INGENUS. Vide notata apud Victorem pag. 155.

12. *Murſiam.*] In Pannonia inferiori.

13. *Et Trebelliano.*] Legendum *Regalliano* : Regallianus enim unus de xxx. Tyrannis qui ſub Gallieno rebellarunt. Adi Victorem pag. 155. & Trebellium Pollionem.

14 *Diu placidus & quietus.*] Hæc pendent à ſuperioribus, *mox commode*, &c.

15. *Mox in omnem laſciviam diſſolutus.*] *His proſpere ac ſupra vota cedentibus, more hominum ſecundis ſolutior, rem Romanam quaſi naufragio dedit.*

16. *Alamanni vaſtatis Galliis.*] Victor p. 156. *Alamannorum vis tunc æque Italiam poſſideret.*

17. *Dacia, quæ à Trajano ultra Danubium.*] Hinc intelligendus eſt Victor : *Et amiſſa trans Iſtrum quæ Trajanus quæſierat.*

quæ à Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amissa est. [1] Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, vastatæ per Gothos. Pannonia à Sarmatis Quadisque populata est: [2] Germani usque ad Hispanias penetraverunt, & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt. [3] Parthi Mesopotamia occupata, Syriam sibi cœperunt vindicare.

IX. Tum jam desperatis rebus, & deleto pæne Imperio Romano, [4] Posthumus in Gallia, obscurissime natus, purpuram sumpsit: & [5] per annos decem ita imperavit, ut consumptas pæne provincias ingenti virtute & moderatione reparaverit; [6] qui seditione militum interfectus est, quod Moguntiacum, quæ adversum eum rebellaverat, [7] Lolliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset. [8] Post eum Marius vilissimus opifex purpuram accepit, & [9] secundo die interfectus est. [10] Victorinus postea Galliarum accepit imperium, [11] vir strenuissimus: sed cum nimiæ libidinis esset, [12] & matrimonia aliena corrumperet, [13] Agrippinæ occisus est, [14] Actuario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo.

X. [15] Huic successit Tetricus Senator, qui Aquitaniam honore Præ-

NOTÆ.

1. *Græcia, Maced. Pont. Asia vastatæ per Gothos.*] Idem Victor: *Adeo uti Thraciam Gothi liberi progressi Macedonas Achaosque & Asiæ finitima occuparent.*

2. *Germani usque ad Hispanias.*] *Francorum gentes direpta Gallia Hispaniam possiderent, vastato ac pæne direpto Tarraconensium oppido.*

3. *Parthi Mesopotamia occupata.*] *Mesopotamiam Parthi occuparunt.* Idem.

4. *Posthumus*] C. Cassius Posthumus Labienus, quem Transrhenani limitis ducem & Galliæ præsidem fecerat Valerianus.

5. *Per annos decem.*] Pollio, *Per annos septem Posthumus*, inquit, *gratanter acceptus talem se præbuit per annos septem, ut Gallias instauraverit.*

6. *Qui seditione militum.*] Suorum tumultu periit, quod flagitantibus Moguntiacorum direptiones, quia Lollianum juverant, abnuisset. Victor.

7. *Lolliano res novas moliente.*] Huic inter xxx. Tyrannos quartum locum assignat Trebellius Pollio. Interemptus est à Victorino.

8. *Post eum Marius.*] Igitur, *eo*, Posthumo, *occiso, Marius ferri quondam opifex, neque etiam tum militiæ satis clarus, regnum capit.* Victor.

9. *Secundo die interfectus est.*] Ita Victor, sed *tertio die* Pollio.

10. *Victorinus postea.*] Hunc tamen ante Marium collocat Trebellius Pollio. Victorem sequitur Eutrop.

11. *Vir strenuissimus.*] *Belli scientia Posthumo par.* Victor. *Militaris industriæ virum* vocat Pollio.

12. *Et matrimonia aliena corrumperet.*] *Qui & ipse quod matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam Actuario, cujus uxorem stupraverat, composita factione Agrippinæ percussus.*

13. *Agrippinæ.*] Quæ urbs Ubiorum ad Rhenum, hodie *Cologne*.

14. *Actuario quodam machinante dolum.*] Hunc locum pessime convertit Pæanius: *δούλου τινὸς Ἀκτουαρίου τὴν τελευτὴν ὑπαγαγόντος. Τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ πεφονευκότι. Servo quodam Actuario ei mortem afferente: ita enim vocabatur qui eum occidit.* Inscitissime: nam primo, ut optime notavit doctiss. Casaub. falso *servum* vocat: militabat enim, quod non poterant servi. Deinde Actuarium viri proprium putavit, quod est nomen officii. Actuarius est ὑπομνηματόγραφος, scriba. Scribæ enim in singulis Legionibus. Hoc abunde probat Victor, qui *Attitianum* sive *Attitianum* virum vocat & è corpore Actuariorum fuisse dicit. Adi illum pag. 157.

15. *Huic successit Tetricus Senator.*] *Interfecto Victorino, & ejus filio, mater ejus Victoria, sive Victorina, Tetricum Senatorem Pop. Rom. præsidiatum in Gallia regentem, ad imperium hortata, quod ejus erat, ut plerique loquuntur, affinis, Augustum appellari fecit.*

sidis

ſidis adminiſtrans, abſens à militibus Imperator electus eſt, & apud Burdegalam purpuram ſumpſit, ſeditiones multas militum pertulit. Sed dum hæc in Gallia geruntur, in Oriente per [1] Odenatum Perſæ victi ſunt: [2] defenſa Syria, recepta Meſopotamia, uſque ad Cteſiphontem Odenatus penetravit.

XI. Ita Gallieno Rempublicam deſerente, Romanum imperium in Occidente per Poſthumum, per Odenatum in Oriente ſervatum eſt. Gallienus interea Mediolani [3] cum fratre Valeriano occiſus eſt, [4] imperii anno nono: [5] Claudiuſque ei ſucceſſit, à militibus electus, à Senatu appellatus Auguſtus. [6] Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vaſtantes, ingenti prælio vicit, parcus vir, ac modeſtus, & juſti tenax, atque Reipublicæ gerendæ idoneus: qui tamen [7] inter biennium imperii [8] morbo interiit, & Divus appellatus eſt. Senatus ingenti eum honore decoravit, ſcilicet ut in curia [9] clypeus ipſi aureus, [10] item in Capitolio ſtatua aurea poneretur.

XII. [11] Quintilius poſt eum, Claudii frater, conſenſu militum Imperator electus eſt, [12] vir unica moderationis & civilitatis laude æ-

NOTÆ.

pellari fecit, filiumque ejus Cæſarem nuncupavit. Pollio.

1. *Odenatum*] Palmyrenorum principem.

2. *Defenſa Syria, recepta Meſopotamia.*] *Niſibin primum & Orientis pleraque cum omni Meſopotamia in poteſtatem recepit, deinde ipſum regem victum fugere coegit, poſtremo Cteſiphonta uſque, Saporem & ejus liberos perſecutus, captis concubinis, capta etiam magna præda ad Orientem vertit.* Pollio.

3. *Cum fratre Valeriano.*] Sed è diverſa matre genito.

4. *Imperii anno nono.*] Ita Victor. Valerianus pater anno ſexto imperii à Perſis captus: poſt eum filius Gallienus ſolus regnavit annos IX. Quidam tamen ſcribunt Gallieni imperium decennium tranſiſſe, de quibus ſic Pollio: *De annis autem Gallieni & Valeriani ad imperium pertinentibus, incerta traduntur, quum* XV. *annos eoſdem imperaſſe conſtet, id eſt Gallienum uſque ad quintum decimum perveniſſe, Valerianus vero ſexto ſit captus, alii novem annis, alii decem etiam Gallienum imperaſſe in litteras mittant, cum conſtet & decennalia Romæ ab eodem celebrata, & poſt decennalia Gothos ab eo victos,* &c.

5. *Claudiuſque ei ſucceſſit.*] An. Urbis 1020. poſt Ch. 268. Origo hujus Imperatoris incerta. Quidam Gordiani nothum faciunt, alii ex Dalmatia oriundum, alii Dardanum, & ab Ilio Trojanorum, atque ab ipſo Dardano ſanguinem trahere.

6 *Hic Gothos.*] Vide Pollionem cap. VI. & XII.

7. *Inter biennium imperii.*] Imperavit anno uno, menſibus decem, diebus quinque.

8. *Morbo interiit.*] *Finito ſane bello Gothico, graviſſimus morbus increbuit, tunc quum etiam Claudius affectus morbo mortales reliquit, & familiare virtutibus ſuis petiit cælum.* Pollio. Falſum eſt igitur quod multi prodidere, Claudium vetus Deciorum exemplum renovaſſe, qui ſe pro ſalute Reipublicæ devoverunt: de quo ambo Victores, ubi vide quæ dicta ſunt.

9. *Clypeus ipſi aureus.*] *Illi Clypeus aureus, vel, ut Grammatici loquuntur, clypeum aureum Senatus totius judicio in Romana Curia collocatum eſt.* Pollio. Imaginem auream vocat Victor. Nempe erat imago clypeata, ut Itali vocant *un buſto*, quales hodie Pictores noſtri faciunt.

10. *Item in Capitolio ſtatua aurea.*] *Illi, quod nulli antea, Populus Rom. ſumptu ſuo in Capitolio ante Jovis Opt. Max. templum ſtatuam auream decem pedum collocavit.* Pollio. Victor prope ipſum Jovis ſimulacrum poſitum dicit.

11. *Quintilius.*] Quintilium vocant nummi veteres. Zozim. & alii.

12. *Vir unica moderationis & civilitatis laude.*] *Quintilius frater ejuſdem vir ſan-*

quandus

quandus fratri vel præponendus, consensu Senatus appellatus Augustus, [1] septimo decimo die imperii [2] occisus est.

XIII. Post eum [3] Aurelianus suscepit imperium, [4] Dacia Ripensi oriundus, vir in bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensioris, quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum fœlicitate revocavit: superavit in Gallia Tetricum [5] apud Catalaunos, [6] ipso Tetrico prodente exercitum suum; cujus assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam per litteras occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, [7] ut inter alia versu Virgiliano uteretur: *Eripe me his, invicte, malis*....... Zenobiam quoque, [8] occiso marito Odenato, qui Orientem tenebat, [9] haud longe ab Antiochia non sine gravi prælio cepit: ingressusque Romam, nobilem triumphum quasi receptor Orientis Occidentisque egit; currum præcedentibus Tetrico & Zenobia: [10] qui quidem Tetricus etiam [11] Corrector Lucaniæ postea fuit, ac privatus diutissime vixit. Zenobia autem posteros, qui adhuc manent Romæ, reliquit.

XIV. [12] Hoc imperante etiam Monetarii in Urbe rebellaverunt,

Notæ.

ctus, & sui fratris, ut vere dixerim, frater, delatum sibi omnium judicio suscepit imperium, non hæreditarium, sed merito virtutum. Pollio.

1. *Septimo-decimo die.*] Ita Pollio. Vopiscus *vigesimo die*.

2. *Occisus est.*] Quidam eum à militibus interfectum tradunt. Zozim. scribit eum Aureliano sponte cessisse, quasi potiori, & sibi venas incidisse.

3. *Aurelianus suscepit imperium.*] Anno Urbis 1022. post Ch. 270.

4. *Dacia Ripensi.*] *Divus Aurelianus ortus, ut plures loquuntur, Sirmii, familia obscuriore, ut nonnulli Dacia Ripensi. Ego autem legisse me memini auctorem, qui eum Mœsi genitum prædicaret.* Vopiscus. Dacia Ripensis dicta ad differentiam Daciæ Mediterraneæ. Sed eam Daciarum divisionem Aureliani tempore fuisse non puto.

5. *Apud Catalaunos.*] Hodie *Chalons*.

6. *Ipso Tetrico prodente exercitum.*] *Ipso Tetrico exercitum suum prodente, quod ejus scelera ferre non posset.* Vopiscus. Adi Victorem pag. 160.

7. *Ut inter alia versu Virgiliano.*] Ex Pollione: *Versus denique illius fertur quem statim ad Aurelianum scripserat:*

Eripe me his, invicte, malis.

8. *Occiso marito Odenato.*] Per consobrinum suum Mœonium, qui & ipse imperium sumpserat.

9. *Haud longe ab Antiochia non sine gravi.*] Hic errare Eutropium puto, ut & Festum Rufum, qui scribit Aurelianum Zenobiam apud Imas haud procul ab Antiochia vicisse, & captam Romam triumphantem ante currum duxisse: nam certum est eos res gestas diversis temporibus in unum confundere. Quippe Aurelianus primum levi prælio non longe ab Antiochia cum Zenobia dimicavit, deinde apud Emessam gravi certamine, quo Zenobiæ res penitus afflictæ sunt & attritæ, & quo fugata ipsa Zenobia quæ inde se Palmyram recepit, quam cum fortiter obsidione premeret Aurelianus, Zenobia sibi fuga consulere tentavit, camelo igitur imposita ad Persas iter tendebat, sed per Aureliani equites capta, ad Aurelianum perducta est.

10. *Qui quidem Tetricus.*] *Pudore tamen victus vir nimium Severus, eum, quem triumphaverat, Correctorem totius Italiæ fecit.* Pollio.

11. *Corrector Lucaniæ.*] Totius Italiæ Correctorem factum dicit Pollio, sed falsum est. Lucaniæ tantum Correctura data, ut Vopiscus & uterque Victor. *Correctores* dicebantur, quibus pars aliqua provinciæ regenda tradebatur.

12. *Hoc imperante etiam Monetarii.*] *Fuit sub Aureliano etiam Monetariorum bellum Felicissimo Rationali auctore, quod acerrime severissimeque compescuit,* &c. Vopiscus.

1 vitiatis

1 vitiatis pecuniis, & 2 Felicissimo 3 Rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit, plurimos nobiles capite damnavit: sævus & sanguinarius, 4 ac necessarius magis in quibusdam, quam in ullo amabilis Imperator: trux omni tempore, 5 etiam filii sororis interfector: 6 disciplinæ tamen militaris & morum dissolutorum magna ex parte corrector.

XV. 7 Urbem Romam muris firmioribus cinxit; 8 templum Soli

NOTÆ.

1. *Vitiatis pecuniis.*] *Nummariam notam corrosissent.* Victor. Pecuniam igitur non adulterabant Monetarii, sed illam corrodebant. Corrosa enim pecunia recte *vitiata* dici potest.

2. *Felicissimo Rationali interfecto.*] Solus, quod sciam, Eutropius scribit Monetarios Felicissimo interfecto adversus Aurelianum bellum intestinum movisse. Nam Vopiscus & Victor contra scribunt auctore Felicissimo seditionem illam motam, quod & Epistola Aureliani à Vopisco inserta verum esse vincit. AURELIANUS AUGUSTUS ULPIO PATRI. *Monetarii auctore Felicissimo ultimo servorum, cui procurationem fisci mandaveram, rebelles spiritus extulerunt, hi compressi sunt.*

3. *Rationali.*] Quis sit *Rationalis* nemo melius explicaverit quam Aurelianus ipse in Epistola, quam legere est apud Vopiscum & in nota superiori, inde enim patet Procuratorem fisci & Rationalem idem esse.

4. *Ac necessarius magis in quibusdam.*] Ex Vopisco, *Principi necessario magis quam bono.* Incertus Scriptor apud Suidam de Aureliano: χαλεπὸς τις καὶ φονικὸς ὑπάρχων, καὶ μᾶλλον ἀναγκαῖος στρατηγὸς, ἤπερ αἱρετὸς βασιλεύς. *Sævus & sanguinarius, ac necessarius magis dux, quam amabilis Imperator.* Sunt autem hæc ad verbum ex Eutropio versa, ut alia multa quæ passim apud Suidam leguntur: ex quibus constat nobis ante Pœanium alium fuisse, qui Eutropium Græcum faceret, & quidam haud paulo elegantius & melius quam factum sit à Pœanio. Sed hic Græcus Interpres apud Eutropium legit, *necessarius magis dux quam,* &c. ut Vopiscus scribit: *Diocletianum frequenter dixisse, cum Maximiani asperitatem reprehenderet, Aurelianum magis ducem esse debuisse quam principem.*

5. *Etiam filii sororis interfector.*] Quidam filiam sororis ab Aureliano interfectam, Vopiscus: *Hic cum usque eo severitatem tetendisset ut & filiam sororis occideret.* Idem mox: *Addunt nonnulli filium sororis, non filiam, ab eodem interfectum. Plerique autem etiam filiam sororis.* Quasi diceret: sunt qui filium sororis ab Aureliano interfectum dicunt, sunt qui filiam. Plerique etiam & filium & filiam sororis, &c.

6. *Disciplinæ tamen militaris.*] Ita ut nemo peccaverit postquam semel militaria peccata ingenti severitate correxit. Extat ejus Epistola quam ad Vicarium suum scribebat: *Si vis Tribunus esse, imo si vis vivere, manus militum contine. Nemo pullum alienum rapiat: ovem nemo contingat: uvam nullus auferat: segetem nemo deterat: oleum, sal, lignum nemo exigat; annona sua contentus sit: de præda hostis, non de lacrymis Provincialium habeat: arma tersa sint: ferramenta, samiata, calceamenta fortia: vestis nova vestem veterem excludat. Stipendium in balteo non in popina habeat. Torquem brachialem & annulum apponat. Equum sagmarium suum defricet: capistrum animalis non vendat: mulum centuriatum communiter curet: alter alteri quasi servus obsequatur: à Medicis gratis curentur: aruspicibus nil dent: in hospitiis caste se agant: qui litem fecerit, vapulet.*

7. *Urbem Romanam muris firmioribus cinxit.*] Non solum firmiores muros fecit, sed etiam eorum ambitum ampliavit. Victor. *Muris Urbem quam validissimis laxiore ambitu circumsepsit.*

8. *Templum Soli ædificavit.*] Vopiscus: *Templum Solis magnificentissimum constituit.* Zozim. ait illud templum ab eo ornatum fuisse donariis quæ à patria adduxerat, Solis & Beli simulacris. Sol autem ab Aureliano præcipue cultus, quia mater ejus sacerdos fuerat in templo Solis. Vide quæ notarunt viri doctiss. apud Vopiscum.

ædificavit,

ædificavit, in quo [1] infinitum auri gemmarumque conſtituit. [2] Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermiſit, [3] vaſtato omni Illyrico & Mœſia, deſperans eam poſſe retineri: [4] abductoſque Romanos ex urbibus & agris Daciæ in media Mœſia collocavit: & eſt in dextera Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in læva. [5] Occiditur ſervi ſui fraude, [6] qui ad quoſdam militares viros, amicos ipſius, nomina pertulit annotata, falſo manum ejus imitatus, tamquam Aurelianus ipſos pararet occidere. Itaque ut præveniretur ab iiſdem, interfectus eſt in itineris medio, quod inter Conſtantinopolin & Heracleam eſt [7] ſtratæ veteris, locus [8] Cænophrurium appellatur; [9] mors tamen ejus inulta non fuit. Meruit quoque inter Divos referri; [10] Imperavit annos v. menſes vi.

XVI. [11] Tacitus poſt hunc ſuſcepit imperium, vir egregie moratus,

NOTÆ.

1. *Infinitum auri.*] Pater meus arbitrabatur addendum vocem *pondus*, eam tamen non agnoſcit Vopiſcus: *In templo Solis*, inquit, *multum auri gemmarumque conſtituit.*

2. *Provinciam Daciam quam Trajanus.*] Sextus Rufus: *Trajanus Dacos ſub rege Decibalo vicit, & Daciam trans Danubium in ſolo Barbarico provinciam fecit, quæ in circuitu decies centena millia paſſuum habuit. Sed ſub Gallieno Imperatore amiſſa eſt: & per Aurelianum, tranſlatis exinde Romanis, duæ Daciæ in regionibus Mœſiæ ac Dardaniæ factæ ſunt.*

3. *Vaſtato omni Illyrico & Mœſia.*] Iſta lucem accipiunt ex Vopiſco, unde fere ad verbum tranſlata: *Quum vaſtatum Illyricum ac Mœſiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam à Trajano conſtitutam ſublato exercitu ac Provincialibus, reliquit, deſperans eam poſſe retineri, abductoſque ex ea populos in Mœſiam collocavit, appellavitque ſuam Daciam, quæ nunc duas Mœſias dividit.* Eutropius tamen hic prætermiſiſſe videtur verba illa *appellavitque ſuam Daciam*, niſi emendatiores codices nactus ſit eruditiſſ. Salmaſius, qui ſcribit Eutropium ſic Vopiſci locum retuliſſe. *In media Mœſia collocavit, appellavitque eam Daciam, quæ nunc duas Mœſias dividit, & eſt in dextera Danubio, &c.* Sed ea verba non agnoſcunt libri editi, quos mihi videre contigit.

4. *Abductoſque Romanos.*] Nam Trajanus ex toto orbe Romano inſtructas eo copias hominum tranſtulerat, ad agros & urbes colendas. Supra in Adriano.

5. *Occiditur ſervi ſui fraude.*] *Malitia Notarii ſui & manu Mucaporis interemptus eſt.* Vopiſc. qui hunc Notarium *Mneſtheum* vocat, at Zozim. *Erotem.*

6. *Qui ad quoſdam militares viros.*] *Mneſtheus breve nominum conſcripſit, mixtis iis quibus Aurelianus vere iraſcebatur, cum iis de quibus nihil aſperum cogitabat, addito etiam ſuo nomine quo magis fidem faceret ingeſtæ ſolicitudinis: ac breve legit ſingulis quorum nomina continebat, addens diſpoſuiſſe Aurelianum eos omnes occidere, illos vero debere vitæ ſuæ, ſi viri ſunt, ſubvenire.* Vopiſcus.

7. *Stratæ veteris.*] *Strata* eſt via. Virgil dixit *ſtrata viarum*: & Italice *ſtrada*. Hæc via grandibus ſaxis olim munita fuit, hodieque integra remanet: pertingebat autem ab illa ora ad Dyrrachium. Adeundus tibi eſt Bellonius teſtis oculatus lib. 1. cap. 62.

8. *Cænophrurium.*] Καινὸν φρούριον, ſive unica voce Καινοφρούριον. Id eſt, *novum caſtellum.*

9. *Mors tamen ejus inulta non fuit.*] Sane *Mneſtheus poſtea ſurrectus ad ſtipitem, beſtiis objectus eſt.* Vopiſc. Idem ſcribit, Tacito eam primam curam fuiſſe, ut omnes qui Aurelianum occiderant, interimeret bonos maloſve. Adi Victorem pag. 163.

10. *Imperavit annos quinque, menſes ſeptem.*] Ita fere Zonaras, qui ſcribit Aurelianum imperaſſe annos vi. minus paucis menſibus. Vopiſcus: *Imperavit annis ſex, minus paucis diebus.*

11. *Tacitus poſt hunc ſuſcepit imperium.*] Aurelianus occiſus eſt anno U. C. 1027. poſt Ch. 275. die 29. Januarii, deinde interregnum fuit uſque ad diem Septembris, quo Tacitus Imperator electus

&

& Reipublicæ gerendæ idoneus; [1] nihil tamen clarum potuit oſtendere, [2] intra VI. menſem imperii [3] morte præventus. [4] Florianus, [5] qui Tacito ſucceſſerat, [6] duobus menſibus, & diebus XX. in imperio fuit, neque quidquam dignum memoria egit.

XVII. [7] Poſt hunc [8] Probus, vir illuſtris gloria militari, ad adminiſtrationem Reipublicæ acceſſit, [9] Gallias à Barbaris occupatas ingenti prœliorum fœlicitate reſtituit. Quoſdam imperium uſurpare conatos, ſcilicet [10] Saturninum in Oriente, Proculum & Bonoſum Agrippinæ, multis certaminibus oppreſſit. [11] Vineas Gallos & Pannonios habere permiſit: [12] opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœſiam ſuperiorem, vineis conſevit, & provincialibus colendos dedit. Hic cum bella innumera geſſiſſet, pace parta, dixit [13] brevi milites neceſſarios non futuros: vir acer ac ſtrenuus, juſtus & qui Aurelianum æquaret gloria militari, morum tamen civilitate ſupe-

NOTÆ.

1. *Nihil tamen clarum potuit oſtendere.*] *Geſſit autem propter brevitatem temporum nihil magnum.* Vopiſcus.

2. *Intra* VI. *menſem imperii.*] *A ducenteſima regni luce.* Victor, vere. Imperavit enim à die 25. Septembris uſque ad diem 13. Aprilis, quo è vita exceſſit.

3. *Morte præventus.*] *Interemptus eſt inſidiis militaribus, ut alii dicant* VI. *menſe, ut alii morbo interiit.* Vopiſcus. Victor in Cæſaribus eum Tyanæ mortuum dicit. Alter Victor in Epitom. *apud Tarſum.*

4. *Florianus.*] Taciti frater.

5. *Qui Tacito ſucceſſerat.*] Hic poſt fratrem arripuit imperium, non Senatus auctoritate, ſed ſuo motu, quaſi hæreditarium eſſet imperium, quum ſciret adjuratum eſſe in Senatu Tacitum ut quum mori cœpiſſet, non liberos ſuos, ſed optimum aliquem principem faceret. Vopiſcus.

6. *Duobus menſibus & diebus* XX.] *Vix duobus menſibus imperium tenuit.* Vopiſc. ſed vere Eutrop.

7. *Poſt hunc Probus.*] Poſt mortem Floriani ſolus imperavit Probus, ſed is ante mortem Floriani in Oriente electus fuerat Imperator.

8. *Probus.*] *Oriundus è Pannonia, civitate Sirmienſi, nobiliore matre quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna, &c. Pater nomine Maximus fuit, qui cum ordines honeſtiſſime duxiſſet, Tribunatum adeptus eſt.* Vopiſcus.

9. *Gallias à Barbaris occupatas.*] Ex Vopiſco: *His geſtis cum ingenti exercitu Gallias petit, quæ omnes occiſo Poſthumio turbatæ fuerant, interfecto Aureliano à Germanis poſſeſſæ. Tanta autem illic prælia feliciter geſſit, ut à Barbaris ſexaginta per Gallias nobiliſſimas reciperet civitates,* &c.

10. *Saturninum in Oriente.*] *Simul cæſis, Saturnino per Orientem, Agrippinæ Bonoſo ab exercitu.* Victor. Vopiſc. *Sed habuit etiam non leves Tyrannicos motus: nam & Saturninum, qui Orienti imperium arripuerat, variis præliorum generibus & nota virtute ſuperavit,* &c. *Deinde quum Proculus & Bonoſus apud Agrippinam in Gallia imperium arripuiſſent, omneſque ſibi Britannias, Hiſpanias & Braccatæ Galliæ provincias vindicarent, Barbaris ſemet juvantibus, vicit.*

11. *Vineas Gallos & Pannonios.*] *Hic Galliam, Pannoniaſque & Mæſorum colles vinetis replevit.* Victor. Primus Domitianus edixerat, ne quis in Italia novellaret. & poſtea obſervatum ut promiſcui non eſſet juris vites inſtituere, ſed eorum tantum qui ab Imperatore veniam impetraſſent.

12. *Opere militari.*] Hoc tranſcripſit Victor in Epitom. *Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mæſiam ſuperiorem vineis conſevit. Opere militari,* id eſt, *militum manu, opera,* ut Vopiſc. *Ipſe Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu foſſum lecta vite conſevit.*

13. *Brevi milites neceſſarios non futuros.*] *Qua cauſa receptis omnibus pacatiſque, dixiſſe proditur: brevi milites fruſtra fore.* Victor.

raret.

raret. 1 Interfectus est tamen Sirmii, tumultu militari, 2 in turre ferrata. 3 Imperavit annos sex, menses quatuor.

XVIII. 4 Post hunc Carus est factus Augustus, 5 Narbonæ natus in Gallia, 6 qui confestim Carinum & Numerianum filios Cæsares fecit, 7 cum quibus regnavit duobus annis: 8 sed dum bellum adversum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos prælio fudit: Seleuciam & Ctesiphontem urbes nobilissimas cepit: & cum castra supra Tigridem haberet, 9 ictu divini fulminis periit. Numerianus quoque filius ejus, quem secum ad Persas duxerat, 10 adolescens egregiæ indolis, 11 cum, oculorum dolore correptus, lecticula veheretur, 12 impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est; & cum dolo occultaretur ipsius mors, quo usque Aper invadere posset imperium, 13 fœtore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ palliis, post aliquot dies mortem ejus notam habere potuerunt.

NOTÆ.

1. *Interfectus est tamen Sirmii.*] Istud *tamen* patri meo suspectum erat, propter alterum quod immediate præcedit.

2. *In turre ferrata.*] *Hoc permoti milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculæ caussa editissimam exædificaverat, interemerunt.* Vopisc.

3. *Imperavit annos* VI. *menses* IV.] Vopiscus eum occisum dicit quinto anno imperii. Sed melius Eutrop.

4. *Post hunc Carus.*] An. U. C. 1034. post Ch. nat. 282.

5. *Narbonæ natus in Gallia.*] Alicubi legerat Eutropius Carum *Narbonæ* natum. Quare statim putavit Narbonæ natum in Gallia: sed hæc *Narbona* in Illyrico. Vitiose tamen scriptum Narbona pro *Narona.* Quamvis hæc menda apud Ptolemæum adhæserit, ut qui in descriptione Illyrici meminit Ναρβῶνας κολωνίας ἐπισήμου, *Narbonæ insignis coloniæ:* verum hic Ptolemæus corrigi potuit ex Plinio, qui coloniam illam *Naronam* vocat, aitque appositam eam esse cognomini fluvio. At iste fluvius *Naro* vel *Nar* dicebatur, unde *Narona colonia.* Vide apud Victorem pag. 169. De Cari patria multum diversas sententias refert Vopiscus cap. IV.

6. *Qui confestim Carinum, &c.*] *Iste confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit, Carinum ad Galliæ munimentum dimisit, Numerianum in Mesopotamiam secum adduxit.* Victor.

7. *Cum quibus regnavit duobus annis.*] Desunt circiter sex menses.

8. *Sed dum bellum apud Sarmatas gerit.*] *Ingenti apparatu & totis viribus Probi profligato magna ex parte bello Sarmatico quod gerebat, contra Persas profectus, nullo sibi occurrente, Mesopotamiam Carus cepit & Ctesiphontem usque pervenit.* Vopiscus.

9. *Ictu divini fulminis periit.*] Istud *divini* additum fuit distinctionis gratia: nam & quædam machinæ bellicæ *fulmina* dicuntur. Quo tempore autem obiit Carus, tanta subito exorta tempestas, tantum tonitruum, ut inde fama emerserit fulmine interemptum, quem alioquin satis constabat ægritudine absumptum. Adi Vopisc. cap. VIII.

10. *Adolescens egregiæ indolis.*] *Moratus egregie & vere dignus imperio.* Vopiscus.

11. *Cum, oculorum dolore.*] Hunc oculorum dolorem contraxerat Numerianus, quod nimio fletu oculos corrupisset.

12. *Impulsore Apro.*] *Apri Præfecti Prætorio soceri insidiis extinguitur.* Victor.

13. *Fœtore cadaveris prodita est.*] Joannes Antiochensis. Περὶ ἀρχαιολογίας: Νουμεριανὸς τυφλωθεὶς ἐν κεκαλυμμένῳ φορείῳ ἀπὸ Περσίδος ἐβαστάζετο, ὃν λάθρα ἀνεῖλεν ὁ πενθερὸς καὶ ἔλαθεν νεκρὸς φερόμενος ἕως ἐκ τῆς δυσωδίας ἐδηλώθη. *Numerianus oculis captus in operta lectica à Perside ferebatur, quem socer clam interfecit, & sic mortuus omnibus rem ignorantibus, donec fœtore res prodita est.*

XIX. In-

XIX. Interea Carinus, quem Cæſarem in Parthos proficiſcens Carus, in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, 1 omnibus ſe ſceleribus coinquinavit: plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit: condiſcipulis quoque, qui eum in auditorio, 2 vel levi fatigatione taxaverant, pernicioſus fuit. Ob quæ omnibus hominibus inviſus, non multo poſt pœnas dedit. Nam de Perſide victa exercitus rediens, cum Carum Auguſtum fulmine, Numerianum Cæſarem inſidiis perdidiſſet, 3 Diocletianum Imperatorem creavit, 4 Dalmatia oriundum, virum obſcuriſſime natum: adeo ut à pleriſque ſcribæ filius, à nonnullis Anulini Senatoris libertinus fuiſſe credatur.

XX. 5 Is prima militum concione juravit, Numerianum nullo ſuo dolo interfectum; & cum juxta eum Aper, qui Numeriano inſidias fecerat, conſtitiſſet, in conſpectu exercitus manu Diocletiani gladio percuſſus eſt. Poſtea Carinum, omni odio & deteſtatione viventem, 6 apud Murgum ingenti prælio vicit proditum ab exercitu ſuo, quem fortiorem habebat, 7 certe deſertum inter Viminatium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, 8 cum tumultum ruſticani

NOTÆ.

1. *Omnibus ſceleribus.*] Hæc omnia tunc ad verbum Victor in Epitom. quem vide pag. 220.

2. *Vel levi fatigatione taxaverant.*] Victor: *verbi fatigatione tax. Verbi fatigatio* & *fatigatio* ſimpliciter, nihil aliud eſt quam *ſcomma*, unde Joannes Antiochenſis idem ſic explicat: Καρῖνος ὠμότατος ἦν, ὃς καὶ τοὺς ποτὲ ἐν τῷ παιδευτηρίῳ σκάψαντας εἰς αὐτὸν ἠμύνατο. *Carinus ſæviſſimus erat, quippe qui condiſcipulos, qui in eum in ſchola ſcommata vibraverant, ultus eſt.* Igitur *fatigatio* eſt *ſcomma*. Fatigare aliquem verbis vel jocis, pro *mordere*, laceſſere. quod & fatigare ſimpliciter & abſolute dixerunt. Severus Sulpitius in dialogis: *Sed ſuperſedendum eſt ne Gallus ſeſe exiſtimet fatigari.* Et *fatigatio* pro *ſcommate* apud eumdem: *Tum ille ſicut eſt verecundiſſimus aliquantulum erubeſcens dum fatigationem meam accepit.* Plura vide apud Victorem pag. 220.

3. *Diocletianum Imperatorem creavit.*] *Diocletianum omnes divino conſenſu, cui multa jam ſigna facta dicebantur imperii, Auguſtum appellaverunt.* Vopiſcus. Tunc domeſticos regebat Diocletianus. Vide apud Victorem pag. 166

4. *Dalmatia oriundum.*] *Diocletianus Dalmata, Anulini Senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea.* Victor.

5. *Is prima militum concione.*] *Hic quum tribunal conſcendiſſet atque Auguſtus eſſet appellatus, & quæreretur quemadmodum Numerianus eſſet occiſus, educto gladio Aprum Præfectum Prætorii oſtentans percuſſit, addens verbis ſuis: Hic eſt auctor necis Numeriani.* Vopiſcus. Male Victor, qui hoc à Diocletiano factum dicit poſt mortem Carini.

6. *Apud Margum.*] *Contra Diocletianum multis præliis conflixit, ſed ultima pugna apud Margum commiſſa victus occubuit.* Vopiſcus. Optime loci ſitum hic declarat Eutrop. inter Viminatium urbem & Aureum montem. Margum & Viminatium duo Mœſiæ oppida vicina erant, ut indicio eſt hiſtoria quam narrat Priſcus Rhetor initio excerptorum de legationibus. Idem Priſcus in Gothica hiſtoria ſcribit Margum ad Iſtrum fuiſſe ſitam è regione Conſtantiæ: ἡ Μαργὸς, inquit, πόλις ἐστὶ τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ Μυσῶν πρὸς τῷ Ἴστρῳ κειμένη ποταμῷ, ἀντικρὺ Κονσταντίας φρουρίου κατὰ τὴν ἑτέραν ὄχθην κειμένου. *Margus urbs eſt Mœſiæ in Illyria ad Iſtrum fluvium ſita è regione Conſtantiæ, quæ in altera ripa poſita eſt.*

7. *Certe deſertum.*] Victor eum à militibus ſuis in pugna interfectum dicit.

8. *Cum tumultum ruſticani.*] *Namque ubi comperit Carini diſceſſu Ælianum Amandumque per Galliam excita manu agreſtium ac latronum, quos Bagandas incolæ vocant, populatis late agris pleraſque urbium tentare, Maximianum ſtatim, fidum ami-*

in

in Gallia concitassent, & factioni suae [1] Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Cæsarem misit, qui levibus præliis agrestes domuit, & partem Galliæ reformavit.

XXI. Post haec tempora etiam [2] Carausius, qui vilissime natus, in strenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum [3] Belgicæ & [4] Armoricæ pacandum mare accepisset, quod [5] Franci & Saxones infestabant, multis Barbaris sæpe captis, nec præda integra, aut provincialibus reddita, aut Imperatoribus missa, cum suspicio esse cœpisset, consulto ab eo admitti Barbaros, ut transeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione ditaret; [6] à Maximiano jussus occidi, purpuram sumpsit, & Britannias occupavit.

XXII. Ita cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent, & Carausius in Britanniis rebellaret: [7] Achilleus in Ægypto: Africam [8] Quinquegentiani infestarent, [9] Narseus Orienti bellum inferret; Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum, [10] Constantium & Maximianum Cæsares, [11] quorum Constantius [12] per filiam nepos Claudii traditur; Maximianus Galerius in Dacia

NOTÆ.

citia, quamquam semiagrestem, militia tamen atque ingenio bonum, Imperatorem jubet. Victor. Vide ibi notata pag 168.

1. *Bagaudarum nomen.*] *Bagauda*, sive *Baganda*, vel *Vocanda*, vel *Baucauda*, populi circa Alpes, quales forte in Pyrenæis, quos vulgo dicimus *Miquelets*. Castrum Bagaudarum, locus olim in agro Lutetiæ, quod horum Bagaudarum tunc receptaculum fuit, quem hodie *Saint-Maur* nominant, ut scribit Vigenereus.

2. *Carausius.*] Corausium vocat Victor, Menapiæ civem.

3. *Belgica.*] Ubi Hollandia, Zelandia, Flandria, Brabantia, Gueldria, Clivia. &c.

4. *Armorica.*] Hodie *Britany*.

5. *Franci.*] Id est, Germani, ut alibi dictum est. *Taranda classi ac populandu Germanis maria infestantibus Corausium præfecere.* Victor.

6. *A Maximiano jussus occidi.*] *Herculii metu à quo se cadi jussum compererat, Britanniam hausto imperio capessivit.* Maximianus Herculius cognomento dictus propter cultum Herculis.

7. *Achilleus.*] *Eodem tempore Orientem Persa, Africam Julianus, ac nationes Quinquagentanæ graviter quatiebant, adhuc apud Ægypti Alexandriam Achilleus nomine dominationis insignia induerat.* Victor. Achilleus, ut Ulisses. Ulisseus Horat.

8. *Quinquegentiani.*] Idem sunt ac Pentapolitani in Libya. Sæpe enim apud meliores Græcos, *polu* gentem significat. Exempla apud Homerum, &c. *Pater meus*.

9. *Narseus.*] Regulus Armeniæ. Narses, Narseus. ut supra Achilles, Achilleus.

10. *Constantium & Maximianum.*] *Hu de caussis Julium Constantium, Galerium Maximianum, cui cognomen Armentario erat, creatos Cæsares in affinitatem vocant.* Victor.

11. *Quorum Constantius.*] Pollio in Claudio: *Ubique auspiciis Claudianu victi sunt Gothi, prorsus ut jam tunc Constantio Cæsari, nepoti futuro, videretur Claudius securam parare Rempublicam.* Et paulo post: *Quæ idcirco posui, ut sit omnibus clarum Constantium divini generis virum: sanctissimum Cæsarem & Augusta ipsum familia esse, & Augustos multos de se daturum, salvis Diocletiano & Maximiano Augustis, & ejus fratre Galerio.*

12. *Per filiam nepos Claudii.*] Constantius enim natus è filia Crispi qui Claudii frater fuit. Hic tamen Eutropius videtur Constantium ipsius Claudii [illegible] facere, & ex ejus filia natum. Possis etiam

haud

haud longe 1 Sardica natus. Atque ut eos etiam affinitate conjungeret, 2 Constantius privignam Herculii Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos 3 Constantini fratres habuit: Galerius filiam Diocletiani Valeriam: ambo uxores, quas habuerant, repudiare compulsi. Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum, 4 ad postremum pax convenit. 5 Eum post septennium Allectus socius ejus occidit, atque ipse post eum Britannias triennio tenuit: 6 qui ductu Asclepiodoti Præfecti Prætorio est oppressus. Ita Britanniæ decimo anno receptæ.

XXIII. Per idem tempus à Constantio Cæsare in Gallia pugnatum est, 7 circa Lingones, die una adversam & secundam fortunam expertus est: nam cum, repente Barbaris ingruentibus, intra civitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, ut clausis portis, in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis adventante exercitu, LX fere millia Alamannorum cecidit. 8 Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligavit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. 9 Diocletianus obsessum Alexandriæ Achilleum VIII. fere mense superavit, eumque interfecit: 10 victoria acerbe usus est, totam Ægyptum gravibus proscriptionibus cædibusque fœdavit. Ea tamen occasione ordinavit provide multa, & disposuit, quæ ad nostram ætatem manent.

XXIV. 11 Galerius Maximianus primo adversum prælium, exin secundum habuit, inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis quam ignave dimicasset, admodum enim parva manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, 12 tanta insolentia fertur à Diocle-

NOTÆ.

& aliter intelligere: nepotes enim frequenter apud hosce Scriptores ἀδελφιδοῦς fratris sive sororis filios significant, ut jam supra. Et apud Ovidium quoque,

Cæsar ab Ænea qui tibi fratre nepos.

1. *Sardica.*] In Dacia Mediterranea.

2. *Constantius privignam.*] *Prior (Constantius) Herculii privignam, alter (Galerius) Diocletiano editam sortiuntur, diremptis prioribus conjugiis.* Victor.

3. *Constantini fratres.*] Constantius dimisit Helenam, quam tamen ei uxorem fuisse negat Zozim. quippe quæ nunquam in manum Imperatori Constantio legitime convenisset.

4. *Ad postremum pax convenit.*] *Solique Carausio remissum insulæ imperium.*

5. *Eum post septennium.*] *Quem sane sexennio post Allectus nomine dolo circumvenit.* Sed recte Eutrop. *post septennium.*

6. *Qui ductu Asclepiodoti.*] *Eum Constantius Asclepiodoto, qui Prætorianis Præfectus præerat, cum parte classis ac legionum præmisso, delevit.* Victor.

7. *Circa Lingones.*] In ejus rei memoriam arcus editissimus hodieque extat Andomatuni Lingonum (hodie *Langres*) quem cum ibi agerem memini me videre. Sed nulla inscriptio est, ut puto. Hoc notare poterunt Antiquarii: est autem in ea parte positus, qua è muris in latissima camporum spatia descenditur. *Pater meus.*

8. *Maximianus quoque Augustus.*] *Per Africam gesta res pari modo.*] Victor.

9. *Diocletianus obsessum Alexandriæ Achilleum.*] *At in Ægypto Achilleus facili negotio pulsus pœnas luit.* Idem.

10. *Victoria acerbe usus est.*] Alexandriæ muros diruit, eamque militibus diripiendam tradidit.

11. *Galerius Maximianus.*] *A Persis primo graviter vexatus, contracto confestim exercitu è veteranis ac tyronibus, per Armeniam in hostes contendit, quæ ferme sola seu facilior vincendi via est,* &c. Victor.

12. *Tanta insolentia.*] *Hic tanta à Diocletiano indignatione susceptus est, ut ante carpentum ejus per aliquot millia passuum cucur-*

tiano exceptus, ut per aliquot passuum millia [1] purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

XXV. Mox tamen per Illyricum Mœsiamque contractis copiis, rursus cum Narseo Ormisdæ & Saporis avo, in Armenia Majore pugnavit successu ingenti, nec minore consilio simulque fortitudine: quippe qui etiam [2] speculatoris munus cum altero ac tertio equite susceperit. [3] Pulso Narseo, castra ejus diripuit; uxores, sorores, liberos suscepit; infinitam [4] extrinsecus Persarum nobilitatem, [5] gazam Persicam copiosissimam, ipsum in ultimas regni solitudines coegit; [6] quare à Diocletiano, in Mesopotamia cum præsidiis tum morante, ovans regressus, ingenti honore susceptus est. Varia deinceps & simul & viritim bella gesserunt. Carpis & Basternis subactis, Sarmatis victis: [7] quarum nationum ingentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.

XXVI. Diocletianus moratus callide fuit, sagax præterea, & admodum subtilis ingenio, [8] & qui severitatem suam aliena invidia vellet explere, diligentissimus tamen & [9] sollertissimus Princeps; & qui in imperio Romano [10] primus regiæ consuetudinis formam magis quam Romanæ libertatis, invexit, adorarique se jussit, cum ante eum cuncti salutarentur: [11] ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne [12] in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.

Notæ.

rerit purpuratus, & cum vix impetrasset ut reparato de limitaneis Daciæ exercitu eventum Martis repeteret. Sextus Rufus.

1. *Purpuratus.*] Purpura enim insigne potestatis. Et in eo præcipue Diocletiani insolentia, quod purpuratum Galerium ante currum suum peditem currere siverit, quasi cursorem aliquem publicum.

2. *Speculatoris munus cum altero ac tertio equite.*] Festus Rufus: *In Armenia Majore ipse Imperator cum duobus equitibus exploravit hostes.*

3. *Pulso Narseo.*] *Denique ibidem Narseum regem in ditionem subegit, ac simul liberos conjugesque, & Aulam regiam.* Victor.

4. *Extrinsecus.*] Latinitas illius ævi, pro *insuper, præterea.*

5. *Gazam.*] Gaza vox Persica, quæ divitias notat.

6. *Quare à Diocletiano, &c.*] Victor narrat Diocletianum impediisse quin Galerius Maximianus victor in provinciam novam fasces Romanos ferret. Vide ibi notata pag. 171.

7. *Quarum nationum.*] Ait multos captivos de Carpis, Bastarnis & Sarmatis in Romanis finibus collocatos. Victor ait Carporum nationem omnem translatam. *Interea cæsi Marcomanni,* inquit, *Carporumque natio translata omnis in nostrum solum.*

8. *Et qui severitatem suam aliena invidia vellet explere.*] Cum severe aliquid ageret Diocletianus, ita sibi providebat, ut ejusdem facti invidia in alterum caderet.

9. *Sollertissimus.*] Sollers ab *arte* & *solla*, id est *solida*: homo bonarum artium, & in omni re prudens. Festus.

10. *Primus regiæ consuetudinis formam.*] Cur primus, cum ante eum idem Caligula, Domitianus, &c. Melius Victor pag. 166. *Namque se primus omnium (Caligulam post Domitianumque, Dominum palam dici passus, & adorari se appellarique uti Deum.*

11. *Ornamenta gemmarum.*] *Quippe qui primus ex auro veste quæsita serici ac purpura gemmarumque vim plantis concupiverit: quæ quanquam plus quam civilia, tumidique & affluentis animi, levia tamen præ ceteris.* Victor.

12. *In chlamyde purpurea.*] Fortasse hic chlamydem ponit pro toga, purpuream enim togam fuisse notum est. Si enim chlamydem de paludamento intelligas, purpuream hic eam dixerit pro coccinea.

XXVII. Her-

XXVII. Herculius autem, propalam ferus, & incivilis ingenii, [1] asperitatem suam etiam vultus horrore significans; hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus est severioribus consiliis obsecutus. [2] Cum tamen ingravescente ævo, parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculio fuit, ut in privatam vitam concederent, & stationem tuendæ Reipublicæ viridioribus junioribusque mandarent; [3] cui ægre collega obtemperavit, tamen uterque una die privato habitu, imperii insigne mutavit; Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani; post triumphum inclytum quem Romæ ex numerosis gentibus egerant [4] pompa ferculorum illustri, qua Narsei conjuges sororesque & liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt autem [5] Salonas unus, alter in Lucaniam.

XXVIII. Diocletianus privatus in villa, quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit; inusitata virtute usus; [6] ut solus omnium [7] post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio sponte ad privatæ vitæ statum civilitatemque remearet. Contigit igitur ei quod nulli post natos homines, ut cum privatus obisset, [8] inter Divos tamen referetur.

NOTÆ.

Chlamydes enim sive paludamenta Imperatorum de cocco semper fuere tincta tam veteri stante Republica, quam hac recenti quæ sub Imperatoribus.

1. *Asperitatem suam etiam vultus horrore.*] Ideo *semiagrestem* eum vocat Victor. De eodem sic alter Victor in Epitome: *Herculius ferus natura, ardens libidine, consiliis stolidus, ortu agresti Pannonioque.*

2. *Cum tamen ingravescente ævo.*] Aliam rationem afferunt Victor & Zozimus, cur Diocletianus imperium deposuerit, quia scilicet rerum futuram perturbationem prospiciebat. Vide apud Victor. pag. 172.

3. *Cui ægre collega obtemperavit.*] Curam Reipublicæ abjecit, cum in sententiam Herculium ægerrime traduxisset.

4. *Pompa ferculorum.*] *Pompa* est transductio, transvectio. *Fercula* sunt quæ in ea pompa ferebantur, ut simulacra oppidorum, Deorum, spolia hostium, coronæ, machinæ, & alia id genus. Vide apud Florum 193.

5. *Salonas.*] In Illyrico, juxta mare.

6. *Ut solus omnium.*] Non solus, nam & idem cum illo fecerat Sylla, cum perpetuæ Dictaturæ honore se abdicavit ultro & volens, qua in re à C. Julio Cæsare, eximio illo Dictatore, id est, eximio magistro, postea reprehensus est. *Pater meus.*

7. *Post conditum.*] Id est, revocatum, restitutum, ut jam supra vidimus.

8. *Inter Divos tamen.*] Quippe is honos illis tantum deferebatur qui cum Augusto imperio fuerant.

EUTROPII BREVIARIUM HISTORIÆ ROMANÆ.

LIBER X.

I. [1] HIS igitur abeuntibus, [2] ad administrationem Reipublicæ Constantius & Galerius [3] Augusti creati sunt; divisusque inter eos Romanus orbis, ut Galliam, Italiam, Africam Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtineret; [4] sumptis duobus Cæsaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiæ atque Africæ administrandæ sollicitudinem recusavit: vir egregius & præstantissimæ civilitatis: [5] divinis provincialium ac privatorum studiis, [6] fisci commoda non admodum affectans: ducensque melius, publicas opes à privatis haberi, quam intra unum claustrum reservari: adeo autem cultus modici, ut feriatis diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, privatorum eis argento ostiatim petito [7] triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit: præcipue quod Dio-

NOTÆ.

1. *His igitur abeuntibus.*] Nempe Diocletiano & Herculio.

2. *Ad administrationem, &c.*] Aliter lego, sic: *His igitur abeuntibus ab administratione Reipublicæ, Constantius & Galerius Augusti creati sunt.* Primum quia ita solent dicere Latini, *abire Magistratu, abire ab administratione.* Deinde quis ferre possit? *Creati sunt Augusti ad administrationem Reipublicæ.* Ridiculum. *Pater meus.*

3. *Augusti creati sunt.*] *His diebus Constantius Constantini pater atque Armentarius Cæsares, Augusti appellantur.* Victor in Epitom. Factum an. U. 1056. post Ch. 304.

4. *Sumptis duobus Cæsaribus.*] Severo per Italiam, Maximino Galerio sororis filio per Orientem.

5. *Divinis provincialium ac privatorum studiis.*] Ferri potest. Malim tamen, *Divinus provincialium ac privatorum studiis*; quia scilicet ita loqui mos est. Eodem modo Victor de Constantio & de Galerio loquens: *Adeo miri,* inquit, *natura officiis,* &c.

6. *Fisci commoda non admodum affectans.*] Id est, qui fisci & ærarii opes in proprios usus convertere non tentabat.

7. *Triclinia sternerentur.*] Triclinia proprie dicebantur tres lecti ad tria latera mensæ ita dispositi, ut unum mensæ latus convivis vacuum ferculis locum præberet. Sed postea triclinia de conclavibus & cœnationibns ipsis dici cœpere, ut hic, nisi etiam de mensis ipsis malis intelligi, cum dicat eas argento ostiatim petito instructas fuisse. Argentum enim hic est *Silver Plate:* numquam tamen triclinia pro mensis memini me legisse.

cletiani

cletiani [1] suſpectam prudentiam, & Maximiani ſanguinariam temeritatem imperio ejus evaſerant. Obiit in Britannia, Eboraci, [2] principatus anno tertio decimo, atque inter Divos relatus eſt.

II. Galerius, vir & probe moratus, & egregius in re militari, [3] cum Italiam quoque, ſinente Conſtantio, adminiſtrationi ſuæ acceſſiſſe ſentiret, [4] Cæſares duos creavit. Verum Conſtantio mortuo, Conſtantinus, [5] ex obſcuriore matrimonio ejus filius, in Britannia creatus eſt Imperator, & in locum patris exoptatiſſimus moderator acceſſit. [6] Romæ interea Prætoriani, excitato tumultu, Maxentium Herculii filium, qui haud procul ab Urbe [7] in villa publica morabatur, Auguſtum nuncupaverunt; quo nuncio Maximianus Herculius ad ſpem erectus [8] reſumendi faſtigii, [9] quod invitus amiſerat, Romam advolavit è Lucania, quam ſedem privatus elegerat, in agris amœniſſimis conſeneſcens: [10] Diocletianumque per litteras adhortatus eſt, ut depoſitam reſumeret poteſtatem: quas ille irritas habuit ſed adverſum motum Prætorianorum atque Maxentii Severus Cæſar Romam miſſus à Galerio, cum exercitu venit; obſidenſque Urbem, [11] militum ſuorum ſcelere deſertus eſt.

III. Auctæ Maxentio opes, confirmatumque imperium. Severus fu-

NOTÆ.

1. *Suſpectam prudentiam.*] Hæc intelligenda ſunt ex iis quæ ſupra dixit: *Diocletianus moratus callide fuit, ſagax præterea & admodum ſubtilis ingenio, & qui ſeveritatem ſuam aliena invidia vellet explere.*

2. *Principatus anno tertio-decimo.*] Falſum eſt: ſi enim annos, quibus Cæſaris poteſtatem exercuit, conjungas cum annis quibus Auguſtum imperium obtinuit, annos XV. invenies: quippe creatus eſt Cæſar an. ab U. C. 1043. poſt Ch. 291. deinde *Auguſtus* factus anno U. C. 1056. poſt Ch. 304. Deceſſit biennio poſt & tribus menſibus.

3. *Cum Italiam quoque, ſinente Conſtantio.*] Conſtantius enim contentus dignitate Auguſti, Italiæ atque Africæ adminiſtrandæ ſollicitudinem recuſavit, ut ſupra Noſter.

4. *Cæſares duos creavit.*] Severum & Maximinum Galerium Cæſares intelligit, quos jam ſupra initio hujus libri creatos dixit.

5. *Ex obſcuriore matrimonio ejus filius.*] Ex Helena natus, quæ legitime Conſtantio nupta non fuit.

6. *Romæ interea Prætoriani.*] *Interim Romæ vulgus turmaque Prætoria Maxentium, retractante diu patre Herculio, Imperatorem confirmant.* Victor.

7. *In villa publica.*] Locus erat ita dictus extra urbem, Legatorum uſui proprie deſtinatus. Sic & Conſtantinopolis, urbis Romæ æmula, villam & ipſa publicam habebat, ſed Nicomediæ poſitam. *Pater meus.*

8. *Reſumendi faſtigii.*] Sic ſupra *faſtigium* de imperio uſurpavit.

9. *Quod invitus amiſerat.*] Ægre enim Diocletiano obtemperavit, qui ei auctor fuit, ut in privatam vitam concederet. In fine libri ſuperioris.

10. *Diocletianumque etiam per litteras.*] Idem Victor in Epitom. pag. 221. *Quia Diocletianus dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam peſtem aliquem deteſtatus, in hunc modum reſpondit: Utinam Salonæ poſſetis viſere olera noſtris manibus inſtituta, profecto numquam iſtud tentandum judicaretis.* Ubi etiam illud mihi dubium quod dicit, Diocletianum à Galerio etiam ſollicitatum ut imperium reſumeret. Nam de ſolo Herculio hoc alii narrant. Zozimus etiam ſcribit Herculium non per litteras egiſſe, ſed ad Diocletianum iviſſe, qui tunc Carnuti degebat.

11. *Militum ſuorum ſcelere deſertus eſt.*] *Is circum muros cum ageret, deſertus à ſuis, quos præmiorum illecebris Maxentius traduxerat, &c.* Victor. Zozimus narrat Maxentium Severo è Mediolano profe-

giens, 1 Ravennæ interfectus eſt. Herculius tamen Maximianus, poſt hæc in concione exercitus filium Maxentium denudare conatus, ſeditionem & convicia militum tulit. Inde ad Gallias profectus eſt, dolo compoſito, tanquam à filio eſſet expulſus, 2 ut Conſtantino genero jungeretur: moliens tamen Conſtantinum reperta occaſione interficere, qui in Galliis, & militum & provincialium ingenti jam favore regnabat, cæſis Francis atque Alamannis, captiſque eorum regibus: quos etiam beſtiis, 3 cum magnificum ſpectaculum muneris paraſſet, objecit. Detectis igitur inſidiis per Fauſtam filiam, quæ dolum viro enuntiaverat, 4 profugit Herculius Maſſiliam, ibique oppreſſus: ex ea etenim navigare ad filium præparabat, pœnas dedit juſtiſſimo exitu; vir ad omnem aſperitatem ſævitiamque proclivus, infidus, 5 incommodus, civilitatis penitus expers.

IV. 6 Per hoc tempus Licinius à Galerio Imperator eſt factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua conſuetudine, & in bello, quod adverſus Narſeum geſſerat, ſtrenuis laboribus & officiis acceptus: 7 mors Galerii confeſtim ſecuta eſt. Reſpublica tum ab his quatuor Imperatoribus tenebatur, Conſtantino & Maxentio, 8 filiis Auguſtorum; Licinio & Maximino, 9 novis hominibus. Quinto tamen Conſtantinus imperii ſui anno, bellum adverſum Maxentium civile commovit, 10 copias ejus multis præliis fudit, ipſum poſtremo Romæ adverſus nobiles om-

NOTÆ.

cto occurriſſe, eumque militum animis majore ex parte pecunia corruptis, atque etiam Præfecto Prætorio Anullino ſibi conciliato nullo negotio viciſſe. Ipſum Severum fuga Ravennam elapſum, &c.

1. *Ravennæ interfectus eſt.*] Idem Victor, *obſeſſuſque Ravennæ obiit.* At Zozimus ait Severum Ravennam elapſum, quo intellecto Maximianus Herculius Maxentii pater Lucania relicta Ravennam contendit, quumque perſpexiſſet hac invitum ejici non poſſe, quod munita foret & commeatu abundaret, ſacramentis eum deludens perſuaſit ut Romam veniret, quo pergens Severus ubi ad locum venit, quem tres Tabernas vocant, ab inſidiis quas ibidem Maxentius poſuerat, apprehenſus, necatus cervicibus laqueo fractis. Ita Zozim. quem ſequutus Victor alter in Epitome ſcribit, *Severus ab Herculio Maximiano Romæ ad tres Tabernas extinguitur.*

2. *Ut Conſtantino genero jungeretur.*] Herculius enim Conſtantino Fauſtam dederat uxorem.

3. *Cum magnificum ſpectaculum muneris paraſſet.*] Mira loquendi ratio *ſpectaculum muneris.* Satis fuiſſet dicere ſive *magnificum ſpectaculum*, ſive *magnificum munus.* Sed ita Noſter.

4. *Profugit Herculius Maſſiliam, ibique.*] *Maximianus Herculius à Conſtantino apud Maſſiliam obſeſſus, deinde captus, pœnas mortis genere poſtremo, fractis laqueo cervicibus, luit.* Victor in Epitom. Zozim. eum apud Tarſum morbo extinctum dicit. Sed in multis mihi ſuſpecta Zozimi fides.

5. *Incommodus.*] Appellatio atrox & dira, ut & *importunus*, ubi de malo principe agitur.

6. *Per hoc tempus Licinius.*] *Hoc acrior Galerius adſcito in conſilium Jovii, Licinium vetere cognitum amicitia Cæſarem, creat Auguſtum.* Victor. Idem Zozim.

7. *Mors Galerii.*] An. U. C. 1063. poſt Ch. 311.

8. *Filiis Auguſtorum.*] Nempe Conſtantii & Herculii Maximiani.

9. *Novis hominibus.*] Qui nullo munere functi erant, cum Cæſares creati.

10. *Copias ejus multis præliis fudit.*] Tunc Conſtantinus antequam cum Maxentio manum confereret, de auxilio divino ſollicitus in ipſo meridie cœlo ſereno, multis ſimul adſtantibus & videntibus,

nibus

nibus exitiis sævientem, 1 apud pontem Mulvium vicit, Italiaque est potitus. Non multo post deinceps in Oriente quoque adversus Licinium 2 Maximinus res novas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tarsum morte prævenit.

V. Constantinus tamen, vir ingens, & omnia efficere nitens quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit; quamvis necessitudo illi & affinitas cum eo esset: nam soror ejus Constantia, nupta Licinio erat, ac primo eum in Pannonia, 3 secundo ingenti apparatu bellum apud Cibalas instruentem, repentinus oppressit: omnique Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas provincias occupavit.

VI. Varia deinceps inter eos bella, & 4 pax reconciliata ruptaque est: postremo Licinius navali & terrestri prælio victus 5 apud Nicomediam, se dedidit, 6 & contra religionem sacramenti Thessalonicæ privatus occisus. Eo tempore res Romana sub uno Augusto 7 & tribus

NOTÆ.

cernit Crucem splendentem, cum expressis in ea litteris, IN HOC SIGNO VINCES. Quapropter Constantinus admotus Christianæ Religioni vexilla militaria proposuit in formam Crucis cum duabus Græcis litteris χ ρ, quæ Christi nomen exprimunt. Deinde fortissima Maxentii præsidia expugnavit, & triplici prælio victor potissimam Italiæ partem hoc anno occupavit.

1. *Apud pontem Milvium vicit.*] *Maxentius dum adversus Constantinum congreditur, paulo superius à ponte Milvio, in pontem navigiis compositum ab latere ingredi festinans, lapsu equi in profundum demersus est, voratumque limo, pondere thoracis corpus vix repertum.* Victor in Epitom. Hunc pontem ita construxerat Maxentius, ut ab una ripa ad alteram non pertingeret, sed duas in partes ita divisum, ut in medio flumine pars utraque pontis fibulis ferreis conjungeretur, quæ revellebantur cum quis pontem junctum nollet. Et imperaverat fabris, ut cum primum viderent exercitum Constantini juncturæ pontis insistere, fibulas revellerent ac pontem solverent, ut ita quotquot hic insisterent, in fluvium delaberentur. Sed Maxentius insidiis quas hosti paraverat interceptus. Inde intelligendus Victor in Cæsaribus pag. 175. *Sed Maxentius atrocior in dies, tandem urbe in saxa rubra millia ferme novem ægerrime progressus, dum cæsa acie fugiens semet Romam reciperet, insidiis quas hosti apud pontem Milvium locaverat in transgressu Tiberi interceptus est.*

2. *Maximinus.*] *Dum hæc in Italia geruntur, Maximinus ad Orientem post biennii Augustum imperium fusus fugatusque à Licinio, apud Tarsum perit.* Victor. Factum ab U. C. 1065. post Ch. nat. 313. cum quadriennio Cæsar, & triennio Augustus fuisset.

3. *Secundo ingenti apparatu.*] Hic forte errat Eutrop. Post discidium enim Constantini & Licinii, prima pugna apud Cibalas in Pannonia, secunda in Thracia, postquam pax facta. Vide quæ apud Victorem pag. 223.

4. *Pax reconciliata ruptaque est.*] Pax facta postquam in Thracia pugnatum, ea post septennium dirempta, prope Adrianopolim pugna commissa, qua fusus fugatusque Licinius Byzantium se recepit, ubi amissis fere & prælio & tempestate navibus, relicto Byzantio Chalcedona se recepit. Inde ad Nicomediam fuga elapsus, ubi supplex Constantino factus est, eumque adlata purpura Imparatorem ac dominum salutavit, à quo Thessalonicam ablegatus.

5. *Apud Nicomediam.*] Distinctione tantum laborare videtur hic locus. Lego: *Postremo Licinius navali & terrestri prælio victus, apud Nicomediam se dedidit.* Neque enim apud Nicomediam navali prælio vinci potuit. Lege modo notam superiorem.

6. *Et contra religionem.*] Neque multo post ei, violata jurisjurandi religione, quod quidem Constantino non insolens erat, laqueo vitam ademit. Zozim.

Cæſaribus (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Conſtantini Galliæ, Orienti Italiæque præeſſent. Verum inſolentia rerum ſecundarum aliquantum Conſtantinum ex illa [1] favorabili animi docilitate mutavit. Primum neceſſitudines perſecutus, [2] egregium virum, & ſororis filium, commodæ indolis juvenem interfecit, [3] mox uxorem, poſt numeroſos amicos.

VII. Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumeræ in eo animi corporiſque virtutes claruerunt, militaris gloriæ appetentiſſimus, fortuna in bellis proſpera fuit; verum ita, [4] ut non ſuperaret induſtriam. Nam etiam Gothos [5] poſt civile bellum varie profligavit, pace his ad poſtremum data; ingentemque apud Barbaras gentes memoriam gratiæ collocavit. [6] Civilibus artibus & liberalibus ſtudiis deditus: affectator juſti amoris, quem omnino ſibi & liberalitate & docilitate quæſivit; ſicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occaſionum prætermittens, quo opulentiores eos clarioreſque præſtaret.

VIII. Multas leges rogavit; [7] quaſdam ex bono & æquo, pleraſque ſuperfluas, [8] nonnullas ſeveras, primuſque [9] urbem nominis ſui ad tantum faſtigium evehere molitus eſt, ut Romæ æmulam faceret. [10] Bellum adverſum Parthos moliens, qui jam Meſopotamiam fatigabant, [11] uno & trigeſimo anno imperii, ætatis ſexto & ſexage-

NOTÆ.

7. *Et tribus Cæſaribus.*] *Eo modo Reſpublica unius arbitrio geri cœpit, liberis Cæſarum nomina diverſe retentantibus. Nam ea tempeſtate Imperatori noſtro Conſtantio inſigne Cæſaris datum.* Victor. Hic igitur Eutropius Criſpum, Conſtantinum & Conſtantium Cæſares intelligit, præterito Liciniano Licinii filio, niſi malis hic Licinianum, Criſpum & Conſtantinum deſignari, quod haud ita facile credam.

1. *Favorabili animi docilitate.*] Animi docilitas hoc loco lenitas eſt. Favorabilis autem cui omnes favent, aut qui omnium in ſe amorem colligit: ut jam ſupra.

2. *Egregium virum.*] Licinianum Licinii & Conſtantiæ Conſtantini ſororis filium.

3. *Mox uxorem.*] Fauſtam, cum prius Criſpum natu grandiorem filium occidiſſet. Vide apud Victorem pag. 177.

4. *Ut non ſuperaret induſtriam.*] Fortuna Conſtantini ejus induſtriam non ſuperabat: id eſt, non ſolum feliciſſimus, ſed fortiſſimus etiam fuit. *Induſtria* hic eſt *fortitudo, virtus* ἀρετή.

5. *Poſt civile bellum.*] Cum Maxentio geſtum.

6. *Civilibus artibus & liberalibus ſtudiis deditus.*] *Calumnias ſedare legibus ſeveriſſimis, nutrire artes bonas, præcipue ſtudia litterarum: legere ipſe, ſcribere, meditari, audire legationes & querimonias provinciarum.* Victor in Epitom.

7. *Quaſdam ex bono.*] *Remota olei frumentique adventitia præbitiones quibus Tripolis ac Nicæa acerbius angebantur, &c. Fiſcales moleſtiæ ſeverius preſſæ, &c.* Victor in Cæſaribus.

8. *Nonnullas ſeveras.*] Quibus graviſſima tributa imperata.

9. *Urbem nominis ſui.*] Conſtantinopolim.

10. *Bellum adverſum Parthos.*] *Ita anno imperii triceſimo ſecundoque, cum totum orbem tredecim tenuiſſet, ſexaginta natus atque amplius duo, in Perſas tendens, à quibus bellum irrumpere acceperat, rure proximo Nicomediæ, Achyronem vocant, exceſſit.* Victor.

11. *Uno & trigeſimo.*] Imperavit tantum an. XXX. menſibus IX. diebus XXVII. Mortuus an. U. C. 1089. poſt Ch. nat. 337. die Maii 22.

ſimo,

ſimo, [1] Nicomediæ in villa publica obiit. [2] Denuntiata mors ejus etiam per crinitam ſtellam, quæ inuſitatæ magnitudinis aliquamdiu fulſit; eam Græci *Cometen* vocant; atque inter Divos meruit referri.

IX. Succeſſores [3] filios tres reliquit, atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Cæſar proſperrima indole, neque [4] patruo abſimilis, haud multo poſt oppreſſus eſt factione militari, [5] & Conſtantio patruele ſuo ſinente potius quam jubente. [6] Conſtantinum porro, fratri bellum inferentem, & apud Aquileiam inconſultius prælium aggreſſum, Conſtantis duces interemerunt; ita Reſpublica [7] ad duos Auguſtos redacta eſt. Conſtantis imperium, ſtrenuum aliquandiu & juſtum fuit; mox cum & valetudine improſpera, [8] & amicis pravioribus uteretur, ad gravia vitia converſus, cum intolerabilis provincialibus, militibus injucundus eſſet, [9] factione Magnentii occiſus eſt. Obiit autem non longe ab Hiſpaniis, in caſtro [10] cui Helenæ nomen eſt, [11] anno imperii XVII. [12] ætatis trigeſimo: [13] rebus tamen plurimis ſtrenue militia geſtis, exercituique per omne vitæ tempus ſine gravi crudelitate terribilis.

X. Diverſa Conſtantii fortuna fuit; [14] à Perſis enim multa & gra-

NOTÆ.

1. *Nicomedia in villa publica.*] Supra notatum eſt Conſtantinopolim inſtar Romæ villam ſuam publicam habuiſſe Nicomediæ poſitam.

2. *Denuntiata mors ejus etiam per crinitam ſtellam.*] Victor. *Cum id tetrum ſidus regni, quod crinitum vocant, portendiſſet.* Ea ſuperſtitione Veteres imbuti fuere, ut crederent *cometas*, ſive *crinita ſidera* Principibus ſive Regibus mortem intentare, eaque opinione multi hodieque ſunt, etſi viri doctiſſimi probavere ſidera illa ſolida eſſe corpora nullo modo reliquis ſideribus fœdiora.

3. *Filios tres.*] Conſtantinum, Conſtantem & Conſtantium: qui ita inter ſe imperium partiti, ut Conſtantinus cuncta trans Alpes: Conſtantius à freto Propontidis Aſiam atque Orientem: Conſtans Illyricum, Italiam, Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniam & Achaiam.

4. *Patruo.*] Conſtantino.

5. *Et Conſtantio patruele ſuo ſinente potius.*] Conſtantii tamen inſidiis occiſum Dalmatium dicit Zozim. Eutropio conſentire videtur Victor: *Igitur confeſtim Dalmatius, incertum quo ſuaſore, interficitur.*

6. *Conſtantinum porro.*] *Conſtantinus latrocinii ſpecie dum incautus fœdeque temulentus, in aliena irruit, obtruncatus eſt, projectuſque in fluvium, cui nomen Alſa eſt, non longe ab Aquileia.* Victor in Epitom.

7. *Ad duos Auguſtos.*] Conſtantium & Conſtantem.

8. *Et amicis pravioribus uteretur.*] Miniſtrorum pravitate execrabilem vocat Victor.

9. *Factione Magnetii occiſus eſt.*] Vide apud Victorem pag. 225.

10. *Cui Helena nomen eſt.*] Retinet nomen, nam ab Hiſpanis *Elna* dicitur.

11. *Anno imperii* XVII.] Imo XVI. Tredecim Auguſtus, triennio Cæſar.

12. *Ætatis trigeſimo.*] Imo XXIX. Natus enim poſt Ch. 321. occiſus poſt Ch. nat. 350.

13. *Rebus tamen pluribus ſtrenue geſtis.*] *Exterarum gentium compreſſis motibus.* Victor.

14. *A Perſis enim multa & gravia perpeſſus.*] *Conſtantius in Perſas vario ac magis difficile pugnavit eventu, præter leves excubantium in limite congreſſiones, majori Marte novies decertatum eſt per duces ſuos ſepties, ipſe præſens bis adfuit. Verum Siſavena, Singavena præſente Conſtantio: ac Sagarena, Conſtantinienſi quoque, & cum*

via

via perpeſſus, ſæpe captis oppidis, obſeſſis urbibus, cæſis exercitibus, nullumque ei contra Saporem proſperum prælium fuit; [1] niſi quod apud [2] Singaram haud dubiam victoriam ferocia militum amiſit, qui pugnam ſeditioſe & ſtolide contra rationem belli, die jam præcipiti, popoſcerunt. Poſt Conſtantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias obtinente; etiam Illyricum res novas habuit, [3] Veteranione ad imperium conſenſu militum electo: quem grandævum jam, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, [4] ad tuendum Illyricum Principem creaverunt: [5] virum probum, & [6] morum veterum, ac jucundæ civilitatis: [7] ſed omnium liberalium artium expertem, adeo ut ne elementa quidem prima litterarum, niſi grandævus, [8] & jam Imperator, acceperit.

XI. Sed à Conſtantio, [9] qui ad ultionem fraternæ necis bellum civile commoverat, abrogatum eſt Veteranioni imperium, qui [10] novo inuſitatoque more, conſenſu militum [11] deponere inſigne compulſus eſt. Romæ quoque tumultus fuit, [12] Nepotiano Conſtantini ſororis filio per gladiatoriam manum imperium invadente: qui ſævis exordiis dignum exitum nactus eſt; [13] vigeſimo enim atque octavo die à Magnentianis ducibus oppreſſus, pœnas dedit: caputque ejus pilo per

NOTÆ.

Amida capta eſt; grave ſub eo Principe Reſpublica vulnus accepit. Sextus Rufus.

1. *Niſi quod apud Singaram.*] Totam hanc rem belle explicat Sextus Rufus: *Nocturna vero Ellienſi prope Singaram pugna*, inquit, *ubi præſens Conſtantius adfuit, omnium expeditionum compenſatus fuiſſet eventus, ſi locis & nocte adverſantibus, percitos ferocia milites ab intempeſtivo pugnandi tempore Imperator ipſe eos adloquendo revocare potuiſſet, qui tamen invicti viribus, improviſis adverſum ſitim aquarum ſubſidiis, incumbente jam veſpere caſtra Perſarum aggreſſi, ruptis munitionibus occuparunt; fugatoque rege, cum à prælio reſpirantes patentibus luminibus reperta aqua inhiarent, nimbo ſagittarum obruti ſunt, cum ſtolide ad dirigendos certius in ſe ictus lumina ipſi per noctem accenſa præberent.*

2. *Singaram.*] Ad Tigrim fluvium.

3. *Veteranione.*] Malim *Vetranione*. Ita enim uterque Victor & Zozim. Βετρανίωνα.

4. *Ad tuendum Illyrium.*] *Per Illyrios peditum magiſterio milites curabat.* Victor. Pannoniorum exercituum ducem vocat Zozim.

5. *Virum probum, &c.*] Eum tamen ingenio ſtolidiorem, idcircoque agreſti vecordia peſſimum dicit Victor.

6. *Morum veterum.*] Magna laus cum quis antiquos mores obtinere diceretur, ita enim quaſi aurei ſæculi reliquiæ quædam extollebatur. Sic apud Terent. Andr. V. IV. *Optime hoſpes pol Crito antiquum obtines.*

7. *Sed omnium liberalium artium expertem.*] *Litterarum prorſus expers.* Victor.

8. *Et jam Imperator.*] Id eſt, paulo ante quam Imperator fieret, falſum enim ſi aliter intelligas.

9. *Qui ad ultionem fraternæ cædis.*] Necis Conſtantis qui à Magnentio occiſus.

10. *Novo inuſitatoque more.*] Novum hunc & inuſitatum morem (id eſt modum) vocat, quod amice inſignia imperii depoſuerit, cum vi & armis retinere poſſet: vel potius, quod militum ſuorum conſenſu. Vide apud Victorem. pag. 180.

11. *Deponere inſigne.*] Adderem *Imperii*. *Pater meus.*

12. *Nepotiano Conſtantini ſororis filio.*] *His diebus Romæ Nepotianus Etropiæ Conſtantini ſororis filius, hortantibus perditis, Auguſti nomen rapit.* Victor in Epitom. Alter Victor *Potentianum* eum vocat.

13. *Vigeſimo atque octavo die.*] *Triceſimo die triduo minus.* Victor.

Urbem

Urbem circumlatum est: [1] gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes fuerunt.

XII. Non multo post Magnentius [2] apud Mursiam profligatus acie est, ac pæne captus: [3] ingentes Romani imperii vires ea dimicatione consumptæ sunt, ad quælibet bella externa idoneæ, [4] quæ multum triumphorum [5] possent securitatisque conferre. [6] Orienti mox à Constantio Cæsar est datus [7] patrui filius Gallus: Magnentiusque diversis præliis victus, [8] vim vitæ suæ apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio, mense septimo: [9] frater quoque ejus [10] Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem miserat.

XIII. Per hæc tempora etiam à Constantio multis incivilibus gestis, [11] Gallus Cæsar occisus est: vir natura ferus, & ad tyrannidem pronior, si suo jure imperare licuisset. [12] Sylvanus quoque in Gallia res novas molitus, ante diem trigesimum extinctus est.

XIV. Solus in imperio Romano eo tempore Constantius Princeps & Augustus fuit. Mox [13] Julianum Cæsarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem, [14] tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida [15] Barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique fœda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia jam calamitate nu-

NOTÆ.

1. *Gravissimæ proscriptiones & nobilium cædes.*] Ab ipso Nepotiano scilicet & Magnentii ducibus perpetratæ. Victor. *Ejus stolidum ingenium adeo plebi Romanæ patribusque exitio fuit, uti passim domus, fora, viæ, templaque cruore ac cadaveribus opplerentur bustorum modo. Neque per eum tantum, verum etiam advolantibus Magnentianis.*

2. *Apud Mursiam.*] *Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam dimicans vicit.* Victor. Mursam vocat Zozïm. Supra Dravum fluvium sita est in Illyrico.

3. *Ingentes Romani imperii vires.*] *In quo bello pæne numquam amplius Romanæ consumptæ sunt vires, totiusque imperii fortuna pessundata.* Victor.

4. *Quæ multum triumphorum*] Scribe, *& quæ multum.* Pater meus. Sed nihil necesse *idoneæ quæ*, id est, *ita idoneæ ut, &c.* Loquendi modus temporibus illis familiaris.

5. *Possent.*] Pro potuissent.

6. *Orienti mox à Constantino.*] Hoc jam factum ante Nepotiani cædem. Vide apud utrumque Victorem.

7. *Patrui filius Gallus.*] Constantii filius, & Juliani, qui mox imperavit, frater.

8. *Vim vitæ suæ apud Lugdunum.*] *Nec multo post apud Lugdunum coangustatus, gladio occulte proviso, ictum pulsu parietis juvans, transfosso latere, ut erat vasti corporis, vulnere naribusque, & ore cruorem effundens mense imperii quadragesimo secundo, ætatis anno prope quinquagesimo, expiravit.* Victor in Epitome.

9. *Frater quoque ejus.*] Decentius quem Cæsarem creatum Galliis præfecerat, is Magnentii morte audita, laqueo fasciæ ad collum posito vitam finivit.

10. *Senonis.*] In Gallia Lugdunensi puto.

11. *Gallus Cæsar occisus est.*] *Neque multo post ob sævitiam atque animum trucem Gallus Augusti jussu interiit.* Victor. Unde patet verba illa, *multis incivilibus gestis*, non de Constantio, sed de Gallo ipso intelligenda.

12. *Sylvanus quoque.*] *Sylvanus Imperator effectus die imperii vicesimo octavo perimitur.* Victor in Epitome.

13. *Julianum.*] Constantii filium.

14. *Tradita ei in matrimonium sorore.*] Helena.

15. *Barbari.*] Germani. Victor. *Germanis pleraque earum partium populantibus.*

taret:

taret : [1] à quo modicis copiis apud [2] Argentoratum Galliæ urbem ingentes Alamannorum copiæ extinctæ sunt, [3] rex nobilissimus captus, Galliæ restitutæ ; multa postea per eundem Julianum egregie adversum Barbaros gesta sunt ; submotique ultra Rhenum Germani, [4] & finibus suis Romanum imperium restitutum.

XV. Neque multo post, [5] cum Germanici jam exercitus à Galliarum præsidio tollerentur, consensu militum Julianus factus Augustus est : interjectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus est, Constantio Parthicis bellis occupato : quibus rebus cognitis [6] ad bellum civile conversus, in itinere obiit, [7] inter Ciliciam Cappadociamque, [8] anno imperii octavo & XXX. [9] ætatis quinto & XL. meruitque inter Divos referri : vir egregiæ tranquillitatis, [10] placidus, nimis amicis & familiaribus credens, [11] mox etiam uxoribus deditior : qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit : familiarium etiam locupletator : neque inhonoros sinens, quorum laboriosa expertus fuisset officia : ad severitatem tamen propensior, [12] si suspicio imperii moveretur, mitis alias, [13] & cujus in civilibus magis quam in externis bellis sit laudanda fortuna.

XVI. [14] Hinc Julianus rerum potitus est, ingentique apparatu Parthis intulit bellum ; [15] cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in deditionem accepit, vel vi oppugnavit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem stativa aliquamdiu habuit : remeansque victor, dum se inconsultius præliis inse-

NOTÆ.

1. *A quo modicis copiis apud Argentoratum.*] *Iste (Julianus) in campis Argentoratensibus apud Gallias cum paucis militibus infinitas hostium copias delevit.* Victor in Epitome.

2. *Argentoratum.*] *Strasbourg.*

3. *Rex nobilissimus.*] *Chonodomarius.*

4. *Et finibus suis Romanum imperium restitutum.*] *Redditus limes Romanæ possessionis.* Victor in Epitom.

5. *Cum Germanici jam exercitus à Galliarum præsidio tollerentur.*] Constantius cum in Persas expeditionem pararet Germanicos exercitus qui Galliam tutabantur evocabat, sed milites qui inviti è Galliis in Orientem traducebantur, seditionem movent, & Julianum Imperatorem proclamant. An. U. 1112. post Ch. 360. Hoc intelligit Eutropius.

6. *Ad bellum civile.*] Cum patruele Juliano.

7. *Inter Ciliciam Cappadociamque.*] Bene. In radicibus montis Tauri apud Mopsocrenem mortuus. Adi Victorem pag. 227.

8. *Anno imperii octavo & XXX.*] *Imperii nono atque trigesimo.* Victor. Eum tamen imperasse comperies an. 36. menses fere sex.

9. *Ætatis quinto & quadragesimo.*] *Anno ævi quarto & quadragesimo.* Victor. Natus enim anno U. 1069. post Ch. 317. Mortuus vero an. U. 1113. post Ch. 361. Sed tunc puto annum quadragesimum quintum ingressus erat.

10. *Placidus.*] *Placidus clemensque pro negotio.* Victor.

11. *Mox etiam uxoribus deditior*] *Amicorum amori deditus & uxorum.* Victor.

12. *Si suspicio imperii moveretur.*] Id est, si aliquem imperium affectare suspicaretur. Nam & ideo Gallum interfici curavit. Zozim.

13. *Et cujus in civilibus magis.*] Hinc alter Victor in Epitom. *Felix bellis civilibus, externis lacrymabilis.*

14. *Hinc Julianus.*] Anno U. 1113. post Ch. 361.

15. *Cui expeditioni.*] Hinc Eutropii ætas facile appareat. Sed de hoc jam satis.

rit,

rit, [1] hostili manu interfectus est, [2] sexto Kalendas Julias imperii anno septimo, ætatis altero & trigesimo : atque inter Divos relatus est : vir egregius, & Rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset : [3] liberalibus disciplinis apprime eruditus, Græcis doctior, atque adeo ut Latina eruditione nequaquam cum Græca scientia conveniret : facundia ingenti, promptæ memoriæ & tenacissimæ: [4] in quibusdam Philosopho propior : in amicos liberalis : [5] sed minus diligens quam tantum Principem decuit : fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriæ ejus inferrent: in provinciales justissimus : & tributorum, quatenus ferri posset, oppressor : civilis in cunctos : mediocrem habens ærarii curam : [6] gloriæ avidus, ac per eam animi plerumque immodici : [7] nimius religionis Christianæ insectator, perinde tamen ut cruore abstineret. Marco Antonino non absimilis: quem etiam æmulari studebat.

XVII. Post hunc Jovinianus, [8] qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus [9] electus est, commendatione patris [10] quam sua militibus notior, qui jam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno à Persis atque altero prælio victus, pacem cum Sapore necessariam quidem, [11] sed ignobilem fecit, mulctatus finibus, ac nonnulla imperii Romani tradita : quod ante eum [12] annis mille centum & duobus-de-viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quinetiam

Notæ.

1. *Hostili manu interfectus est.*] *Ab uno ex hostibus & quidem fugiente, conto percutitur.* Victor in Epitome.

2. *Sexto Kalendas Julias.*] Id est, die 26. Junii, quod verum est ex Ammïano.

3. *Liberalibus disciplinis apprime eruditus.*] *Fuerat in eo litterarum ac negotiorum ingens scientia.* Victor in Epitom.

4. *In quibusdam Philosopho propior.*] *Æquaverat Philosophos & Græcorum sapientissimos.* Idem.

5. *Sed minus diligens quam tantum Principem decuit.*] Hæc interpretatus alter Victor in Epitom. *Hæc minuebat*, inquit, *quarumdam rerum neglectus modus.*

6. *Gloriæ avidus.*] *Cupido laudis immodica.* Et : *Ita illum cupido gloriæ flagrantior pervicerat, ut neque terræ motu, neque plerisque præsagiis, quibus vetabatur petere Persidem, adductus sit finem ponere ardori, ac noctu quidem visus ingens globus cœlo labi die bellum cautum præstitit.* Victor in Epitom.

7. *Nimius religionis Christianæ insectator.*] Ita ut labarum Constantini, id est, vexillum cum cruce, removerit.

8. *Qui tunc domesticus militabat.*] Credibile est fuisse illum domesticorum ducem aliquem, vel fortasse *magnum domesticatum* tunc gerebat, erat autem prima dignitas illis temporibus. De domesticis quos interdum *Protectores* vocabant, cum scilicet in acie latus Principis protegebant, apud Victorem dictum est. Vide tamen Hotomannum & Cujacium : præter cæteros autem Joannem Meursium in Lexico Græco-Barbaro. Huc opinor traducendus locus est Satyrici Poëtæ (*domestica castra,*) de quo haud scio an Interpretes monuerint. *Pater meus.*

9. *Electus est.*] An. U. 1115. post. Ch. 363. die 27. Junii.

10. *Patris.*] Varroniani.

11. *Sed ignobilem fecit.*] *Conditionibus, quod numquam ante accidit, dispendiosis Romanæ Reipublicæ impositis, ut Nisibis & pars Mesopotamiæ traderetur.* Sextus Rufus.

12. *Annis mille centum & duobus-de-viginti.*] Demendi sunt anni tres : tunc enim annus fuit ab U. C 1115.

legiones

legiones nostræ ita & [1] apud Caudium per Pontium Telesinum, ita [2] & in Hispania apud Numantiam, [3] & in Numidia sub jugum missæ sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si fœderis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset: [4] sicut à Romanis omnibus his bellis, quæ commemoravi, factum est. Nam & Samnitibus, & Numantinis, & Numidis confestim bella illata sunt: neque pax rata fuit. [5] Sed dum æmulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriæ parum consuluit. Itaque iter ingressus, [6] atque Illyricum petens, [7] in Galatiæ finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners neque imprudens.

XVIII. Multi exanimatum opinantur [8] nimia cruditate: inter cœnandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti [9] tectorio calcis, grave quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas gravi frigore adoleri multas jusserat. [10] Decessit imperii mense septimo, [11] quarto-decimo Kalendas Martias: ætatis, [12] ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigesimo anno: ac benignitate Principum, qui ei successerunt, inter Divos relatus est. Nam & civilitati propior, & natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanæ rei, Joviniano eodem & Varroniano Consulibus, [13] anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono-decimo. [14] Quia

NOTÆ.

1. *Apud Caudium.*] Veturio Posthumioque Coss. Flor. lib. I. cap. 16.

2. *Et in Hispania apud Numantiam.*] Pompeio & Mancino Coss. Vide lib. IV. cap. XV. & Flor. lib. II. cap. 18.

3. *Et in Numidia.*] Primum Consule Calpurnio, & iterum Consule Albino. Vide lib. IV. cap. XXIV. & Flor. lib. III. cap. 1.

4. *Sicut à Romanis omnibus his bellis.*] Verum est omnibus his bellis pacem à Consulibus factam à Senatu reprobatam esse. Sed tunc Consules ipsi ejusdem pacis auctores hostibus tradebantur. Hic autem deerat similis prætextus. Ab Imperatore enim ipso facta pax, &c.

5. *Sed dum æmulum.*] Verebatur, si in Oriente diutius resideret, ne alter imperium occuparet. Idem fere Sextus Rufus: *Quibus* (conditionibus) *cupidior regni, quam gloriæ Jovianus imperio rudis acquievit.*

6. *Atque Illyricum petens.*] Constantinopolin accelerabat, ut inde in Illyricum.

7. *In Galatiæ finibus.*] In urbe Dadastana inter Galatiam & Bithyniam.

8. *Nimia cruditate.*] *Hic à Perside, hieme aspera mediaque, Constantinopolim accelerans, cruditate stomachi, vel tectorio novi operis gravatus, repente interiit.* Victor in Epitom.

9. *Tectorio.*] Tectorium, Cataplasma quo parietes induuntur.

10. *Decessit imperii mense septimo.*] Mense septimo & die vigesimo secundo. Electus enim XXVI. die Junii. Mortuus die XVII. Februarii anni sequentis, nempe an. U. 1116. post Ch. 364.

11. *Quarto-decimo Kalendas Martias.*] Id est, die XVI. Februarii. Alii decimo-tertio Kal. nempe die Februarii XVII.

12. *Ut qui plurimum minimumque tradunt, &c.*] Sic initio lib. I. *post Trojæ excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, &c.* Id est, *ut eos prætercam qui, &c.* Sunt enim qui plures annos Joviano tribuant. Velut ipse Victor in Epitome: *Interiit,* inquit, *annos gerens proxime quadraginta.* Sunt etiam qui pauciores: mediam inter utrosque viam insistit Eutropius.

13. *Anno Urbis conditæ millesimo centesimo & nono-decimo.*] Eumdem numerum sequitur quem supra posuit. Vere tamen hic annus fuit Urbis conditæ M. C. XVI.

14. *Quia autem ad inclytos Principes.*]

autem

autem ad inclytos Principes venerandosque perventum est, interim operi modum dabimus. 1 Nam reliqua stylo majore dicenda sunt: quæ nunc non tam prætermittimus, 2 quam ad majorem scribendi diligentiam reservamus.

NOTÆ.

Intelligit Valentem & Valentinianum qui tunc imperitabant.

1. *Nam reliqua stylo majore dicenda sunt.*] Eodem modo Sextus Rufus post Jovianum operi modum faciens, sic Diocletianum alloquitur: *Quam magno deinceps ore, tua, Princeps invicte, facta sunt personanda.*

2. *Quam ad majorem scribendi diligentiam.*] Quod tamen non præstitit Eutropius, vel morte præventus, vel quolibet casu impeditus.

FINIS.

INDEX

INDEX
VOCABULORUM OMNIUM
QUÆ APUD EUTROPIUM LEGUNTUR.

Prior numerus librum, posterior caput indicat.

æmulari.

Annibali.

certamen.

Coriolos.

D.

E.

F.

ibi.

innoxios

N.

P.

partem.

Piceni.

Prætorios.

Q.

strenue.

T.

Tarentinis.

U.

vocant.

X

Z

FINIS.

Authores Classici subsequentes eodem fere Charactere & forma jamdudum typis mandati Londini, & Veneunt apud Abel Swall & T. Child *Bibliopol. in Cœmeterio* D. Pauli.

P. Virgilii Maronis Opera. Interpretatione & Notis illustravit *Carolus Ruæus* jussu Regis Galliæ ad Usum Delphini. Editio novissima juxta Paris. *Octavo 1696.*

D. Junii Juvenalis & A. Persii Flacci Satyræ. Interpretatione & Notis illustravit *Ludovicus Prateus* in Usum Delphini. *Octavo.*

Titi Lucretii Cari de Natura Rerum Libri Sex: quibus Interpretationem & Notas addidit *Thom. Creech* Oxon. *Octavo.* Oxonii 1695.

C. Julii Cæsaris quæ Extant. Interpretatione & Notis illustravit *Joan. Goduinus,* in Usum Delphini. *Octavo.*

SUB PRÆLO.

C. Sallustii Opera quæ extant, *D. Crispinus* Notis & Interpretatione illustravit in Usum Delphini. *Octavo.*

T. Livii Patavini Historiarum quod extat, Interpretatione & Notis illustravit *Joan. Doujatius.* *Octavo.*

Some Books lately Printed for Abel Swall *and* T. Child.

JOan. Clerici Physica sive de Rebus Corporeis Libri Quinque, in quibus præmissis potissimis Corporearum Naturarum phœnomenis & proprietatibus, Veterum & Recentiorum de eorum causis celeberrimæ conjecturæ traduntur. Londini. 1696.

P. Ovidii Nasonis Metamorphoseon Libri xv. Interpretatione & Notis illustravit *Daniel Crispinus* Helvetius, ad Usum Delphini. Recensuit *Joh. Freind* Oxon. *Octavo 1696.*

Romæ Antiquæ Notitia: Or the Antiquities of Rome: in two Parts. I. A short History of the Rise, Progress and Decay of the Common-Wealth. II. A Description of the City. An Account of the Religion, Civil Government and Art of War; with the remarkable Customs and Ceremonies, Publick and Private, with Copper Cuts of the Principal Buildings *&c. Octavo.*

AND IN THE PRESS.

The Antiquities of Greece; Or an Account of the Religion, Civil Government, Magistrates, Laws, Customs, Military Discipline, Arms, Publick Buildings, Exercises, Sports *&c.* of the Ancient Grecians; with a Description of the City of Athens &c. *Octavo.*